
MARIA THERESIA
ALGIERS
GRAN.
VIENNA
ANNO 1683.
CORTRYCK
LUTSENBURGH
DEN HOLLANDSCHEN MERCURIUS
TOT HAERLEM:
BY ABRAHAM CASTELEYN

HOLLANDSE MERCURIUS,

Verhalende de voornaemſte

SAKEN van STAET EN OORLOG,

Die, in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1683,

Zijn geſchiedt.

Het Vier-en-Dertigſte Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts-Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1684.

INLEYDING.

Goetgunſtige Leſer:

GElijck een Vrucht-boom alle Jaren nieuwe Vruchten voort brengt, die wel van een aert zijn, doch t'elkens een nieuwe ſmaeck en aengenaemheyt hebben, ſoo doen wy van gelijcken wegens de Stoffe van dit Jaer-boeck; de Vruchten, namentlijck de wereltſe veranderingen, zijn wel een en het ſelve, maer de ſmaek en aengenaemheyt daer van, te weten de verſcheydentheyt deſer veranderingen, en dat die t'elckens nieuw zijn, en geheel andere ſaken als van te voren voort brengen, is weder wat nieuws, en aen yder, Liefhebbers van Hiſtorien zijnde, aengenaem; doch de Vruchten en veranderingen komen 't eene Jaer overvloediger als 't andere: Wy meenen derhalven, dat wy nu van dit Jaer een redelijck goet Jaer, waer in den gunſtigen Leſer ſijn luſt wel ſal konnen boeten, hebben aen-getroffen, want met recht en reden kan men oordeelen en ſien, dat de veranderingen, na de ſtaet van

 ſaken

ſaken in 't begin, ſeer aenmerckelijck zijn geweeſt; waer van wy alleen op de voornemens der Turcken opſicht ſullen nemen. Den Turckſen Sultan, die met het begin van dit Jaer ſoo grooten Macht by een hadde verſamelt, tot 't welck men wel 3 a 4 Jaer was beſig geweeſt, dat hy daer mede niet alleen gants Ongaryen, maer oock een groot gedeelte van Duytſlant ſcheen te ſullen vermeeſteren, is door een ſeer geringe Macht niet alleen daer in geſtuyt, maer oock ſoo verre gebracht, dat de Keyſerſſe hem meer hebben af-gewonnen, als ſy voor deſen by-na oyt in eenige Oorlogen tegens ſoo een machtigen Vyant hebben konnen doen; waerlijck een bewijs van de wijſe beſtiering van dien Almogenden Godt, welcke de Hovaerdye en het vertrouwen op ſijn eygen Machten en Krachten niet alleen haet, maer oock wederſtaet, en de gene, die op haer eygen Wijsheyt ſteunen, en daer door alles meenen uyt te wercken, op ſijn tijt wel weet te vinden, en na behooren en rechtvaerdigheyt te ſtraffen.

Om veel Voorbeelden van een diergelijcke Al-wijſe Beſtiering van Godt den Heere in andere ſaken, tot bekrachtiging deſer waerheyt, voor den dagh te brengen, dunckt ons onnodig, vermits den goetgunſtigen Leſer, indien hy die moeyte gelieft te doen, deſelve niet alleen uyt de Heylige Bladeren, maer oock uyt an-

dere

dere Hiſtorien, die daer vol van zijn, ſal konnen beſpeuren.

Doch 't is oock ſeker, dat Godt de Heere altijt geen Wonder-daden doet, en dat hy wel ſommige, die als tot een Geeſſel van andere, om haer ſonden en ongerechtigheden te ſtraffen, gebruyckt werden, in haer werken laet voort gaen, en met langmoedigheyt het quaet aenſiet; maer men heeft als-dan meeſtendeel beſpeurt, dat die weder naderhant de behoorlijcke ſtraf kregen, en als een gebruyckte Roede in 't Vuur wierden geſmeten, om vernielt te werden; en waerlijck, de Goddelijcke Rechtvaerdigheyt is ſoo groot, dat die geen quaet ongeſtraft kan laten, alſchoon ſulcks wel eenigen tijt uytgeſtelt wert.

Wat verder den inhoudt van dit Boeck belangt, wy hopen, dat wy den Leſer wegens de Stoffe, daer in vermelt, vergenoegen ſullen hebben gegeven, alſoo wy met een grooten yver en neerſtigheyt alle het gene, dat ons 't naeſte aen de waerheyt ſcheen te zijn, hebben gebruyckt, en dingen, daer wy aen twijffelden, of die wy niet volkomen konden aen nemen, maer twijffelachtig hebben geſtelt, of t'eenemael uyt gelaten, indien die van geen byſonder belang waren, mits wy niet gaerne in die gelegentheydt d'een of d'ander eenige aenſtoot

ſou-

ſouden geven : Soo 'er evenwel noch iets ingeſlopen mocht weſen, 't welck ons verkeert was aengebraeht, (hoewel wy meenen van neen) verſoecken wy, dat den Leſer ſulcks na ſijn beſcheydentheyt gelieft te oordeelen, en te geloven, dat wy in deſen met geen ſucht of vooroordeel van iemant hebben gehandelt, maer getracht de ſaecken, ſoo als die in haer eygenſchap waren, aen de nieusgierige Wereldt voor te dragen, om van geen partydigheyt in 't een of 't ander verdacht te konnen werden; hopende oock, dat den goetgunſtigen Leſer alles met goetgunſtigheyt ſal op en aen nemen.

Het vier-en-dertigste Deel
Van den
HOLLANDSEN MERCURIUS,
Van den Jare 1683.

DE differenten tusschen Spangien en Vranckrijck wegens de pretentien/ die den laetsten op de Landen van Aelst/ &c. in Vlaenderen/ hadde geformeert/ in dier voegen staende en blijvende trotteren/ gelijck als wy in de voorgaende Mercurius hebben gesegt/ sonder dat die konden afgedaen werden/ vermits Spangien de Arbitragie van Engelandt niet wilde accepteren/ en desen Staet/ volgens het sentiment van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien/ niet konde resolveren/ om Spangien als daer toe te persuaderen/ soo waren veele beducht/ dat Vranckrijck/ alsoo den termijn/ die hy aen Spangien gestelt had/ om dese Arbitragie te accepteren/ den 15 January expireerde/ weder iets nieus tegens de Spaensse Nederlanden soude ondernemen; doch daer is voor eerst niet op gevolgt/ soo sommige sustineren/ om dat den Keyser/ als sonder wien Spangien niet wilde tracteren/ goede hope gaf/ dat hy/ nevens Spangien/ de afgebroken Tractaten gaerne wilde laten hervatten/ en alsoo alles in der minne af-doen. Haer Hoog Mog: Ambassadeurs in Engelandt/ de Heeren Citters en van Beuningen/ deden ondertusschen groote instantien by dien Coningh/ dat hy/ door sijn aensienlijck credijt by den Coning van Vranckrijck/ soude willen voorkomen en beletten/ dat na de geëxpireerde termijn door den gemelden Coningh geen hostiliteyten tegens den Keyser of 't Rijck en Spangien souden mogen ondernomen werden; doch haer wierdt als tot antwoordt toegevoegt/ dat sijn Majesteyt van Groot-Brittannien niet alleen niet in staet was/ om iets te konnen doen/ maer daer-en-boven/ door de non-acceptatie van desselfs Arbitragie by de Kroon van Spangien/ onbequaem was gemaekt/ om daer in iets te wege te brengen: Onse

Ambassadeurs deden echter ten dien eynde weder gedurig nieuwe instantien by sijn Majesteyt / alsoo men beducht was / dat Vranckrijck / soo ras als de Turcken den Oorlog tegens den Keyser hadden aengevangen / mede den Oorlog tegens 't Rijck en Spangien soude ondernemen; hoogged. sijn Majesteyt verklaerde daer op aen den Heer van Beuningen / die korts daer aen uyt Engelant t'huys geroepen wiert / dat hy gaerne sijn officien / tot voorkominge van den Oorlog van de Fransse kant / soude willen aenwenden / maer dat daer van geen effect te verwachten was / indien hy haer Hoog Mog: / door 't aenraden van de acceptatie van de bewuste Arbitragie over de Spaensse differenten / en het verhaesten van een Accomodement in 't Duytse Rijck / hem geen middel gegeven wierde / om met meer hope van vrucht te konnen wercken / als wanneer hy hoopte / dat den Coningh van Vranckrijck gedisponeert soude konnen werden / om by d'aenbiedinge van de voorsz. Arbitragie te persisteren. Den Heere van Citters met sijn Majesteyt naderhandt over dese saeck mede in gesprecck rakende / soo seyde hoogged. sijn Majesteyt aen hem onder andere redenen / dat hy den Turckschen Oorlog nu voor onvermijdelijck aensagh; dat sijne saken in geen staet waren / om aen sijn Vrienden nut te konnen zijn / en dat derhalven occasie aen de Franssen konde voorkomen / om tegens Spangien / en misschien verder / de Wapenen met een seker succes te konnen voeren / indien sulcks door een prompte af-doeninge van de open-staende verschillen / soo by een Verdragh in Duytslandt / als de acceptatie van d'Arbitrage over de differenten met Spangien / niet wierde voor-gekomen; dat het voor hem onbegrijpelijk was / dat de Geallieerden haer van het contrarie scheenen gepersuadeert te houden / ja als of den Keyser (soo verdeelt met het Rijck) in staet konde zijn / om tegens Vranckrijck en te gelijck tegens den Turck den Oorlogh te voeren / en daerom Spangien tot het accepteren van de Arbitragie (als het eenigste middel / om de Vrede te establisseren) niet te bewegen scheen te zijn / noch oock haer Hoog Mog: / om / beneffens hem / aen Spangien de Arbitrage aen te raden / daer hy aen der selver Ministers soo menigmael hadde geëxpliceert / en haer Hoog Mog: versekert / dat hy de geseyde Arbitragie niet anders als een Mediatie soude aensien / maer echter als een middel gebruycken / om daer mede de mouvementen der Fransse Wapenen te verhinderen / en het werck dier maten te beleyden / dat alle gedachte separatien souden werden voorgekomen; dat haer Hoog Mog: en de verdere Geallieerden haer geensints mosten verbeelden / dat Vranckrijck / uyt eenige consideratien voor hem / of uyt vreese van een generale resistentie van andere / stil stont / alsoo hy vermoede / dat Vranckrijck / soo haest den Turck tegens Ongaryen ageerde / sijn Wapenen mede soude doen ageren / en de slag te grooter maken; versoeckende derhalven / dat hy Ambassadeur aen haer Hoog Mog: daer over soude willen schrijven / op dat die eyndelijck mochten resolveren / om / benevens hem / de Arbitragie aen Spangien aen te raden / ten eynde alle gedreygde swarigheden te vermijden; dat hy / sulcks aen de hant krijgende / aenstonts met de uytterste appli-

applicatie by Vranckrijck tot stil-sitten soude arbeyden / waer van hy nochtans het effect niet wilde of konde beloven / maer echter daer toe noch seer groote hope schepte. Den Heer van Citters antwoorde hier op / dat haer Hoog Mog: geen minder bekommeringe en af-keer van den Oorlog als sijn Majesteyt hadden / en dat uyt alle hare conduite wel te sien was / hoe onophoudelijck / en met hoe grooten yver en kosten / allerwegen en aen alle Hoven / van den beginne / hadden gearbeydt / om die te beletten; dat sy wel konden begrijpen / by aldien Spangien het van sijne convenientie achte de Arbitrage aen te nemen / dat een groote pas tot de Vrede gemaeckt soude zijn; dat sy noyt avers daer van waren geweest / maer ter contrarie al in den beginne haer wel-gevallig hadden getoont in de Officien / die sijne Maj: by Vranckrijck hadde aengewent / om mede als Arbiters aen-gestelt te werden / en dat / dit aen Vranckrijck misvallig zijnde / sy verder verklaert hadden / om soo grooten werck / als de Vrede / niet te stremmen / dat sy gaerne sagen / dat sijn Majesteyt daer op niet verder beliefde te insisteren / maer die sake aen sijn hooge wijsheyt en voorsichtige conduite over lieten / om die dier maten te beleyden / dat de Vrede mocht blijven geconserveert: Sijn Majesteyt daer op / hooggem. Heer interrumperende / seyde; dat haer Hoog Mog: naderhant waren verandert / ja dat men in Spangien sprack / dat sy de Arbitrage selfs hadden af-geraden: Doch meer hooggem. Heer daer op weder voort gaende / seyde; dat haer Hoog Mog: altoos van den beginne tot nu toe waren gebleven in deselve sentimenten / en gaerne sagen / dat Spangien vrywillig de Arbitrage soude willen aen-nemen; maer dat / daer bespeurende een groote ongenegentheyt / sy niet hadden konnen goedt vinden die aen te raden; niet / om dat daer tegens waren / maer in consideratie alleen om voor te komen het na-bedencken / daer in Spangien en andere Geallieerden ongetwijffelt souden vervallen / als of haer Hoog Mog: niet gesint waren aen hare Tractaten en gemaeckte Alliantien te voldoen / en dit alleen voor een middel of pretext op namen / om daer uyt te springen; 't welck / boven een generale separatie der Geallieerden / noodtwendigh een separatie tusschen ged. Kroon Spangien en haer Hoog Mog: soude moeten verwecken / en aen haer occasie geven / om in noodt en by voorval in 't toekomende / op dat voorwendsel / aen haer Hoog Mog: hare assistentie te weygeren / door dien hare behoudenisse en securiteyt alleen bestont in haer Macht en die van hare Geallieerden: Behalvens dat / als sijne Majesteyt beliefde nevens haer Hoog Mog: te considereren / hoedanig Spangien en den Keyser door wederzijdts Intressen onverbrekelijck vereenigt staen / hy seer lichtelijk soude bevatten / dat alles en alleen van de constitutie en uytslag der Duytse saken af-hong; want / so die daer tot een Vergelijk gedisponeert wierden / den Keyser / buyten toe-doen van haer Hoog Mog: / bequaem was Spangien tot het aennemen der Arbitragie te bewegen / of te sluyten met Vranckrijk / met inclusie van Spangien / op de Arbitragie; doch / indien sonder dat het Accomodement niet vallen konde / dat Spangien noyt afsonderlijck van den Keyser / buyten het vergelijcken der Duytse Differenten / de

Arbitrage soude willen aen-nemen / en dat over sulcks alle haer Hoog Mog: instantien of noodeloos of vruchteloos souden moeten wesen ; en dat mits dien het klaer-blijckelijck aen sijn Majesteyt most voor komen / dat aen haer Hoog Mog: met reden niet konde gevergt werden / om haer door soo nodeloose of vruchteloose instantien aen soo vreemde gedachten te exponeren / en daer door de gemaeckte Alliantien voor het toekomende onnut te maecken. Den selven Heer Citters voeghde daer noch by / dat / uyt het voorslaen van een generale Handel-plaets / en 't aenstellen van een afhandelinge van alle Differenten te gelijck / in September laetst / niet te infereren was / dat daeromme haer Hoog Mog: van haer vorige sentimenten waren verandert / door dien daer in ge ene incompatibiliteyt resideerde / alsoo in dat generael Congres even en met gelijck fondament als nu op de Arbitrage soude konnen gedrongen zijn geworden : En wegens de discoursen / in Spangien gehouden / dat sijne Majesteyt geliefde te vertrouwen / dat haer Hoog Mog: noyt de Arbitragie in eeniger maniere hadden afgeraden ; versoeckende derhalven / dat sijn Majesteyt favorabelder gedachten van haer Hoog Mog: conduite als voor heenen wilde hebben / en geloven / dat alle haer vlijt / arbeydt en kosten / nergens anders op toelagh / als om uyt alle de differenten / en tot een generale en bestendige Vrede / te geraken : en / vermits het accepteren van de Arbitrage by Spaugien hopeloos scheen / dat sijne Majesteyt op andere expedienten belief de bedacht te zijn / en dat hy haer Hoog Mog: alsints bereydt soude vinden / om te treden in alle sodanige mesures / die sijn Majesteyt buyten de voorsz. Arbitrage dienstigh soude oordeelen te nemen / om de Vrede op het alderkrachtigste te bestendigen ; doch sijn Majesteyt repliceerde daer weder op / dat hy sonder de Arbitragie geen Expedient wist. Gemelde Heer Citters naderhant met de Coninglijcke Ministers mede in gesprek wegens die saeck komende / en versoeckende des Conings goeden en heylsamen Raedt / hoedanig die oordeelde / dat haer Hoog Mog: sig verder in dese saeck behoorden te gedragen / met verseke ringe / dat haer Hoog Mog: van hare zijde genegen waren mede te deelen wat tot establissement van een goede / vaste en verseeckerde Vrede konde dienen ; soo gaven deselve te kennen / dat sijn Majesteyt in geen staet was / om iets naders te konnen doen / noch oock / om eenigen raedt of advijs te geven ; maer dat sijne Majesteyt alles wel soude aennemen / en aen Vranckrijck voor houden / wat haer Hoog Mog: en andere Geallieerden by Geschrifte hem souden willen voort brengen.

Vermits dan by Engelandt in die saeck niet nader gedaen konde werden / bleef deselve alsoo noch eenigen tijdt trotteren / sonder dat van de Fransse kant iets wierd ondernomen / alsoo den Alderchristel: Coning / soo wel aen Spangien als 't Rijk / noch tot den laetsten Augusti uytstel gaf / om sig over de acceptatie van de Arbitrage te beraden.

Ondertusschen / alsoo 'er eenige geruchten liepen als of sijn Keyserlijcke Majesteyt met het Rijck affsonderlijck met Vranckrijck wilde tracteren / leverde

leverde den Keyserlijcken Envoyé / den Heere Crampricht / de volgende Memorien aen hare Hoog Mog: ten dien eynde over / om 't tegendeel te toonen.

Memorien van den Heer Crampricht.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt komt aen Uw Hoog Mog: bekent maken, dat hy met verwondering heeft gehoort het gerucht, 't geen zedert eenige dagen alhier geloopen heeft, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt inclineerde, om tot de Propositien, die voor desen door de Fransse Ambassadeurs tot Franckfort gedaen zijn, te condesceren, en dat sulcks tot een separatie en een particuliere Vrede soude strecken.

Ick en wil niet gelooven, dat Uw Hoog Mog: geloof aen diergelijcke geruchten sullen willen geven; maer vermits het te vreesen is, dat de artificieuse rapporten, die eenige daer van gestadig doen, met'er tijdt sinistre impressien souden konnen maken, en haer sorgen en nootsakelijcke precautien doen verslappen:

Soo vint den ondergeschreven sig geobligeert, om aen Uw Hoog Mog: te confirmeren, 't geen hy meermalen in sijn Memorien en by monde heeft gesegt, dat sijn Majesteyt geensints van Resolutie verandert is in 't regard van de Propositien, die door Vranckrijck zijn gedaen, en dat hy niet en soeckt als om een generale Vrede te maken gesamentlijck met sijn Geallieerden, en dat alle sijne politicque applicatien en militaire bereydtselen nergens anders als daer toe strecken.

Waer van hy seer instantelijck versoeckt, dat Uw Hoog Mog: t'eenemael gepersuadeert willen zijn. Gedaen in den Hage, &c.

Geteeckent

D. J. CRAMPRICHT.

DEn ondergeschreven vint sig geobligeert door een gereiteerde ordre van sijn Keyserlijcke Majesteyt, door den Ordinaris van dese morgen ontfangen, om aen Uw Hoog Mog: te confirmeren 't geene hy haer in sijn laetste van den 16 deser Maent heeft geseght, namentlijck, dat sy geen geloof willen geven aen 't gerucht, dat'er loopt, dat sijn Majesteyt wil consenteren tot de Tractaten van Vrede, die oorsaeck van een rechtvaerdig mistrouwen aen de Geallieerden konnen geven, en een separatie onder deselve verwecken; in tegendeel versekert hy haer, dat sijn Majesteyt noyt sal consenteren, dat men tot conclusie van eenige saeck sal komen, sonder dat haer Geallieerden oock haer convenientie en veyligheyt hebben gevonden. In den Hage, den 29 January, 1683.

CRAMPRICHT.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt heeft aen Uw Hoog Mog: door sijn Memorien van den 16 en 29 January laetst vertoont, dat de geruchten, die als doen liepen, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt een particuliere Vrede wilde maken, vol van artificie en valsheyt waren.

Hy heeft haer daer van zedert nieuwe bewijsen en versekeringen door de gereitereerde Brieven van sijn Majesteyt gegeven, welcke hy aen verscheyde Personen van de Regeering deser Staet heeft vertoont, veel eer om de ordres, die hy daer toe had, te gehoorsamen, als dat hy oordeelde, dat sulcks nootsaeckelijck was, alsoo geen Persoon, die eenige kennisse, van 't geene tot Weenen en Regensburg passeerde, had, daer aen konde twijffelen, vermits de Ministers van de uytheemse Princen en Staten 't selve hebben geschreven, en unanimiter versekert.

Om te toonen dan, dat dese in haer rapporten niet bedrogen zijn, soo moet men weten 't geene, dat sijn Majesteyt aen den ondergeschreven continueert te schrijven in verscheyde van sijn Brieven van den 5, 13 en 25 February laetst, waer van de Extracten hier nevens gaen. Soo dat men in rust en sekerheyt kan wesen, ten regarde van de goede en sincere intentie en resolutie van sijn Majesteyt tot de generale Vrede, en inclusie en veyligheyt van alle de Geallieerden; waer toe sig ook eenige Keurvorsten hebben gedeclareert, welkers advijsen men moet prefereren voor die van de andere, welcke, sig met Vranckrijck geligueert hebbende, of aen sijn Grensen leggende, voor dees tijdt de vryheyt niet en hebben, om te seggen, 't geene dat sy gevoelen.

Van die soort zijn de 16 Stemmen, in 't Collegie van de Princen, den 22 February laetst geweest; welckers advijs was, dat men de Vredens-Conditien, door Vranckrijck voorgeschreven, most aennemen, en de uytheemse saken buyten de Negotiatie sluyten.

De andere van 't selve Collegie, ten getale van 41, hebben de opinie van dese tegen gesproocken; verklarende, dat, soo sy door exclusie van de uytheemse saken een particuliere Vrede meenden te maken, sy sig genootsaekt souden vinden, om daer tegens te opposeren, alsoo men in die geene seeckerheyt soude konnen vinden.

Veele andere hebben oock van opinie geweest, dat, aengesien Vranckrijk den Oorlog aen 't Rijck wilde doen, en dat de Turcken het van de andere kant in Ongaryen en Oostenrijck dreygden, sijn Keyserlijcke Majesteyt wel soude doen, om sig in soodanigen noodtsakelijckheyt met Vranckrijck te adjusteren, als 't welck met een Tractaet konde geschieden, waer door hy sig capabelder soude maken, om de Ongelovige te resisteren, konnende sig selfs van de Troupen van 't Rijck bedienen.

Maer hy heeft sulcken adversie van dese particuliere Vrede gehad, dat hy veel liever Ongaryen en sijn Erf-Landen aen 't gevaer van den Oorlog met de Turcken heeft willen exponeren, als condesceren tot dese onwaerdige en qualijck versekerde Vrede, soo voor hem, 't Rijck als sijn Geallieerden, en sig vertrouwende op de rechtvaerdigheyt van sijn saeck, en sig dienende van de middelen, welcke de nature, reden en stantvastigheyt in-blasen, soo hoopt hy met Godes hulpe sig tot de saken van Ongaryen te appliqueren, sonder die van 't Rijck echter te versuymen; 't welck aen yder tot een exempel behoort te dienen, en alle de geene te encourageren, welcke noch in balans zijn, om sigh te precautioneren tegens de dienst-

dienstbaerheyt, die, onder het specieux pretext van een particuliere Vrede, haer door Vranckrijck werdt aen-geboden.

Indien na dit alles noch eenige twijffel, wegens de goede en sineere intentie van sijn Majesteyt tot de algemeene Vrede en de sekerheyt van het Spaensse Nederlandt of desen Staet, mocht over blijven, soo versoeckt den ondergeschreven aen Uw Hoog Mog:, dat die noch particnlierder Engagementen en Concerten willen proponeren, als die geene, welcke men tot noch toe heeft gemaeckt, door dewelcke men sig wederzijds kan versekeren en precautionneren van alle 't geene, dat nootsakelijck is, om de handelinge van de algemeene Vrede en de gemeene defentie te advanceren; belovende, dat sijn Majesteyt wel vergenoegt sal zijn, om dese Propositien te hooren, en die ten eersten in staet van perfectie te stellen, ten eynde de Unie onlosbaerder, en de algemeene defensie considerabelder te maken. In den Hage, den 25 Maert, 1683.

Was geteeckent

D. J. Crampricht.

Den Heer Spaensschen Envoyé leverde ten dien eynde mede de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Spaenssen Ambassadeur aen haer Hoog Mog:

GElijck als sijn Cathol: Majesteyt noyt de minste vreese heeft gehadt, dat'er een separate Vrede tusschen den Keyser, het Rijck en Vranckrijck gemaeckt soude konnen werden, en dat het is op de versekeringen, die sijn Keyserl: Majesteyt hem heeft gegeven, van geen Vrede met Vranckrijck te maken, ten zy die generael, en met inclusie van alle sijn Geallieerden is; en dat sijn Majesteyt sijn Resolutien fondeert, en sijn mesures neemt in de tegenwoordige saken, soo heeft den Marquis de Castel Moncayo, Envoyé extraordinaris van Spangien, altijdt geloofr, dat sulcks genoegh was, op dat de quaedtaerdige iets hadden waer mede sy niet konden prevaleren, maer haer ontrusten, vermits het aen sijn Majesteyt stont, om de kracht van 't woordt en de authoriteyt van den Keyser te examineren: Maer siende, dat aen de quaedtaerdige de artificien, gelijck aen de yversuchtige de bekommernissen, niet manqueren, en dat den Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt laetst aen Uw Hoog Mog: een andere Memorie heeft gepresenteert, repeterende aen Uw Hoog Mog: de versekeringen, die hy haer heeft gegeven, dat den Keyser geen Vrede sal maken, ten zy die generael is, met inclusie van alle sijn Vrienden; daer by voegende de ordres, die hy dien aengaende had ontfangen, soo heeft den ondergeschreven extraordinaris Envoyé van Spangien oock seer nootsakelijck geoordeelt, om het officie van den Keyserl: Minister te amplieren en ondersteunen, latende aen Uw Hoog Mog: de nevens-gaende Extracten sien, welcke betonen de onlosbare Unie, die'er tusschen sijn Keyserl: en Cathol: Majesteyten is, om geen Vrede te maecken, ten zy die generael is,

met

met inclusie van alle hare Geallieerden. En vermits behalvens dat den Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen Uw Hoog Mog: soo genereuse en considerable aenbiedingen in de tegenwoordige conjuncture doet, soo kan ged. extraordinaris Envoyé wel verseeckeren aen Uw' Hoog Mog: , dat men van wegen den Coning, sijn Meester, sal concurreren tot alle het geene, 't welk sal concerneren, om de maniere te concerteren, hoedanig men sig moet verstaen, soo tot de generale Vrede, als de algemeene defentie; sig belovende, dat Uw' Hoog Mog: sullen continueren in die sentimenten, welcke men met rechtvaerdige reden moet prijsen, en die aen al de Wereldt de probiteyt, voorsienigheydt ende goede trouw van Uw' Hoog: Mog: doen blijcken. Gedaen in den Hage, den 26 Maert, 1683.

Geteeckent

Den Marquis de Castel Moncayo.

Naderhandt wierdt van den Heer Cramprícht weder de onderstaende Memorie overgegeven.

Memorie van den Heer Cramprícht.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt hoopt, dat Uw' Hoog Mog: reflectie gemaeckt sullen hebben op 't geene, dat hy haer heeft laten weten in sijn laetste Memorie van den 25 Maert, waer by hy geannexeert heeft de Extracten van de Brieven van sijn Majesteyt van den 5, 13 en 25 February laetst, door deselve te kennen gevende, dat het verlangen van sijn Majesteyt niet strekt als na een generale Vrede en inclusie van alle de Geallieerden. Hy gedraegt sig noch daer aen, gelijck oock aen de andere exhibitien, daer in gedaen, tot te meerder goedt en gemeene sekerheyt.

Om dan 't voorige te confirmeren, en Uw Hoog Mog: ten uyttersten te informeren van de ordres, die hy op nieuws ontfangen heeft, heeft hy door dese Memorie daer by willen voegen, dat de intentie van sijn Majesteyt is, om ten eersten aen de Vergadering tot Regensburg Conditien te laten proponeren, door dewelcke men kan sien, dat hy met Vranckrijck wel een Vrede wil maken, maer een eerlijcke, redelijcke, veylige en generale.

Sijn Majesteyt soude wel vergenoegt zijn, dat sijn Geallieerden daer toe mede wilden coöpereren, en door haer Plenipotentiarissen op soodanigen plaets in het Rijck by-een komen, alwaer men t'samen over de middelen, tenderende ten dien eynde, konde concerteren.

Vermits nu Uw Hoog Mog: gedurig betuygt hebben, om te willen contribueren tot alle het geene, dat van haer af-hangt, om te komen tot het geluck van de ged. generale Vrede, soo belooft sig de ondergeschreven, dat sy gaerne in sijn Keyserlijke Majesteyt de gedachte goede dispositien sullen sien, en dat Uw' Hoog Mog: die wel met kracht sullen willen seconderen, en door haer Ministers ten

eersten

eersten concurreren ter plaetse, die sy en de andere Geallieerden tot dit groote werck bequaem sullen vinden.

Van dese voorslag is echter weynig of niet naderhant gevolgt / alsoo Vranckrijck tot geen algemeene Handel-plaets verstont / en de saecken in Ongaryen oock weynig vordering daer in gaven.

In February was met de Keyserlijke en Spaensse Ministers nader geconvenieert / om / in cas van noot / de Oorlogs Vloot van desen Staet / die uytgerust stondt te werden / (waer van wy hier na iets meerders sullen reppen) in haer getal te begrooten / en de Landt-Militie te versterken.

Den Heer van Amerongen in 't voorleden Jaer by den Ceur-Vorst van Saxen geweest hebbende / om die te noodigen / om mede in de Haegse Conventie / tot Guarantie van den Vrede / te treden / soo wierdt door den selven Ceur-Vorst in 't begin van dit Jaer den Heer Baron Hunneken aen haer Hoog Mog: afgesonden / om wegens die saeck een nader informatie te nemen; deselve sig eenigen tijdt in den Hage incognito opgehouden hebbende / versocht en kreegh eyndelijck den eersten Februari Audientie / als wanneer hy aen haer Hoog Mog: de volgende Propositie dede.

Propositie van den Heere Hunneken, Extraordinaris Envoyé van den Heere Ceur-Furst van Saxen, gedaen ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: de Heeren Staten Generael, op den 1 Feb:, 1683.

DEn Doorluchtigsten Furst ende Heere, den Heer Johan George de III. Hertogh van Saxen, Gulick, Cleve en Bergh, des Heyligen Roomschen Rijcks Aerts-Marschalck ende Ceur-Furst, Landt-Grave in Thuringen, Marck-Grave tot Weyssen, oock boven in de Nederlaudsnits, Burg-Grave tot Maegdenburg, Furst ende Grave tot Hennentz, Grave tot der Marck, Ravensberg en Barlijn, Heere tot Ravensteyn, &c. mijnen genadigsten Heer, laet Uw Hoog Mog: ontbieden sijne vrundelijcke nabuurlijcke groetenisse en genegene wille, en daer beneffens vermelden, dat soo wanneer het sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt tot allen tijden seer aengenaem sal zijn te verstaen, als de Vereenigde Provintien in goeden fleur en welstant sig bevinden, vermits deselve eene dergelijcke continuatie haer t'eenemael wel-meynent toe wenschen. En alsoo sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt die Eere, dewelcke Uw Hoog Mog: deselve in den voorleden Jare door een besonderlijcke Af-sendinge van soo een gemeriteert en gequalificeert Persoon, den Vry-Heer van Amerongen, als oock de daer by gedaene Gratulatie tot de doenmaels onlangs aengetredene Ceur-Furstelijcke Regeeringe, als oock de daer by gevoegde Offerten van bestandige vertrouwelijcke Correspondentie, hebben bewesen, sig ten hooghsten te bedancken; Soo heeft deselve sig allerzijts seer verobligeert daer door bevonden, en dien volgens voornamentlijck uyt desen motijf nootsaeckelijck geoordeelt, om een recipro-

quelijcke Demonstratie en behoorlijcke Recognossance te betuygen, eene expresse Asschickinge wederom herwaerts te doen: By welcke occasie sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt Uw Hoog Mog: sijne oprechte vrundtschap betuyght, en daer beneffens verseeckert, dat, naer het exempel van sijne in Godt rustende Voor-Ouders en Electie, en insonderheydt den Ceur-Furst Mauritius, hooglosselijcker gedachtenisse, (dewelcke alhier in dese Nederlanden, en aen het losselijcke Huys van Orange, sijne Dochter de Princesse gehuwelijckt heeft) deselve met cordiale Vertrouwelijckheydt, goede Intelligentie, en nauwe Correspondentie, met de Vereenigde Provintien sig by alle gelegentheden te sullen betoonen, en niet naer laten daer inne te continueren; oock vangelijcken 't selve van hem ende Uw Hoog Mog: sig t'allen tijden vertrouwen en laeten versekeren daer beneffens; En nademael sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt op-gem: Vry-Heer van Amerongen, in name van Uw Hoog Mog:, te gelijck tot intredinge in het (met de Kroon Sweden, tot conservatie van den Eedelijcken Vrede, Anno 1681 opgerecht) Tractaet van Guarantie, met voorstellinge van veele importante Motiven, inviteert, desgelijcks soo terstonts oock daer op soo wel van de Keyserlijcke Majesteyt als hoogstgedachte Kroon Sweden door expresse Gesandtschap is gevolght, soo heeft sijne Ceurvorstel: Doorluchtigheyt (dewelcke Uw Hoog Mog:, wegens die in hare dies aengaende gemelte Conferentie, gantsch vrundelijck bedanckt) sig in 't begin, den 20 April, daer heenen in een Antwoordt aen den gedachten Vry-Heer van Amerongen, en daer naer, den 19 September, aen beyde deelen, sulcks laeten verklaren; Dat deselve, ten insichte van de sincere invitatie, en tot conservatie van soo aengenaeme vrundtschap, tot het voorgestelde oogmerck van de behoudenisse der Vrede en Ruste, de By-treedinge tot gem. Alliantie van Guarantie, in den Name Godes, voor aengenaem hielt: Doch de naerdere Informatie van het geheele Werck des te nauwer te betrachten, en hoe de Modus allesints in te schicken, sig te informeren: Oock hier by, dewijle t'eenemael Uw Hoog Mog: op de præliminaire Poincten, sonder te doen der resterende, met de Geallieerden sig in te laeten, bedencken hebben gedraegen, haere soo wel, naer den tegenwoordigen staet, en volgens den toestant van 't Roomsche Rijck, als andersints gerequireerde Conditien, daer by t'annexeren en te reserveren, yemant van den sijnen herwaerts in den Hage te schicken, en sig als-dan, naer bevindinge, wijders soude verklaren en determineren. Dien volgens dan heeft sijne Ceurv: Doorl: by dese Affendinge wijders de albereyts van sig, volgens des opgem: Vry-Heers van Amerongens gedaene Contestationes alhier, willen laeten repeteren, en wijders afwachten of van Uw Hoog Mog: eenige Gedeputeerden, volgens d'oude gewoonte, mochten geordonneert werden, over die van sijne Ceurv: Doorlts: gedaene Declaratien in Conferentie te treeden; in allen gevalle daeromme hier mede behoorlijck wert versocht, en van meer hoogstged. sijne Ceurv: Doorl: daer omtrent verserende gemeene nutbaere intentie de meliore gerecommandeert. 's Gravenhage, den 1 Febr:, 1683.

H. HUNNEKEN.

Hy versocht oock Commissarisen / om met deselve in Conferentie te treden/ gelijck hem wierden toegestaen. Veele sustineerden hier uyt / dat gem. Ceur-vorst wel genegen was / om sig mede in dese Conventie te begeven / doch 't gevolg heeft geleert / dat sulcks wat te voorbarig was / alsoo daer van geen effect is gekomen.

Wegens de Differenten tusschen de Vorstinne Douariere en de Standen van Oost-Vrieslandt / waer van wy in de laetste Mercurius hebben geseght / leverde den Keyserlijcken Minister / den Heer Crampricht / den 7 January de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Heer Crampricht, Resident van don Keyser, aen haer Hoog Mog: den 7 January 1683. overgelevert.

HEt zijn al eenige Jaren, dat den ondergeschreven Minister van sijn Keyserl: Majesteyt aen Uw Ho: Mo: door gereitereerde Memorien heeft vertoont, dat de Provintie van Oost-Vrieslandt geweest had en noch was een Lit en Leen van 't Rijck, en privativelijck aen des selfs Jurisdictie onderworpen, sonder dat eenig uytheems Vorst, of Staet, of Nabuur, aldaer eenige Superioriteyt, Recht of Jurisdictie, tot nadeel van sijn Majesteyt en 't Rijck, konde pretenderen.

En alhoewel zedert eenige Jaren sommige gelooft hebben, dat de Rechten van 't Rijck in Oost-Vrieslandt verandert waren, en dat de Vorsten en Standen van dit Landt subject en dependent van desen Staet der Vereenigde Nederlanden waren geworden: 1. Ter oorsake van sekere Accoorden, onder haer gemaeckt, waer uyt Uw Hoog Mog: de maintenue hadden. 2. In consideratie van de Guarnisoenen, die sy in Embden en Lieroort hebben geintroduceert. 3. Ter oorsake, dat desen Staet de differenten in Oost-Vrieslandt heeft gesousteneert, of wel deselve geaccomodeert na haer convenientie, wanneer sijn Keyserlijcke Majesteyt daer in de nodige ordres heeft willen geven, door Commissien, die aen de Vorsten van 't Rijck, en voornamentlijck aen den Hertog van Brunswijck Wolffenbuttel zijn gegeven: en hoewel, segh ick, dat dese uytwendige schijnbaerheden in eeniger wijse de gemeene opinie hebben geappuyeert, soo is 't echter in effect geen andere saeck, als een populair abuys en doling, gefondeert op een gepretendeerde præscriptie, of verbeeldelijcke possessie.

Want de Provintie van Oost-Vrieslandt heeft sig noyt konnen of willen aftrecken van de dependentie van 't Rijck; en indien de Graven en Vorsten van Oost-Vrieslant, wegens de Quæstien en Differenten, die sy voor desen met haer Standen gehad hebben, goedt gevonden hebben, in tijden van Oorlogh en de Troublen van 't Rijck, wanneer de wegh van Weenen of Spiers niet soo licht practicabel was, eenige mael haer toevlucht tot den Staet van de Vereenigde Provintien te nemen, gelijck als haer Gebueren, om door haer minnelijcke interventie haer Disputen te termineren, soo is 't daer door niet geweest, dat sy sig aen desen Staet, tot nadeel van 't Rijck, hebben willen onderwerpen: En wanneer door de inter-

cessie van de Heeren Staten Generael sy gekomen zijn, om sigh wegens eenige Poinćten en Regulen, genaemt Accoorden, te verstaen, volgens welcke de Differenten gedecideert konden zijn, soo is'et daerom niet, dat sy de Jurisdićtie van 't Rijck hebben konnen of willen derogeren, wanneer sy aen de Heeren Staten Generael de maintenue van de ged. Regulen of Accoorden hebben gecompromitteert of gedefereert.

Dat, 't geene tot Delfzeil in 't Jaer 1595 is gemaeckt, betuygt in seer klare termen, dat de Gedeputeerden van den Staet zijn gekomen als Vrienden en Gebueren, om den Grave van Oost-Vrieslandt en sijn Standen tot de Eenigheyt, en de Observantie van eenige Articulen, in der minne te vermaenen; waer op wel expresselijck op het eynde gesegt wert, dat sulcks alles sig verstont, sonder prejuditie van de Superioriteyt, Jurisdićtie en alle andere Rechten van sijn Keyserlijcke Majesteyt, van 't Rijck en de Graven van Oost-Vrieslant, 't welck oock op verscheyde andere Plaetsen geconfirmeert werdt; en volgens 't Accoort, gemaeckt in 't Jaer 1606 tot Embden, is sijn Majesteyt van Groot-Brittannien daer tusschen beyde gekomen, door sijn Minister, met de Gedeputeerden van desen Staet, tot compositie van de Differenten van Oost-Vrieslant; en hoewel den Minister van desen Coningh oock belooft heeft de maintenue van dese Accoorden, soo heeft sijn Majesteyt van Groot-Brittannien noyt geattribueert een Macht, die opposeert of vernietigt de Superioriteyt en Jurisdićtie van 't Rijck.

Invoegen dat alle 't geene, dat daer tegens gedaen is, niet is als een abuys, en oock niet als door intrigues en door de vreese, die de ged. Guarnisoenen aen Oost-Vrieslant gaven, gesousteneert; waer door men oock selfs allengskens soo verre is gekomen, dat Madame de Princesse, Douariere en Vooghdesse van Oost-Vrieslant, de Standen voor den Raedt van sijn Keyserlijcke Majesteyt in Proces heeft getrocken, en dat de saek met submissie van de twee Partyen is gedecideert: En een weynig daer na, met approbatie van deselve, heeft men met verwondering gesien, dat eenige van desen Staet het meerendeel van de andere hebben geinduceert, onder pretext van de gepretendeerde Accoorden en de maintenue, om t'eenemael het contrarie van de Keyserlijcke Sententie te resolveren en decideren, sonder forme van Proces, sonder eenige submissie, en sonder de Protestatien van de Standen van Oost-Vrieslant te considereren, van sig in dese Poinćten aen de Resolutie of Decisie van desen Staet niet te konnen submitteren, alsoo sulcks derogeerde aen de Authoriteyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt, aen de Jurisdićtie van 't Rijck, en tegens de Rechten, die de Standen van Oost-Vrieslant door de Sententie van sijn ged. Majesteyt en door het consent van de Princesse Douariere en Voogdesse hebben bekomen, gingh.

Gelijck dese wijse van procederen met een groote vaert tot de oppressie van de Standen van Oost-Vrieslandt, tot een seer evidente usurpatie en tot verachting en uytsluyting van 't Rijck in Oost-Vrieslant ging, waer Uw Hoog Mog: niet alleen pretendeerden, om in eeniger wijse met het Rijck te concurreren, maer des selfs Authoriteyt en Jurisdićtie daer uyt te sluyten, selfs, om aen sijn Keyserl: Majest:

te willen benemen de faculteyt, om de Wapens aen de Zegels aen de Standen van Ooft-Vrieslant te geven, soo is sijn Majesteyt absoluyt genootsaeckt geweest, om aen dit quaet door Conservatoiren te voorsien, ordonnerende derhalven, volgens de Constitutien van 't Rijck, aen de Princen van den Westfaelsen Creytz, waer van Ooft-Vrieslandt een Lit is, om niet alleen de Rechten van de Standen van Ooft-Vrieslandt te conserveren, maer oock de prerogativen en Rechten van het Rijck, indien Uw Ho: Mo: na de dreygementen tot de executie wilden komen.

De saecken sigh in desen gevaerlijcken staet bevindende, en sijn Keyserlijcke Majesteyt van sijn zijde de uytterste desordres willende verhinderen, so liet hy aen Uw Ho: Mo: door den ondergeschreven versoecken, dat sy voor alsdoen de saken van Ooft-Vrieslandt wilden laten in statu quo, om de collisie te vermijden, in een tijdt, dat men alle sijn sorgen behoorde te appliqueren tot een goede intelligentie, en tot nieuwe banden, om de over groote gevaren van alle kanten te prevenieren, gelijck als door verscheyde van sijn Memorien gesien kan werden, en voornamentlijck in die van den 27 October en 15 December 1681.

Dit voorstel en versoeck was 't alder-rechtvaerdigste en billijckste des Werelts, want dat liet de Partyen t'eenemael in haer Rechten; 't selve wierdt niet-te-min ongeluckig verworpen, alschoon de Ministers van den Ceurvorst van Brandenburg en den Bisschop van Munster door haer Memorien van den 1. en 15. van deselve Maent deselve instantien deden. Op dese verachting de dreygementen gekomen zijnde, die men aen de Standen van Ooft-Vrieslandt, en bysonderlijck aen de Stadt Embden, heeft gedaen, en Desseynen geformeert wesende, om die te executeren, soo zijn de saecken eyndelijck tot desen tegenwoordigen staet, en tot de occupatie van Grietzeil, gekomen, 't welck niet alleen dese Republijck maer oock de Na-bueren ontrust.

Sijn Keyserlijke Majesteyt, hier van uyt verscheyde Plaetsen advysen bekomen hebbende, en self oock particuliere Brieven van den Ceurvorst van Brandenburgh, waer in deselve by-na de eygen Contestatien, Sinceratien en Exhibitien maeckt, welcke sijn Minister door sijn Memorie van den 13 November laetst aen desen Staet heeft verklaert, heeft geresolveert, om sijn Officien aen te wenden, dat Grietzeil geëvacueert wert, en dat de Troupen van den Ceurvorst van Brandenburgh sig uyt Ooft-Vrieslant retireren; maer terwijl dat men daer mede geoccupeert sal zijn, gelijck oock tot de compositie van de Differenten in Ooft-Vrieslandt, 't zy door wege van Cabale of door wege van gewelt; en dat men de kennisse of de decisie van de Affaires van 't Rijck aen sijn Keyserl: Majesteyt, of aen die geene, welcke hy daer toe sal committeeren, laet, gelijck als sijn Majesteyt aen Uw Hoog Mog: door de hier by-gevoegde Brieven heeft willen insinueren, waer in hy sigh rapporteert aen 't geene den ondergeschreven door dese Regulen exposeert.

En gelijck den Eed, die sijn Majesteyt aen 't Rijck gedaen heeft, streckt, om dessels Rechten te conserveren, en dat hy aen Uw Hoog Mog: niet wil benemen, 't geene sy met Recht in Ooft-Vrieslandt konnen pretenderen, soo verwacht hy

 oock

oock van haer voorsigtigheyt en billijckheyt, dat sy sig in dese saecken niet verder, als haer Maintenue sig kan uytstrecken, sullen willen vermengen.

Soo is 't, dat den ondergeschreven aen Uw Hoog Mog: versoeckt, dat sy met opmerck het gepasseerde willen beschouwen, 't gevaer van den tegewoordigen staet sien, en de uytterste brouilleryen vermijden, die souden staen voor te vallen, indien sy door de wegh van gewelt souden willen gaen, ingressie in de Landen van 't Rijck, waer van Oost-Vrieslant is, maecken, en de dreygementen tegen de ged. Standen, en voornamentlijck de Stadt Embden, continueren, waer uyt sekerlijck collisien, Troublen en irreparable schaden souden volgen, bysonderlijck door de uytheemsse Machten, die sig daer mede souden vermengen.

Indien Uw Hoog Mog: niet resolveren, om in dit geval niets te willen doen, 't geen sy niet souden willen dat men haer in diergelijcke materie en toeval dede, soo sal alles getermineert werden tot satisfactie, en een wederzijtse sekerheyt, en men sal de sorgen konnen aenwenden tot andere Affaires, die opsicht hebben, om 't alles te salveren, 't welck haer applicatie beter verdient, als een kleyn voordeel in Oost-Vrieslant te soecken, tot nadeel van haer billijckheyt en de gemeene Rust, 't geen den ondergeschreven sig oock van haer rechtvaerdigheyt en voorsichtigheyt belooft. Den 7 January, 1683.

Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer Hoog Mog: de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

LEOPOLDUS, &c.

SEer lieve Vrienden: Gy sult wel gedachtig zijn, om wat redenen en oorsaken wy Uw den 15 Juny laetstleden versocht hebben, dat gy Uw in de Geschillen, tusschen de Tutrice, Voogdesse en Weduwe van de Prins van Oost-Vrieslandt, en de Staten van deselve Provintie, wegens verscheydene Gravamina van beyde kanten, voor ons en onse Keyserlijcke Hof-Krijgs-Raedt ontstaen, in 't toekomende niet meer soude gelieven te bemoeyen, maer veel eer, om de bandt van oprechte Na-buurschap met ons en 't Rijk vastelijk te conserveren, 't geen van U te vooren hier over te vergeefs gedecerneert was, met ten eersten te niet te doen.

Vorders is Uw wel bekent, en sal Uw bysonderlijk door onsen Minister bekent gemaeckt werden, dat om wat reden den Doorluchtigen Prins Ceur-Vorst van Brandenburg en onsen seer lieven Bloedt-verwant, misschien van eenige sinistre intentien geinformeert, om de Vrede en Rust van Oost-Vrieslant te conserveren, in de Landt-palen van 't selve eenige Soldaten geintroduceert heeft, en hoe vlijtig hy alles betracht heeft, dat tot Conservatie van onse en 's H. Rijcks Rechten heeft konnen dienen, waer door U L. self lichtelijck sult konnen sien, dat die Differenten tot geen geringe Præjuditie van onse opperste en het H. Rijcks Jurisdictie, van U en haer getraineert, eyndelijck souden konnen vervallen; en hoe, indien een van beyde de overhant kreeg, of een vremde, en bysonderlijck met die moderne circumstantien van 't gemeene best, sigh hier in quame te mengen, veel groote

groote verschillen en schaden, tot een onvermijdelijk verderf, voor u en de uwe hier uyt soude voort komen.

Wy hebben derhalven, volgens onse sincere Liefde, tot een oprechte Nabuurschap, goedt geacht, op nieus U vriendelijck te vermaenen, en yverigh te versoecken, dat U L. hier in in 't minste niet gelieft te ondernemen, dat tot verder verwijderinge van dese saeck soude konnen strecken, maer veel eer U L. so te draegen, dat de Vrede en Rust, over-al waer deselve zijn, in 't geheel en volkomen geconserveert, en de middelen, daer toe dienstigh, met dies te meerder vrucht aengewent mogen werden, gelijck wy U L. oock van onse Keyserlijcke goetwilligheyt oprechtelijck versekeren. Weenen, den 9 December, 1682.

Den Deenssen Envoyé / den Heere Borgaert / gaf wegens die saeck den selven dagh mede de volgende Memorie over.

Memorie van den Deenssen Minister de Heer Borgaert.

HOOG MOG: HEEREN:

DE Declaratie, die sijn Hoogheyt den Heer Bisschop van Munster aen Uw Hoog Mog: wegens de saken van Oost-Vrieslant laet doen door de Memorie van sijn Ministers alhier, is ter kennisse van sijn Majesteyt van Denemarcken gekomen.

Sijn ged. Majesteyt bevint sig wegens de sekerheyt van sijn Graefschappen niet minder geinteresseert, en selfs tot een seer gewichtig poinct, in alle 't geene, dat de Rust en Voorspoedigheyt van 't ged. Hertogdom raeckt; en van sijn zijde is hy wel versekert, dat, volgens den inhout van de boven-gementioneerde Memorie, den Heer Ceurvorst van Brandenburg, hebbende Volck in 't Huys Grietzeil doen leggen, geen ander oogmerck heeft gehad, als om, uyt kracht van de Conservatoiren van sijn Keyserl: Majesteyt, de Quartieren en Logementen van alle vremde Troupen in Oost-Vrieslandt te verhinderen, en ten selven tijde te prevenieren 't geene, dat bequaem mochte zijn, om daer eenige Troubelen te doen ontstaen.

En vermits sijn Hoogheyt, den Heer Bisschop van Munster voorn., gelijck als een Mede-conservateur, en Prince Directeur, van den Westfaelsen Creytz, sig belast heeft, om sijn Officien aen te wenden by alle de geinteresseerde Partyen, op dat de opgekomene Differenten in der minne getermineert mochten werden, soo vindt sigh den ondergeschreven extraordinaris Envoyé, in conformité van de Ordres van den Coningh sijn Meester, verplicht, om alle sijne devoiren aen te wenden, en sijn meest-krachtigste Officien te doen, dat Uw Ho: Mo: niets ondernemen, noch oock in dit regard iets toelaten, 't welek de minnelijcke Compositie, die men van voornemen is te doen, soude konnen verhinderen; of 't geen occasie en oorsaeck tot eenige Troubelen in die Quartieren soude konnen geven, als 't welk lichtelijck 't vier van een dangereusen Oorlog in de gantse Gebuurschap soude konnen ontsteken. Derhalven is 't, dat den ondergeschreven hoopt, dat

Uw Ho: Mo: die consideratie, die sijn Majesteyt, den Coning sijn Meester, van haer hooge voorsichtigheyt sig belooft, sullen hebben, en dat sy haer Resolutien daer van niet sullen verwijderen. Gedaen in den Hage, den 7 January, 1683.

Geteeckent

BOURGAERT.

Op de Memorie van den Heer Crampricht/ en de Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt/ wiert geresolveert/ om door eenige Gedeputeerden van haer Ho: Mo: aen ged. Heer Crampricht te representeren; Dat haer Ho: Mo:, met sonderlinge bevremdinge, in de voorsz. Missive hadden gevonden, niet alleen eenige seer abusive Positien, maer oock insonderheyt soodanige Expressien, die met de Digniteyt van den Staet geensints convenieerden en over-een quamen; en den gem. Heere Crampricht daer nevens te versoecken, te willen bevorderen sulcks en daer 't behoorde, dat het selve mocht werden geredresseert, en oock die voorsieninge gedaen, dat soodanige Expressien en Termen in 't toekomende in de Missive van sijn Keyserl: Majesteyt aen haer Ho. Mo: niet wederom mochten komen te influeren; dat sy van gelijken gem. Heere Crampricht souden representeren en voor dragen de gants abusive en seer aenstootelijcke Expressien, in desselfs voorsz. Memorie vervat, met versoeck, dat deselve die in behoorlijcke Termen soude willen redresseren.

Op de Memorie van den Heer Borgaert wierdt by haer Ho: Mo: geresolveert/ om eenige van haer Ho: Mo: Gedeputeerden te committeren; Om niet alleen met den gem. Heere Borgaert, maer oock met den Heere Crampricht, en met den Heere Norff, Resident van den Heere Bisschop van Paterborn en Munster, in Conferentie te treden over de Besettinge ofte Inquartieringe van Grietzeil, en over de ongemacken, die daer uyt souden konnen ontstaen en komen te volgen; en voorts met deselve te concerteren en te overleggen, hoe en in wat voegen de voorsz. ongemacken best en bequaemst souden konnen werden geprevenierrt, en de voorsz. Besettinge van daer gelight.

Gedachte haer Ho: Mo: Gedeputeerden wierden oock gecommitteert/ om met den Heer Diest/ Ceurbrandenburgsen Envoyé/ wanneer die in den Hage gekomen soude zijn/ over de eygene saeck te confereren.

Den Bisschop van Munster en den Hertog van Nieuburg versochten korts daer aen weder op nieus aen haer Hoog Mog:/ dat sy/ sonder sijn Keyserlijcke Majesteyt/ in de Differenten van Oost-Vrieslant en de Evacuatie van Grietzeil niet souden willen doen.

Ondertusschen gebeurde 'er weder een andere Actie in Oost-Vrieslandt/ namentlijck/ dat de Keyserlsse het Huys Vredenburgh sochten te bemachtigen/ waer van men de particulariteyten in de volgende Missive/ die de Princesse Douariere aen haer Hoog Mog: dien aengaende schreef/ sal konnen sien.

Chri-

Christina Charlotte, Princesse Regente van Oost-Vrieslant.

HOOG MOG: HEEREN:

WY mogen Uw Ho: Mo: hier mede Vrundt-Nabuerlijck niet verbergen, hoe dat soo aenstonts naer den laetst-gehoudenen Landt-dagh de ordinaris Gedeputeerden en Administratoren van 't Collegie tot Embden, by de tegenwoordige van haer gefomenteerde innerlijcke 's Landts strijdigheden, en t'eenemael gevaerlijcke onruste, sigh niet hebben ontsien den alhier in ons Furstendom Oost-Vrieslandt aenwesenden Keyserlijcken Oversten Luytenant, Martin van Gerdes, sulcks te induceeren, dat deselve sig heeft onderstaen onses Soons Grents-huys Vredenburgh, met sijne onderhebbende Volckeren, en dat sonder eenige Keyserlijcke speciale hebbende ordre, niet alleen te blocqueeren, en ons genoegsaem te forceeren eene geillimitteerde Besettinge sijner Manschap daer op te nemen, maer oock daer op, gelijck wy daer toe voor ons, oock sonder voorweeten en consent van de verdere Hoog-Furstelijcke Heeren Mede-Mombers, niet konnen resolveeren, sulcks geweld-daedig aen te grijpen, invoegen hy dan al-bereydts op de onse vuur hadde gegeven, als oock de Storm-ladders, Bruggen, Geschut en andere Instrumenten (dewelcke hy met goeden wille ten deele uyt de Heerlijckheyt en het Huys Gödens hadde bekomen, ten deele oock van onse Ingesetenen de facto afgenomen) tot voltreckinge van de reële Attacque, t'samen laten brengen, en de Ingesetenen tot haer aen-brengen en aen-voeren necessiteeren; oock om dies wille, op dat buyten 's Landts het soo haest niet mochte openbaer werden, den cours der Posten en Passagien laeten versetten en ophouden. Wy hebben van onser zijde niet gemancqueert den gem. Oversten Luytenant daer van, soo wel by verscheyde Brieven als door eene expresse Besendinge, te dehorteeren, en in allen gevalle van 't selve de Communicatie, dies aengaende eenige Keyserlijcke ordre hebbende, te requireeren; doch het heeft, ons soodanig in de billickheyt en in de Rijcks Constitutien gefundeert versoeck, geene plaetse mogen hebben: Maer was hy, de Overste Luytenant, met sijn eygenmaetige onbehoorlijcke Procedueren geadvanceert, wanneer wy gemelte ons Grents-huys door eenige van onse t'samen-getrockene Militie en Landt-volckeren met noot-saeckelijck Proviand hadden voorsien, en 't selve in tijdts hadden laeten ontsetten, soo dan de Keyserse daer voor haere gelegene Volckeren, by haere aenkomste, sig aenstondts hebben geretireert, en in de naest-gelegene Dorpen, en van daer naer de gemelte Heerlijckheyt van Gödens, sig begeven.

Wanneer nu dit eene saecke van groote consequentie is, en t'eenemael eene Sauvegarde voor te nemen niet behoorlijck; sal vorders oock tot genoegen verseeckert zijn, dat sijne Keyserlijcke Majesteyt, onsen alder-genaedigsten Heer, daer toe geen ordre heeft gegeven, en by gevolge ons hier in de Justitie sal laeten weder-vaeren: Soo hebben wy oock, in allen soodaeniger aldergehoorsaemsten vertrouwen, deselve onse nootsakelijckheyt en gelegentheyt bereydts, onder oot-

moedigheyt, te kennen gegeven. En dewijle wy niet sonder oorsaecke het daer voor hebben gehouden, dat oock Uw Ho: Mo: wegens de Naebuerschap begeerigh zijn, om de eygentlijcke naerichtinge daer van te weten, soo hebben wy oock daeromme de tegenwoordige onse Notificatie aen deselve willen laeten doen; En doen daer mede Uw Hoog Mog: naest hertelijcke toewenschinge van allen florissanten, hoogen, wel-wesen en feliciteyt Godes, des Alderhooghsten genaedenrijcke Protectie, Vrundt-Nabuerlijck beveelen; Soo dat wy bestandiglijck verblijven

Uw Hoog Mog:

Gegeven tot Friedeburgh, den 20 January, 1683.

Dienstwilligste Vriendinne en Naebuerinne.

De Heeren Gedeputeerden van Hollant hadden ondertusschen, op 't Advijs van 't aentasten van dit Huys Vredenburg, ter Vergaderingh van haer Hoog Mog: voorgedragen; Dat sy, weetende hoe geerne de Heeren Staten van de hooggem. Provintie souden sien, dat de Verschillen in Oost-Vrieslant niet souden mogen uytbersten tot verwijderinge en feytelijckheden, en dat de Differenten, die ter saecke van haer Hoog Mog: maintenue over de Conventien, en Verdragen aldaer, met 't geen daer aen kleefde, tusschen sijn Keyserlijke Majesteyt en eenige Princen en Vorsten ontstaen, door minnelijcke wegen souden mogen werden getermineert, en uyt de wegh geleyt, niet sonder groote verwonderinge hadden vernomen, dat, geduerende men daer over soo wel met den Heer Minister van hoogstged. sijne Keyserlijcke Majesteyt, en sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Munster, in den Hage in Conferentie was, en aen de andere geinteresseerde Princen ende Vorsten betuyghde de voorsz. goede en sinceere voornemens van haer Hoog Mog:, de Militie van sijne Keyserlijcke Majesteyt in Oost-Vrieslant hadde voor-genomen het Huys Vredenburg, toebehoorende aen den Heere Furst van Oost-Vrieslant, te blocqueren, en sig met gewelt daer van Meester te maken; en dat daer door voorgevallen was, dat de Bedienden van de Vrouwe Furstinne Regente van Oost-Vrieslandt, geassisteert van eenige Opgesetenen ten platten Lande, met de voorsz. Militie van sijn Keyserl: Majesteyt in Actie, en Feytelijckheden, waren geraeckt: Versoeckende, dat haer Hoog Mog: daer op soodanige reflectien wilden maecken, dat de voorsz. Feytelijckheden tot geen verdere verwijderinge en ongemacken souden mogen uytbersten. **Op 't welcke haer Hoog Mog: den 5 February hebbende gedelibereert, resolveerden**; Dat aen den Extraordinaris Envoyé Hamel Bruynings, van 't gene voorsz. was, by Missive kennisse soude werden gegeven, met ordre, om met de beste en krachtigste termen aen hoogst-ged. sijne Majesteyt te representeren de rechtvaerdige Redenen, die deselve hadden, om over de Conduite, die hier inne op de Naem van hoogst-ged. sijne Majesteyt gebruyckt was, soo wel verwondert als ontstelt te zijn; dat haer Hoog Mog: niet anders voor hebbende dan te conserveeren eene Maintenue over Accoorden, door haer toedoen in Oost-Vrieslandt voorn. gemaeckt,

maeckt, welcke Maintenue tot verscheyde tijden aen haer, soo wel by de Lands-Heeren in die tijdt als de Stenden, was gedefereert, en die sy nu by de 100 Jaren hadden geëxerceert, en soo openhertige verklaringe en betuyginge gedaen hebbende, dat sy daer door noch Recht, noch Superioriteyt, noch iets diergelijcks, dat aen hooghst-ged. sijne Majesteyt of het Rijck met reden naerdencken soude mogen geven, pretendeerden, of verstonden haer aen te maetigen; oock met aenbiedinge van aen te wijsen, dat 't geene by haer in de voorsz. saken van Oost-Vrieslant was gedaen, evidentelijck, en sonder eenige Contradictie, procedeerde uyt de voorsz. Maintenue, of soo sy sulcks niet konden doen, daer van te willen desisteeren: En verdere sinceratie, van dat sy wel te vreden waeren, haer neffens sijn Keyserlijcke Majesteyt en andere Princen en Vorsten te engageeren, om geen vremde Militie, of Volckeren, in Oost-Vrieslandt te brengen, ofte te gedoogen, dat die aldaer soude werden gebracht, niet hadden konnen verwachten, dat de voorsz. Militie van sijne Keyserl: Majesteyt in Oost-Vrieslandt eerst aenleydinge tot Feytelijckheden soude hebben willen geven, door te willen bemachtigen het Huys Vredenburgh; Dat sijn Keyserl: Majesteyt met dessels hooge wijsheyt seer wel soude konnen begrijpen, van wat gevolgh de voorsz. Proceduëren souden moeten zijn, indien de Attacquanten en Geattacqueerden aen d'een en d'andere zijde haer quamen te verstercken, en te voorsien van hulpe, die sy misschien eerder gereet souden vinden, als men ten eersten aensien soude mogen hebben konnen gelooven; en wat prejuditie het aen de gemeene Saecke soude by-brengen, indien aldaer, soo nae aen de Frontieren van desen Staet, een soo groote onlust quam te ontstaen, en dat de beginselen van dien souden konnen werden toegeschreven aen een Actie, door de voorsz. Militie veroorsaeckt; en hoe onbequaem haer Hoog Mog: souden werden gemaeckt, om het haere, tot Conservatie van het Algemeene, te contribueeren, soo lange sy aen die zijde geen Rust en verseeckeringe hadden, maer haer sorgen, tot haer eygen Securiteyt, aldaer moeten laeten gaen; Dat sy derhalven gantsch en seer ernstelijck versochten, dat het sijne Keyserlijcke Majesteyts believe mogt zijn, om aenstonts soodaenige Ordre te stellen, dat den Commandant van de voorsz. sijne Keyserlijcke Majesteyts Militie van alle Feytelijckheden moght supercedeeren; en dat hooghst-ged. sijne Majesteyt sijn rechtveerdigh onbenoegen over de voorsz. Actie wilde betoonen aen den selven Commandant, of die geene, die onder de Naem van sijn Keyserl. Majesteyt den voornoemden Commandant tot de voorsz. Actie hadden gepermoveert, ende voorts de sake daer heen helpen dirigeeren, dat haer Ho: Mo: in de voorsz. haere Maintenue niet mochten werden vernaedeelt, en de Differenten, die over de sin en extensie van deselve Maintenue souden mogen zijn ontstaen, by minnelijcke wegen en middelen mochten werden geaccommodeert; Dat sy sulks te eerder van sijn Majesteyt wilden verhoopen; en dat sy, hoewel in haer voorsz. soo oude en inconsteftabel Recht soo hooghlijck benaedeelt werdende, tot noch toe, op sijn Majesteyts eygen versoeck, geene de minste Feytelijckheden hadden gepleeght, of willen pleegen, maer van intentie waren geweest, en noch waren, om de aenstaende

ſtaende Differenten veel liever door minnelijcke, als door eenige andere wegen te ſliſſen,en uyt de wegh te ruymen,en alſo door haere conduite noch verſoek noch aenleydinge tot onruſt te geven: Dat voorts hy Extraordinaris Envoyé van 't gunt voorſz. was mede ſoude kenniſſe geven aen den Heere Ambaſſadeur van ſijne Coningl: Majeſteyt van Spangien aldaer, met gelijcke repreſentatie, en particulierlijck, hoe veel oock die Majeſteyt daer aen was gelegen, dat in Ooſt-Vrieſlandt geen onluſten mochten ontſtaen; en verſoek, dat deſelve met alle goede Officien haer Hoog Mog: goede meyninge en intentie krachtelijck wilde ſecondeeren.

Daegs daer aen wierdt oock by haer Ho: Mo: goedt gevonden en verſtaen; Dat de Stenden van Ooſt-Vrieſlandt by Miſſive ſoude werden bekent gemaeckt, dat haer Hoog Mog: met groote bekommeringe hadden vernomen, dat binnen Ooſt-Vrieſlandt niet alleen eenig vremd Krijgs-volck was gekomen, ſonder kenniſſe en voorweeten van de Vrouwe Furſtinne Regente aldaer, maer dat oock eenig ander Krijgs-volck, onder de Naem van ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt, had getracht, tegens wil en danck van deſelve Vrouwe Furſtinne, te komen binnen de Stadt Aurick, en ſig dan mede Meeſter te maecken van het Huys Vredenburg, toebehoorende den Heere Furſt van Ooſt-Vrieſlandt, en dat daer eenige verdere Feytelijckheden waren voorgevallen; Dat haer Hoog Mog: niet konden nalaeten deſelve Stenden in bedencken te geven, in wat ongelegentheyt, jae in wat deſolatie en verderf, het voorſz. Landtſchap ſoude komen te vervallen, indien de voorſz. verwijderingen hooger quamen te gaen, en dat de Attacquanten en Geattacqueerde reſpective haer van hulp en aſſiſtentie van andere quamen te bedienen; en wat groote onruſt en onheylen daer door in de Nabuerſchap verder ſouden ontſtaen; en hoe onverantwoordelijck het ſoude vallen aen die geene, die daer toe oorſaecke ſouden mogen hebben gegeven. Dat haer Hoog Mog: derhalven de gem. Stenden wel ernſtelijck hadden willen vermaenen en verſoecken, dat deſelve, voor ſoo veel haer aenging, alles wilden helpen contribuëren, wat dienen konde, om ſoo grooten quaedt te preveniëren en voor te komen, en haer eygen Vaderlandt van ſoo groote onheylen te bevryden; en dat haer Ho: Mo: 't ſelve oock van haren yver en liefde voor het wel-weſen niet alleene van de gemeene Chriſtenheyt, maer oock van haer eygen Familie, Huyſen en Kinderen, verwachteden.

En dat dat aen de gem. Vrouwe Furſtinne Douariere, en Regente van Ooſt-Vrieſlandt, insgelijcks ſoude werden bekent gemaeckt, dat haer Ho: Mo: verſtaen hebbende, dat nu onlanghs voor Vredenburgh voorn. was voorgevallen, op den Naem van ſijn Keyſerl: Majeſteyt, daer over aen hoogſt-ged ſijne Keyſerl: Majeſteyt in ernſtige Termen hadden doen klagen, en van ſijne Majeſteyts goetheyt en billickheyt niet anders konden verhoopen, als dat deſelve ſijn misvallen daer over ſoude komen toonen, en beſorgen, dat ſulcks niet wederom mogt geſchieden; en daer in verſochten, dat de hoog-gem. Vrouwe Furſtinne met haer groote wijsheyt wel ſoude konnen apprehenderen, dat de voorſz. Feytelijckheden ſouden moeten zijn van een groot gevolgh, indien die niet tijdelijck wierden ge-

pre-

prevenieert; en dat haer Furstelijcke Doorluchtigheyt, soo veel mogelijck was, de saecken tot geen Feytelijckheden wilde laten uytbersten.

Op de Missive / die gem. Vorstinne Douariere van Oost-Vrieslant wegens 't aentasten van Vredenburgh voorn. aen haer Hoogh Mog: had gesonden / en welcke hier voor staet / resolveerden haer Ho: Mo: den 9 Februarij / dat Copye van de voorschreven Missive gesonden soude werden aen de Stenden van Oost-Vrieslant / met versoeck / om daer op ten spoedigsten haer belang te rescriberen.

De Stenden van Oost-Vrieslant hadden ondertusschen / op haer Ho: Mo: schrijvens van den 18 January / de volgende rescriptie gesonden.

Rescriptie van de Stenden van Oost-Vrieslant.

HOOG MOG: HEEREN:

HEt heeft Uw Ho: Mo: belieft aen ons te laeten afgaen een Missive van den 18 January, die by ons met behoorlijck respect ontfangen, en daer uyt omstandiglijck gesien is, 't geene den Heere Keyserlijcken Resident Crampricht aen Uw Ho: Mo: door sijn Memorie van den 7 deses heeft verklaert, en soo verders tusschen Uw Hoog Mog: en den voorsz. Heer Resident met en neffens den Heer Furstelijcken Munsterlijcken Resident Norff in de gehoudene Conferentie over de saken van Oost-Vrieslant is gepasseert; als mede, wat Uw Ho: Mo: aen haeren Extraordinaire Envoyé aen het Keyserlijcke Hof, den Heere Hamel Bruynincks, omtrent dese saecken hebben willen belasten, en daer-en-boven in haer voorsz. Brief favorabel verklaeren. Wy bevinden ons als voorens geobligeert Uw Hoog Mog: ootmoedelijk Danck te seggen van de eere en gonste, ons door dese Vruntnaebuerlijcke Communicatie en Declaratie gedaen en bewesen; van herten wenschende, en niet twijffelende, of dit Werck tusschen sijne Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenaedigsten Heere, en Uw Hoog Mog: sal soo werden ingeschickt en gemanieert, dat daer door de goede intelligentie tusschen sijne Keyserlijcke Majesteyt en Uw Ho: Mo: meer en meer gestabilieert, en dit Landt in de hoognoodige en van ons seer gedesidereerde tranquilliteyt magh werden herstelt: Waer by wy alleen tot Uw Hoog Mog: meerder Informatie, en tot onse Decherge, reverentelijck dit moeten seggen, dat by ons niet gestaen heeft, noch oock in onse macht is geweest de Poincten, die haere Doorluchtigheyt, onse Princesse, tegens haer eygen Handt en Zegel wederom questieus heeft willen maecken, en by Uw Ho: Mo: op het Tapijt heeft willen brengen; aldaer te submitteeren, om dat haer Furstelijcke Doorluchtigheyt over deselve eygenste Poincten al in den Jaere 1672, in de swaerste tijden van den Staet, voor het Tribunael van den Keyser ons heeft doen citeeren, vervolgens oock pœnaele Mandatum de non recurrendo ad exteros tegens ons uytgewerckt, waer op wy oock hebben moeten compareren, en naer een veel-jaerig swaer en kostbaer Proces, daer van Uw Ho: Mo: ons niet hebben willen of mogen libereren, onse Sententie afwachtende (Godt zy danck) voor de Ingesetenen van dit Landt, soo wel in de eerste instantie als

by revisie uytgevallen; en het resterende ten overstaen van sijne Keyserl: Majest: vast en onwederroepelijck geaccordeert en geconfirmeert zijnde, so was 't ons, so wel in reguarde van sijn Keyserlijcke Majesteyt en alderonderdaenigste submissie, die wy aen deselve als ons alderhoogste Opper-Hooft en Heer schuldigh zijn, als ons selfs en onse Posteriteyt, onverantwoordelijck geweest, een soo wettelijck (in Judicio competenti & foro contradictorio, daer heen wy niet geloopen, maer gelijcksaem getrocken zijn) verkregen Recht in het hasaert van een nieuwe Arbitragie of Decisie te stellen; te meer, om dat de voorsz. Poincten en de voorgaende Accoorden niet zijn begrepen, noch daer uyt de minste dependentie hebben. Waer neffens wy Uw Ho: Mo: oock bidden, te willen gelooven, dat noch haere Furstelijcke Doorluchtigheyt voor het Keyserlijcke Hof niet zijn geciteert tot het sijne te annulleren, ofte te vernietigen van d'eene of andere Deeisie, maer wel tot een amiable Compositie, gelijck Uw Ho: Mo: sullen konnen oordeelen, dat men deselve hier omtrent heeft soecken te abuseren; gelijck wy nu redenen hebben van Uw Ho: Mo: bekende æquiteyt te hopen, dat deselve ons niet qualijck sullen nemen, dat wy Processen van haere Furstelijcke Doorluchtigheyt tegens ons, als gedaegde, voor soo lange Jaeren by sijn Keyserl: Majesteyts Rijcks-Hof-Raedt begonnen, en tot nu toe gecontinueert, ten deele by Sententie gedecideert, of door solemneele Tractaten afgedaen en vergeleecken, neffens daer omtrent (door den zegen van Godt, en de gerechtigheyt van onse saecken) verkregene avantagies, en 't geen daer van dependeert, niet konnen of mogen laeten vallen, noch daer omtrent durven contravenieren sijne Keyserl: Majesteyts swaere pœnale Mandamenten, van haere Furstelijcke Doorluchtigheyt, onse Princesse Regente, tegens ons uytgebracht; soo verseeckeren wy in tegendeel Uw Ho: Mo: ootmoediglijck, dat wy buyten dien, en in het overige, noyt sullen manqueren aen het Respect ende Deference, die wy en onse Voor-Ouders Uw Hoog Mog: van soo lange Jaeren herwaerts hebben toegedraegen en schuldig zijn, noch directelijck noch indirectelijck iets ondernemen, 't gene met redenen sal konnen geoordeelt worden tot præjuditie of naedeel van Uw Hoogh Mog: eenigsints te strecken: Waer mede, &c. Embden, den 2. 12 February, 1683.

En op de laetste gaven sy de volgende Antwoordt:

WY hebben Uw Hoog Mog: Missive van den 9 February al beantwoordt, als ons deselve van den 6 dito gisteren ter handen gestelt wierdt; Wy willen ons, om Uw Ho: Mog: niet lastigh te vallen, daer heen refereren, met byvoeginge, dat ons van 't inkomen van eenigh adder Krijghsvolck niet en is bewust, maer wel, dat den laetsten Landt-dag tot Aurick uytgeschreven zijnde, en eenige der Stenden gewaerschouwt, dat men deselve aldaer wilde assasineren, deselve by den Keyserl: Luytenant Collonel Lubben hebben aengehouden, om, gedurende den Landt-dagh, te mogen hebben een Sauvegarde binnen de Stadt, ende dat tot dien eynde eenige Manschap naer Aurick is gegaen, maer niet in gelaeten zijnde,

zijnde, het, geduerende den Landt-dagh, selfs op 't goedtvinden van haere Doorluchtigheyt, omtrent deselve Stadt hebben gehouden, en naer het eyndigen van dien wederom zijn vertrocken naer haer voorige Plaetsen: Soo is ons oock niet onbekent, dat haere voorsz. Doorluchtigheyt, hoewel regel-recht tegens d'Accoorden, een tijdt herwaerts eenige nieuwe Volckeren geworven, en noch dagelijcks is wervende; dat oock van Uw Ho: Mo: Officieren, en specialijck eenen Ruyghbaert, zijnde Luytenant, mede naer Vredenburgh zijn gemarcheert; en dat hoog-ged. haer Furstel: Doorluchtigheyt in alle Ampten de Huys-luyden doet in 't Geweer komen, jae sulcks over al in de Kercken laet publiceren. Wy willen alle dese Proceduеren, onnoodige Geld-quistinge, schadelijcke Ampt-verkoopinge, onnoodige Timmeragien, quade Administratie van Justistie, en dagelijcks sig vermeerderende openbaere Contraventie der Accoorden, een tijdt lang aen sien, of misschien dien goeden Godt, de tijdt, of oock sijn Keyserlijcke Majesteyt, als opperste Leen-Heer en Voor-Momber in allen desen, eenige veranderinge geven mogte.

Ondertusschen verseeckeren wy Uw Ho: Mo:, dat noyt anders gesocht of verlangt hebben, als Rust en Tranquiliteyt, oock met remissie van eenige hondert duysent Rijcksdaelders, ons met gewelt tegens alle Rechten afgeperst, en by sijn Keyserl: Majesteyt ons wederom toegewesen, maer dat wy deselve, tot ons leetwesen, by dese ongeluckige 18 Jaren Regeeringe noyt hebben konnen bekomen.

Wy sullen echter by dit ons voornemen continuëren; doch konnen van Uw Hoog Mog: wijsheyt en bescheydenheyt niet hoopen, dat deselve qualijck sullen nemen onse sorge voor de Conservatie van Vryheyt en Religie: En tot dien eynde Uw Ho: Mo: seer gedienstig versoeckende, om de continuatie van oude goedtgunstigheden tegens ons en dit bedorven Landt; waer toe verlaetende, Ho: Mo: Heeren, beveelen Uw Hoog Mog: in Godes heylige bescherminge. Embden, den 8. 18 February, 1683.

De Vrouwe Furstinne Douariere van Oost-Vrieslandt sondt oock de twee volgende Missiven/ wegens de rescriptie der Standen/ aen haer Hoog Mog:

HOOG MOG: HEEREN:

WY hebben Uwer Ho: Mo: aengenaem schrijvens van den 18 deser S. N., mitsgaders de Bylage, wel ontfangen, en daer uyt in 't meerder gesien, hoe dat het Uw Ho: Mo: belieft heeft ons seecker aen deselve afgesonden Antwoordtschrijvens, van 't Collegie der ordinaris Gedeputeerden van de Stenden en Assignatoren, onder dato den 2. 12 ejusdem, met de Bylage te communiceren, en daer nevens Vrunt-naebuerlijck te versoecken, daer op onse Informatie aen Uw Ho: Mo: te laeten toe-komen.

Wy seggen alvoorens Uw Ho: Mo: voor dese gedaene wel-gemeynde Communicatie gants dienstelijcken danck, en konnen deselve daer op tot Vrunt-naebuerlijcken Antwoordt niet verbergen, Uw Hoog Mog: sullen het oock uyt de

Retro-

Retroactus en de Relatie van de Heeren haere Gecommitteerden op 't nieus believen te vernemen, dat wy, ofte veel meer onses Soons, van sijne Keyserlijcke Majesteyts geconfirmeerde Voormonderschap, niets tegen Hant en Zegel, oock niet tegens eene in d'eerste instantie uytgevallene en in Revisorio geconfirmeerde Sententie (t'eenemael de selve sig op de onderlinge met uwer Hoog Mog: toedoen gemaeckte Accoorden, dewelcke eene rechtmaetige Interpretatie onderworpen zijn, refereeren) gesoght, en dien volgens soodanig schrijvens niet anpers is als een bloote Recapitulatie, van 't geene in sig vervat, soo by onse aenwesentheyt in 's Gravenhage by de gehoudene Conferentie, en andersints aen de zijde van de doenmaels Gedeputeerden der Stenden, aenvanckelijck tot verscheyde maelen voort gebraght, van onse zijde mondeling, schriftelijck, jae selfs in openen Druck, waer op wy ons voor dit-mael moeten refereren, genoegsaem afgeleyt is, oock daer op naer ingenomen behoorlijck der beyder Deelen verdere belang, volgens aenleydinge des 90. Articuls van het Oostenhuysse Accoort de Anno 1611, afgedaen geworden.

Wy moeten billiglijk aen sijne plaetse het daer henen laten gestelt zijn, met wat voegen en onderscheydt de selve de Gedeputeerden en Assignatores Uw Ho: Mo: in haer aen de Landt-Stenden afgegaen schrijvens, wegens haere verseeckerde Maintenue der tot haeren voordeel gemaeckte Accoorden en Verdraegen gegevene Declaratie, met betuyginge van bysonderlijcke danckbaerheyt, oock continuerend Respect ende Deference, dewelcke sy en haere Voor-Ouders Uw Ho: Mo: van soo lange Jaeren herwaerts hadden toegedraegen, accepteren, en alsdan evenwel 't geene 't welck op gelijcke maniere wegens inschickinge van eene nootsaeckelijcke Defensie-Resolutie, dewelcke dan volgens de onnalatige instellinge der beyde Administratie der gemeene Landts-middelen des Zegels prorogatie der Landt-dagen en andersints voorgekomene hooge importante Contraventien en hooghst-prejudiciable Motiven, voor onsen Soon, in conformiteyt van deselve Accoorden uytgevallen en gedeclareert geworden, komen strijdigh te zijn: Invoegen sy immers billijck moeten en sullen bedencken, dat wy in allen gevalle, Tutorio nomine, niet meer als sy, en sy niet weyniger als wy, in diergelijcke saecken verbintelijck gehouden konden werden, oock der selver ons aenvergende renunciatie in dier manieren Reciprocque zijn, en moeste blijven. Het is oock soo wijt daer van, dat sijne Keyserl: Majesteyt onse Gerechtigheyt daer omtrent, volgens haer voorgeeven, t'eenemael soude verworpen hebben, dat veel meer die van 't tegendeele sub No. 1. & 2. bygevoegde Documenten niet alleen, maer voornamentlijck oock die in den Jaere 1667, tot onses en onses Soons faveur, verleende aldergerechste Keyserlijcke Rescriptæ ende Ordres, dewelcke daer onderzijts door den Druck gemeen gemaeckte (by uwer Ho: Mo: Griffie buyten twijffel als noch bevindelijck) alsoo genoemt Fundamenteel ende waerachtigh Tegen bericht sub No. 1 & 2 en 3 te leesen is, en de executie van dien ons in die tijdt door Uw Hoog Mog: Gecommitteerden, op 't aenhouden van onse Landt-Stenden, verhindert is geworden, selfs het contrarium Sonnen-klaerlijck konnen aen-

aenwijsen, gelijck dan oock noch onlanghs van sijne Keyserl: Majesteyt aldergenaedighst afgesproocken, oock die volkome versceckeringe gegeven is geworden, dat soo veele de daer tegens ex ad vo: geallegueerde en met verswijginge der onserzijts, door dese aengewesene eerste Conclusia geobtineerde onwedersprecckelijcken Juris quæsiti, op by-gebraght ongelijck verstant van de speciale Verdragen de Anno 1611, sub & obreptitie uytgewerckte Sententie betreft, wy dieswegen, op verder versoeck, aldergenaedigst gehoort, oock andersints allenthalven ons ende onses Soon alle de Landts heerlijcke Jura en Regalien, die deselve van Rechts wegen competeren, voor behouden zijn ende sullen blijven. In allen gevallen dan oock dit alles de billickheydt, des Rijcks Constitutien, oock des Oost-Vriesse Compactaten en Accoorden conform is, en daerom Uw Ho: Mo: soo veel te weyniger oorsaeck hebben haer eenige quade ende ongelijcke impressien, als of wy tegens de Justitie ende Æquiteyt iets bekomen en geobtineert hadden, van onser Landt-Stenden aenbrengen te laeten: Wy geven daer-en-tegen Uw Hoog Mog: noch eyndelijck deses tot der selver aengenaeme naerichtinge te erkennen, dat haer den Ordinaris Gedeputeerden en Assignatoren niet gecompeteert hadde, dat van Uw Ho: Mo: aen onse Legitime Oost-Vriesse Landt-Stenden, en geenes weegs aen haer, als alleen aen 't Collegie aengestelde Bedienten, houdende schrijvens, sonder versoeck van yemant, in diergelijcke occasien, tot nu toe gebruyckelijcke gewesene Landt-dagh op te breecken, en alsoo daer inne yemandt met eene soo precipitante en gants onverwachte Antwoordt tot bloote coloreringe van haere onjustificeerlijcke Contraventien, oock anderen gevaerlijcken beginnen eygenmachtigh aen te grijpen, daer onder dan wel geene de geringste is, dat dese Luyden sig tegenwoordig niet en hebben ontsien, haer in de onderschrift deses, aen Uw Hoog Mog: afgesonden, ons gecommuniceert schrijvens, eene t'eenemael andere ongewoonlijcke, volgens de fondamenteele Wetten deses Lants, haere intolerable Convenientie, inverterende Namen van Ordinaris Gedeputeerden Stenden in Oost-Vrieslant hoogdravender wijse, tot onses Soons en sijne rechtmaetige Stenden overgroote prejuditie, pretensivelijck toe te leggen; maer dewijle in Oost-Vrieslandt geene andere voor wettige Stenden als de Landt-dagh Comparanten, dewelcke op de Landt-dagen geconvoceert werden, en daer op met ons naer Landt-dagh Recht en aenwijsinge der Concordaten, Artijckel 58 inhout, gehouden werden, ende mitsdien daer op, volgens 't 58 Artijckel, dese met uytsluytinge des hooge 's Landts Overigheyt, ondernemende perpetueringe van eenige Ordinaris Gedeputeerden Stenden, t'eenemael inhibeert; wijders oock de Ordinaris Gedeputeerden der Stenden wel uytdruckelijck in die Accoorden, oock in specie het laetste Haegse Verdragh d'Anno 1662, capit. der Furstel: Gravaminis,contra Collegium Assignatorum Gravam & Resolut. 10, is verboden geworden sig der Stenden Namen en Pouvoir niet aen te maetigen, noch sulcks boven Competensie en sonder speciale Commissie in gemeyne Lands-saecken te presenteeren: Soo willen wy ons daer tegens, tot voorkominge van schadelijcke onlijdelijcke consequentien, alle gedyelijcke middelen protestando gere-

ſerveert hebben; Uw Ho: Mo: oock hier mede Vrunt-naebuer- en gedienſtelijck verſoeckende, in het toekomende diergelijck ſchrijvens en Onderſchriften niet aen te nemen, maer ſoodanige te rugge te ſenden: Waer toe wy ons dan, en tot continueerende uwer Ho: Mo: beſtendige Affectie tegens ons en onſer Furſtel: Huyſe, t'eenemael verlaeten; ende wyders deſelve, naer wenſchinge van eene geluckſalige Regeeringe ende alle ſelfs gedeſidereerde Proſperiteyt van Godt den Almachtigen, verblijven tot beſluytinge van Vrunt-naebuerlijcke Dienſten ende oprechte Correſpondentie tot allen tijden veerdig en bereydtwilligh

Uwer Hoog Mog:

Dienſtwilligſte Naebuerinne

CHRISTINA CHARLOTTE,

Princeſſe Regente van Ooſt-Vrieſlandt.

Gegeven op ons Reſidentie-Huys Aurick, den 22 Feb: 1683.

HOOG MOGENDE HEEREN:

UWer Ho: Mo: andermael beliefdes ſchrijvens, onder dato 's Gravenhage, den 27 February, nieuwe Stijl, met het by-gevoegde Antwoordt-ſchrijvens der ordinaire Gedeputeerden en Adminiſtratoren van den 8. 18. ejusdem, op die Miſſive dewelcke Uw Ho: Mo: aen onſe Landt-Stenden hebben laeten afgaen, is ons door den brenger deſes wel overgelevert geworden, en ſien wy daer uyt in ſubſtantie ſoo veel, dat Uw Ho: Mo: belieft heeft oock over ſoodanig ſchrijvens der ordinaris Gedeputeerden en Adminiſtratoren ons Vrundt-naebuerlijcke informatie te begeeren.

Ende gelijck nu voor eerſt Uw Hoog Mog:, volgens der ſelver gewoonlijcke wijsheyt, van ſelfs, in conformité van het in onſen onlangs voor heenen aen deſelve, onder dato den 23 deſes, afgeſonden Antwoordt, geallegueerde Landts-receſſen en Accoorden, het met ons daer voor ſullen houden, dat deſe Gedeputeerden en Aſſignatoren niet gecompeteert heeft ſoodanig Uw Ho: Mo:, niet aen haer, maer aen onſe Wettige Ooſt-Vrieſſe Landt-Stenden wel-meenent afgegaen, ſchrijvens op te breecken: Wy willen geſwijgen, 't ſelve ſonder daer toe ſpeciale hebbende Commiſſie, buyten eenen formelijcken Landt-dagh, volgens haere malitieuſe Convenientie, te beantwoorden. Soo en twijffelen verder niet of Uw Ho: Mo: konnen niet weyniger vermercken, dat deſe onruſtige Luyden den oprechten eygentlijcken inhout van Uw Ho: Mo: Miſſive door overtuyginge van haer booſe conſcientie preteriëren, en ſig alleen daer tegen, op haere voorige van diergelijcke ſaecken, als der haeren tijdts bevorderde vremde Volckeren, notoirlijck niets meldende antwoordt, op het ſchrijvens van den 9 February, ſimpelijck gerefereert hebben. Ende aengeſien wyders Uw Ho: Mo: in den aenvang van onſe Furſt-Voormondelijcke Regeeringe hebben waergenomen, dat gemelte Gedeputeerden en Adminiſtratoren ſig hebben onderſtaen, ons, dewelcke ſy anderſints in- en uytwendig der Rechten tegens yeder een zijn gehouden voor

te

te ſtaen, met alderhande valſche execrable imputatien te bewerpen, onder welke ondervindelijck calumnieus uytſtroyen is, dat niet de geringſte geweeſt is, dat ſy onwaerachtigh hebben voorgegeven, dat wy ons Huys en Haven van Grietzeyl onſes hoog-geëerden Heeren Vetter en Gevader, den Ceur-Furſt van Brandenburgh, L. en andere Potentaten, opentlijck ſouden geboden hebben, en by gevolge S. L. Volckeren met ons weten en willen (daer nochtans de eenigſte opheffers en aenſtichters daer van zijn geweeſt, en hoog-gementioneerde S. L. tegens ſijne tot ons anderſints bekende goetheyt daer toe hebben geinduceert) ſigh hadden van die Plaetſe bemachtight, ſoo is het oock wel, dat in 't gemelte, der ſelver laetſte ons tegenwoordigh gecommuniceert ſchrijvens, ſigh onthoudend voorgeven, invoegen wy ofte oock iemant van onſent wegen onſen op den jongſten Landt-dagh geconvoceerde Landt-Stenden hadden willen laeten aſſaſſineren, Godt weet het, voor eene gants deteſtable impudente, inſonderheyt oock van ons noyt gedachte, execrable ſaecke te houden is, waer tegens wy ons conform allenthalven in Rechten toegelaeten Bedieningen reſerveeren; invoegen, dat oock de rechte eygentlijcke oorſaecke, waerom den Keyſerlijcken Overſten Luytenant in onſe Reſident-Stadt Aurick op hare boosaerdige inſtigatie van wille is geweeſt in te dringen, die daer op alſoo voorts naer den geëyndigden Landt-dagh, met haer goedtvinden en welgevallen, tegens Keyſerlijcke ordre en aldergenaedigſte verſeeckeringe, in 't werck-geſtelde, doch door middel van Goddelijcke hulpe, en van onſer getrouwen Onderdaenen ofte Domeſtijcquen fideliteyt, mislucktе Blocqueringe en Attacqueringe van ons Grentz-huys Vredenburg meer als overvloedig is te kennen gegeven, en ſal oock wel geen onpartijdige ons konnen verdencken, dat wy tegens ſoodaenige doenmaels en diergelijcke, albereydts wederom van haer gedreygt, gewelt, ons tot noottaeckelijcke defentie voegen, oock ten behoeve van onſe getrouwe Landt-volckeren; invoegen dan 't ſelve oock het Embdiſche Reces, de Anno 1606, Articulo finali, oock 5. 72. en 118 Articul der Concordaten, oock anderſints de proviſionele beraminge, de Anno 1638, Articulo 630, en andere Texten der Accoorden, jae ſelfs Rijcks Conſtitutionibus conformis, voor een goedt gedeelte hebben moeten laeten op ontbieden: Wy ſtellen het dien volgens tot der ordinaris Gedeputeerden en Adminiſtratoren toekomende naeder verantwoordinge daer heenen, hoe deſelve niet alleen door ſeditieus ſchrijvens onſe Landts Officianten en Onderdaenen, voor ſig daer van te dehorteren, en tegens ons, onder ſwaere dreygementen, op te wecken, ſig onderſtaen, maer oock de vremden alhier te Lande tegen de Opper-Officieren tot diergelijcke, en in ſpecie, dat ſy den getrouwen Onderdaenen in haere devotie, als oock diergelijcke communicatoir ſchrijvens van deſelve afgeſonden durven begeeren, wederſtant mochten doen. En verwonderen wy ons niet weynig daer by, dat ſy ſigh durven beſwaeren over onſe, om aenganckelijcke noodt, aengeſtelde nieuwe Wervinge, daer by immers ons haere ſchuldigheyt, des Rijcks Conſtitutien, de Keyſerlijcke oordeelen, en de bekende Accoorden, oock daer over geobtineerde Declaratien, contrarie by deſe, ſonder dat extraordinaris gevaerlijcke

tijden niet het geringste daer toe contribueeren, en diergelijcke Wervingen tot onderhoudinge van nootsaeckelijcke Guarnisoenen in het Haeghse Accoordt, Anno 1603, Articul 12, duydelijck toegestaen werden, oock sonder dat als een onmiddelbaere Staet des Heyligen Roomsen Rijcks, op gemeene kosten, volgens het Munsterse en Osnabrugse Vredens-besluyt en des Rijcks afscheyt, de Anno 1654, daer toe bevoegt en verbonden zijn: Beyde ordinaris Gedeputeerden en Administratoren sullen haer Ampten en Conscientie beter naer komen, wanneer sy, met achterstellinge van soo veel hondert duysent Guldens, daer sig monteerende onnoodige verquistingen, vereeringen en verdoeningen van de gemeene Landts Middelen, waer mede sy sig verrijcken, oock ten deele onder haer geene Timmeragien, maer groote Palatie op bouwen laeten, ons met de daer toe gerequireerde Subsidien onder de armen grijpen, en alsoo ons met die dingen niet deden pregraveren, waer aen sy en niet wy schuldigh zijn. Gelijck wy dan oock onses Soons Voormonderschap wel sullen toe zijn, dat des selfs Kamer-middelen en Domeynen tot sijnen besten geadministreert, oock van selfs in de confereringe der vacantes van ons dependerende Charge, ons Voormondelijck Ampt conform, geprocedeert mogen werden; hebben oock haer, den Gedeputeerden en Administratoren, dies wegen geene Reden noch Antwoordt te geven: En is wel bekent en Landt-kundig, dat tegenwoordigh by het Collegie de Assignatoren en andere Plaetsen voor een tamelijck stuck Geldts konnen verhandelt werden; oock dat sy haer gants niet ontsien sig de Justitie, soo wel van onse Cancellery als Hof-Gerichte, te apponeeren, soodanig te verhinderen, jae t'eenemael de afgaende Mandamenten en schrijvens te remitteeren, en eene Contraventie der Accoorden in gemeene en privaete saecken over den anderen te hopen. Oock hebben sijne Keyserl: Majesteyt so wel als Uw Ho: Mo: uyt voor-aen-gem. en andere tot nu toe bespeurende wederspannig comportement te sien, hoe weynigh haere gedachten op Vrede, Eenigheyt en Tranquilliteyt zijn gericht, daer sy sig niet hebben geschout vremde Princen en Potentaeten, op dat sy soodanige tegen haere aengeboorene natuerlijcke Heeren op haere ongerechte zyde mochten brengen, jaerlijcks groote Geldt-sommen, oock andere Digniteyten en Prerogativen, eygenmachtigh te laeten offereren; 't welck doch veel te genereus is geweest, dat sy soodanig Goden, den menschen onaengenaem, voornemen de handen souden bieden. Wy weten ons oock niet van remissie eeniger soo veel aengetrockene 100000 Rijcksdaelders, en daer over geobtineerde Keyserl: adjudicature of oordeel, te erinneren, het mochte dan daer door de geenige Contributiones en andere Gelderen souden verstaen werden, dewelcke de Furst Munsterse Militie, by de laetste aen de zyde van eenige uyt de Stenden self veroorsaeckte Inquartiering, heeft genoten, en vervolgens by het Tractaet tot Renen van de Landt-Stenden naegelaeten; oock andersints van eenige uyt het middel der ordinaris Gedeputeerden en Administratoren uyt harer onses Soons subalterne Heerlijckheden getrocken in haren Buydel (of wy wel echter deselve meerendeels daer over pro forma wegens den ontfangh hebben moeten quiteren) getrocken zijn.

Wy

Wy konnen Uw Ho: Mo: daer tegens wel verſekeren, dat wy in den aenvang van onſe Voormondelijcke Regeeringe ons naeſt behoudeniſſe, onſes Soons Rechten, het poinct der innerlijcke Harmonie en Eenigheyt tuſſchen Hooft en Leden, als oock de Securiteyt onſes Furſtendoms ende Landen tot allen tijden oprechtig en puur hebben laeten aengelegen zijn; ſullen oock in 't toekomende by ſoodanige goede intentie gantſch begeerlijk continuëren; maer konnen evenwel niet ſien, hoe de tot nu toe geweldtdadige Procedueren deſer ordinaris Gedeputeerden en Aſſeſſoren, oock der ſelver continueerlijck haer ondernemende eygenmachtige nieuwigheden, daer ſoo wel Geeſt- als Wereldlijcke Regeeringe en Landſaecken voor billijck gehouden, en tot conſervatie van beſtendige Eenigheyt en ten beſten van de Religie konnen gedyen; daer tegen hebben wy op ſoo veele uytgeſchreven Landt-dagen onſe, tot bevorderingh van de gemeene welvaert, intenderende redelijcke intentie laeten conteſteren, oock by de ſoo wel Gereformeerde als Lutherſe Religie geprotegeert, en dat ſy by het Collegie ſoodanige Perſoonen admttteeren, dewelcke geene der ſelver in Ooſt-Vrieſlandt, maer alleen der toegelaetene Geloofs-bekenteniſſe toegedaen zijn. In allen gevalle dan laetſtelijck oock der Ooſt-Vrieſſe Landt-Stenden Vryheyt niet abſoluyt, maer volgens de Keyſerlijcke Inveſtituren, oock des derden Articuls der Concordaten relative tot haerer Lands-Heeren Regeeringe, en ſo ſig ſulcks tuſſchen Heeren en Onderdaenen behoort, by de derde-half hondert Jaeren notoire onderworpen is.

Wy verſoecken daer op Uw Hoog Mog: gants gedienſtelijck, deſelve willen doch by ſoo geconſtitueerde ſaecken haer van deſe malitieuſe Luyden, en wegens ons met vlijt ſig opwerpende Onderdaenen, geene diergelijcke quaede impreſſien tegens ons en ons oprechtelijk voorbrengen, maer ons, ſoo voor als nae, die hooge gunſt en faveur van haeren Vrund-nabuerlijken goede wille en affectie werckelijk te laeten genieten: Waer toe wy ons dan t'eenemael confiëren, en Uw Ho: Mo: van Godt den Alderhooghſten alle ſelfs gedeſidereerde Proſperiteyt en floriſante Regeeringe van gront onſes herten toewenſchen, oock daer benevens Uw Hoog Mog:, tot bewijſinge van Vrund-nabuerlijcke Dienſten, tot allen tijden bereydwillig verblijven

Uw Hoog Mog:

Dienſtwillige Naebuerinne en Vriendinne

CHRISTINA CHARLOTTA,

Furſtinne van Ooſt-Vrieſlant.

Gegeven op ons Reſidentie-Huys Aurick, den 26 Febr: Anno 1683.

Zedert is door de Keyſerlijcke Volckeren in Ooſt-Vrieſlant niet verders ondernomen / en die ſaeck alſoo een weynig als in ſtilte geraeckt.

Echter quam weder iets anders op / want de Heeren Staten van Gelderlant / pretendeerende dat de Heerlijckheden Eſens / Stedesdorp en Witmont Leen-roerig aen 't Hertogdom Gelderlant waren / den 26 Februarp ter Verga-

gadering van haer Ho: Mo: voordroegen en bekent maekten: Dat de Heerlijkheden Esens, Stedesdorp en Witmont, toebehoorende den Heere Furst van Oost-Vrieslandt, Leen-roerigh aen 't Furstendom Gelre en Graefschap Zutphen sonder eenige interruptie waren gereleveert, ende door de tijdelijcke Vasallen altijdt affsonderlijck beseten en geregeert geworden: Dat daer beneffens d'Ingesetenen van dien by d'Oost-Vriesse selfs voor uytheemsche waren geconsidereert, en alle de lasten, als andere vremde en benabuerde Volckeren, van haere Koopmanschappen mosten betaelen: Dat insgelijcks noch de voorsz. Vasallen, noch d'Ingesetenen van de voorsz. Heerlijkheden tot eenige Creytz, of Rijcks stuyren, of andere lasten, hadden gecontribueert, noch oock in eenige maniere (daer in de contribueerde Stenden met hare Quotisatie gespecificeert stonden) te vinden, maer daer van t'allen tijden exempt geweest waren: Dat, nu eenigen tijt geleden, de Keyserl: Volckeren getracht hebbende het Huys Vredenburg te occupeeren en te vermeesteren, vervolgens oock gevreest wierde, dat de voorsz. Volckeren het oock mede wel mochten hebben op de Huysen van Esens, Stedesdorp ofte Witmont, Leen-roerig als vooren: En dat sy Heeren Gedeputeerden derhalven versochten, dat haer Hoog Mog: de saecke daer heenen geliefden te dirigeeren, ten eynde de Provintie van Gelderlandt in haere Hoogheydt, Privilegien, Recht en Gerechtigheyt geen indracht mochte komen te geschieden, en alle bevreesde onheylen werden voorgekomen. Waer op haer Hoog Mog:/ ten selven dage gedelibereert hebbende/ goedt vonden; Dat aen den Heere van Amerongen, haer Hoog Mog: Extraordinaris Envoyé aen 't Hof van sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt van Brandenburgh, van 't geen voorsz. was aenstonts kennisse soude werden gegeven, en daer neffens soude werden aengeschreven, om daer van aen sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt confidente Communicatie te doen, en te remonstreeren de gevaeren, daer in niet alleen het Landtschap van Oost-Vrieslant, maer oock particulierlijck de voorsz. Heerlijckheden wierden gebracht: En dat haer Hoog Mog: van sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyts beraemde Æquiteyt verwachten, dat deselve niet alleen voor goedt soude aensien, dat haer Hoog Mog: voor de conservatie van de voorsz. Heerlijckheden, daer van het directum Dominium, als voorseydt was, aen de Heeren Staten van Gelderlandt competeerde, vigileerden en sorge droegen, maer dat oock sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt haer daer in selfs wel behulpelijck soude willen wesen.

Den Keyserlijcken Resident Crampricht/ van die saeck kennisse gekregen hebbende/ gaf den eersten Maert ten dien eynde de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Heer Crampricht.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserl: Majesteyt, hebbende verstaen door advysen, die waerschijnlijck genoeg zijn, dat de Heeren Staten van de Provintie van Gelderlandt Uw Hoog Mog: geinformeert souden hebben, dat de Landen

Landen van Esens, Stedesdorp en Witmont, behoorende aen den Heer Vorst van Oost-Vrieslandt, Leenen souden zijn, die sonder interruptie van 't Hertogdom Gelderlant gereleveert souden hebben, en dat de ged. Landen en haer Territorium aen geenige Jurisdictie of Impositie van 't Rijk of den Westfaelsen Creytz subject souden zijn, maer dat die t'allen tijden daer van bevryt souden hebben geweest, en dat in gevolge van dien de Staten van Gelderlant op 't poinct stonden, om aen Uw Hoog Mog: te versoecken van haer in haer Rechten van Feudaliteyt en Jurisdictie te willen maintineeren, met daer in immediatelijck haer Troupen te brengen, om de inconvenienten, die aen de ged. Landen tot haer prejuditie konden ontstaen, te preveniëren.

Indien dit alles soo is, gelijck als den ondergeschreven kan presupponeren, soo vint hy sig geobligeert, om voor tegenwoordig en sonder tijt-verlies ter kennisse van Uw Hoog Mog: te brengen 't geene, dat tot haer informatie en precautie sal konnen dienen.

Esens, Stedesdorp en Witmund waeren al in 't Jaer 1454 Leenen van 't Rijck, gelijck als het blijkt door de investiture, gegeven door den Keyser Frederick; zedert dewelcke de investituren door de Keyser, en selfs door de geene die tegenwoordig regeert, zijn gecontinueert, gelijck als gesien kan werden van de investiture, gegeven in 't Jaer 1667, waer van men op sijn tijdt de authentique bewijsen, gelijck oock van de andere stucken, sal konnen exhibeeren, indien yemant magh twijffelen, dat de ged. Landen niet en zijn geweest, en noch niet en zijn, Leenen van 't Rijck; 't welk genoeg sal gesegt zijn voor tegenwoordig ten regarde van de Feudaliteyt.

Wat belangt de Jurisdictie van 't Rijck in de ged. Landen, soo sal 't mede genoeg zijn, om voor tegenwoordigh te seggen, dat, als 't Rijck en den Westfaelsen Creytz Oost-Vrieslandt hebben geimposeert, om sijn Contingent te betaelen tot voldoening van de Sweden en Hessen, na de Vrede van Munster, ged. Landen als doen haer portie hebben betaelt; en Oost-Vrieslandt naderhant oock geobligeert zijnde, om een Somme Geldts aen den overleden Bisschop van Munster te betaelen, soo hebben de Ontfangers van de Standen van Oost-Vrieslant het Contingent van de ged. Landen mede ontfangen, gelijck als blijckt door de Quitantie van den overleden Bisschop van Munster.

Vorder als den Prince van Lichtensteyn den Vorst van Oost-Vrieslant, ter oorsaecke van de ged. Hypotheecquen op de ged. Landen, in Proces heeft getrocken, soo is den laetsten nae een formeel Proces door sijn Keyserl: Majesteyt gecondemneert, om de Schuldt te erkennen, en die uyt de revenuen van dese Landen te betaelen.

Door dese weynige exempelen, voor als nu geallegueert, sal yder konnen sien, dat het Rijck 't Recht heeft van Feudaliteyt, en behalvens dat de Jurisdictie en het Recht van Impositie, en dat het daer van actuëlijck in Possessie is.

Het is eenige Jaren geleden, dat den Gouverneur van de Nederlanden van sijn Cathol: Majesteyt aen sijn Keyserl: Majesteyt remonstreerde, dat ten tijde van

Karel

Karel de V. de ged. Landen waren erkent geweest als een Leen van 't Hertogdom Gelderlant, en dat hy derhalven sijn Majesteyt versocht, dat hy daer in niets wilde doen 't welk tegens de Rechten van sijn Cathol: Majesteyt was; maer nae dat men hem toonde, dat al't gene dat hy allegeerde niet suffisant genoeg was tegens de ouder Rechten, Jurisdictie en Possessie van 't Rijck, tot aen dien tijdt behouden, en dat selfs den Vassal, die het Leen van 't Hertogdom Gelderlandt gereleveert had, subject soude zijn aen de Inquisitie van de Keyserlijcke Fisque, soo opposeerde hy sig niet meer aen de goede reden, die men hem vertoonde; en 't is te gelooven, dat de Heeren Staten van Gelderlant, die niet meer Recht als sijn Cathol: Majest: konnen hebben, sig met deselve reden sullen vergenoegen.

De saecken dan in dese staet zijnde, soo sullen Uw Hoog Mog: lichtelijck met haer voorsichtigheyt en gewoonlijcke circumspectie considereren, dat sy Gelderlandt in hare pretentie niet sullen konnen fousteneren, dat ze noch op dat pretext noch op eenig ander haer Troupen op de ged. Landen van 't Rijck sullen konnen senden, want andersints souden de saken sig meerder brouilleren, en sijn Majesteyt en de Vorsten van den Westfaelsen Creytz souden gelegentheyt hebben van sig te allarmeren, en bedacht te zijn, om de prejuditie en 't gevaer te prevenieren.

Hierom is 't, dat den ondergeschreven Uw Ho: Mo: bid, om de nodige reflexien op 't geseyde te willen maecken, en vervolgens daer in nae haer ordinaire voorsienigheyt te ageren. In den Hage, den eersten Maert, 1683.

D. J. CRAMPRICHT.

Dese Memorie wiert daegs daer aen door een andere van den Resident van den Bisschop van Munster gevolgt, bestaende deselve in dese woorden:

HOOG MOG: HEEREN:

DEn ondergeschreven Resident van sijn Hoog-Furstelijcke Genade, den Heer Bisschop van Paterborn en Munster, zijnde de novo gelast, omme sig omtrent de saken van Oost-Vrieslant te voegen met den Heere Crampricht, Minister van sijn Keyserl: Majesteyt, en door alle mogelijcke middelen van Oost-Vrieslant te prevenieren de Executie van alle soodanige Resolutien, dewelcke den tegenwoordigen Staet van Oost-Vrieslant, tot naedeel van de Keyserlijcke Authoriteyt, en de Jurisdictie van 't Roomsse Rijck, souden konnen veranderen: Vindt hem uyt krachte van de voorsz. Ordres verplicht, omme sig te conformeren met het geene den voornoemden Heere Crampricht, ten opsichten van de Heerlijkheden Esens, Witmont en Stedesdorp, aen Uw Hoog Mog: op den eersten deses heeft gerepresenteert; voor soo veel het selve concerneert de Resolutie, die Uw Hoog Mogende souden mogen hebben genomen, of noch souden konnen nemen, om te senden eenige Troupes naer de voorsz. Plaetsen, alsoo daer door niet alleen het minnelijck Accommodement van de tegenwoordige Oost-Vriesse Differenten difficiler soude werden gemaeckt, maer het voorsz. Landtschap nootsaeckelijck moeten vervallen in eenen anderen en ergeren staet, en vervolglijck konnen ver-

veroorsaecken de verwyderinge, dewelcke hoogst-gem. sijne Hoog-Furstelijcke Genade tot noch toe met soo veel sorgen heeft soecken te beletten. Hage, den 2 Maert, 1683.

Johan Coenraet Norff.

By haer Hoog Mog: wierdt daer op den 9 Maert geresolveert / om aen der selver Envoyé tot Weenen / den Heer Hamel Bruyninckx / van 't een en 't ander communicatie te geven / met last en ordre; Dat hy Extraordinaris Envoyé soo by sijn Keyserl: Majesteyt als elders, daer hy oordeelen soude het van eenige vrucht te konnen wesen, alle meest-krachtige devoiren soude aenwenden, dat niets by sijn Keyserl: Majesteyt mochte werden geresolveert, veel min ondernomen, waer door eenige de minste prejuditie ofte indracht in de Hoogheden, Privilegien, Recht en Gerechtigheden van de hoog-gem. Provintie van Gelderlant soude mogen geschieden, maer soodanig door alle bequame wegen en middelen tegen te gaen, en buyten executie, is 't doenlijck, te houden.

Haer Ho: Mo: hadden oock wegens deselve saeck aen de Vrouwe Furstinne van Oost-Vrieslant geschreven / om haer informatie dien aengaende te hebben; waer op deselve dit volgende tot antwoordt sondt:

HOOG MOG: HEEREN:

UW Hoog Mog: naerder belieft schrijvens van den eersten Marty lestleden, Stilo loci, is ons door den afgesondenen Generaliteyts Bode wel overgelevert geworden; en hebben wy daer in in 't breede gesien, hoe dat Uw Ho: Mo: belieft heeft ons dien selven dag de overgegevene Memorie van den Keyserlijcken Resident, den Heere van Crampricht, concernerende onses Soons Heerlijckheden van Esens, Stedesdorp en Witmunt, copyelijck te communiceren, en daer by Vrunt-naebuerlijck te versoecken, dat ons mochte believen aen Uw Hoog Mog: onse informatie te laeten toekomen, en specialijck daer over, of de voorsz. Heerlijckheden oyt by sijn Keyserlijcke Majesteyts Hof zijn verheven en gereleveert geworden.

Wy konnen daer op Uw Hoog Mog: voorbehoudens allenthalven ons Soons Furst Christian Everharts tot Oost-Vrieslant Leen-schuldige Leen-plichten, tot Vrunt-naebuerlijcke Antwoordt, niet verbergen, dat waer is; aengesien, in conformité des Leen-briefs van wijlen Keyser Frederick de III, de op-gemelde Heerlijckheden van sijne Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenaedigsten Heere, doch niet des te weyniger oock, nademael wijlen Heer Balthazar tot Esens en des selfs Antecessores daer tegens 't een en 't ander hebben gemoveert, en sulcks Hertog Carel van Gelder, oock vervolgens Keyser Karel de V, als sijnen Successeur, tot Fief opgedragen is geweest van 't gene met Uw Ho: Mo: Staet der Geunieerde Provintien, Gelre en Graefschap Zutphen, van gelijcken des Conings van Spangien, als Hertogh van Gelder, ten Leene is erkent, oock by voorvallende tijdelijcke occasien in soodanigen qualiteyt, volgens de daer van by onse Archiven

voor handen zijnde origineele Leen-brieven en investituren, gereleveert zijn geworden; maer het en volgt daer uyt in 't minste niet, hoe buyten twijffel welgemelte Keyserl: Resident van onse Oost-Vriesse Landt-Stenden wil geallegueert werden, dat dese Heerlijckheden Esens, Stedesdorp en Witmunt tot Oost-Vrieslant behooren, en tot 't selve Furstendom Contributien en Collecten, oock des Rijcks en Creytz Subsidien gehouden zijn, en daerom van onse Oost-Vriesse Landt-Stenden naer haer Convenientie geëxequeert, geinvadeert, en met Militaire Volckeren belegt mochten werden, invoegen notoir is, dat sulcks in geene Rijcks matricul bevindelijck is; oock daeromme in die en alle wegen, in eene onwedersspreeckelijcke meer als immemoriale Possessie libertatis & exemptionis van alle Oost-Vriesse, Creytz, des Rijcks en andere lasten, begrepen is geweest, en oock noch is; invoegen dan oock deselve op de Oost-Vriesse Landt-dagen, als notoir, niet verschreven, noch oock voor Oost-Vriesse erkent zijn, jae de Onderdanen in deselve Heerschappen niet eens aen de zijde van onse Landt-Stenden tot de Oost-Vriesse Diensten geadmitteert, maer soodanige puur als vremde geëstimeert, oock dien volgens wegens dese en andere oorsaecken, die aen de zijde van de Oost-Vriesse Landt-Stenden in puncto ferendorum onerum pretenderende combinatie deser Heerlijckheden met Oost-Vrieslant in het Embdische Landt-dags besluyt, de Anno 1618, pag. 128, Gravam. & Resolut. 3, van Uw Hoog Mog: af, en in het Haegse Verdrag, de Anno 1662, pag. 75, Gravam. & Resolut. 22, tot eenen amiablen, doch, by soo gesteltenisse der saecken, onmogelijcken, oock daeromme in het daer op gevolgde Embdische Verdrag, de Anno 1662, oock finael reces de Anno 1663, niet gevolgde compositie, als bloote dingen, verwesen zijn geworden. Het is oock soo wijt daer van, dat sy tot de Sweedsche en Hessische Satisfactie-gelden oyt onder Oost-Vrieslant, ofte des selfs Repartitie, haere Quote by-gebracht, en soodanige aen het Oost-Vriesse Collegie ofte den Landt-Rentmeester oyt gebracht, ofte oock tot de laetste Munstersche Inquartieringe, als een Lidt van Oost-Vrieslandt, souden iets gecontribueert hebben, dat sy veel meer, dewijle de Hessische en Sweedsche tijden haer in specie oock gedruckt hebben, deselve t'elckens haere eygene Quote en Contingent door eenen eygeneu Penning-Meester opgenomen hebben, en laeten betaelen, gelijck dan oock sonder dat in het tot Munster en Osnabrugge getroffen Vredens-besluyt vergeleecken is, dat diergelijcke, geduerende den tijdt des Oorlogs, afgevorderde geldts Pressuren en Transactien in 't toekomende niemant aen sijne Rechten en Vryheden tot naedeel souden strecken; ende of 't wel soo is, dat by den laetsten Munsterschen Inval in Oost-Vrieslant soodanige Heerschappyen, op het boos aenstichten van eenige uyt de Oost-Vriesse Landt-Stenden, oock hardt getracteert zijn geworden, soo werdt doch nimmermeer geloof gemaeckt, ofte kan bewesen werden, dat sy daer toe naer de vergeleeckene en van sijne Keyserl: Majesteyts gedetermineerde Quartier-gelden iets hebben betaelt, ofte oock voortaen iets daer toe te betaelen gehouden zijn; gelijck dan alle 't geene voorsz. is by het van onse Landt-Stenden dien aengaende aen den Keyserlijcken Rijcks-Hof-

Raedt

Raedt aengestelt Proces van onse zijde effective is bevolen, oock daer over, en tot bekrachtinge van alle soodanige liberteyt en exemptie van den Oost-Vriessen Rijcks-Creytz en andere Oneribus alderhooghst gementioneerden Keyserlijcken Majesteyt, soo wel van den Coninckliijcken Spaenssen Gouverneur als de Provintie van Gelderlandt, in beweeglijcke termen is geschreven, en dieswegen aen 't Keyserl: Hof daer tegens, sonder dat de in lite niet mede begrepen Heerlijckheden van Esens, Stedesdorp en Witmont niet prejudiciabels is erkent, maer de Oost-Vriesse Landt-Stenden haer Contingent daer nae als voor alleen te betaelen, aengehouden is geworden. Ten laetsten, soo kan oock het exempel des Lichtensteynse Proces onser Landt-Stenden gevaerlijcke intentien niet tot voordeel komen, nademael daer inne niet van de Leen-plichten deser Heerlijckheden, en of soodanige tot de Oost-Vriesse beswaernissen mede te contribueren schuldigh zijn, gestedet werdt, maer alleen, op seeckere uytvindinge, Gelderen, die wijlen Graef Enno van Oost-Vrieslandt sijne wijlen Vroulijn Dochter belooft hadde, volgens het daer van voor behouden Verdrag, Actione personali ex Contractu, geagreëert is geworden. En dit is het geene wy ditmael, onder voorgaende reservat, Uw Ho: Mo: op der selver voorgemelte Vrundt-naebuerlijcke Missive gedienstelijck rescriberen; dienvolgens oock daer by Uw Hoog Mog: om behoudenisse van der selver hoog-waerde affectie instantelijck willen versoecken: Dewelcke wy dan daer mede, naestwenschinge van een florisante Regeeringe, de Goddelijcke Protectie, tot alle perpetuëlijcke selfs verlangende Feciliteyt, Vruntnaebuerlijck beveelen.

Uwer Hoog Mog:

Dienstwilligste Naebuerinne

Gegeven op ons Residentie-Huys Aurick, den 28 Febr: 1683.

CHRISTINA CHARLOTTE,

Princesse Regente van Oost-Vrieslant.

Oock schreven de respective uytschrijvende Heeren Fursten van den Westfaelsen Creytz/ in dato den 16 Maert/ aen haer Hoog Mog:; Dat deselve vernomen hadden, als souden haer Ho: Mo: van de Provintie van Gelderlandt bericht zijn, onder pretext van een aengematigde Leen-roerigheyt in de Oost-Vriesse Heerlijckheden van Esens en Witmunt, eenige van haere Volckeren derwaerts te senden; versoeckende, dat haer Hoog Mog: niets geliefden te doen tot prejuditie van sijn Keyserl: Majesteyt en het Rijck, maer het Conservatorium, aen hoog-ged. uytschrijvende Fursten verleent, sijnen loop laeten, ende niet daer tegens te gedoogen tot naedeel van het selve.

Dit werck is daer op eenigsints blijven trotteeren/ alsoo van d'eene noch van d'andere kant iet feytelijcks wierdt ondernomen.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt/ dat de saeck van de Convoyen en Licenten noch bleef trotteeren; in het begin van dit Jaer wiert echter daer in eenige vordering gemaeckt/ want haer Hoog Mog: Gedeputeerden

tot de Zee-saecken / gecommitteert zijnde om een Concept op te stellen / hoedanig de Licenten / soo wel over de Goederen van de Oost-Indise Compagnie als andere Koopmanschappen / hier te Lande inkomende en uytgaende / geheven behoorden te werden / leverden den 5 Maert wegens de Goederen van de Oost-Indise Compagnie haer Concept over / 't welck oock door haer Ho: Mo: wierdt geapprobeert / gelijck als uyt de volgende Resolutie te sien is.

Veneris den 5 Maert, 1683.

DE Heeren Verbolt en de andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de saken van de Zee, hebbende in voldoeninge en in gevolge van der selver Resolutie Commissoriael, van den 2 deser, gevisiteert ende geëxamineert de nieuwe t'arresteeren Lijste van de Convoyen en Licenten, met den gevolge en aenkleven van dien, hebben ter Vergaderinge gecommuniceert het Concept, waer naer de Bewindhebberen van de Geoctroyeerde Oost-Indise Compagnie deser Landen souden betaelen 's Landts inkomende en uytgaende Rechten, volgende hier naer van woorde te woorde geinsereert.

Alsoo eenige differenten waeren ontstaen over de Belastinge van de Oost-Indise Waeren, Koopmanschappen en Gewassen, concernerende d'Oost-Indise Compagnie, in consideratie van het Octroy aen deselve Oost-Indise Compagnie in den Jaere 1602 vergunt, mitsgaders de respective Ampliatien, Limitatien, Interpretatien ende Restrictien daer op gevolgt, soo dat tot noch toe over de voorsz. Belastinge geen eenpaerig consent heeft konnen gedraegen werden; en daer op gehoort het bericht, mitsgaders de presentatie van de Bewindhebberen van de voorsz. Compagnie, onvermindert het geene in de voorsz. differenten over ende weder geallegueert is, soo is by de respective Provintien geaccordeert en geconsenteert, gelijck haer Hoog Mog: accordeeren ende consenteeren by desen; Dat voor de inkomende Rechten van de Waeren ende Koopmanschappen, die uyt Oost-Indiën in dese Landen sullen werden gebracht, soo oock voor de Rechten van 't uytgaen van de Peper, Nagelen, Noten, Foelie en Caneel, die uyt dese Landen elders sullen werden vervoert, als mede van alle andere Koopmanschappen en Behoeften, item Eet- ende Drinck-Waeren, die van hier naer Oost-Indiën sullen werden gesonden, door die van de voorsz. Compagnie aen de Admiraliteyt, onder welckers District d'Equipagie naer Oost-Indiën werdt gedaen, by forme van Uytkoop ofte Redemptie, sal werden betaelt eene Somme van drie-mael hondert-duysent Guldens jaerlijcks; te weten, de helft daer van aen de Admiraliteyt tot Amsterdam, een vierde-part aen de Admiraliteyt in Zeelandt, en aen de Admiraliteyt op de Maze een achtste-part, mitsgaders aen die van West-Vrieslandt en den Noorder-quartiere eene gelijcke achtste-part, ende dat voor drie Jaeren vast; inne gaende het eerste Jaer met primo January des tegenwoordigen Jaers 1683, ende eyndigende den laetsten December 1685, yder te betaelen voor prima December van yder Jaer: Des sal van alle andere Waeren, buyten de voor-

ver-

verhaelde Speceryen, by de Compagnie hier te Lande in-gebracht werdende, voor uytgaende Rechten werden betaelt, soo als gearresteert en vast gestelt, of hier naer te arresteren en vast te stellen, is gedeclareert en gedeclareert sal werden; waer tegens de gem. Compagnie van de verhooginge van deselve Lijste van de Convoyen en Licenten sal vry en exempt zijn, soo lang de voorsz. verhooginge niet sal excederen vijf ten hondert op het inkomen en uytgaen te saemen, maer of het geviel, (dat Godt verhoede) dat eenige van de Schepen van de Compagnie, in Retour uyt Oost-Indiën komende, in haere Reyse Schip-breuck quamen te lijden, ende sulcks te verongelucken, of wel, dat den Staet deser Landen binnen de voorsz. Jaeren in Oorlog quam te geraecken, van welck geval hier naer breeder werdt gesproocken, en sulcks uyt dien hoofde door den Vyand ofte anders genomen te werden, soo sal in sulcken onverhoopten geval van de voorsz. Somme van drie-hondert-duysent Guldens aen de voorsz. Compagnie naer advenant soo veel afslagh gegeven werden, als den in-koop van de Ladinge van soodanigen verongeluckten of genomen Schip, of Schepen, in de Oost-Indiën sal hebben gekost, mits dat die van de voorsz. Oost-Indise Compagnie van den voorsz. in-koop deugdelijck doen blijcken, om den voorsz. afslag te genieten naer een Geometrise proportie, genomen naer den in-koop van 't selve Retour; als by exempel, soo wanneer een jaerlijcks Retour in de Oost-Indiën veertig Tonnen-Gouts in-koops mocht hebben gekost, ende dat daer Schip, of Schepen, in maniere als vooren, souden komen te verongelucken, of genomen te werden, in corps gekost hebbende vier Tonnen-Gouts, soo sal aen die van de gemelde Compagnie deswegen, op de voorsz. jaerlijckse Somme van drie-mael hondert-duysent Guldens, afslag strecken een tiende-part minder ende meerder verlies, naer advenant in dat Jaer, als wanneer van 't blijven of nemen van eenig Schip, of Schepen, sal komen te blijcken; ende by aldien de voorsz. drie Jaeren alsdan souden mogen wesen geëxpireert, soo sal de voorsz. Compagnie soodanigen afslag genieten, en vervolgens mogen korten aen 's Lands inkomende Rechten, van het Jaer, dat immediatelijk naer de voorsz. expiratie volgen sal; ende sal de voorsz. kortinge in de boven-gestelde gevalle komen ten laste van de Admiraliteyt, ofte Admiraliteyten, onder welckers District de verongeluckte of genomen Schip, of Schepen, by haere afreyse van Batavia, of van eenig ander quartier in Oost-Indiën, ordre heeft of gehadt hebben, om hier in 't Vaderlandt te vallen.

Dat by aldien den Staet, soo als hier vooren mede is geseydt, en 't welck Godt genadelijck wil afwenden, gedeurenee de voorsz. drie Jaeren respective, in eenigen openbaeren Oorlog quame te vervallen, of wel, dat die van de voorsz. Compagnie, uyt een rechtveerdige vreese ofte apprehentie voor deselve, Speceryen van Peper, Nagelen, Noten, Foelie en Caneel, ende voorts andere Waeren, 't zy in 't geheel ofte voor een gedeelte quam op te schrijven, of ongeëyst te laten, soo sal de Compagnie in alle die gevallen naer advenant van 't geene in de voorgaende Jaeren wegens Retouren, die sy in deselve sal hebben bekomen, mede als vooren naer den in-koop gereeckent, aen 't Landt sal hebben betaelt; als by

exempel, indien de Compagnie in de Jaeren voor den Oorlog hadde bekomen (de Jaeren door malkanderen geslagen) jaerlijcks een Retour, gekoft hebbende dertigh Tonnen-Goudts in-koop, ende dat sy by ofte geduerende dien Oorlogh, ofte oock ter saecke van de vreese van dien, uyt Indiën alleen hadde doen komen een Retour van twintigh Tonnen-Gouts in-koop, soo sal de Compagnie in dien gevalle alleen betaelen twee Tonnen-Goutds, zijnde twee derde-parten van de voorsz. drie Tonnen-Gouts, meerder en minder Somme naer advenant, des sullen daer tegen van de uytgaende Rechten, als vooren, de voorsz. tijdt geduerende, mede zijn en blijven geëximeert de Speceryen en andere Waeren, waer van hier vooren is gesproocken.

Alsoo 't geene hier vooren is geresolveert, nopende de betaelinge van 's Lands inkomende en uytgaende Rechten van de Waeren ende Gewassen van de Oost-Indise Compagnie deser Landen, alleen plaets sal hebben voor den tijdt van drie achter-een-volgende Jaeren, inne gaende met den eersten January, 1683, en eyndigende met den laetsten December, 1685. Soo is wijders by de hoog-gem. Provintien goedt gevonden en geresolveert, dat by aldien die van de voornoemde Compagnie, naer verloop van de drie voornoemde Jaeren, souden mogen goedt vinden te versoecken, om in de voorn. betaelinge van 's Landts Rechten op de selve voet ende Conditien, als hier vooren is gemelt, voor noch drie volgende Jaeren te continuëren, dat het selfde aen de voorn. Compagnie van nu af aen sal werden bewilligt; en dat vervolgens in sulcken gevalle de vooren-staende Resolutie plaets sal hebben, en effect sorteeren, tot den laetsten December, 1688, des dat die van de voorn. Compagnie soo wel van de laetste drie Jaeren als voor de gem. eerste drie Jaeren, ende dies voor den tijdt van 6 Jaeren, van de verhooginge van de voorn. Lijsten van de Convoyen ende Licenten vry en exempt sullen zijn, soo langh de voorsz. verhooginge niet sal excederen vijf ten hondert op het inkomen en uytgaen te saemen; doch by aldien die van de voorn. Compagnie, naer expiratie van de voorsz. drie eerste Jaeren, de voorsz. continuatie voor de drie volgende Jaeren niet soude mogen komen te versoecken, ende sulcks de vooren-staende Resolutie soude mogen komen te cesseren, dat alsdan die saecke sal werden gelaeten in die staet, daer in deselve voor dat van de Introductie van de voorn. nieuwe Convoy Lijste is geweest, sulcks dat de belastinge op de Oost-Indise Waeren ende Gewassen tegenwoordigh in die gestelt niet en sullen mogen verstaen werden ten laste van de Oost-Indise Compagnie gestelt te zijn, maer dat alsdan over de belastinge van de Oost-Indise Waeren, Koopmanschappen en Gewassen, by de Oost-Indise Compagnie deser Landen ingebracht werdende, naeder consent sal moeten gedragen werden.

Waer op gedelibereert zijnde, hebben haer Hoog Mog: het voorsz. Concept geaggreëert en geapprobeert, gelijck sy het selve geapprobeert en geaggreëert hebben mits desen; ende is voorts goedt gevonden en verstaen, dat dese haer Ho: Mo: Resolutie gesonden sal werden aen de respective Collegien ter Admiraliteyt, ende de Bewindthebberen van de voorsz. Oost-Indise Compagnie, ter

præ-

præsidiale Kamere van Amsterdam, tot haer informatie, ende om haer daer nae te reguleren, daer en soo het behoort.

Daegs daer aen gaven sy oock wegens de Lijst van de Convoyen en Licenten de volgende Articulen / welcke in dese haer Hoog Mog: Resolutie vermelt zijn / over:

Sabbathi den 6 Marty, 1683.

DE Heeren Verbolt en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de saecken van de Zee, hebbende in gevolge ende tot voldoeninge van haer Ho: Mo: Resolutie van den 2 deser in Conferentie geweest over de nieuwe te arresterene Lijste van de Convoyen ende Licenten, met den gevolge ende aenkleven van dien, hebben ter Vergadering gerapporteert, dat deselve onder het wel-nemen van haer Hoog Mog: souden meenen:

I.

Eerstelijk, dat de Lijste van Convoyen en Licenten, so als deselve by de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt ende West-Vriesslandt den 22 Augusti des voorleden Jaers ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: is overgelevert, by provisie voor den tijdt van een Jaer tot een preuve behoorde te werden in train gebracht, ende den Ophef van 's Landts inkomende en uytgaende Rechten daer naer gevordert ende betaelt, ten waere de respective Provintien den anderen binnen het voorsz. Jaer over een nieuwe Lijste konnen verstaen, ende die in train brengen.

I I.

Dat alle meest krachtige Officien en devoiren behooren te werden aengewent, ten eynde den voorsz. Ophef en de Placcaten en Instructien tot eene eguale ende exacte Practijcque van de middelen, te Waeter gearresteert, al-omme op een eenpaerige voet moghten geschieden, ende alle frauden en contraventien, soo veel mogelijck, verhindert ende gestraft mogten werden.

I I I.

Ende ten eynde men te beter soude mogen weten of de Collegien ter Admiraliteyt den voorsz. Ophef en de Placcaten ende Instructien, daer op geëmaneert, wel ende nae behooren door een eguale en exacte Practijcque achter-volgen, dat de Raden ende Ministers van deselve Collegien gehouden sullen zijn, t'elckens voor d'expiratie van de vierde Maent, aen haer Hoog Mog: over te senden een pertinenten staet van den geheelen ontfangh ende uytgave, geduerende de voorige drie Maenden, in haeren bedrijve gevallen; mitsgaders van de Waeren ende Koopmanschappen, in deselve drie Maenden mede in haeren bedrijve in gekomen en uyt gegaen, sonder van des te doen eenigsints in gebreecken te blijven; ende dat deselve Raden en Ministers, des begeert werdende, gehouden sullen zijn met solemneelen Eede te verklaeren, dat de voorsz. Posten, soo als die in de voorschreve staeten opgegeven zijn, wel ende deugdelijck zijn opge-

gegeven, ende aldaer ſtonden uyt getrocken te werden onder haer eygen waere benaeminge.

I V.

Dat aenſtonts en ſonder ophouden ſoude behooren te werden gebeſoigneert, om te ſien wat menagie ſoude konnen of behooren te werden gepracticeert, ofte geintroduceert, in de reſpective Collegien ter Admiraliteyt, ſoo wel ten aenſien van haer Domeſtijcque Laſten ende Huyshoudinge als ten aenſien van de Convoyen, die tot protectie van de commerciërende Ingeſetenen van den Staet moeten werden gegeven, ende dat de voorſz. beſoigne ſal moeten weſen voltrocken voor den . . . . .

V.

Dat binnen den tijdt van ſes Weecken naer de expiratie van het voorſz. Proef-jaer een ſoo nauwen overſlagh, als eenigſints doenlijck, behoorde te werden gemaeckt van het montant van de voorſz. nieuwe Lijſte, de middelen vermelt in het 27 Artijckel van de Inſtructie voor de Collegien ter Admiraliteyt; der ſelver Vrachten, ende alle d'andere Inkomſten ende Middelen van de voorſz. Collegien ter Admiraliteyt, van wat natuere die oock ſouden mogen zijn; en van de Laſten, die deſelve Collegien ter Admiraliteyt ſullen hebben te ſupporteren.

V I.

Ende ten eynde den voorſz. overſlagh binnen den voorſz. tijdt van ſes Weecken, naer expiratie van het voorſz. Proef-jaer, te beter ſoude konnen werden gemaeckt, dat de reſpective Collegien ter Admiraliteyt ſullen moeten beſorgen, dat de Ontfangers van de reſpective Comptoiren van Maent tot Maent op haeren Eedt dreſſeeren een pertinenten ſtaet van 't gunt ſy op yder Maent ontfangen hebben, ende die aen deſelve Collegien over ſenden, by haer geteeckent, ten eynde het voorſz. Proef-jaer mogen hebben een pertinenten ſtaet van 't gunt, geduerende het ſelve Proef-jaer, onder yder Collegie is ontfangen.

V I I.

Ende indien naer den voorſz. overſlagh bevonden ſoude mogen werden, dat de Laſten van de Collegien ter Admiraliteyt meerder ſouden mogen bedraegen als het voorſz. inkomen, dat men in ſoodanigen gevalle onophoudelijck met den anderen behoorde te beſoigneren, om uyt te vinden, hoe het ſurplus ſal konnen werden gevonden, 't zy dan met vermeerderinge of verhooginge van eenige of van de meeſte ſpecien in het inkomen of uytgaen reſpective.

V I I I.

Dat onder de Laſten van deſelve Collegien ter Admiraliteyt mede behooren te werden gereeckent het onderhout van de Schepen van Oorloge, tot koſten van den Staet gebout; ende de Tractamenten van de hooge en andere Officieren te Waeter.

I X.

Ende indien de reſpective Provintien den anderen binnen den tijdt van ſes Weecken, nae d'expiratie van 't voorſz. Proef-jaer, over de voorſz. verhooginge niet

niet souden konnen verstaen, ende sulcks de voorsz. Lijste soodanig dresseeren, dat de Lasten te Water daer uyt souden konnen werden vervallen.

X.

Dat als-dan op d'expiratie van de voorsz. tweede ses Weecken van de waerde van de inkomende en uytgaende Goederen de voorsz. waerde, om het voorsz. kort te vinden, by den Staet genomen werdende naer den Cours ofte Prijs, die de voorsz. Goederen alsdan waerdigh sullen wesen, ende blijvende echter den Koopman de faculteyt, om me deselve waerde in het aengeven selfs te verklaeren, egualijck ende generalijck behoorde te werden geheven een soodanigh gedeelte, als tot verval van de voorsz. Lasten van de gemelde Collegien ter Admiraliteyt noodig sal wesen; mits dat het voorsz. gedeelte, de belastinge op de nieuwe Lijste daer by gereeckent zijnde, niet alleen sal mogen excederen 't geen der selver Goederen voor desen in het ordinaris Convoye, derde verhooginge ende veyligheyt hebben gecontribueert, maer selfs oock niet vijf ten hondert in het uytgaen ende inkomen t'samen, schoon eenige van de voorsz. Goederen, in 't voorsz. Convoy, derde verhooginge ende veyligheyt meerder soude mogen gegeven hebben, des dat de vremde Manufacturen van deselve soorte als de inlandtse Manufacturen zijnde, des niet tegenstaende in het uytgaen soo hoog behooren te werden gestelt, als waer op de Inlandse door de voorsz verhooginge werden gebraght.

X I.

Dat van de verhooginge behoorden exempt te zijn de Graenen, mitsgaders de Goederen, die by d'Oost-Indise Compagnie deser Landen uyt Indiën herwaerts werden gebraght; en soodanige verdere Goederen en Koopmanschappen, die men als-dan sal oordeelen, dat sonder pericul van diversie geen verhooginge souden konnen lijden.

X I I.

Dat de voorsz. betaelinge van 't voorsz. gedeelte van de waerde behoorde te zijn extraordinaris, en vermindert werden, soo haest als de Lasten van de voorsz. Collegien souden komen te verminderen, of soo haest als de respective Provintien den anderen op een suffisante Lijste van Convoyen ende Licenten souden hebben verstaen.

X I I I.

Dat, omme te obtineren voldoeninge van het achter-wesen van de respective Collegien ter Admiraliteyt, ten laste van de Kroon Spangien en de respective Provintien, wegens achterstallige geconsenteerde Subsidien, alle mogelijcke instantien by die Majesteyt gedaen, ende de voorsz. Provintien door alle bedenckelijcke ende meest-krachtige wegen en middelen daer toe gebragt behoorden te werden; Ende dat alle 't geene van de voorsz. achterstallen en Subsidien sal in komen, eerst voor al ende sonder eenige diversie sal zijn, ende blijven geaffecteert, tot voldoeninge van de schulden daer op gemaeckt, ende voorts tot aflossinge van de Capitaelen, op de Middelen ter Zee genegotieert; Ende dat, 't gunt van de voorsz. nieuwe Lijste, de verhooginge van dien, en de voorsz. andere inkomsten

van de voorsz. Collegien ter Admiraliteyt, in tijden ende wijlen soude mogen komen over te schieten, naer aftreck van de voorsz. Lasten, die daer uyt moeten werden gesupporteert, mede sonder eenige diversie behoorde te werden geëmployeert alleen tot aflossinge van de voorsz. Capitaelen, op de voorsz. Middelen genegotieert; Ende dat de Raeden ende Ministers van de voorsz. Collegien in haer Persoon aenspraeckelijck behoorden te zijn, by aldien bevonden soude mogen werden, dat sy de voorsz. in te komen achterstallen ende Subsidien in 't geheel ofte ten deele souden mogen hebben gediverteert.

Dat alle 't gunt voorsz. is, aldus behoorde gearresteert ende vast gestelt te werden, ongeprejudicieert de besoignes, dewelcke over de Verpachtinge van de voorsz. inkomende ende uytgaende Rechten, in 't geheel of ten deele, met de Heeren Gecommitteerden uyt de respective Collegien ter Admiraliteyt ten dien eynde tegens den 10 deser lopende Maendt, herwaerts beschreven, staen gehouden te werden.

Waer op gedelibereert zijnde, hebben de Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien 't voorsz. gerapporteerde copyelijck over genomen, om in den haeren breeder gecommuniceert te werden, dewelcke versocht werden haer daer op ten spoedigsten, ende soo haest doenlijck is, te willen verklaren.

De advijsen van eenige Provintien zijn vervolgens daer op in gekomen; doch dit wierdt alleen voor een Jaer/ en tot dat de Lijsten van de Convoyen en Licenten op gemaeckt souden zijn/ geconsenteert.

Wy hebben iets gerept van het uptrusten van een Oorlogs Vloot: By haer Hoog Mog: was geresolveert/ om voor den tijdt van 6 Maenden 16 Oorlog-schepen in Zee te brengen/ waer van 8 yder met 84 Stucken en 500 Man/ en 8 yder met 72 Stucken en 300 Man gemonteert souden zijn; 't selve nam oock voortgang/ en wierdt by de respective Admiraliteyten met de Equipagie begonnen; doch deselve wierdt naderhandt tot 24 Schepen gemaeckt.

Vermits twee Fransse Oorlog-schepen in 't laetst van 't voorleden Jaer het Hollands Schip de Hoop/ op de Rivier van Alicanten/ uyt het Convoy van desen Staet wegh genomen hadden/ onder pretext/ dat het met Contrabande Waren na Algiers ging/ soo lieten haer Hoog Mog: door haer Gedeputeerden aen den Heer Grave d'Avaux/ extraordinaris Ambassadeur van Vranckrijck/ representeren; Dat haer Hoog Mog: met sijn Majesteyt in den Jare 1678 hebbende gesloten een Tractaet van Commercie, by het selfde Tractaet, en namentlijcken by de 17, 18, 19, 20, 21 en 22 Articulen van dien, was gereguleert, hoe en in wat voegen de Schepen deser Landen souden moeten werden bejegent, soo wanneer die eenige Goederen hadden ingeladen, en dat de voorsz. Articulen die voorsz. Schepen niet alleen niet chargeerden met eenige visite, maer de voorsz. visite en alle andere ondersoeck, dat in de voorn. Articulen niet was vast gestelt, wel uytdruckelijck hadden verboden: Dat haer Hoog Mog: derhalven verwachteden, dat sijn Majesteyt de goetheyt soude hebben van de voorsz. Arti-

culen.

eulen te doen observeren, en naerkomen, en te doen redresseren alles wat dien contrarie soude mogen wesen geordonneert: Dat haer Ho: Mo: haer hier op te meer verlieten, dewijle tot weg-neminge van alle abusive en sinistre rapporten men sig in 't generael geinformeert had op den Handel op Algiers, en bevonden, dat van hier derwaerts gantsch geen Handel wierdt gedreven, en zedert de gemaeckte Vrede niet meer als een Schip derwaerts was gevaren, en noch een twede toegerust, in den tijdt dat'er apparentie was, dat'et Accoort soude getroffen werden, en dat die geen van beyden, soo als by de verklaringe bleeck, met eenige Contrabande Waren gechargeert waren geweest: En dat haer Ho: Mo: derhalven mede versochten, dat sijn Majesteyts geliefte mochte zijn 't Schip de Hoop, toe behoorende d'Ingesetenen deser Landen, te doen restitueren, en sijn ressentiment te bewijsen tegens die gene, die het voorsz. Schip uyt het Convoy van desen Staet by surprise, en op soo onbehoorlijcke maniere, hadden wegh gehaelt.

Gedachte Heer Grave d'Avaux beloofde daer op aen sijn Coning hier over te sullen schrijven / en sijn officien daer by aen te wenden / dat het selve Schip gerestitueert mocht werden.

Een Moscovise Afgesant / hier te Lande geweest zijnde / en versocht hebbende / om op een Schip geëmbarqueert te werden / om te rugh na Huys te keeren / soo wierdt sulcks toegestaen; maer hy met sijn Volck in 't Vlie daer op gekomen zijnde / soo ontstondt'er eenige moeyte tusschen den selven en het Bootsvolck / tot soo verre / dat hy den Stierman en een van 't Bootsvolck met bloot Geweer daer af joeg / en de Touwen / daer 't Schip mede ten Ancker lag / soude afgekapt hebben / indien hy door sijn Tolck en yemant anders van sijn eygen Volck daer in niet verhindert was geworden. Haer Hoog Mog: hier van verwittigt / en daer over seer gevoelig zijnde / alsoo de Schipper noch 't Bootsvolck niet met hem wilden varen / ten zy dat sy van diergelijcke insultes bevrydt waren / sonden den Hofmeester Hessel derwaerts / om gem. Afgesant haer Hoog Mog: misnoegen hier over te betonen / en met de meeste efficacieuste redenen te persuaderen / dat hy / tot gerustistelling van den Schipper en 't Bootsvolck / sijn Geweer in bewaringh van den Schipper soude over geven / mits dat hem 't selve ter plaetse van sijn arrivement soude werden weder gegeven; of / soo sulcks door minnelijcke middelen niet soude konnen geschieden / als dan oock nadruckelijcke middelen te mogen gebruycken. Gem. Heer Hofmeester Hessel dan met een Jacht van de Admiraliteyt van Amsterdam na 't Vlie vertrocken zijnde / om dese haer Hoog Mog: last te voldoen / en aldaer den 31 January gekomen zijnde / soo poogde hy ged. Afgesant wel te bewegen / na dat hy hem haer Ho: Mo: misnoegen over sijn begane Actie / den 22 dito te voren / had bekent gemaeckt / om sijn Geweer goedwilligh in bewaring van den Schipper te stellen / maer hy wilde daer toe geensints verstaen / soo dat meergem. Hofmeester het Geweer most laten weg nemen / gelijck oock geschiede / werdende 't selve als doen in een Kist gesloten / en die in bewaring van den Schipper gegeven.

Den Luytenant Generael Deilwich / in dienst van haer Hoog Mog: zijnde / wierdt in 't begin van 't Jaer van den Ceurvorst van Brandenburgh aengesocht / om op favorable Conditien in des selfs dienst te willen komen ; hy versocht daer op wel sijn dimissie / maer haer Ho: Mo: / oordeelende / dat sy in dese tijdt soodanigen ervaren Officier van noden hadden / sloegen 't selve beleefdelijck af / en lieten sulcks oock by hoogged. Heer Ceurvorst van Brandenburgh op diergelijcken wijse excuseren.

Den Heere Heynsius / waer van wy in de vorige Mercurius hebben geseght / dat na Vranckrijck soude vertrecken / nam de Reyse in 't Voorjaer derwaerts aen.

Den Heer van Amerongen / van Berlijn te rugge gekomen zijnde / vertrock mede weder na 't Hof van den Ceurvorst van Brandenburg.

Den staet van Oorlog deser Landen wiert met het begin van dit Jaer gearresteert / en brachten de Provintien verbolgens daer op haer adbijsen in.

Wy hebben in de laetste Mercurius gesegt / dat de Volkeren van onse Oost-Indise Compagnie den jongen Coningh van Bantam in Indiën tegens sijn Vader soodanigh hadden geassisteert / dat deselve Meester van Bantam was geworden / en de uytheemsse Natien / die daer Commercie dreven / van daer had doen vertrecken : Sulcks had aen de Engelsse Compagnie / soo ras als dese tijdinge in Engelant quam / gedachten verweckt / dat dit meest door bestel van onse Compagnie was toe gekomen / als welcke sy meende / dat maer alleen na 't Dominium in de Indiën stont / en derhalven de naem van den jongen Coningh van Bantam alleen tot een pretext gebruyckte / om by de andere Natien hier over niet verdacht te zijn : Ter dier oorsake addresseerde sig dese Engelsse Oost-Indise Compagnie aen sijn Majesteyt van Engelant / om reparatie van de schade / die sy pretendeerde in dit innemen van Bantam / meest door de Volckeren van onse Compagnie / geleden te hebben / te bekomen. Hoogged. sijn Majesteyt sprack daer eerst van tegens onsen Ambassadeur / den Heer Citters / tot Londen / welcke den Coning van 't contrarie informeerde ; maer alsoo meerged. Engelsse Compagnie echter by sijn Majesteyt gedurig ten dien eynde bleef persisteren / en sustineerde groot gelijck te hebben / vond sijn Majesteyt eyndeling goedt / om aen sijn Envoyé / den Heer Chudley / in den Hage te belasten / om aen haer Hoog Mog: ten dien eynde te klagen / en reparatie te versoecken ; ten welcken eynde de Engelsse Compagnie den Heer Chardin / zijnde een van haer Geinteresseerde / en een Persoon van groote kennis / in Mey herwaerts affont / om haer pretentien voor te dragen.

De redenen / die de Engelsse Oost-Indise Compagnie pretendeerde te hebben / dat onse Oost-Indise Compagnie / of des selfs Volckeren / de oorsaeck was / dat die van haer Natie en andere uyt Bantam waren geset / bestonden in de volgende sin ; en werden deselve oock ten naesten by op diergelijcken wijse door de Heeren Chudley en Chardin aen haer Hoog Mog: voorgedragen : namentlijck ; Dat de Nederlandtse Oost-Indise Compagnie zedert drie Jaren her-

herwaerts Ambassadeurs aen den ouden en jongen Coningh van Bantam hadde gesonden, om die te bewegen, dat sy alle Europise Natien uyt haer Landt souden setten, onder conditie, dat sy de Peper dan een achtste hooger souden aennemen: Dat deselve Compagnie daer in niet gereussеert hebbende, eenige Javaense Heeren had omgepraet, en door der selver entremise den jongen Coning, die echter geen volkomen macht van 't Rijck hadde, en niet meer als hem den ouden Coningh had toegestaen, en hy door inbreuck selfs aengenomen had: Dat den ouden Coning, van dese verborgen onderhandeling bericht, met een Armee na Bantam was gekomen, om sijn Soon tot sijn plicht te brengen; en dat deselve daer op, sig in de Fortresse van Bantam geretireert hebbende, gedwongen was geweest, als geen andere uytvlucht siende, om de Hollanders tot hulp te roepen, welke niet anders sochten, om daer door de Commercie van alle Uytheemsse uyt Bantam te verjagen: Dat, de Hollanders aldaer gelant zijnde, en den ouden Coning doen retireren hebbende, een van haer Hoofden, genaemt Caffé, onder een Convoy van Soldaten en Timmerluyden, aen de Engelsse Factorye was geweest, en aldaer verscheyde ravagien hadde gedaen: Dat een andere, genaemt de Roy, zijnde Luytenant van een Compagnie, in een ander Huys was geweest, daer de Engelsse Vlag afwoey, deselve had afgeruckt, in stucken gescheurt, en aen sijn Soldaten tot Scarpen uytgedeelt: Dat'er wel een Officier van den jongen Coning, die altijt in het intrest van de Hollanders was geweest, wegens den selven aen de Engelsse had gesegt, om te moeten vertrecken; maer dat, als de Engelsse met haer geladen Barcken in de Haven quamen, alwaer de Hollandse Schepen lagen, deselve gedwongen waren, om te rug te keeren, onder voorgeven, dat'er geen geladen Barck na de Engelsse Schepen mocht gaen; en dat, indien die niet spoedig te rug keerden, men op haer soude schieten: Dat, als de Engelssen daer over aen den Hollandsen Major klaegden, deselve seyde, dat het de Ordre van den jongen Coning was, daer sy in tegendeel niet anders als Hollanders sagen, die dit commando gaven; en dat men wel konde oordeelen dat sulcks waer was, om dat den jongen Coning selfs aen 't Hooft van de Franssen had gesegt, die quam klagen, dat de Hollanders yets van 't sijne hadden genomen, dat hy sig aen haer dien aengaende most addresseren, alsoo hy tot het een noch 't andere ordre gegeven had: Dat, de Javanen naderhant gekomen zijnde aen de Engelsse Factorye, om daer de ordre van te vertrecken te reitereren, de Hollanders daer mede toe gekomen waren, en de Kamers, en alle 't gene dat sy daer vonden, berooft hadden; daer in tegendeel de Javanen haer hadden belet om in de Magasijnen te komen, en daer Wacht voor gehouden hadden, latende de Engelsse haer Zegel daer op setten: Dat, wanneer de Engelsse gedwongen waren, om haer Factorye te verlaten, waer van de Engelsse Vlag zedert 80 Jaren had afgehangen, de Hollanders de patientie niet hadden, om te wachten tot dat sy geëmbarqueert waren, maer die aenstonts af haelden, en de Hollandse Vlag in de plaets stelden: Dat de Engelssen, geen Schepen genoeg hebbende, om haer Effecten te transporteren, de Nederlandse Compagnie haer, om hun ten eersten quijt te wesen, 4 Schepen had

had geleent, in welcke gelegentheyt sy soo geweldig verhaest wierden, dat alle 't gene bedorven en verloren wierdt, tot een groote Somme bedroeg: Dat sy wel de Somer tot Batavia over bleven, maer dat onse Compagnie haer als Vyanden had getracteert, alsoo expres verboden wierdt, dat niemandt aen de Engelsse Schepen soude mogen gaen, noch dat de Engelsse yets aen Landt souden mogen brengen, of aen de Indise Schepen komen: Dat, het Engels Schip de Koopman van China, komende voor Bantam, 't welck niet meer als 30 Kannen Water in had, de Hollanders, alschoon den jongen Coning sulcks had toegestaen, hem niet aen Landt hadden willen laten: En dat in 't begin van September, als wanneer het Saysoen aenvang nam, om van Java te vertrecken, onse Compagnie aen de Engelsse had geinsinueert, om van Batavia te vertrecken, en te gaen waer het haer beliefde, soo 't in 't Eylandt Sumatra noch Java was; 't welck te schadelijker was, alsoo de Schepen, die uyt China en Europa quamen, alsdoen haer Meesters niet konden vinden, &c.

Op dese klachten der Engelssen ontboden haer Ho: Mo: eenige Gedeputeerden van onse Oost-Indise Comp: in den Hage / om met de Heeren Chudley en Chardin over dese saken te handelen / en communicatie van 't een en 't andere aen haer Ho: Mo: te geven; welcke / met ged. Heer Chardin in gesprech geweest hebbende / (die reparatie van de geledene schade / en 't restablissement van de Engelssen tot Bantam / mits dat onse Troupen daer uyt getrocken souden werden / versocht) aen haer Hoog Mog: het volgende / tot Justificatie van haer doen in dese saek / en tot wederlegging van de klachten der Engelssen / over gaven.

Aen de Hoog Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

HOOG MOG: HEEREN:

DE Vergaderingh van de Seventiene, representerende de Generale Nederlandse Geoctroyeerde Oost-Indise Compagnie, op het aenschrijvens van Uw Hoog Mog: van den 8. deses Maents Juny, en ter obedientie van dien alhier in 's Gravenhage by den anderen zijnde, gesien, gelesen en geëxamineert hebbende twee Propositien, d'eene door den Heer Chudley, Envoyé Extraordinaris van den Coningh van Groot-Brittannien, mondeling aen Uw Ho: Mo: gedaen, en schriftelijck overgelevert den 25. May laetstleden, en d'andere door de Heer Ridder Chardin, mede eerst mondeling gedaen aen de Heeren Uw Hoog Mog: Gedeputeerden, en vervolgens in geschrifte overgelevert den 2 Juny daer aen volgende, vervattende de voorsz. Propositie van de Heer Chudley klachten, dat de Bediende van dese Compagnie tot Batavia de Factoors van de Engelse Compagnie tot Bantam, en voort alle d'andere van die Natie aldaer, seer souden hebben geoutrageert, selfs met gewelt van daer verdreven, met eenige verdere bygevoegde circumstantien: Dat dien volgende Uw Ho: Mo: die ordre souden gelieven te stellen, dat het Guarnisoen, dat de Nederlandse Compagnie althans in

Bantam

Bantam heeft, daer uyt ſoude mogen werden gelicht, en daer neffens gerepareert de ſchaden, die d'Onderdanen van den hoogſt-gedachten Coning daer door ſouden hebben geleden: Houdende voorts de voorſz. Propoſitie van de Heer Chardin een verhael van verſcheyde outrages, feyten, en particuleriteyten, die by d'onſe ſouden zijn gecommitteert en gepleegt, en waer op Uw Ho: Mo: by hare Miſſive van den 2 Juny voorſz. het bericht en belang van deſe Vergadering requireren, ſal deſelve Uw Hoog Mog: met ſchuldig reſpect dienen, dat als men de voorſz. gedaene Propoſitien, en de klachten daer inne vervat, komt te confereren met de Brieven en beſcheyden, die deſe Compagnie uyt Indiën heeft bekomen, ſoodanige notable en eſſentiele diſcrepantien, en ſoo vele van 't opgeven van de Engelſſe Compagnie verſchillende, bevonden worden, dat in plaetſe dat men deſe Compagnie komt beſchuldigen, deſelve ten hoogſten danck behoorde geweten te worden voor alle de Vriendſchappen, goede officien en aſſiſtentien, die men d'Engelſſe Natie in deſe occurentie van ſaecken betoont en beweſen heeft, gelijck als de Bediende van de Engelſſe Compagnie, in Indiën, dat alles ſeer wel bekent zijnde, ſulcks oock niet nagelaten hebben te doen; en, als wanneer men ſoude komen tot het voort brengen van actien en pretentien over gelede ſchade en intereſſe, ſoude deſe Compagnie aen haer zyde mede niet weynig te ſeggen of te pretenderen hebben. Dan om dat alles klaer en naeckt voor oogen te ſtellen, en aen te wijſen de notoire ongeſondeertheyt van de voorſz. ingebrachte klachten, en van de demandes, daer uyt profluerende, ſal deſe ſaecke wat hooger dienen opgehaelt te worden, en ſulcks geweten, dat dit de eerſte reyſe niet en is, dat deſe Compagnie met Bantam in verſchil en verwyderingh, ſelfs in openbaren Oorlog, is geweeſt. De Sultan, Vader van den tegenwoordigen Coning, beſeten met de geeſt van een Conquerant, als oock uyt verſcheyde Actien tegens andere ſijne Nagebueren kan werden aengeweſen, heeft ons op Batavia in verſcheyde tijden verſcheyde verongelijckingen en violentien, oock formelen Oorlogh, aengedaen, byſonderlijck noch laetſt in de Jaren 1657, 1658 en 1659, welcken Oorlog in den ſelven Jare 1659 wel is getermineert door een Tractaet van Vrede en Vriendſchap, vervattende onder anderen een Reglement, waer op die tuſſchen die twee Natien ſoude werden onderhouden, maer is het ſelve Tractaet eenigen tijdt daer nae by dien Vorſt niet alleen in veel poincten tegen gegaen en geviolee rt, maer eyndelijck t'eenemael verbroocken: eerſt met het debaucheren, vervoeren en aenhouden van onſe Slaven, en dat tot een overgroot getal toe, daer nae mede van vrye Ingeſetenen van Batavia, ſelfs Bediende van de Compagnie, alles directelijk tegens het voorſz. Tractaet, vorder met onſe Luyden te Lande op een hoſtile manier te agreſſeren, der ſelver Huyſen en Dorpen uyt te plonderen en te verbranden, Menſchen en Vee wegh te voeren, vervolgens mede te Water aen te taſten, en t'overweldigen de Vaertuygen en Chaloupen, die ſy ſoo in Zee als aen Strant maer konden belopen, 't Volck daer van om 't leven te brengen, of over Boort in Zee te werpen, de Logie of 't Comptoir van de Compagnie tot Andragiry op Sumatra by nacht te overvallen, deſelve af te lopen en te ſpolieren, mitsgaders de

de Bediende, en daer onder 't Hooft, deerlijck te vermoorden, soo verre dat dien Vorst, om sijn Onderdanen tot het roven en moorden noch te meer te animeren, op yder van onse Nederlandtsche blancke Hoofden tot een premie heeft gestelt gehadt twintigh Realen van achten, en op andere Ingesetenen van Batavia thien Realen, niet alleen niet defererende aen de klachten, hier over successivelijck gedaen, maer ons eyndelijck seer insolentlijck aenseggende een openbaren Oorlog, indien wy het overheerschen van sijn Naegebueren, die ons op Batavia deckten, en aen welckers conservatie ons derhalven ten hooghsten gelegen was, door secoursen wilden tegens gaen. En hoewel den Generael en Raden meenden, en in hare Brieven, herwaerts geschreven, voorstelden, dat men die van Bantam met gelijcke munt behoorde betaelt te setten, met betuyging van de onmogelijkheyt, om de voorverhaelde verongelijckingen, schaden en offensien langer te konnen verdragen, mitsgaders Vrede te houden, daer soo een boosaerdig Buerman niet anders als den Oorlogh was soeckende, jae genoegsaem exerceerde, selfs, dat sy genootsaekt waren haer in soo kostbaren postuur van defensie te stellen als of men al bereyts in een openbaeren Oorlogh was getreden, soo zijn deselve echter daer van successivelijck gedehorteert, niet soo seer dat men vreesde sulcks tegens haer niet te sullen konnen uytvoeren, als om dat, soo langh daer hope was, dat de sake tot een accommodement soude konnen werden gebracht, de Compagnie by soodanigen Oorlogh geen voordeel konde behaelen, alwaer 't datse geschiede met succes, als mede in consideratie, dat men de Europiaensche Natien, en particulierlijck d'Engelsse daer residerende, als de Resolutien, op dat subject genomen, specialijcken dicteren, ongaerne in ongemack en schade soude sien vervallen. En zijn die ordres by den gemelte Generael en de Raden oock punctuelijcken nagekomen, selfs nae den Oorlog in 't Mattaramsch Gebiedt, in 't welke de Compagnie den Sousouhounangh tegens sijn Rebellen, geassisteert door de Bantammers, geluckelijk hadde doen triumpheren, en dat daer door onse Luyden op Batavia in soo goeden staet waren gestelt, om revengie te konnen nemen, als gedesidereert konde worden. De saecken dan dus staende, en den ouden Coningh van Bantam apparentelijck in apprehensie gebracht zijnde van dat men hem de gedaene Outrages betaelt soude spelen, soo is 't onverwachtelijck gebeurt, dat in May 1680 twee Ambassadeurs van Bantam tot Batavia zijn aen gekomen, met een gevolgh van omtrent 300 Persoonen, en Credentialen by den jongen Sultan verleent, en des selfs naem alleen daer in gespelt, waer op alsoo reflexie wierde gemaeckt, is door de gemelte Ambassadeurs gedient, dat seven dagen te voren den ouden Sultan aen sijn oudste Soon, zijnde den gedachten jongen Sultan, het gantsche Rijck en Regeeringe hadde over gegeven en opgedragen, en dat sy nu daer waren verschenen, om (gelijck dat in die Landen by veranderingh van de Regeeringe alomme gebruyckelijck is) over de Vrede te handelen, en de oude Verbonden te vernieuwen, 't welk alhoewel by den Resident van de Compagnie tot Bantam, met haer overgekomen, wierdt geconfirmeert, soo zijn echter alle scrupulen, vallende over soo onverwachten voorval, niet wegh genomen geweest

weeft voor dat een van de voorfz Ambaffadeurs in perfoon weder na Bantam vertrocken, en met naerdere en t'eenemael voldoende befcheyden te rugge was gekomen, en waer op d'onderhandelingh aengevangen wefende, heeft men haer voorgehouden en aengewefen, hoedanig de voorfz. Tractaten en verbonden in meeft alle de Poincten waren gevioleert en overgetreden, en ons alderhande foorten van hoftiliteyten te Water en te Lande, als gefeydt is, waren aengedaen, eyffchende daer over fatisfactie; doch in fo moderate termen, dat blijcken konde, dat men niet anders focht als met eenig aenfien tot een minnelijck Verdragh te geraecken. Van de gedaene Hoftiliteyten hebben de Ambaffadeurs haer getoont overtuyght, maer verklaert geen laft te hebben, om daer over te tracteren, als zijnde faecken, voorgevallen in de Regeeringe van den gewefen Coning, feggende alleen gekomen te zijn, om het voorgaende Verbondt te vernieuwen, en dat, foo men iets verder defidereerde, 't felve aen den Coning haer Meefter tot Bantam voorgeftelt mofte werden. Onfe Gefanten dien volgende afgefonden zijnde, om den nieuwen aengekomen Coning te feliciteren, en op de voorfeyde fatisfactie te infifteren, is haer defelve excufe, om die te declineren, bejegent; en des niet tegenftaende verfproken, dat men met den anderen in goede vriendfchap en naebuurfchap foude leven, in conformité van 't welcke dien Coningh voort by gommeflagh alle fijne Onderdanen op hooge ftraffe heeft verboden aen de onderhoorige van de Compagnie, 't zy te Water of te Lande, eenige de minfte fchade of nadeel toe te brengen, doende ons verder belofte van reftitutie van onfe gevluchte, fo vrye Luyden als Slaven; tonende vorder voor aengenaem te fullen houden 't afleggen van een Compliment aen den gewefen Coningh, fijn Vader, welcke daer op aen haer d'onderhoudinge van goede vriendfchap en naebuurfchap met den Coningh fijn Soon heeft gerecommandeert: En confteert klaerlijck, dat federt die tijdt den meer-gedachten nieuwen Coning foo met het fenden van Ambaffadeurs, oock nae Engelandt in November 1681, als met het exerceren van andere gedeelten van de Souverainiteyt op fijn naem alleen, als mede door het vertreck van den ouden Coningh van Bantam, daer de Stoel van 't Gebiedt is, en door d'Addreffen, die by andere Natien aen hem, als nu alleen Regeerend Coningh, zijn gedaen, de Vader een privaet Prins was geworden, en in geenig deele, als part hebbende in de Souveraine Regeeringh van Bantam, konde werden erkent.

't Gene met de twee voorgedachte Bantamfe Ambaffadeurs in Engelant is verhandelt, kan by ons niet pofitivelijck gefeydt worden, maer 't is wereldt-kondig, dat defelve met een groote quantiteyt Canon en andere Oorlogs-munitien, haer door de Engelffe Ooft-Indife Compagnie beforgt, van Londen zijn vertrocken; en dat het een oude en gefondeerde klachte is van onfe Luyden op Batavia, dat den ouden Coningh van Bantam, door meermalen foodanige toevoer van Amonitie uyt Engelant aen hem gedaen, meer en meer tegens ons is opgefet geworden.

Nae de herftellinge van de voorfeyde vriendtfchap met Bantam heeft men in 't Rijck een groote verwerringh en tweefpalt, mitsgaders tuffchen den ouden en

nieuwen Coning een groote diffidentie beginnen te bespeuren. De Soon sig over het doen van de Vader, en die sig weder over dat van de Soon beklagende, soodanigh, dat de Vader, soo 't blijckt, berouw hebbende van 't opdragen van de Regeeringe aen sijn Soon, nu in een private Staet zijnde, tegens de Coning sijn Soon heeft beginnen te cabaleren en aenhangh te maecken, soodanig, dat beyde en Vader en Soon haer hebben versterckt; de Soon in Bantam, met het maecken van een nieuwe Fortificatie, en de Vader in sijn verblijf-plaets op Turtiassa, daer hy insgelijks een steene vastigheyt heeft doen bouwen, neffens een aen de Rivier Tanara; welck vuur, nae dat eenigen tijdt hadde blijven smeulen, eyndelijck in een lichten vlam is geraeckt, en tot een openbaren Oorlog uytgeborsten, invoegen dat de Vader, met sijn by-een versamelde macht tegens de Soon opgetogen wesende, voor eerst de Stadt van Bantam heeft ingenomen, deselve in kolen geleydt en verwoest, voort sig Meester van 't gantsche Strant, en de Fortificatien langs deselve, en sulcks mede van alle advenuen, heeft gemaekt, in voornemen, om dese Soon in sijn voorsz. Fortresse, daer hy sigh geretireert hadde, te overweldigen, en een jonger Broeder op den Throon te stellen.

De regeerende Coning, hier door in 't uytterste gevaer gebracht, dat niet langer toegangh tot hem was als door weghkundige in verborgen wegen, heeft sijn toevlucht tot die van Batavia genomen, met ernstige bede, om door de Compagnie geassisteert, en onder hare protectie genomen te mogen worden, verklarende, dat hy sonder dat mede onvermogens was de Nederlandse Logie, en 't Volck daer in bescheyden, tegens het gewelt sijner Rebellen te beschermen; welck versoeck den 10 February 1682 voor d'eerstemael gedaen wesende, soo is het selve niet precipitantelijck by den Generael en Raden ingewilligt, maer, nae langwijlige deliberatien daer over gehouden, eyndelijck geresolveert hare vriendelijcke Mediatie tusschen Vader en Soon aen te bieden, waer toe twee Brieven, d'eene aen de Vader, en d'ander aen de Soon, vervaerdigt, en den Majoor Isaac de St. Martin den 6 Maert daer mede nae Bantam afgesonden zijnde, so heeft de Vader deselve niet voor den 17. daer aen volgende, en dat door Luyden uyt de Engelsse, Fransse en Deensse Natien nae 's Lands wijse doen afhalen, doch sonder dat hy sig heeft verwaerdigt eenig antwoordt daer op te geven; houdende ondertusschen den regeerenden Coningh in sijn Casteel in manieren voorsz. nauwer en nauwer beset en besloten, in dier voegen, dat den voornoemden Majoor St. Martin genootsaeckt is geworden op de krachtige en iterative instantien van den Coningh devoiren te doen, om voet aen Landt te krijgen, en den selven door dat middel t'ontsetten, doch heeft sulcks, vermits de geweldige oppositie der Rebellen, dewelcke met haer Canon, meest door Engelsse Canoniers gemanieert, ten selven dage op en tegens de Schepen van de Nederlandse Compagnie, niet sonder deselve grootelijcks te beschadigen, en Menschen om 't leven te brengen, doenmaels geen succes gehadt; dan den voornoemden St. Martin daer op met meerder macht, soo van Schepen als Volck, versterckt wesende, neffens last, om het landen daer mede te tenteren, en, soo doenlijck, door te breecken, tot ontset

van

van den Coning, die 't Water tot op de lippen was gekomen, heeft fulcks eyndelijck den 7 April daer aen volgende, niet tegenftaende de ftercke tegenweer, dat geluck gehadt, dat de gerebelleerde Onderdanen binnen weynig uren verdreven, de Coning verloft, en alle de Poften ingenomen zijn, achterlatende niet weynig van de hare.

Op den Bodem van Batavia, daer die Vyanden haer mede quamen te vertonen, en alle hoftiliteyten gebruyckten, heeft men haer vervolgens foodanig ontfangen, dat fy niet alleen met groote disadvantagie de wijck hebben moeten nemen, maer by vervolgh van tijdt onder het Opper-commando van den voorfeyden Coningh door verfcheyden Oorlogs-Actien, die volgens de jongfte Brieven tot in de Maent van November daer aen volgende geduurt, en aen de Compagnie niet weynigh gekoft hebben, tot in Turtiaffa en afgelegen Gebergten de gewefen Coningh en de fijne gedwongen fijn geweeft haer te retireren. Weynig dagen nae het voorgemelte ontfet van den hooggedachten Coningh hebben die van d'Engelffe Compagnie, tot Bantam refiderende, haer by Miffive van den 13 April, met byvoeginge van eenige uyt den haren, aen den Generael en de Raden tot Batavia geaddreffeert, en, nae voorgaende congratulatie over het fucces van hare Wapenen, verfocht een Schip te leen van de Nederlandtfe Compagnie van 500 Tonnen groot, tot het afhalen en tranfporteren van hare Goederen en Effecten van Bantam, met prefentatie van de Vracht daer voor te betalen, foo mede de Vryheyt, om tot Batavia een Huys te hueren, en daer alles in te brengen 't gene van haer believen foude mogen wefen; dat wijders aen de Bediende van de Nederlandtfe Compagnie die ordre wilden geven, dat hare Natie by continuatie met foodanige minnelijke vriendfchap foude mogen werden ontmoet, als door de Nederlanders doorgaens aen defelve hare Natie was betuygt: Waer op den Generael en Raden geenfints gemancqueert hebben hare genegentheyt en bereydtwilligheyt te toonen, als hebbende aenftonts het Schip, Europa genaemt, groot 1200 Tonnen, of 600 Laften, haer overgelaeten, oock hare komfte tot Batavia geaccordeert, gelijck fy haer voort daer op, als haer tot Bantam niet langer dervende vertrouwen, in alle ftilligheyt op haer Schip de Returne hebben begeven, en fonder affcheydt van den Coningh te nemen, of doen nemen, daer mede nae Batavia geretireert zijn, alwaer fy den 18 April zijn verfcheenen, latende het gros hunner Effecten tot Bantam in de Logie, invoegen, dat tot het overhalen van defelve een tweede Schip van de Nederlandtfe Compagnie, Nieuw Middelburg genaemt, 500 Laften groot, foo oock 't Scheepje 't Wout, en eyndelijck de groote Fluyt Delfshaven, 450 Laften groot, alle befet met eenige van de Engelffe Compagnies Volck, nae Bantam hebben moeten gefonden werden; namentlijck, 't Volck met die infichte, om het affchepen van de voorfz. Effecten te helpen beforgen, mitsgaders van alles pertinente aenteeckening te houden. Alle welcke Schepen dan fucceffive met haer Peper en andere Effecten, voorts Huys-Meubelen, Equipagie-goederen, en wat des meer zy, volladen weder voor Batavia zijn geretourneert, dewelcke fonder de behulpfaemheden van die van de Nederlandtfe Com-

pagnie, en der selver intercessie by den Coningh, sy noyt machtigh souden zijn geworden, soo was men daer tegens die Natie ingenomen en opgeset, selfs soo verre, dat sy niet een eenig Arbeyds-man noch Vaertuygh, om de Goederen aen Boort te krijgen, wisten te bestellen, alles door 't Volck, Boots en Vaertuygen van de Nederlandtse Compagnie hebbende moeten beschickt worden. Den Coningh, grootelijks in verbolgentheyt ontsteken geweest zijnde over de voorsz. quade conduite van de Engelsse in sijn reguard, heeft sig doorgaens seer verwondert getoont, dat die van de Nederlandtse Compagnie in haer faveur spraecken, en haer allesints de behulpsame handt boden, daer 't wereldt-kundigh was, dat sy met het schieten op de Nederlandtse Schepen, soo wel als op sijn Casteel, door hare kundigheyt in het dirigeren van 't selve, de meeste schade toegebracht hadden.

't Leenen van vier soodanige Schepen, en dat de Nederlandtse Compagnie deselve voor soo veele Maenden heeft moeten missen, heeft haer groot hinder, nadeel en præjuditie toegebracht; en hoewel d'Engelsse wel behoort hadden deselve aen de onse weder over te laeten, insonderheyt daer sy inmiddels acht van hare eygen Schepen uyt diverse quartieren van daen kregen, behalven noch twee andere, niet d'Engelsse Compagnie maer particuliere Engelsse toebehoorende, en dat daer toe soo ernstigh, en met soo veele instantien door die van de Nederlandtse Compagnie wierden aengesocht, die om de voorsz. hare eygen Schepen soo seer benoodight waren, soo hebben d'Engelsse daer tegens de voorsz. hare Schepen tot andere Expeditien en Voyagies gebruyckt, en de voorsz. onse Schepen, met hare Effecten en rommeling gevult, voor Batavia laten leggen.

De saecken dan in facto soodanig als is verhaelt gelegen wesende, en sig alles in diervoegen toegedragen hebbende, soo wordt aen het hoog-wijs oordeel van uw Hoog Mog: gedefereert, of daer op soodanige scherpe klachten, als men in desen doet, konnen werden gepast; en of den Eysch, tot reparatie over geleden schade en verongelijckingen, mitsgaders het te rugge roepen van onse Troupen, daer uyt kan werden gefondeert.

Men verneemt, uyt advysen uyt Engelant ingekomen, als mede uyt discoursen, alhier by de Heeren Engelsse Ministers gehouden, dat aen 't Engelsse Hof, en by die van de Oost-Indise Compagnie tot Londen, een stercke impressie soude zijn genomen, als of d'Oost-Indise Compagnie alhier van langerhandt, en insonderheydt zedert drie Jaren, een secreten toelegh soude hebben gemaeckt, om oneenigheyt in Bantam te stichten, en door die wegh sig Meester aldaer te maken, om d'Engelsse en andere Europise en Indiaense Natien van daer te verdrijven; maer indien uw Hoog Mog: souden mogen oordeelen, dat soodanige t'eenemael ongegronde waen niet volkomentlijck wert gedestrueert door 't gene hier boven gededuceert is, en met authentijcque bescheyden kan bewesen werden, van des Compagnies eenigste oogmerck, om een goede Naebuyrschap met die van Bantam te bewercken, en van Hostiliteyten van die kant bevrydt te blijven, geen nieuwigheden aldaer te ondernemen, selfs occasie en opportuniteyt tot revengie te negligeren, op verwachtinge van een accommodement, om aen de Engelsse

geen

geen ongemack toe te brengen; oock van der selver langsaemheyt in 't secoureren van den tegenwoordigen Coningh, 't welck t'eenemael incompatibel is met de voorseyde gesoubçonneerde secrete toelegh, soo lang'er hope tot beslissinge van inlandtse Differenten tot Bantam konde werden geformeert, soo is de Nederlandtse Compagnie overbodigh, niet alleen aen Uw Hoog Mog:, gelijck alrede is geschiedt, maer oock met der selver goedt-vinden aen den Coning van Groot-Brittannien, te exhiberen alle de Resolutien, die zedert drie Jaren, en langer, op het subject van Bantam alhier zijn genomen, en alle d'advysen uyt Batavia dien aengaende ingekomen, op dat de waerheyt van 't gene voorsz. is, en de sincere genegentheyt van deselve Compagnie, om met de Engelsse alomme in vriendtschap en eenigheyt te leven, te meer klaerblijckelijck zy; en indien gelijcke openhertigen Productie van de zyde van de Engelsse Compagnie geobtineert kan werden, soo sal aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien, soo wel als aen Uw Hoog Mog:, konnen blijcken, of, by aldien eenigh toedoen van buyten tot de tegenwoordige calamiteyten van Bantam heeft gecontribueert, deselve aen d'onse of onse Bediende, of wel aen andere geimputeert moet werden. En voor soo veel men vertrouwen magh, dat den Burgerlijcken Oorlog in 't Rijck van Bantam sijn oorsprong alleen heeft uyt binnen-landtse bewegingen, soo is immers notoir, dat de beginselen daer van niet konnen werden te laste geleyt aen de gene, die op den Throon sit, en welckers interest het is sijn Rijck in rust te beheerschen, maer aen de gene, die verandering in de Regeering wil maken; gelijck dien volgende oock geen Troupen van den tegenwoordigen Coningh tegens den ouden, maer die van den ouden Coning tegens den nieuwen zijn opgetrocken.

Men kan niet ontkennen, dat den voorseyden Burgerlijcken Oorlog nadeelig aen die van de Engelsse Natie, tot Bantam residerende, is geweest; maer of het vervoeren van hare Persoonen en Goederen van daer in den voorseyden Burgerlijcken Oorlog voor schadelijck ofte vorderlijck is te houden, werdt aen Uw Ho: Mo: hoog-wijs bedencken gelaeten: En meent de Nederlandtse Compagnie alhier uyt het verhaelde klaerblijckelijck te zijn, dat, dewijle de Engelssen, staende den voorseyden Burgerlijcken Oorlog, en de devastatie en verjagingh van Ingesetenen, en een generale interruptie van Commercie in 't Rijck van Bantam daer op gevolgt, niet als met groot gevaer en sonder eenige vrucht aldaer konden verblijven, het haer tot geluck moet werden toegeschreven gevonden te hebben middel, om haer en 't hare van daer te konnen salveren: En, indien het simpel verwecken van den Oorlog Recht aen Vremdelingen in een afgelegen Rijk soude mogen geven, om vergoedinge van schade te vorderen van de gene, die deselve heeft gecauseert, dat in der daedt ongehoort is, soo soude men sig in desen, om die te eysschen, aen den gewesen Coning van Bantam moeten addresseren, en in allen gevalle niet aen de Nederlandtse Compagnie alhier, welcke geensints daer toe aenleyding heeft gegeven.

Van de zyde van de Engelssen wordt gesegt, dat aen haer Facteurs tot Bantam, weynigh dagen nae het ontset van den tegenwoordigen Coningh, schriftelijcke

Ordres van den selven zijn toegekomen, om van daer met haer Persoonen en Goederen te vertrecken, en dat sulcks niet soude zijn geschiedt buyten aenradinge van de Nederlanders, welcke haer met het secours omtrent hoog-gedachten Coning bevonden; maer dien aengaende consteert aen de Nederlandtse Compagnie niets ter wereldt, en kan 't geen van soodanige aenradinge alhier vermelt wort te min geloof vinden, om dat het wort gebracht tot laste van de gene, die niet by Bewindthebberen alhier, maer by Generael en Raden tot Batavia waren afgesonden, en welcke dien volgende eerst aldaer, alwaer d'Engelssen veele Maenden haer sedert haer retraict bevonden hebben, aengeklaegt hadden moeten werden, om de Beschuldiging eenigsints probabel of aennemelijck te maecken. En dewijle uyt het voorseyde blijckt, dat de uyt Bantam geretireerde Engelssen den gemelten Generael en Raden met dancksegginge over genote Assistentie hebben bejegent, en met niets, dat soude mogen smaecken nae soodanige klachten als alhier worden gedaen, soo is het geheel onbegrijpelijck, dat men deselve voor gefondeert soude konnen aensien; en wat kan vremder gedacht worden, als dat daer op by Uw Ho:Mo: tot nadeel van de Nederlandse Compagnie althans soude konnen werden gedisponeert, of by de Compagnie alhier dien aengaende eenige Resolutie soude konnen werden genomen, de aengeklaegde in Indiën daer op ongehoort, insonderheyt, dewijle in desen de Doleantie niet valt over Ordres van hier gesonden, selfs niet over eenige van den Generael en Raden tot Batavia, maer over pretense misbedryven en militaire Excessen van de by haer uytgesonden Officieren en Soldaten, die niet alleen sonder, maer tegens last konnen zijn begaen, oock by Luyden, die in dienst van dese Compagnie niet zijn; wesende sonderlingh aenmerckelijck, dat in de voorseyde Memorie geen andere nominatim werden beschuldight, daer nochtans alle beschuldigingen personeel moeten zijn, als eenen Jacob de Roy, welcke abusivelijck werdt aengesien voor een Luytenant van den Majoor St. Martin, en in der daedt is een Persoon, die, om sijn Crediieuren te ontwijcken, lang voor heenen van Batavia was gevlucht, en sig in dienst van den Coningh van Bantam hadde begeven; als mede een Hollands Renegaet, welcke veo ipso, dat hy een Renegaet wordt genoemt, klaerblijckelijck moet verstaen worden geensints in des Compagnies dienst te zijn gebleven, boven dat het soo verre van daer is, dat ons Volck omtrent den Coning van Bantam deselve tegens d'Engelsse souden hebben opgemaeckt, dat ter contrarie haer yver, om d'Engelsse buyten schade te houden, by hoog-gedachte Coningh, met betuygingh van verwondering, is aengesien; En dat de offensien, by meer hoog-gedachte Coningh over d'Engelsse partyschap tegens hem en ons opgenomen, sonderlingh met het manieren van 't Canon, dat tegens sijn Fortresse en onse Schepen gebruykt wiert, sonder iemandts instigatie oorsaeck tot het doen vertrecken kan hebben gegeven, al waer 't alleen, om sijn tegenpartye van de goede raedt en directie van d'Engelsse te versteken. Buyten dat uyt het doen sluyten van de Vensters en andere openingen, mitsgaders 't wegh-nemen van Balckons van de Engelsse Logie, beslooten schijnt te konnen werden, dat deselve soo nae aen de Fortresse tot Bantam gelegen leyt,

leyt, dat daer in geen Luyden soo suspect, als de Engelssen aen den Coning van Bantam waren, volgens Oorlogs maxime geduldt souden konnen worden, en veel min met de Vryheyt, om Koopmanschap aldaer te exerceren, en dien volgende alle af- en toe-voer onverhindert te mogen doen: Derhalven, by aldien eenig Nederlands Officier dusdanige consideratie aen den Coningh soude mogen hebben voorgestelt, van 't welk echter niets ter wereldt blijckt, soo is het in allen gevalle niet bedenckelijck, hoe daer op eenige Actie, niet alleen tot nadeel van dese Compagnie, maer selfs tot beswaring van soodanigen Officier, soude konnen werden gemoveert.

Maer boven dit alles is het klaer kennelijck, dat in Indiën en andere Gewesten buyten Europa de Coningen en Vorsten, daer regeerende, zijn gewoon van de Commercie in haer Landen uyt te sluyten en daer inne te admitteren de gene, die het haer gevalt, en dat selfs Contracten van d'eene Europesche Natie, tot exclusie van andere aengegaen, voor wettigh werden aengesien, en dat dien volgende, al waer 't schoon, dat de Coning van Bantam met soo veele kosten en gevaer van de Nederlandtse Compagnie van sijn onvermijdelijcke ondergang bevryt zijnde, en niet anders hebbende, om deselve te recompenseren, als het toestaen van een privativen Handel, met uytsluytinge van andere, soo soude dat geen Recht geven tot reparatie van schade, welcke door soodanigh Contract soude mogen geleden zijn, immers niet tegens de gene, die door voorgaende Conventien of Engagementen niet souden verhindert zijn soodanigh Contract aen te gaen. In allen gevalle, indien d'Engelsse Compagnie des niet tegenstaende soude mogen achten pretentie tot reparatie te hebben, soo konnen de disputen daer over vallende geen onlusten tusschen de twee Compagnien, en veel min tusschen de Natien causeren, dewijle by Tractaet in den Jare 1675, over de voet van het beslissen van Differenten, vallende over pretense verongelijckingen en schaden, dewelcke d'eene Compagnie d'andere in Indiën soude mogen aen doen, volkomentlijk verdragen is, hoe en op wat wijse deselve getermineert moeten werden, wesende geensints te twijffelen, of sijn Coningl: Majesteyt en Uw Ho: Mo: sullen genegen zijn die Tractaten gestant te doen, en beyde de Compagnien verstaen gehouden te zijn haer het voorschrift van deselve te onderwerpen. D' instantie, gedaen tot het te rugge trecken van onse Troupen uyt Bantam, en dien volgende tot het abandonneren van den gesecoureerden Coning, impliceert notoirlijck, soo men van de tegenwoordige toestant der saken tot Bantam sal oordeelen uyt de laetst ingekome tydingen uyt Indiën, dat de Compagnie soude gehouden zijn de voorseyde Coningh in een absolute necessiteyt te stellen, om uyt sijn Rijck te wijcken, of van sijn Vader, geassisteert door sijne rebellige Onderdanen, onvermijdelijck geopprimeert te werden, en dat dese Compagnie dien volgende ter contemplatie van 't interesse, dat een vremde Natie in de Commercie tot Bantam heeft, niet alleenig de vrucht van hare Victorie soude moeten missen, maer oock soude moeten lyden, dat een soo dangereus Naegebuur, als den voorseyden ouden Coning haer is, door haer toedoen haer soude werden opgedrongen, selfs met verbreeckingen

kingen van Engagementen met de regeerende Coning, over sijne Protectie aengegaen, 't welck alle soo seer strijdigh is met alle het geen by 't Recht der Volckeren gewettigt is, en door de geheele Wereldt geobserveert werdt, en van 't gene in redelijckheyt by Vrienden van Vrienden geverght kan worden, dat men niet verhopen wil, dat het eysschen van een saecke, welcke soo seer onredelijck, en insonderheyt ten opsichte van 't geëngageerde woordt aen den tegenwoordigen Coning moraliter onmogelijck, en aen de Compagnie soo pernicieus is, soo in sig selven, als om de kleyn-achtinge en infamie, dewelcke haer daer door onder de Indiaense Natien en elders soude opkomen, dat men vastelijck wil hopen, dat soodanigen eysch geen ernst is; En by aldien het geoorloft is een geopprimeert wettig Coning te assisteren, gelijck by niemant, selfs aen de syde van de Engelssen in dit geval, in geen questie wort getrocken, wat reden, of schijn van reden kan werden gebruyckt, waerom men de gegeve Assistentie, wanneer die misschien soo seer als oyt nootsaeckelijck is, niet soude mogen continueren, en dat sig tegens soodanige continuatie van Assistentie soude mogen opposeren niet de gene, die in den Oorlogh partye zijn, maer Uytheemse, welcke professie van neutraliteyt maecken, en in allen gevalle geen interest in dese, als dat van Commercie op een uytheemse Bodem hebben.

De militaire insolentien, welcke tegens d'Engelssen tot Bantam in de confusie van den Oorlog souden mogen zijn gepleegt, van dewelcke nochtans de Nederlandtse Compagnie geen kennisse heeft, konnen aen de Engelsse Compagnie niet meer misvallen als aen haer, maer buyten dat t'ondersoecken sal zijn door wie en wiens ordre deselve souden mogen zijn begaen, en dat men niet wel weet te estimeren hoe verre het publijck respect geraeckt soude mogen zijn in 't afhalen van een Vlagge van een verlaten Logie, op de gront van een vreemdt Potentaet, soo wil men vertrouwen, dat d'æquiteyt by naerder overdenckinge aen d'Engelsse syde sal doen achten, dat, indien men van dese kant over 't hooft wil sien d'openbare hostiliteyten door verscheyde uyt d'Engelssen, met het schieten op onse Schepen, en het beschadigen van onse Luyden, ter eerster aenvang gepleeght, over alle 't gene op die voet tegens de goede vriendschap is begaen een compensatie kan werden gemaeckt, immers en in allen gevalle soo kan aen de Nederlandtse Compagnie niet meerder gevergt werden, als om daer op nae ondersoeck van saecken de gemeriteerde straffe aen de gene, die schuldigh souden mogen zijn, te doen decreteren.

Het afwijsen van 't Schip de China Marchand weet men hier niet af, en op wat wijse, of door wiens ordre, en om wat oorsaecke 't zy geschiet; maer dewijle verscheyde advysen, soo uyt Engelant als uyt Indiën, voor lange hebben mede gebracht, dat men van daer quantiteyt Amonitie van Oorlog nae Bantam dede voeren, soo soude het wel konnen zijn, dat het voorseyde Schip daer mede geladen is geweest, en dien volgende, nae het Recht der Volckeren, en nae luyt der Tractaten, niet heeft konnen pretenderen acces te moeten hebben tot de gene, die in Oorlog met de regeerende Coning en de Nederlandtse Compagnie waren; maer hoe-

hoewel uyt het voor heen gededuceerde blijckelijck is, dat de Nederlandtse Compagnie, sonder daer over rechtvaerdige klachten subject te zijn, kan genieten het voordeel, dat haer door 't uytsluyten van andere uyt Bantam, door ordre van de regeerende Coningh, mocht wesen toegebracht, tot vergeldinge van de groote diensten, aen hem gedaen, en dat deselve geensints gehouden zijn tot restablissement van de Engelssen op Bantam te contribuëren, en veel min konnen geobligeert werden, om hare Troupen van daer te trecken, soo konnen Uw Ho: Mo: nochtans verseeckert zijn, dat een goede cordiale Vriendtschap, en broederlijcke Correspondentie en intelligentie tusschen de twee Compagnien, aen de Nederlandtse Compagnie soo dierbaer is, en haer soo gevoeligh maeckt van de schade, die de Engelsse by verder interruptie van hare Commercie op Bantam souden onderworpen zijn, dat sy in oprechtigheyt des gemoets konnen verklaren genegen te zijn, onder het welgevallen van Uw Ho: Mo:, soo haest men van d'Engelsse syde op de voet van æquiteyt en minnelijckheydt, en nae de regel van mutuële Convenientie, onder goede Vrienden de saecke met den anderen wil inschicken, over de middelen en wegen van een Restablissement van d'Engelsse Compagnie op Bantam, oock met toedoen van 't credijt en authoriteyt, 't welck de voorseyde Nederlandtse Compagnie omtrent den tegenwoordigen Coning soude mogen hebben, te conveniëren; als mede over het bevredigen van de saecke van Bantam, voor soo veel het door Uytheemsse kan geschieden, en door 't openen van middelen en wegen, om sonder te manqueren aen de Protectie, aen den tegenwoordigen Coningh belooft, en sonder subject te zijn de gevaerlijcke Naebuurschap van den gewesen Coning, ter bequamer tijdt, en soo haest het ons op die voet doenlijck sal zijn, onse Troupen uyt het Rijck van Bantam te rugge te doen roepen; en by aldien d'Engelsse Oost-Indise Compagnie, oock staende de onderhandelinge hier over in dese twijffelachtige toestant van de saecken in Bantam, soude mogen goet vinden Schepen en Goederen, tot het drijven van Koophandel aldaer, derwaerts af te senden, sonder nochtans daer mede te vermengen Militie ofte contrabande Waeren, tot onderstant van des regeerende Conings en onse Vyanden, en dat sy tot haer meerder gerustheydt souden mogen desireren ordre aen onse Luyden in Indiën, om haer tegens d'admissie van soodanige Schepen niet te opposeren, sy sullen by de Nederlandtse Compagnie daer toe een volkomen bereydtwilligheyt vinden.

Den Heer Chardin leverde in July daer tegens weder een Memorie over/ om de saeck van de Engelsse Oost-Indise Compagnie te justificeren; doch vertrock echter eenigen tydt naderhant weder na Engelant/ alsoo onse Compagnie by haer geproduceerde bleef: en is derhalven in dese saeck niets verder gedaen/ als alleen/ dat haer Ho: Mo: Ambassadeur tot Londen/ den Heere Citters/ met syn Majesteyt van Groot-Brittannien naderhant eenige-mael over dese saek in gesprech was/ en daer in de ongefondeertheyt van de Engelsse Oost-Indise Compagnie wegens haer pretentien aen wees.

Niet alleen de Engelsse / maer oock de Deensse Oost-Indise Compagnie klaegde aen desen Staet over dit uytsetten van de Europische Natien tot Bantam / als meenende grootelijcks daer door gegraveert te zijn / en groote interessen en schaden te hebben geleden: Onsen Envoyé tot Coppenhage berichte sijn Majesteyt en den Grooten-Cancelier wel van het tegendeel / en vertoonde de contrarie bewijsen / die onse Compagnie dien aengaende hadde; doch echter leverde den Deensen Envoyé / den Heer Burchard / in Mey ten dien eynde de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over:

HOOG MOG: HEEREN:

HEt is seer notoir, en genoegsaem bekent, op wat manier de Deensse Oost-Indise Compagnie onder andere mede uyt het Coninghrijck van Bantam in 't voorleden Jaer door de Soon van den Coning van die Naem, op de instigatie en met hulp van de Hollandtse Oost-Indise Compagnie, die in dat Landt subsisteert, is gejaegt. De ordinaire gerechtigheyt, dewelcke heyliglijck is bewaert, en inviolabel geobserveert onder alle Natien, als het ware en krachtigste middel, 't welk haer moet preserveren en guaranderen van de overstolping van de disordre en ruïne, en haer de satisfactie geven van de ongelijcken en schaden, die sy ontfangen, vereyst nootsakelijck, dat de boven-gem. Deensse Oost-Indise Compagnie van de meer-gem. Hollandtse niet alleen heeft een prompte reparatie van de excessive geleden verliesen in dese gelegentheyt, maer oock, dat deselve t'eenemael wert herstelt in de staet, daer in deselve is geweest, soo in de Domicilien als Logementen, die deselve voor desen in 't boven-gem. Coningrijck heeft beseten. Derhalven is 't, dat den ondergeschreven Raedts-Heer, en Extraordinaris Envoyé van sijn Majesteyt den Coning van Denemarcken, Noorwegen, &c. sig geobligeert vint, door expresse ordre van gedachte Coning, sijn Meester, om seer dringende instantien te doen, gelijck als hy deselve tegenwoordigh door desen doet, ten eynde Uw Ho: Mo: ten eersten de gantse restitutie, en de behoorlijcke satisfactie, hier boven genoemt, ten effecte souden willen laten brengen. Het goede Recht, 't welck soo grooten eerbieding by Uw Ho: Mo: vint, en waer van de Wetten haer gedurig soo heylig zijn, laet aen den ondergeschreven geen reden over, om te twijffelen, dat sy daer van oock voor dese mael geen ware bewijsen sullen geven; en haer gewoonlijcke billijckheyt persuadeert hem, dat sy daer van in dese gelegentheyt soo wel ware bewijsen aen sijn Majesteyt van Denemarcken, als in alle andere, die hem mochten raken, sullen geven. Gedaen in den Hage, den 16. 26. May, 1683.

Geteekent

G. BOURCHARD.

Men heeft echter niet gehoort / dat daer op iets naders als op de klachten der Engelssen is geresolveert: En daer mede sullen wy met die saeck af breecken / tot dat'er iets meerders in werdt gedaen / alsoo het wel te duchten is / dat die Natien noch verder dien aengaende sullen insisteren.

In

In de voorgaende Mercuriussen hebben wy gesegt / dat'er tusschen de Gemeente en de Magistraet van Ceulen groote Differenten waren ontstaen / die tot noch niet getermineert waren; sulcks nam geduerigh meerder toe als af; want met het begin van dit Jaer quam den Burgermeester Krebs / die aldaer uytgebannen was geweest / doch aen 't Keyserl. Hof hier over geklaeght / en een Protectorium verkregen had / met een groot gevolg van sijn Gunstelingen weder binnen Ceulen / om / volgens de Keyserl. last / aldaer weder in alle sijn Ampten en Digniteyten herstelt te werden; doch de Gemeente wilde gants niet daer toe verstaen / als oordeelende / dat hy / volgens deselve Keyserl. last / sigh eerst met de Gemeente of Burgerye soude moeten accommoderen. De selve Gemeente was ondertusschen oock niet wel te vreden / dat de Magistraet van die Stadt haer geen satisfactie op haer Eysschen gaf / en vergaderde derhalven dagelijcks by een / om deselve te bekomen. Den 25 January deses Jaers leverden sy haer Gravaminaes ten dien eynde over / en begeerden van de Magistraet / dat haer de volgende Articulen geconsenteert souden werden; namentlijck: 1. Dat de Vonnissen tegens den Burg-Graef Hendrick Christ en andere Stadts Bedienden, voor eenigen tijdt gevelt, ter executie gestelt mochten werden. 2. Dat den selven Christ wegens sijn Crimina vast geset en exemplair gestraft mocht werden. 3. Dat de Fiscalen, die voor hem valsche Attestatien ondertekent hadden, van gelijcken gestraft, en voor altijdt van haer Beneficien afgeset mochten werden. 4. Dat de Bedienden, die den Heer Krebs weder aldaer geconvoyeert hadden, van haer Ampten en Diensten ontslagen souden werden. 5. Dat het geene, 't welck wegens Sr. Oekhofen en andere overleden Burgermeesters voorgenomen was, geëxecuteert soude werden. 6. Dat het geene, 't welck van de Banner-Heeren en Gedeputeerden aen den Raedt, wegens des Stadts Reken-Kamer voorgestelt was, voltrocken soude werden. 7. Dat men het Reglement wegens de Banner-Heeren soude vast stellen: En 8, dat het Verbondt, genaemt Transfix, in alle sijn Poincten en Clausulen herstelt en onderhouden soude werden. De Magistraet op het hart aendringen van de Burgerye stont wel eenige daer van toe / maer konde tot sommige niet resolveren / te meer / alsoo ondertusschen Vermaen-brieven van sijn Keyserlijke Majesteyt aen de Gemeente quamen / waer in deselve niet alleen van onbehoorlijcke Proceduren wierdt beschuldigt / maer oock belast / om sigh stil te houden; doch de Gemeente oordeelende / dat sy alles tot het best van de Stadt deden / en alleen / om haer Privilegien / die haer van vorige Keysers en Coningen gegeven waren / te maintineren / wilde sig hier aen niet gedragen / en wierdt te meer verbittert / om dat hare Magistraet op haer versoeck geweygert hadde / om het Geldt van de Grooten / die voor desen in Boete beslagen waren / af te vorderen / alsoo die van haer Sententien geappelleert hadden. Dese saecken dan aldus onder malkander eenigen tijdt smeulende / sonder dat yets daer in gedaen wierdt / soo begon de Gemeente in het begin van Juny haer instantien / om satisfactie te hebben / te vernieuwen; maer de Magistraet daer tegens opiniatrerende / en

de Soldaten / die in de Stadt lagen / onder het commando van haer Oversten Kirpricht / op het besloten Voorhof van 't Stad-huys by malkander hebbende doen komen / om de Burgerye / indien die iets wilde ondernemen / daer mede af te weeren / soo gaf sulcks soo een groote impressie van achterdocht aen deselve Burgerye/dat sy haer Vaendels upt haer Gildehuysen stalen/en eenige van de best-gewapende Compagnien nae het Stad-huys sonden / om van de Magistraet openingh van 't een en 't ander te begeeren; maer den Oversten Kirpricht / die nae het scheen ordre had / om op de Burgerye los te branden / indien die wilde doordringen / wilde haer niet laten passeeren / en had sijn Soldaten door 't spendeeren van eenig Geldt aengemoedigt / om sig tegen de Burgerye dapper te houden / en op haer / indien sy aendrong / vuur te geven; de Soldaten echter / in plaets van sulcks te gehoorsamen / leyden haer Geweer neder / en seyden / dat sy niet gehouden waren / om te vechten tegen de gene / die haer betaelden; invoegen deselve Burgerye sonder slagh of stoot in quam/ en de Soldatesque nae haer Quartieren deed vertrecken. De Burgers namen aenstonts den selven Oversten gevangen / en besetten het Stad-huys / de Magasijnen en de Poorten; sy deden ook den Syndicus Judendonk en den Stads Schrijver Hesselman arresteren: en vermits dese saeck haer ongemeen tegens de Magistraet deed verbitteren / sette sy deselve met de Burgermeesteren af/ en verkoor weder nieuwe in haer plaets / welcke in 't laetst van Juny / en in 't begin van July haer Ampt aenvaerden / doch met eenige tegenstrevingh / alsoo die wel sagen / dat de saken daer mede niet in stilte souden geraecken; te meer / om dat de Commissarisen van sijn Keyserl. Majesteyt / zijnde Gedeputeerden van den Ceurvorst van Trier en den Hertogh van Nieubnrg / gedurigh by de Magistraet en de Gemeente aen hielden / dat men de Keyserlijcke Commissie soude respecteren / of dat sijn Keyserlijcke Majesteyt efficacieuser Middelen soude moeten gebruycken / om sig te doen gehoorsamen.

De Gemeente / ondertusschen seer gebeten zijnde op des Stadts Oversten Kirpricht / den Syndicus Judendonck / en voornamentlijck den Stadts Schrijver Hesselman / begeerde / dat die te Recht gestelt souden werden: de Magistraet gaf den laetsten daer op aen de Ceurvorstelijcke Rechters over / om sijn Vonnis upt te spreecken; maer die wat te lang nae de sin van de Gemeente daer mede wachtende / soo quam deselve weder op de been / en dwong haer / om sijn Sententie upt te sprekeu / gelijck dat oock geschiede / en hy gevonnist wierdt / om onthooft te werden / 't welck op den 12 Augusty tot Ceulen op de Hoy-Marckt wiert volvoert / gaende hy seer vrymoedig na 't Schavot / en bindende sijn Hair selfs op; doch den Scherprechter deed sijn Ampt vry qualijck / en sloeg wel vier slagen / eer hy 't Hooft af kreeg.

Met de andere / namentlijck den Oversten Kirpricht en den Syndicus Judendonck / soude men mede na alle schijnbaerheyt voort gegaen hebben / maer alsoo de Keyserl. Commissarisen ondertusschen sterck aendrongen / dat men de Keyserl. Commissie soude aen nemen / en met het verder executeren

van

van de gevangen Persoonen op houden / soo liet de Magistraet de Gemeente daer over by-een komen / om hier op te delibereren: Dit dan geschiedende / soo waren de Gildens daer in verschillende tegens den ander; doch de meeste wilden niet verstaen / dat men de Keyserl: Commissie soude aennemen / en wiert deselve alsoo verworpen; maer eenige Burgers uyt de Gildens / die gestemt hadden / om de Keyserl: Commissie aen te nemen / hier over onvernoegt / quamen op de been / en liepen na de Plaetsen / daer den Syndicus Judendonck en den Stadts Oversten Kirpricht gevangen saten / en haelden deselve daer uyt; welcke / dese goede uytkomst siende / niet luy waren / om sig aenstonts te salveren; doch in dese gelegentheydt wierden al eenige excessen begaen / alsoo eenig Canaille / sig daer op mede door den dagh begevende / 't Huys van den Syndicus Judendonck en eenige andere plonderde en beroofde. Dese echter / die dese Gevangens hadden verlost / alsoo de andere Gildens daer over seer verstoort waren / mosten sigh aenstonts uyt Ceulen begeven / alsoo men anders aldaer licht slecht met haer omgesprongen soude hebben / en retireerden sig de voornaemste daer van meest in 't Landt van Gulick en Bergh.

De saken in die staet zijnde / en de Keyserl. Commissarisen siende / dat men de Keyserl. Commissie niet wilde respecteren / lieten daer op den Keyserlijken Ban publiceren; doch de Magistraet en de Gemeente sonden daer op eenige Gedeputeerden uyt den haren / waer onder selfs eenige waren / die in den Ban waren gedaen / na 't Keyserl. Hof / om haer saken te justificeren / maer deselve konnden daer 't geheele Jaer geen Audientie krijgen / alsoo men aen het Keyserlijcke Hof oordeelde / dat die saken door de genomineerde Keyserlijcke Commissarisen afgedaen most werden.

De Differenten tusschen den Ceurvorst van Ceulen / als Prince van Luyk / en de Stadt Luyk / waer van wy voor desen meerder mentie hebben gemaeckt / verwijderden in 't begin van dit Jaer hoe langs hoe meer / en sprack men selfs / dat dien Ceurvorst die Stadt soude gaen belegeren / om haer alsoo tot gehoorsaemheyt te brengen; doch daer van is echter niet gevolgt: en zijn dese Differenten in 't laetst van 't Jaer door den Bisschop van Straetsburg / die daerom selfs na Luyck trock / in der minne geaccommodeert.

De Conferentien tot Franckfort / gelijck in de laetste Mercurius is gesegt / na Regensburg getransfereert zijnde / soo had men aldaer daer op beginnen te delibereren / of men de Tractaten met Vranckrijck aldaer behoorde voort te setten of niet / en op wat voor een wijse; de Ceurvorstel. Standen oordeelden van Ja / doch die van de Vorsten waren noch eenigen tijdt daer tegens / als oordeelende / dat Franckfort daer toe bequamer / en oock de verkosen Plaets was: eenige meenden wel / dat sijn Keyserlijcke Majesteyt mede niet gaerne soude willen toestaen / dat men tot Regensburg van dese saecken soude tracteren; te meer / om dat den Termijn / door Vranckrijck gestelt / soo kort was / en den laetsten January expireerde; doch den Keyserl. Commissaris aldaer representeerde den 29 December van 't voorleden Jaer door een Decreet

aen de Rijcks-Vergaderinge; Dat den Keyser, tot maintenue van de Vrede, en tot voortsetting van de Tractaten tot Franckfort, al het geene, dat hem mogelijck was geweest, had gecontribueert, en daer-en-boven aen de Franssen door sijn Gesantschap niet alleen mondeling laten presenteren, maer oock in de Rijks-Deductie, of Duplijcque laten influëren, dat, indien men benevens of boven de dispositie van de Tractaten, aen de zijde van de Kroon Vranckrijck ex mutua utriusque partis convenientia, iets hadde willen voorslaen, men daer over aen de zijde van den Keyser en 't Rijck geensints de minnelijcke Tractaten, noch andere sortable Middelen, soude verworpen hebben: Dat Vranckrijck in tegendeel sijn Ambassadeurs van Franckfort, met prefixie van soo korten Termijn, na Regensburgh had verwesen; doch dat sijn Keyserl. Majesteyt het verder tracteren aldaer wel konde toelaten, aengesien soo veel aennaderende gevaren het Rijck quamen te ontrusten, en derhalven de continuatie van de Tractaten met Vranckrijck nodigh was; maer dat hy, indien sulcks al geschiede, echter van vaste opinie was, dat men soo swaerlijck, sonder de discussie van 't ware verstant des Vredes, en sonder d'examinatie van het aenbrengen der gegraveerde Standen, met Vranckrijck soude konnen d'Accoort raken, als men swaerlijck in 't Rijck van een bestandige Rust en Vrede soude konnen versekert zijn, soo lang alle de Differenten met Vranckrijck niet te gelijck en t'eenemael afgedaen waren: met versoeck van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen de Ceur en Vorsten, als mede de Standen van het Rijck, van rijpelijck te willen overleggen, hoe nodig het tegenwoordigh was, dat sy tot de gemeene Defentie en Tranquilliteyt sig alle te samen met ernst in behoorlijcke postuur stelden; en op wat wijse sy meenden, dat men by dese noodt de verdere Tractaten, met het voor-by gaen van alle Competentien en Dispuyten, op het kortste en beste tot een goedt eynde soude konnen brengen. Hier op/ en op het verder voort setten van de Tractaten met Vranckrijk/ begonden de Stenden aenstondts te delibereren/ en quamen eyndelijck soo verre/ dat sy ruym midden January na eenige Debatten besloten/ om de Tractaten met Vranckrijck tot Regensburg voort te setten; doch die van de Rijcks-Vorsten stonden 't selve alleen toe op Conditie/ dat men eerst noch over de wijse/ hoedanig men daer in soude handelen/ soude moeten accorderen: Dit wiert aenstonts aen den Franssen Plenipotentiaris/ Monsr. Verjus/ bekent gemaekt; doch den selven/ oordeelende/ dat het wat te laet was/ seyde/ dat hy/ om verder te tracteren/ eerst bescheydt van sijn Coningh most hebben/ alsoo den Termijn doch op 't expireren stont; hy sont echter een Courier na Parijs/ om sijns Conings sentiment dien aengaende te weten/ welke/ te rugh gekomen zijnde/ mede bracht/ dat hy/ sonder eenige prefixie van tijdt/ met de Gedeputeerden van 't Rijck soude handelen tot dat hy andere Ordres kreegh/ of gerevoceert wierdt/ 't welck hy aen deselve bekent gemaeckt hebbende/ soo wierdt hy daer over bedanckt. De Stenden begonden daer op te arbeyden/ om een Deductions Geschrift op te maken/ en 't selve aen den Franssen Ambassadeur te presenteren; maer de Ceurvorstelijcke Gedeputeerden wilden

daer

daer toe niet verstaen/ en oordeelden/ dat men/ om de Tractaten ten eersten voort te setten/ iets aen Vranckrijck most offereren; doch de Gedeputeerden van de Vorsten wilden geensints daer toe verstaen/ soo dat de Tractaten in plaets van voorwaerts achterwaerts gingen.

Ondertusschen deed den Ceurvorst van Brandenburgh door sijn Gesant by sijn Keyserl. Majesteyt sijn best/ dat men toch op de Propositien van Vranckrijck tot Regensburgh van wegens den Keyser alle krachtige devoiren mocht by brengen: waer op aen den selven het volgende Antwoort van wegens hooggedachte sijn Keyserl. Majesteyt wiert gegeven/ om te toonen/ dat men daer niets als de Vrede/ doch op een behoorlijcke wijse/ socht.

Antwoordt van sijn Keyserlijcke Majesteyt, gegeven op de Propositie van den Heere Baron van Swerin, Ceur-Brandenburgsen Afgesant.

UYt het gene, dat aen sijn Roomse Keyserl. Majesteyt, onsen allergenadigsten Heer, des Ceur-Furstelijcken Doorluchtigheydts van Brandenburgs Afgesant, Geheyme Raedt en Kamer-Heer, den Heere van Swerin, soo wel mondeling als oock schriftelijck, soo manierlijck als naedruckelijck, heeft voorgestelt, heeft sijne Majesteyt seer wel en genadigst vernomen, in welcke rijpe en nauwe overlegginge, soo wel die van buyten, ab Oriente & Occidente, soo hart dreygende Conjuncturen als desen innerlijken bedroefden toestant onses waerden Vaderlandts, sijne Ceurvorstel. Doorluchtigheyt (gelijck hy voor desen, tot bereyckinge van een bestendige Rust en seeckerheyt, van selfs, tot afsweeringe der geweldadigheden, de Wapenen aengegrepen, en andere daer toe verweckt, en mede aengedreven hadde, als oock tegenwoordig tot een gelijckmatigen eynde der Ruste en sekerheyt) hoe langer hoe weyniger yets anders vinden konde, als 't gene hy onlangs best meende tot dien eynde gedaen te hebben: Dat namentlijk in een redelijke erkentenisse des tegenwoordigen toestants, door acceptеringe eens aengeboden Vredens, het gantsche Roomsse Rijck over 't hooft hangende gevaer voor te bouwen, sy des te meer, dewijle die soodanige Ruste en sekerheyt niet alleen door aenneminge des voorslags, by aldien geen beter te bekomen soude zijn, veel eerder als door werckelijcke Oppositie bereyckt soude konnen werden, maer oock met soo klaren bondigen en ondisputeerlijcke woorden, ex ipsius met Regis Christianissimi intentione & consensu, ingericht soude konnen werden, dat het in 't toekomende, sonder verder indracht, daer by soude blijven, en verder geen twijffelachtigh verstandt of aenlaet tot eygenmatige uytlegginge overigh soude zijn, en alle misverstandt, 't geen soude mogen ontstaen, door andere als dadelijcke en geweldtsame wegen uyt den wegh geruymt soude werden: Invoegen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt selfs overbodigh, willig en bereydtwilligh was, niet alleen by 't oprechten van sulcken Vrede sigh met alle Interessenten op 't allerminnelijkste te verbinden, maer oock sijn Keyserl. Maje. tegens den Erf-Vyandt met een aensienlijcke hulp onder den arm te grijpen. Daer-

en-boven, dat of wel sijne Keyserl. Majesteyts intentie en uytsien op een universelen Vrede met Vranckrijck roemlijck, en sulcks ten hoogsten te wenschen zy, evenwel sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt daer toe niet soude willen helpen; dat, by achterblijvinge van dien, sijn Keyserlijcke Majesteyt, of veel meer die gene, die van des Rijcks implieringe meer te hopen, als wel selfs hulpe by te brengen hebben, aen het Roomsse Rijck haer avantage (om dat sy sulcks oock niet te gelijck konnen bekomen) souden willen misgunnen, mitsgaders wat anders meer soo wel daer op slaende, als daer beneffens oock wegens oprechtige behoudinge en conservatie der gesamentlijcke Ceurvorsten preëminentien, item wegens sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt,s noch voor den voorigen Krijg, af-soeckende particuliere Satisfactie boven-gedachte Heere Afgesant in sijn voordragen heeft willen aenroeren. Dat nu sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt voor eerst den gemeenen toestant des Rijcks, gelijck billijck is, soo diep mede ter herten neemt, en daerom dit sijn vertrouwen in dier voegen in sijn allerhoogstged. Majesteyt heeft willen setten, dat hy sijn voorgenoemde soo hoogh-vernuftigen Raedt door een eygen Besendinge van desen sijnen Geheymen Raedt heeft willen laten aenbrengen, en, in soo veelwichtige reflexien bestaende, laten vervolgen; maer daer beneffens oock sijn Keyserlijcke Majesteyt van sijne onveranderlijcke devotie, en t'samen-houdinge voor 't Gemeene-beste heeft laten verseeckeren, 't selve strekt den selven billijck tot grooten troost en vernoegen, en kan sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt daer tegen verseeckert zijn, dat sijn Keyserl. Majesteyt sulcke sijne wel-gemeynde erinneringe oock niet anders als wel danck-nemelijck erkennen: Maer oock, dat niemandt nochte de voorged. gevaerlijcke Conjuncturen dieper ter herten neemt, noch oock grooter begeerte en verlangen tot een soodanigen Vrede, die aen het lieve Vaderlandt, en een yder Standt van dien, de seeckerheyt van een bestendige gemeene Rust bevestigen, hebben kan, als sijn Keyserlijcke Majesteyt; en wilde geerne sijn hoop daer omtrent met sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt voegen, by aldien de ervarentheyt tot nu toe besonder by de Kroon Vranckrijck het tegendeel soo opentlijck niet aen den dag gebracht hadde, dat nu, en by den tegenwoordigen toestant, noch wel weyniger en beter te verwachten staet, soo lange door een universelen Vrede de saecke niet in soodanigen staet geset wordt, dat die by een ander-malige Rupture daer tegens eenen universelen Oorlogh en tegenstandt te verwachten heeft. En voorwaer, by aldien men het vertrouwen des Vredes in den klaren en ongetwijffelden sin van de opgerechte Instrumenten soude willen stellen, gelijck als het Instrument van den Nimweegsen Vrede in omnibus & omnia nisi in Casibus mutatis geconfirmeert en bevestight is; wat heeft derhalven in 't laetstged. Westphaelsse onder anderen klaerder en duydelijcker uytgedruckt konnen werden, als dat die van de Kroon Vranckrijck tegenwoordigh kort nae den Nimweegssen Vrede, sonder gegeven oorsaeck, geoccupeerde Rijcks-Steden, Furstendommen, Graefschappen en Landen, bysonder oock die voor den gem. Westphaelssen Vrede, met Fransse Guarnisoenen beset gewesene Elsassche Rijcks-Steden, Hagenauw en Landauw,
met

met eenen oock de drie Bisdommen, Metz, Toul en Verdun, gepretendeerde Vasallen, Landen, Plaetsen (als met Fransse Volckeren beset waren) aen 't Rijk souden verblijven. Hoe hadde de Kroon Vranckrijck sulcken sin ipso facto klaerder konnen erkennen, of interpreteren? als dat al 't selve door 't Neurenburgse Reces van Executie, en wel selfs werckelijck voor 't Rijck, wederom geëvacueert, ingeruymt, en een yder Standt in sijne immedieteyt ten vollen herstelt heeft gehadt, alsoo, dat aen deselve daer nae, soo wel als voor desen, by opentlijcke Rijcksdagen, in tegenwoordigheydt van de Coninglijcke Fransse Gesanten en Ministers, en sonder eenigh haer tegen-seggen, gelijck andere Rijcks-Stenden, de Sessie en het Votum is verbleven, en van haer in allen Rijcks- en Krijgs-Lasten haer Contingent opgebracht, en in strijdigheden geen andere, als des Rijcks Dictatura geagnosceert, jae van de Kroon Vranckrijck selfs aen haer als Status liberos gesonden en geschickt, en Fœdera met haer gemaeckt zijn geworden. En boven dat is in 't begin van de geplaudeerde Arbitragie, raeckende de voorn. Rijcks vereenigde Steden, daer op meermaels gecontesteert geworden, dat het geensints des Conings meyninge was hare Immediëteyt, by gem. Westphaelsse Vrede haer geconfirmeert en gereserveert, in dispuyt te trecken. Is in meerged. Vredens-Instrument de Stadt en Stift Straetsburg niet met klare en uytdruckelijke woorden voorbehouden? En heeft deselve als Compociscus, nevens andere daer toe Gedeputeerden van 't Rijck, even deselve Vrede niet laten onderschrijven en voltrecken? Is uyt den selven niet onwederspreeckelijck, dat (soo veel de aengematigde Vasallen van de drie Bisdommen, Metz, Verdun en Toul, betreft) deselve, buyten den Circul van de Bisdommen selfs, aen de Kroon Vranckrijck geensints gecedeert, noch ingeruymt zijn geworden? En wat daer diergelijcke meer is, 't geen in beyde de Westphaelsse Vredens-Instrumenten, en selfs op d'eygene instantie van de Kroon Vranckrijck gepacisceert, en ten deele by haer selfs in pristitnam Libertatem & immedietatem gerestitueert is geworden.

En wat heeft alle dese duydelijcke, klare, bekende en voltrockene uytdruckelijckheyt geholpen? Dat, niet aenstonts daer op, als dit alles door de Nimweegse Vrede voor beduydet moeten werden geconfirmeert is geweest, die daer in gedachte Stenden niet alleen, maer noch onderscheydelijcke andere Stiften, Furstendom, Graef- en Heerschappyen van 't Rijck, gantsch en t'eenemael, sonder pretevt van eenige daer toe gegevene oorsaeck, af- en wegh-geruckt zijn, en ten vollen onder de Fransse Souverainiteyt gedwongen staen te werden. Waer uyt dan, en bysonderlijck daer uyt, dat gelijck deselve Kroon Vranckrijck te vooren al te Nimwegen aengevangen heeft gehadt, tegenwoordig tot Franckfort en Regensburg noch imperieuser voort gaet, niet nae de eygenschap van een ordentelijcke Handelinge van Vrede te tracteren, maer bloot weg, Leges en Conditiones, nae sijn eygen gevallen en convenientie te voorschrijven en voort te setten, de reeckeninge licht voor af te maecken is, hoe lange in sulcken nieuwen particulieren Vrede met deselve in te gaen sal bestaen, wanneer sy daer door sijn Keyserl. Majesteyt en het Rijck buyten alle (soo wel binnen- als buyten-landtse Allian-

Alliantien) Cohærentie van vervattinge en Unien gestelt sullen hebben. 't Gene wel sijn Keyserlijcke Majesteyt geensints soodanigh verstaet, als of hy van die te Regensburgh van Rijcks wegen beliefde en aengename Tractaten af-gaen, en die aen een zyde stellen, of den Handel extraordinair daer in mengen wilde, dewijl hy veel meer arbeydt, om sijne aldaer onderhoudende Afgesanten soodanigh t' instruëren, dat hy selfs soude mogen helpen coöperen, op dat, door middel van een billijcken voorslagh en aenbiedinge, met de Tractaten ten eynde, als men voor heeft, op 't mogelijckste voort gegaen mocht werden. Maer gelijck by sulcken particulieren Rijcks-Vrede deselvige bestendigen en seeckeren Effect niet af te meeten, daer toe oock niet te begrijpen is, hoe eenigsints des Rijcks Eygendom in Italien, de Landen en Plaetsen in den Bourgondischen Creytz, het Hertogdom Lottharingen, en meer andere, waer by 't Roomsse Rijck sigh ten hoogsten heeft te interesseren, voor vremde Handel aengemerckt konde werden, overmits sonder des Rijcks openbare bemoeyinge, oock uytterste gevaer van uyt deselve in propriis visceribus eerstdaegs weder geinfesteert te werden, deselve niet laeten vaeren, of haer gevaer negligeren sal konnen. En dien volgende soo veel te meer schijnt het, dat alle particularis Pacificatio te vergeefs, los, en gantsch elusorie in desen zijn sal; dat die veel meer eene Translatie als een Actie van Oorlogh tegens 't Roomsse Rijck importeren sal, alsoo en dewijle in een ongetwijffelde aenmerckinge van dien de Kroon Vranckrijck selfs een universelen Vrede opentlijck niet afslaen magh, jae sijnen Minister alhier, gelijck den Heere Ceurbrandenburgsen Afgesant selfs van den selven vernomen sal hebben, van wegen sijns Conings begeerte daer toe contesteert, soo wil sijn Keyserlijke Majesteyt dat voorsichtelijk vertrouwen in sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt, en in sijnen roemlijcken yver, om 't gemeyne Vaderlandt tot Rust en seeckerheyt te helpen, wel meer daer heenen richten, dat hy sijne goede Officien by sijne Majesteyt van Vranckrijck op 't naedruckelijckste daer toe sal contribuëren, dat den selven de Regensburgse particuliere Tractaten daer selfs, of anders aen een bequame Plaets, allermeest oock de universele Rust, nae billickheyt mochte laten af kondigen en sluyten: Waer toe dan sijn Keyserlijcke Majesteyt oock niet sal onderlaeten van sijne zyde by sijne hooge Geallieerden en Geconfœdereerde sig aengelegentlijck te interponeren, op dat sy alle mogelijcke Faciliteyt, tot bevorderinge van soo een ten Gemeynen-beste nut en noodig werck, by-brengen sullen; invoegen hy sig dan genadigst daer op verlaet, dat sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt soo wel hier in door sijn vermogen, de Officien, sijne trouwste Affectien, Liefde en sorgvuldigheyt aen het waerde Vaderlandt, als ondertusschen oock aen sijn Keyserl. Majesteyt en de gesamentlijcke Christenheyt, die soo roemwaerdig aenbiebende hulpe tegens den Erf-Vyandt niet te rugh houden sal, maer in der daedt selfs de gewenschte, en oock sijne daer over verwacht werdende nader Resolutie en Verklaringe herwaerts sal believen over te schicken. Hier tegen sal sijn Keyserlijcke Majesteyt sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt by alle occasie, het raecke dan hem of sijn Mede-Ceur-Fursten, in 't behouden van haer wel herbrachte Pro-

Prærogativen, in 't gemeyn of oock in 't particulier, in sijne boven-geroerde by 't Rijck soeckende Satisfactie soo veel te meer genegen zijn te gratificeren, dewijle sijn Keyserl. Majesteyt, eensdeels van wegen sijne voerende Ceur-Digniteyt, en ten anderen oock van wegen sijn by den voorigen Oorlogh eenigermaten geleden Patrimoniael verlies, niet weyniger dan sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt eenige Vergaderinge te verlangen heeft, en deswegen den selven alle betaemlijke billickheyt, contentement en satisfactie, dies te weyniger heeft te misgunnen, welcke sijn meer-alderhooghstgedachte Keyserlijcke Majesteyt hier voor-gemelde Ceurvorstel. Heer Afgesant in plaets van een allergenadigste Verklaringe aenbevolen heeft uyt te reycken. Signatum Weenen, den 18 Marty, 1683.

Tot Regensburg wierdt ondertusschen onder de Rijcks-Standen niets wegens de Negotiatie met Vranckrijck gevordert / en verhandelde men daer alleen eenige particuliere saecken van 't Rijck; den Franssen Plenipotentiaris toonde in verscheyde gelegentheden sijn onbenoegen daer wel over / maer de respective Standen (waer van dan d'eene gebreck aen Instructien had / om te konnen resolveren / en dan d'andere weder op 't gene / dat te verde wierdt gebracht / niet wilde resolveren) quamen daerom niet te eerder tot een Resolutie. De saken dan aldaer dus staende / en weynigh in de saeck ten principalen gevordert werdende / soo liet den Keyserlijcken Principalen Commissaris / den Bisschop van Aichstadt / het volgende Decreet / om ten eersten met de Negotiatie te konnen voort gaen / ter Dictature brengen / om de approbatie van de gesamentlijcke Rijcks-Standen daer op te bekomen; maer alsoo sulcks soo haest noch niet volgde / en dat ondertusschen de Turcken seer verre tegens den Keyser waren geadvanceert / waer van wy hier na meer sullen seggen / soo gaf gem. Bisschop van Aichstadt dit Decreet aen den Franssen Plenipotentiaris tot Regensburg / als tot een voortgang van de Vredehandeling / over:

Decreet van de Keyserlijcke Commissie, op de Rijcks-Vergaderingh tot Regensburgh, den 4 July, 1683.

DEn hoogh-waerdigen Bisschop en Prince van Aichstadt, principalen Commissaris, &c. moet de voortreffelijcke Raden, Ministers, Ambassadeurs en Gedeputeerden van de Keur-Vorsten, Vorsten en Standen van 't Rijck laten weten, 't gene hem door 't Keyserlijcke Geschrift van den 25 van de voorleden Maent is geordonneert, en 't gene haer reeds verscheyde-mael is geremonstreert, namentlijck, de rechtvaerdige droefheyt, die sijn Keyserlijcke Majesteyt gehadt heeft, van te sien, dat de Negotiatie van Vrede met Vranckrijck tot Franckfort niet heeft konnen geëntameert werden met apparentie van succes, niet tegenstaende de excessive onkosten, die men daer toe gedaen heeft, en alle de groote moeyten, die men heeft geëmployeert, om alle soorten van inwendige Difficulteyten te boven te komen; en dat, zedert dat deselve Negotiatie van Franck-

fort na Regensburg is getransfereert, om daer weder met de generale Vergadering van 't Rijck hervat, en promptelijck tot een geluckigh besluyt gecontinueert te werden, sijn Keyserl. Majesteyt noch die droefheyt heeft gehadt, dat, na dat'er soo veel tijts verlopen was, men hem niet alleen niet het minste Resultat van het Rijck heeft geaddresseert, om hem bekent te maken, hoedanig en op wat wijse men tot het voorgestelde oog-wit soude komen, maer dat meer is, dat dese saeck sigh accrocheerde, niet alleen om dat de twee opperste Collegien, wegens het principale Poinct, waer van gehandelt wert, in haer opinien different zijn, maer oock om dat deselve Collegien met dat van de Steden tot geen Re- en Correlatien hebben konnen komen, noch, vergadert zijnde, wegens een Resultat conveniëren, waer van de differente opinien (volgens de gemeene stijl) aen sijn Keyserlijcke Majesteyt, als Hooft van 't Rijck, gebracht souden hebben konnen werden, om daer over te decideren:

Daerom, en op dat de Negotiatie ten minsten gecontinueert soude werden, en dat het voltrecken van 't Poinct van de publijcke Securiteyt, soo nootsaeckelijck in dit algemeene gevaer, en in de aennadering van de Turckse Macht, niet langer tot nadeel van 't Gemeen opgehouden soude werden, soo is sijn Keyserl. Majesteyt, als Opperhooft van 't Rijck, om aen de plicht van sijn Ampt en Vaderlijcke sorgen te voldoen, aengedrongen geweest, om te dencken, hoedanig men dese differente opinien soude konnen achterwegen laten, sonder sigh daer mede op te houden, en niet-te-min in de saeck selfs, waer van de Quæstie is, voort gaen; en of het in dese gelegentheyt niet een bequaem en billick Expedient was, dat, om de Negotiatie met Vranckrijck, uyt de naem van den Keyser en 't Rijck, te continuëren, men aen den Plenipotentiaris van die Kroon, die tot Regensbnrg is, door een Geschrift deed voorstellen en remonstreren: (door de wegh, die alreedts toegestaen en gepractiseert is uyt krachte van 't generale Resultat van 't Rijck van den 13 January)

Dat de Brieven, aen sijn Alder-Christelijckste Majesteyt den 21 July 1680, en den 7 February 1681, geschreven, en al 't gene, dat zedert gepasseert is, genoeg deden blijcken wat onderdruckingen de Standen en Leden van 't Rijck, soo door de civile als militaire Fransse Officiers, hadden geleden, en dat in plaets van een rechtvaerdig soulagement, 't welck men verhoopt had, deselve onderdruckingen tot sodanigen punct hebben blijven duren, en dat, na alle de veroveringen, uyt eygen Authoriteyt gedaen tegens de Eygendom van 't Rijck, soo in Italien als de Creytzen van den Neder-Rijn, Westphalen, Swaben en Bourgondien, oock het beste en grootste gedeelte van den Opper-Rijnsen Creytz is ingeslockt geworden.

Dat men door deselve Brieven klaerlijck sag, dat al 't gene, dat men nu seyde, inconteftabel tegens de Tractaten, die ter goeder trouwe met Vranckrijck waren gemaeckt, was.

Dat de solemnele Declaratie van de Standen, in 't Jaer 1648 in Westphalen vergadert, en de Brief, die sy aen den Alder-Christcl. Coning hebben geschreven, stercke

ſtercke en overwinnende bewijſen waren, dat deſelve Standen noch de wil noch de macht hebben gehadt, om de Landen en Plaetſen, nieulijcks door Vranckrijck geoccupeert, te cederen.

Dat deſe Kroon ſelfs effectivelijck deſe Declaratie had erkent door 't Tractaet van Executie van Neurenburg, alſoo het in conformité van dit Tractaet niet alleen ten vollen hadde gereſtitueert de Prinsdommen, Graefſchappen en Heerlijckheden van der Elſas, welcke het zedert geoccupeert had, maer oock geëvacueert de Steden van Haguenauw en Landauw, en de Plaetſen en Landen, behoorende aen de gepretendeerde Vaſſalen van de drie Bisdommen, daer Frans Guarniſoen in lagh.

Dat Vranckrijck Sit-plaets en Stem in de publijcke Vergaderingen aen deſe Standen had laten nemen; ſelfs in preſentie van haer Miniſters een Propoſitie laten doen van 't geen yder party toe behoorde.

Dat deſe Standen altijdt haer Contingent hadden gecontribueert; dat ſy noyt geen andere Recht-banck als die van 't Rijck hadden erkent; dat Vranckrijck deſelve dickwils had geëert door ſijn Miniſters als vrye Standen; dat het Alliantien met haer had gemaeckt; en eyndelijck, dat Monſr. de Gravel, Franſſen Plenipotentiaris, meer als eenmael had verſekert, dat het Deſſeyn van ſijn Coningh niet was, om de gereſerveerde Immediëteyt op de 10 Steden van der Elſas te conteſteren; dat men door den inhout van het Tractaet van Munſter klaerlijck konde betonen, dat men aen Vranckrijk de gantſe Provintie van het Opper- en Neder-Elſas niet had gecedeert, maer alleenlijck en namentlijck het Landt-Graefſchap van der Elſas, het Zuntgaw, de Provooſtdye van Haguenau en Briſack, te weten, alleen en eeniglijck 't geen het doorluchtige Huys van Ooſtenrijck daer had beſeten; dat deſe Ceſſie niet alleen door de paragraphe, Tertia Imperator, &c. was geſpecificeert en gelimiteert, maer oock, dat alle de andere Standen en Leden van 't Rijck, in der Elſas gelegen, uyt deſe Ceſſie door de paragraphe 87 waren geëxcepteert; en dat Vranckrijck door het woort van Teneatur genootſaeckt was geweeſt, om aen de Immediëteyt van de Standen niet te raken, en ſig te contenteren met de Rechten, die het Huys van Ooſtenrijck op de gecedeerde ſtucken had, alſchoon met dit onderſcheyt, dat Vranckrijck het Rijck niet ſoude erkennen, gelijck als 't Huys van Ooſtenrijck ten deſen reguarde had gedaen, maer dat die deſe ſtucken ſoude beſitten directi & ſupremi Dominii Jure; en dat in deſe ſin, en ten dien eynde alleen, de clauſul, Ita tamen, &c. by de paragraphe Teneatur was geannexeert.

Dat daer-en-boven de woorden Partium Ceſſarum, welcke in 't Articul, Item Rex Chriſtianiſſimus, gevonden wierden, klaerlijck uytwijſen, dat men het gantſe Elſas niet had willen cederen, maer alleen ſtucken van die Provintie, welke het Huys van Ooſtenrijck aldaer hadde beſeten.

Dat Vranckrijck ſelfs ſoo weynig gedacht had, om een Ceſſie van 't gantſe Elſas ten tijde van 't Tractaet van Munſter te pretenderen, dat het wel expreſſelijck had willen ſtipuleren, als een groote advantage, de Demolitie van Benfelden,

de Neutraliteyt van Zabern, en de Passagie voor sijn Troupen, die het na Philipsburg soude willen senden.

Dat selfs Vredens-Tractaten door de Stadt Straetsburgh en andere Steden, als Standen, zijn ondergeschreven en getekent geweest, als tracterende met Vrankrijk.

Dat, wat belangt de gepretendeerde Vassalen van de drie Bisdommen, Metz, Toul en Verdun, de Declaratie van de Standen, daer op geallegueert, niet alleen inconteſtabel doet blijcken, dat, behalvens de drie Bisdommen en der selver Territorium, men aen Vranckrijck wegens 't Rijck niet heeft gecedeert, maer, dat deselve Vassalen, leggende buyten het Territorium van de Bisdommen, en door Vranckrijck gegraveert zijnde, in haer Goederen, Waerdigheden en Immuniteyten zijn herstelt, uyt kracht van de algemeene Vriendschappen, gelijck als men soude sien door 't Articul van de Vrede van Munster, Justa hoc universalis, en de volgende tot aen dat van Dux de Croy; en wegens de gene van het Tractaet van Osnabrugge, van 't Articul van Comites de Leiningen tot aen 't 4. Joachim Linestrio, Comes Ottingensis.

Dat verscheyde van dese selve Standen en gepretendeerde Vassalen door Vranckrijck selfs zijn gerestitueert geweest; dat sy altijdt voor immediate Standen van 't Rijck zijn erkent geweest; dat sy sonder ophouden de publijcke Vergaderingen hebben gefrequenteert; dat sy regulierlijck de Lasten van 't Rijck hebben gedragen; dat sy sigh continuëel hebben geaddresseert aen de Recht-banck van het Rijck; en dat eyndelijck Vranckrijck selfs Alliantien met haer heeft gemaeckt, en haer de Vryheyt van haer Immedieteyt laten genieten, soo voor de Geestelijcken als Wereldtlijcken; dat dese Kroon altijdt soo weynig gedachten had gehadt, om iets te pretenderen buyten het Territorium van de Bisdommen, uyt kracht van de Cessie, die aen hem was geschiedt, dat deselve groote sorg heeft gehadt, om namentlijk onder de Cessie van de Bisdommen de Plaets van Moyensie, hoewel effectivelijck onder 't Territorium van Metz begrepen, te specificeren en begrijpen, sonder echter deselve sorgh te nemen, om onder dese selve Cessie te specificeren en begrijpen een soo groot getal van Prinsdommen, Graefschappen en Heerlijckheden, alschoon die buyten 't Territorium deser Bisdommen zijn gelegen, en derhalven genoegh van de Cessie geëxcepteert waren; welcke het echter nu niet na gelaten heeft, om tegenwoordig te occuperen, gelijk als of deselve waerlijck onder dese Cessie, in de Limiten van 't Territorium of Districts beslo-ten, begrepen waren.

Dat door de Arresten van de Kamers van Metz en Brisack veel Geestelijcke Standen, Prinsdommen, Graefschappen en Heerlijckheden van 't Rijck gedemembreert waren, welke noyt van 't Elsas of van de Bisdommen zijn gereleveert geweest, ten zy misschien alleen van eenig Huys of Dorp; en dat onder dit eenig pretext van een enckelde erkentenis van Leen van eenig Casteel, Burgt of Acker Landts, men had willen onderwerpen, en oock effectivelijck onderworpen geheele Landen onder de Souverainiteyt van Vranckrijck, en t'eenemael van de Immedieteyt en Vryheyt van 't Rijck gedetacheert; dat de publijcke Acten lieten

blijcken

blijcken van wat nature de gedane occupatien waren op de Eygendom van 't Rijk, in Italien, in de Plaetsen en Landen van den Bourgondisen Creytz, en in 't Hertogdom Lottharingen, en soo veel andere occupatien, waer aen 't Rijck seer nau geobligeert is, en die Vranckrijck niet kan rechtvaerdigen.

Dat na dit alles niets boven dien in de Vrede van Nimwegen tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt, 't Rijck en Vranckrijck was gestipuleert, maer dat wel ter contrarie het 7 en 21 Articul van deselve Vrede mede bracht, dat de Tractaten van Westphalen haer kracht en vigeur souden houden in de Poincten, die niet verandert wierden, en dat wel verre van een nieuwe Cessie van der Elsas buyten de gene, die door de Westphaelse Vrede gedaen was, gedaen te hebben, den Bisschop van Srraetsburgh daer in in sijn Immedieteyt van 't Rijck, en in de Sessien en Stemmingen, selfs op de instantie van Vranckrijck, was herstelt.

Dat de Steden van Hagenaw en Landauw voor Rijcks-Steden waren erkent; dat alle de saecken gelaten waren op de voet van de Tractaten van Westphalen en Nimwegen, en eyndelijck, dat sijn Keyserl. Majesteyt dickmaels had geconte-steert, soo by Monde als Geschrifte, dat hy de gemaeckre Tractaten met den Keyser en 't Rijk inviolabel wilde observeren, en niets uyt sijn eygen Authoriteyt ondernemen, 't geen daer tegens contrarie mocht zijn; maer dat, indien'er eenig misverstant mocht ontstaen, wegens eenige Poincten onder den ander, by gedisponeert soude zijn, om die door de wegen, in deselve Tractaten uytgedruckt, te laten termineren; en dat men by gevolge in Recht was, om een vol restablissement van een volkomen restauratie van de Tractaten te versoecken, gelijck oock de restitutie van alle 't geen ter contrarie gedaen en ondernomen is.

Maer, op dat den Alder-Christel. Coning soude konnen bekennen op wat Poinct sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck wenschen de Rust, de eenigheyt van de Christenheyt, de Vrede, ende de gemeene intelligentie met hem te conserveren, dat men voor eerst, en in geval men, volgens den teneur van de Tractaten, al 't gene geoccupeert is geweest, wil restituëren, sig seer handelbaer sal laten vinden wegens de schaden, schoon die by-na irreparabel en onwaerdeerlijck aen het Rijck, aen de Ceur-Vorsten, Vorsten en Standen zijn, door de Demolitie van soo veel importante Steden, Fortressen en Casteelen, door de oneyndelijcke Exactien, en door soo veel andere violente Proceduren van de civile en militaire Officiers, benevens alle de Injurien en Intresten, die men wel wegens dit Poinct soude komen toestaen; dat ten tweden, aengesien in de laetste aengestelde Arbitrage, rakende de 10 Steden van der Elsas, en de gepretendeerde Leenen van de Bisdommen Metz, Toul en Verdun, wel verscheyde Puncten zijn gedecideert, doch oock andere ter contrarie ongedecideert gebleven, deselve Poincten en alle 't gene, dat het Rijck of Vranckrijk noch meer mocht pretenderen, souden konnen werden afgedaen en gedecideert, volgens de dispositie van de Tractaten van Westphalen, op een gelimiteerde tijdt, door deselve of een andere Arbitrage, waer over men van weder-zyden soude konnen accorderen; dat, eyndelijck ten derden, indien Vranckrijck boven dit alles meende, dat dese Propositie buyten

de

de teneur van de Tractaten, expresselijck daer toe genoemt, ging, men niet-te-min soude aenbieden, om hem te horen, daer op in Negotiatie te treden, en alle gebruyckelijcke middelen tusschen Christen Potentaten toe te laten, welcke capabel zijn, om tot een besluyt te komen tot de conservatie van de Vrede in de Christenheyt, en tot bevestiging van een goede Vrientschap en Correspondentie met de Fransse Kroon; niet-te-min in die sin, dat het Tractaet, 't welck men soude maken, algemeen soude zijn, op dat men een veylige en vaste Vrede soude konnen stabileren; en met dese expresse Reservatien, dat, indien dese gedane aenbiedingen, uyt liefde van de gemeene Rust, door Vranckrijck niet geaccepteert, maer verworpen wierden, het Rijck naderhant daer in niet meer geëngageert soude zijn; maer dat men uyt kracht van dese Resolutie wegens sijn Keyserl. Majesteyt, de Ceurvorsten, Vorsten en Standen van 't Rijck, en volgens de Instructien, op dit subject genomen, sig reserveert het Recht van de Discussie van de Tractaten van Westphalen en Nimwegen; en dat, indien tegens alle verwachting Vranckrick wegens dese aenbiedingen, of wegens eenige andere oorsaken, de Negotiatien wilde verbreken, of indien deselve, gedurende haer loop, selfs, of door 't middel van de Wapenen van haer Geallieerden, sijn Keyserlijke Majesteyt, 't Rijck, de Ceurvorsten, Vorsten en Standen, en des selfs Leden, Verwanten of Adhærenten, wilde ontrusten, of selfs, soo het 't selve meer ontrust, continuërende sijn Reünien, of door wat ander middel, onder wat Titul of pretext dat het mochte wesen, op het Territorium van 't Rijck, soo soude men genootsaeckt zijn, om 't selve aen te trecken als een andere openbare en publijcke Contraventie van de Vrede; en eendrachtiglijck te lopen tot de bescherminge van de gene, die geattacqueert, of geopprimeert souden werden.

Gelijck als sijn Keyserl. Majesteyt dese Propositie wel aen dese Vergaderingh heeft willen communiceren, voor dat hy die aen den Fransen Plenipotentiaris ter hant stelt, soo versekert hy sig oock, dat dese selve Vergadering geen tijdt sal verliesen, om hem aenstonts haer sentimenten tot een Resultat te verklaren, soo hier op als op eenige anders weg, die sy soude oordeelen bequaem te wesen, om tot de conclusie van de Vrede te komen; dit is het gene dat sijn Keyserlijcke Majesteyt ten eersten verwacht. Waer op, &c.

Regensburg, den 30 July, 1683.

Getekent

MARQUART.

Den Franssen Plenipotentiaris / Monsr. Verjus / gaf daer op in tegendeel het volgende Antwoordt / waer in hy verscheyde vreemde expressien / tot nadeel van het Keyserlijcke Hof (welcke echter van vele niet geapprobeert wierden / gelijck oock niet dit vorige Decreet / 't welck door den Keyserlijcken Principalen Commissaris / buyten toestemmingh van de andere Standen / was over gelevert) liet influëren:

Memorie

Memorie van den Grave de Crecy, Franssen Plenipotentiaris, gepresenteert aen de Standen van 't Rijk, tot Regensburg vergadert, den 26 July, 1683.

DEn Grave de Crecy, Plenipotentiaris van den Alder-Christel. Koningh op de Vergadering tot Regensburgh, antwoordende door ordre van sijn Majesteyt op de Propositie, die hem den 11 July is gedaen, uyt de naem van de Keyserlijcke Commissie, en van wegens den Keyser, door den Heer, sijn Commissaris, vint sigh verplicht, om te bekennen, dat sijn Majesteyt, by-na op een tijdt ontfangen hebbende dese Propositie, en 't Geschrift, 't welck op dese Vergadering den 4 deser Maent, onder de naem van een Decreet van de Keyserlijcke Commissie, ter Dictature is gecommuniceert, seer extreem verwondert is geweest van de Verschillentheyt, en by-na incompatible oppositie van dese twee Geschriften, en dat hy oock eenige moeyte gehadt heeft, om te begrijpen, dat, soo na aen de ongelucken, waer mede de Landen van den Keyser werden gedreygt zedert langen tijt, en die sig op 't Punct vinden, om daer door onderdruckt te werden, oock met soo weynigh krachten voorsien, om die te protegeren en beschermen, als de Propositie van den Heer Commissaris bekent, de Ministers van den Keyser door een Geschrift, soo verre geëloigneert zijnde van een Accommodement, als het Decreet van de Keyserlijcke Commissie selfs is, alles in Dispuyt hebben willen brengen, 't geen soo lang in de Conferentien van Nimwegen is verhandelt geweest; deselve Difficulteyten herhalen, die sy gedwongen zijn geweest te abandonneren, en welcke op de inconteſtabelſte wijse zijn geтermineert geweest, welcke onder Souverainen geobserveert kan werden; doen blijcken, dat sy souden geloven gratie te doen, om van hem geen schadeloos-houding te pretenderen, mits hem ontsettende van alle het gene, dat hy in consequentie van de Tractaten van Munster en Nimwegen besit; en tonen opentlijk een voornemen, om een nieuwen Oorlog in 't Rijck te ontsteken, in plaets van daer toe der selver krachten tegens de Ongelovige te bewercken en vereenigen.

En waerlijck, moet het niet vreemdt schijnen, dat, in een van dese twee Geschriften, die by-na op een en deselve tijdt te voorschijn gekomen zijn, men erkent een dringende en indispensable nodigheyt te hebben, om promptelijck van de Vorsten en Standen van 't Rijck tegens de overloping van de Turckse Wapenen geassisteert te werden, en dat men in de andere niet heeft vergeten van het gene alle de Machten van deselve Vorsten en Standen souden konnen weder-houden, en in 't hart van 't Rijck doen blijven, en deselve oock d'een tegens den ander op maken?

Uyt dese verwonderlijcke Verschillentheyt is licht te oordeelen, dat men aen de bekentenis, die men in de Propositie van den Heer Commissaris siet, wegens de extremiteyt van de saken van den Keyser, al soo weynig als aen de getrouwe en sincere sentimenten van een dringende nootsakelijkheyt, kan attribuëren; gelijk oock niet aen de vreemde dreygementen van het Decreet van de Keyserl. Com-

missie, 't welck het humeur van de Spaensse Ministers heeft, welcke dit inspireren, noch oock aen de geheele opoffering, welcke die van den Keyser genootsaeckt zijn te hebben voor een vreemde en afgelegene Natie, welcke niet bekommert is over 't verlies van Ongaryen en de ongemacken van Duytslant, en welcke wil doen toonen, als een bewijs van sijn grootheyt en macht, de geduerige opofferingh, die men hem van de intresten van 't Rijck doet. Doch om alleenlijck in sigh selfs de Propositie, die den Heer Commissaris belast is te doen, te overweegen, soo is'er niemandt, die niet siet, hoe onbillijck deselve is, en hoe weynig deselve opmercking verdient. Evenwel, vermits sijn Majesteyt geen gelegentheden wil laten voor-by gaen, om aen de Staten van 't Rijck tekenen van sijn goede intentie te geven, soo wil hy haer noch wel laten gedencken, dat het meer als 18 Maenden geleden is, dat hy, wel siende, dat de vervoeringh van 't Hof tot Weenen tot de Spaensse Raden de ongelucken na sig konden trecken, waer mede Ongaryen tegenwoordig geplaegt wert, alle mogelijckheden, die men redelijcker wijse van hem konde begeeren, heeft bygebracht tot het Accommodement van de Differenten, welcke hy met het Rijck heeft. Men weet, dat hy in 't begin alle sijn pretentien wel heeft willen brengen tot de eenige Possessie, waer in hy den 1. Augusti 1681, en die van Straetsburg, met sijn Dependentien aen dees zijde den Rijn, 't Fort van Keyl en andere Fortificatien, aen die Plaets gehecht, was, en dat hy aenbood, om expresselijck van alle sijn andere pretentien, wat Titul die oock mochten hebben, of welcke hy oock naderhant mocht recouvreren, te renunciëren.

Men heeft oock gesien, dat hy na de expiratie van den tijdt, die hy tot de Acceptatie van sijn aenbiedingen had gegeven, sig niet van de quade staet, waer in de saken van 't Rijck sigh bevonden, heeft willen prevaleren, noch oock van de gemackelijckheydt, die hy gehadt soude hebben, om in Duytslandt te komen, vermits de Stemmen van de best-geintentioneerde Ceurvorsten en andere Vorsten waren, om alle de Retardementen, die de andere tot oprechtingh van de Vrede by-brachten, te doen cesseren.

Sijn Majesteyt heeft wel reden gehadt, om sig te beloven, dat, na dat het Ceurvorstelijcke Collegie besloten had, dat'er niet avantagieuser voor het welwesen en de veyligheyt van 't Rijck gedaen konde werden, als een prompt Accommodement met hem te maken, selfs op de Conditien, die hy had laten voorstellen, het Hof van Weenen sigh te meer met de gevoelens van soo veel Ceurvorsten en Vorsten, soo verre-siende, en soo genegen tot de Vrede, geconformeert soude hebben, alsoo het, sonder iets te doen tegens de wil van de meest geinteresseerde, door dit middel het gantse Rijck vereenigt soude hebben tot de defentie van de Landen en Staten, die aen haer behooren.

Maer dit Hof, eeniglijck door de Spaensse Raden gegouverneert werdende, en die prefererende voor die van de Ceurvorsten en Vorsten van 't Rijck, heeft liever een gedeelte van sijn Troupen in 't Rijck willen laten, om de eygensinnigheyt van Spangien te voldoen, als de aenbiedingen te ontfangen, die verscheyde Ceur-

Ceurvorsten en Vorsten haer van haer Machten tot haer eygen defentie deden, en de sorgh van haer Frontieren aen de kant van de Turcken laten varen, als van het Desseyn af te staen, 't welck het selve geformeert had, om den Oorlogh aen sijn Majesteyt te verklaren. Ten desen aensien is het, dat het selve altijdt heeft belet, door het credijt, 't welck het by vele Princen heeft, en door de intrigues, die niet als al te wel bekent zijn, dat sy niet tot de bevestiging van de Vrede zijn toegelopen; en dat het selve meer onkosten in Negotiatien by alle Princen van Europa heeft gedaen, om die in Ligues met haer tegens Vranckrijck te engageren, als in Oorloghs-Ammunitien en Lijftocht, en andere preparatien, om sijn Armeen en Plaetsen in staet te stellen, om een behoorlijcke en rigoureuse resistentie, als sy geattacqueert mochten werden, te doen.

Vermits dan sijn Majesteyt soo veel bewijsen van de quade intentien van de Keyserlijcke Ministers heeft, en dat hy oock wel weet, dat dit Hof soo ras geen schandelijcke Vrede met de Turcken gekocht sal hebben (waer toe het selve zedert lang arbeydt, en welcke het mogelijck lichter bekomen soude hebben, indien de grootheyt van haer aenbiedingen aen de Ongeloovige geen hoop had gegeven, om noch meerder voordeelen door de kracht van haer Wapenen te bekomen) soo soude hy aen alle regulen van voorsichtigheyt mancqueren, wegens 't geen, dat hy aen sijn Geallieerden schuldig is, oock tegens 't wel-wesen van sijn Kroon, indien hy in eenig Engagement met den Keyser trad, gelijck als dat, 't welk men hem voorstelt; en hy verklaert ter contrarie, van te willen blijven in deselve Vryheydt, waer in hy tot noch toe is, om mesures te nemen, die het meest met de gerechtigheyt van sijn Rechten sullen over-een komen, gelijck oock met de Verbonden, die hy met sijn Geallieerden heeft. Maer om aen gants Europa te toonen hoe gevoelig sijn genereusheyt is wegens de beschreyelijcke staet, waer in de opgevende Projecten van 't Hof van Weenen de saken van de Christenheydt hebben gebracht, en oock, om te contribuëren alle 't gene, dat van hem af hangt, soo tot het restablissement van een goede intelligentie met het Rijck, als om alle de Standen, die het composeren, tot des selfs defentie te vereenigen, soo verklaert hy, dat hy niet alleen in dese consideratie wel wil afstaen van alle schadeloosshoudingh, die hy Recht soude hebben, om te pretenderen, wegens alle de extraordinaire onkosten, die de geformeerde Ligues door de intrigues van het Huys van Oostenrijck hem genootsaeckt hebben te doen, en sig contenteren met deselve Conditien, die hy van te voren aengeboden heeft; maer selfs, dat hy, om aen de Vorsten en Standen van 't Rijck geen oorsaeck van ongerustheyt te laten, wel wil handelen van een Treves van 30 Jaer, op deselve Conditien, welcke van sijnent wegen tot een definitijf Accommodement zijn geproponeert, geduerende welcken tijdt men van wederzijden vredighlijck wegens de middelen sal konnen handelen, om daer toe te komen. Maer gelijck sijn Majesteyt pretendeert niet lang in onsekerheyt te willen blijven, heeft hy ordre aen den Grave de Crecy gegeven, om van sijnent wegen te verklaren, dat hy van nu af aen sijn aenbiedingen revoceert, welcke hy tot het best en 't voordeel van de Christenheyt heeft gedaen,

 indien

indien die door de Standen des Rijcks niet werden geaccepteert, en 't Tractaet gesloten en geteeckent werdt in 't eynde van de aenstaende Maent Augusti; en te protesteren, dat alle de quaden, waer mede de Christenheyt gequelt magh werden, niet anders geimputeert konnen werden als aen de gene, die noch sulcke voordeelige aenbiedingen voor 't Rijck weygeren. Gedaen tot Regensburgh, den 26 July, 1683.

Den Grave van Crecy.

Dese Presentatie van Vranckrijck tot een dertigh-jarige Treves met het Rijck scheen vry verdraeglijck by sommige Rijcks-Standen/ voornamentlijck de geene/ die sig eenigsints aen 't Fransse Intrest geattacheert vonden/ als oordeelende/ dat men daer door de Rust en Vrede in 't Rijck soude konnen behouden/ daer men die andersints door de Wapenen (gelijck oock na alle schijnbaerheyt waer was) niet soude konnen bekomen; sommige Standen/ als de middelmatigste/ die wel gaerne alles in der minne souden geaccommodeert hebben gesien/ en oordeelden/ dat men van wegen den Keyser en 't Rijk met reden de restitutie van de geoccupeerde Plaetsen in het Duytse Rijck door de Franssen konde eyschen/ doch welcke wel sagen/ dat men die met Macht van Wapenen niet soude konnen weder krijgen/ waren van dese Propositie mede niet vreemt; te meer/ om dat den Keyser/ en by gevolge oock het Rijk/ door de Turckse Wapenen seer wiert geprest; maer andere/ die t'eenemael dese Aenbieding van Vranckrijck als tot een prejuditie van 't Rijk oordeelden/ en dat men die Kroon daer door te meer voet soude geven/ om sijn (soo genaemde) onrechtmatige Pretentien voort te setten/ konden daer toe niet verstaen/ ten zy men eerst wegens de wijse/ en hoe lang dese Treves soude dueren/ (als oordeelende deselve te langh/ en dat Vranckrijck ondertusschen in Possessie van de geoccupeerde Plaetsen en Steden soude wesen) was over-een gekomen. Dese Propositie of Antwoordt op het Keyserlijcke Decreet van aen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburg overgelevert zijnde/ soo wiert daer over gedelibereert; de meeste Ceurvorstel. Gedeputeerden drongen op 't eerste/ namentlijck/ dat men dese Treves/ soo als die aengeboden was/ behoorde aen te nemen; doch de Vorstel. Gedeputeerden/ als waer van eeniger Principalen groote schade door de occupatien der Franssen geleden hadden/ waren van gevoelen/ dat men over de wijse/ en hoe lang desen Treves soude dueren/ eerst most over-een komen; dese saeck gaf seer veel Debatten onder de Standen/ doch sy konden echter daer in met den ander niet accorderen/ alschoon den Franssen Plenipotentiaris/ den Grave de Crecy/ genoegsaem sijn ongenoegen daer over betoonde; van de Keyserlijcke kant drongh men wel aen/ dat de Standen sigh wegens dese twee verschillende Poincten souden accommoderen/ maer daer viel niets af; te meer/ om dat eenigen tijdt naderhant den Grave van Windisgrats/ als Keyserl. Plenipotentiaris/ na Regensburg wiert gesonden/ om dese saek mede voort te setten; welke aldaer gekomen

zijnde/

zijnde / een groote tegenstreving in sijn ontfang vont / alsoo de Gedeputeerden van de Ceurvorsten hem de Voorrang van Excellentie niet wilden geven ; dit Different bleef tot Regensburgh soo langh dueren / dat het noch van 't gantse Jaer niet konde afgedaen werden ; en gingen in die gelegentheyt de Negotiatien wegens dese gepretendeerde Treves mede niet voort / soo dat daer in niet verder van 't geheele Jaer wierdt gedaen.

Terwijl men dus tot Regensburg wegens de Vrede of Treves tusschen den Keyser / 't Rijck en Vranckrijck handelde / had den Hertogh van Lotharingen / als welcke in 't laetste Vredens-Tractaet met Vranckrijck wegens de restitutie van sijn Hertogdom niet hadde konnen accorderen / aen verscheyde / of wel de meeste / Standen by Missive versocht / dat sijn intrest in dese Vredehandeling mede mocht werden waer-genomen ; 't selve wiert by de meeste wel belooft / maer alsoo in 't aennemen van de Vrede of Treves / gelijck wy hier voor geseght hebben / selfs soo veel swarigheden vielen / dat de Standen den ander niet konden verstaen / heeft dese saeck niet voort geset konnen werden.

Den Ceurvorst van Beyeren / het intrest van 't Duytse Rijck beminnende / en ten dien eynde door sijn Minister tot Regensburg aen haer Hoog Mog: Minister aldaer / den Heer Valckenier / sigh hebbende laten ontvallen / dat het hem verwonderde / waerom haer Ho: Mo: soo wel geen besendingh aen hem als aen de Ceurvorsten van Saxen en Brandenburgh deden / om mede in de Alliantien van Defentie / tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt / Spangien / Sweden en haer Hoog Mog: getroffen / te treden / en dat hem sulcken besendinge / als wel geinclineert zijnde / om mede in deselve Alliantien te komen / seer aengenaem soude wesen / soo maeckte gemelde Heer Valckenier 't selve aen haer Ho: Mo: bekent / welcke / na dat al vorens aen gem. Heer Valckenier belast hadden / om den Minister van den Ceurvorst van Beyeren tot Regensburgh voor te dragen / dat haer Ho: Mo: niet lievers wensten / als om in Vrientschap en Alliantie met sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt van Beyeren te komen / eyndelijck den selven Heer Valckenier oock Commissie toesonden / om wegens desen Staet na Munchen / zijnde de Hooft-Stadt van Beyeren / te gaen / en met hoogged. sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt wegens dit intreden van de Alliantie te tracteren. Den Heer Valckenier / in Juny dan aldaer gekomen / en by den Ceurvorst seer magnificq ter Audientie geleydt zijnde / vont aldaer tot het selve een groote genegentheyt / alsoo den Heer Ceurvorst sigh t'eenemael daer toe genegen toonde / doch die saeck echter niet eer konde voltrecken voor dat met alle de Ministers der Geallieerden daer over was geconcerteert / en over 't een en 't ander gehandelt ; en vermits Weenen daer toe de bequaemste Plaets / als waer alle de Ministers van de Geallieerden present waren / scheen te wesen / beloofde hy verder aldaer daer over te sullen tracteren ; soo dat den Heer Valckenier / na een minnelijcke bejegening / en treffelijk Tractament / aldaer genoten te hebben / in 't laetste van Juny van Munchen te rugh na Regensburgh vertrock. Dese saeck vertoefde noch wel

eenigen tijdt / alsoo de Turcken ondertusschen Weenen belegerden / en dien Ceurvorst sijn Troupen tot hulp van den Keyser sondt; doch in 't laetst van November / wanneer Weenen ontset was / wiert hier mede soo verre voortgevaren / dat sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt van Beyeren dese Alliantie van Defentie mede aen nam / en deselve ondertekende / tot een groot genoegen van alle de Interessanten.

De Franssen sochten ondertusschen den Swabisen Creytz door haer Afgesant / Monsr. de Bourgabille / te bewegen / om sig by de Keyserse Partye niet te voegen / maer hy konde niet obtineren / soo dat hy onvernoegt van Ulm vertrock.

Wy sullen eyndelijck tot het Keyserlijcke Hof en de saecken van Ongaryen komen. In de voorleden Mercurius hebben wy gesegt / dat'er een Stilstant van Wapenen tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en den Teckeley was gemaeckt / op dat'er ondertusschen een Accommodement getroffen soude konnen werden / om 't Coninckrijck Ongaryen weder in Rust en Vrede te stellen; het selve wiert oock door de Keyserse / als hopende daer door de Turckse Macht noch uyt Ongaryen te houden / met yver voort geset / en den Baron de Zaponara na den Teckeley / zijnde 't Hooft van de Malcontenten / gesonden / om een Accommodement te bewercken / en dat den Teckeley ondertusschen sijn vlijt mede by de Ottomannise Porte soude doen / dat'er een Accoort getroffen wiert; gem. Teckeley toonde sig daer toe oock genegen / (hoewel in 't oordeel van vele meer in de schijn als met voornemen) en dede / om daer over te delibereren / de Ongarise Standen by den ander roepen / aen wien hy / als sy tot Caschauw te samen gekomen waren / den 13 January de volgende Voorstellingen dede:

Propositie, welcke den Grave Emericus Teckely, Vorst van een gedeelte van 't Coninckrijck Ongaryen, aen de versamelde Standen en Gespanschappen tot Caschauw heeft laten voorstellen.

I.

DAt sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet twijffelde, of aen de Standen en Gespanschappen soude niet onbekent zijn, met wat yver, onvermoeyden vlijt, en onbeweeglijcke stantvastigheyt, hy, tot handhaving en beschutting van de oude, doch in veelerley wijsen en wegen gekrenckte, en by-na te grondt gesmetene Ongarise Vryheydt, niet geschroomt had het wanckelbare Krijgs-geluck te versoecken, maer het voor een eer had gehouden, om het selve in soo een gevaerlijcke en beklaeglijcke toestant soo veel verloopen Jaren uyt te staen, ja soodanig, dat hy veel liever sijn Lijf en Leven, Haef en Goederen voor de welvaert van 't Vaderlandt, en des selfs verdruckte Inwoonders, in de waeg-schael wilde stellen, als de gemeene sake (welcke hy door behoorlijcke middelen met Godts hulp had voor genomen te beschutten) met de gantse verdelging der Vryheden des

des Coningrijcks, en uytroeying des Volcks, te verlaten : Want ſijn Vorſtelijcke Genade had eenig en alleen dit doelwit en oogmerck, waer na hy oock al ſijn doen had gedirigeert, dat de Welvaert des Volcks ongekrenckt mocht werden behouden, waer by hy oock met een ſtantvaſtig en onverſchrickt voornemen, tot beſte van 't Vaderlandt en des ſelfs Inwoonders, onaengeſien alle de groote koſten en moeyte, hoe groot deſelve oock mochten zijn, meende te verblijven; 't welck hy hier mede gereſolveert had, om de aenweſende Standen en Geſpanſchappen des Coningrijcks aen te ſeggen; ſig eenigliјck en alleen op de goedtheyt van den Almachtigen Godt verlatende, door welckers Hemelſche Voorſienigheyt hy had voorgenomen den gants vervallene en op ſwacke beenen ſtaende Vryheyt, naeſt de Goddelijcke byſtant, in dier voegen weder te recht te brengen, dat yder ſijn oprecht gemoedt tot wederkrijging van de voorige Ruſt-ſtant mocht erkennen, en de wenſch en 't verlangen van alle rechtſchapen Sonen des Vaderlandts werden vervult.

II.

En vermits na de verrichte Velt-tochten in de voorgaende Somer het Ongariſe weſen, door hulp van de Wapenen van de Doorl. Ottomannise Porte, weder heeft beginnen op te nemen, en vervolgens door de gevolghde ſeer aengename Progreſſen uyt ſekere oorſaken, met voorweten van den Vizir van Offen, als geordonneerden Generaliſſimus en Veldtheer van den Grootmachtigſten Turkſen Keyſer, met ſijn Rooms Keyſerlijcke Majeſteyt een Stilſtant van Wapenen op deſe wijſe en bedingen is gemaeckt geworden, dat middelerwijl (namentlijck, geduerende den Stilſtant) aen de zijde van hoogſtged. ſijn Keyſerl. Majeſteyt alle mogelijcke middelen aengewent ſouden werden, hoe en op wat wijſe een Vrede en de Ruſt des Coningrijcks, met vergenoeging der Ottomanniſe Porte en Ongaren, aen deſelve verſocht, afgehandelt, en tuſſchen de beyde Grootmachtigſte Keyſeren konde werden opgerecht; en vermits, op dat ſulcks te gevoeglijcker ſoude konnen geſchieden, ſijn Vorſtelijcke Genade tot bevordering deſer Vrede-handeling van 't Keyſerlijcke Hof tot een Mediateur en Middelaer is verkoren en aengenomen geworden, ſoo heeft deſelve, uyt Vrede-lievende begeerte, en om aen den algemeenen wenſch en verlangen vergenoeging te geven, gelijck oock tot het beſte van dit Coningrijck, voor noodig, nut en heylſaem geoordeelt, om van ſijnent wegen, als een Mediateur, een Geſantſchap aen de hoog-aenſienlijcke Ottomanniſe Porte te ſenden, 't welck hy hier mede aen de Standen en Geſpanſchappen bekent maeckt, en deſelve te gelijck vermaent, dat ſy, ten aenſien van een ſoo heylſaem doelwit, en het daer uyt te volgen verhoopte algemeene nut, van haer kant met de beſte vlijt willen arbeyden, dat dit voorgedachte Geſantſchap, tot bereyckingh van 't voorged. doelwit, met den eerſten voort geſet en verhaeſt magh werden.

III.

Vermits oock zedert een korte tijt verſcheyde en veelvuldige klachten van ettelijcke Geſpanſchappen aen ſijn Vorſtel. Genade ter ooren zijn gekomen, waer in de

de insolentien en overmoet der Turcken in 't breede verhaelt werdt, in dier voegen namentlijck, dat de Inwoonders des Coninghrijcks, en de arme cijnsbare Dorpen dien aengaende het meeste werden beswaert, het oude gebruyck gants omgekeert, de Turckse Tribnyten van de gehuldigde Dorpen en Vlecken ingevordert, en de cijnsbare Onderdanen, die aen geen zijde van de Grensen woonen, verboden werdt, om ietwes aen haer Ongarise Heeren te betalen, ofte contribuëren; doch dat de gene, die aen dees zyde van deselve [Grensen] gesesten zijn, de macht benomen is geworden, om den Tribuyt in te vorderen, en Turckse Heeren te brengen, wijl de Turcken door haer sterck en veelvuldig stropen sigh aenmatigden, om deselve in te vorderen, ja selfs te vermeerderen, en boven dit alles noch daer by de Geestelijcke Personen in de cijnsbare Plaetsen opschrijven, 't welck alles niet sonder verderf van den armen Landtman geschiedt; soo is sijn Vorstelijcke Genade dierhalven seer wel te vreden, dat der selver Gedeputeerden aen de Ottomannise Porte wegens de Standen over 't een en 't andere gelast werden, welke dese en diergelijcke Exorbitantien sullen voordragen, en om opschorting van deselve vriendelijck versoecken, in welcke gelegentheyt de Standen en Gespanschappen aen den Turcksen Keyser voor het Athanamii, of de verleende Diplomata, schuldige danck konnen bewijsen.

I V.

Dat niemant konde ontkennen, dat de bewaring der Grensen, en de getrouwe waerneming der nootwendige nootsakelijckheden, niet tot het hoogste nut van de Republijck streckte, daer die in tegendeel door versuymingh van deselve groote schade lijdt; derhalven was het hoog nootsakelijck, dat dieshalven van de Standen en Gespanschappen een soodanigen aenstalt wiert gemaeckt, dat de nootsakelijckheden op de Grensen en de noodige Plaetsen, na vereysch van de tegenwoordige tijdt, op een behoorlijcke wijse waer-genomen, en onfeylbaer gedaen mogen werden. Daer toe behoort oock de nederwerping van de Citadelle, (welkers opbouwing, gelijck de ervaring tot noch toe heeft geleert, onnoodigh, en meer schadelijck als voordeelig is geweest) en verlangt sijn Vorstelijcke Genade te vernemen, hoe en op wat wijse daer mede voort-gevaren sal werden.

V.

Vermits de Grens-plaetsen met Inheemsse Soldaten, na de groote en gelegentheyt van yder Plaets, sullen werden beset, doch den Soldaet echter sijn Soudye selfs sal moeten verdienen, en in gevolge van dien sijn onderhout hebben, soo begeert sijn Vorstel. Genade te weten, wat voor een middel de Standen tot onderhouding van de ged. Grens-Soldaten meenen uyt te vinden, en met het selve voort te varen.

V I.

Vervordert de hooge nootsakelijckheyt, dat de Soldaten, die in de Winterquartieren verdeelt zijn, haer behoorlijcke nootwendigheyt hebben; en dat ten dien eynde een goede Ordonnantie wert gemaekt, op dat sijn Vorstel. Genade niet meer door sulke klachten, soo van de Soldaten als Lantluyden, magh werden ontrustigt.

VII. Hadde

VII.

Hadde sijn Vorstelijcke Genade seer weemoedig vernomen, dat de Euangelise het gebruyck van soo veel Pfarren en Kercken, welcke haer van de Catholise afgenomen waren geworden, tot groot nadeel van haer Religie, en omstootingh van de fondamenteele Vryheden des Coningrijcks, tot noch toe moeten ontbeeren. Deswegen was sijn Vorstelijcke Genades gantse wil, dat aen de Euangelise de geseyde Kercken weder souden werden ingeruymt, of dat hy anders by weygeringh sulcke middelen soude gebruycken, waer door deselve haer ware en rechtmatige Besitters weder ter hant gestelt mochten werden; en indien de wederspannige Heeren Catholische eenigh ongemack daer over hadden te lijden, en souden moeten uytstaen, soo konden sy de schult daer van aen niemant anders als haer selfs wijten.

VIII.

Sluytelijck, wil sijn Vorstelijke Genade meerged. Standen en Gespanschappen gants vriendelijck vermaent hebben, dat sy de Eendracht, waer door kleyne dingen wassen en toenemen, voort setten; de gemeene saeck stantvastigh, oprecht en troulijck gesamender-hant, sonder eenige verdeyltheyt, bevorderen; sigh onder den ander een-hellig lief hebben, en alle tweedracht, haet en private Passien op 't vlijtigste afleggen en mijden. Hier by is noch van rechts-wegen, als tot een Toegift, te voegen, dat sijn Vorstelijcke Genade alle en een yder, die niets goedts bewust zijn, en sig by dese Vergadering bevinden, of haer Principalen, welcke in verdacht zijn, dat sy niet oprecht zijn gesint, om de gemeene saeck aen te nemen, (van wat Stant of Wesen sy oock zijn) eerstelijck wil erinneren, dat sy haer selfs raden haer Passien liever voor een tijdt lang uyt te stellen, en met de overige Leden en Standen des Coningrijcks soo lang te samen treden, en voor een Man staen, tot dat het boven-genoemde Gesantschap aen de Porte afgegaen sal zijn, op dat haer niet een onvoorsiens ongeluck mocht over komen, vermits het 't eenige, bestandige en vast besluyt van de Porte is, om alle de gene voor Vyandt en Vogel-vry te houden, welcke sijn Vorstelijcke Genade niet met behoorlijcke Trouw en Gehoorsaemheyt aenhangen, en met den selven in dese algemeene saeck niet eens-sins souden zijn. Voor 't welcke sijn Vorstel. Genade deselve tijdelijck heeft willen waerschouwen.

Caschauw den 13 January, 1683.

De Standen / die onder 't Gebiedt van den Teckeley waren / applaudeerden voor 't meerendeel dese Propositien; en vermits sig daer by oock eenige Uytheemsse Gesanten bevonden / daer onder selfs een Gedeputeerde van den Keyser / was het voortsetten van de Vrede seer aengenaem. Den Teckeley verkoor daer op oock vier Gesanten / daer onder sijn Secretaris Schirmay / om na de Ottomannise Porte te gaen / en aldaer van een Vrede / waer toe hy sig wel als Middelaer soude willen laten gebruycken / te handelen; en vermits de Voorstellen / die hy ten dien eynde aldaer soude laten doen / door sijn Gesant aen

aen 't Keyſerlijcke Hof aen de Ongariſe Magnaten / die ſig noch tot den Keyſer geaffectioneert betoonden / gelijck oock aen de Keyſerlijcke Miniſters ſelfs / gecommuniceert wierden / vondt men die daer ſoo redelijck / dat den Baron van Zaponara (die zedert al weder te rugh tot Weenen was gekomen) met nieuwe Inſtructien wierdt afgeſonden / om deſe Vrede aldaer ſoo wel by den Teckeley als den Vizir van Offen voort te ſetten ; maer 't zy dat den Teckeley / in plaets van hier in behulpſaem te zijn / de ſaeck verachterde / of dat de Turcken ſelfs niet geſint waren / om de Vrede met den Keyſer te prolongeren / ſoo quam hier niets af ; 't laetſte wierdt te meer gelooft / om dat den Keyſerl. Geſant in Turckyen / den Heer Grave van Caprara / welcke derwaerts was gegaen / om den by-na nu geëxpireerden twintig-jarigen Treves met de Turcken te verlengen / in alle ſijn Negotiatien wegens die ſaeck een groote tegenſtreving aen 't Turckſe Hof vont / als 't welcke / zedert eenigen tijt groote Armatures gedaen hebbende / de Treves niet wilde prolongeren / als op ſeer nadeelige Conditien voor ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt / ſoo in 't reguard van de Malcontenten in Ongaryen / als wegens 't afſtaen van eenige conſiderable Plaetſen in dat Coningrijck aen de Turcken ; waer toe deſen Envoyé in het minſte niet was gelaſt ; dit bleeck te meer / om dat 'er een ſeker Project / van een Accoort / in 't licht quam / 't welck den Turckſen Keyſer aen de Ongaren ſoude hebben toegeſtaen / indien ſy 't ſelve niet overtraden / en 't welcke wy / om den Leſer te voldoen / alſchoon niet willende verſekeren of 't ſelve ſoo in der daedt is geweeſt of niet / hier ſullen inlaſſen : 1. Dat den Grave Emerick Teckeley van Ritzmarck, van 't illuſtre Huys van den Prince Gabriël Bethelem, tot Coning van Hungaryen geinſtalleert ſal werden, en dat den Grooten Heer, indien hy komt te overlijden, de Coninginne, deſſelfs Gemalinne, ſoo voor haer Perſoon als voor haer Goederen, in ſijn Protectie nemen ſal. 2. Dat de Ongaren, nae de doodt van den Grave Teckeley en deſſelfs Kinderen, ſoodanigen Coning, als haer believen ſal, mits daer van kenniſſe aen de Ottomrnniſe Porte gevende, ſelfs mogen eligeren. 3. Dat het Preſent, dat de Ongaren belooft hebben aen de Ottomanniſche Porte te betalen, noyt in eenige maniere verhooght ſal mogen werden. 4. Dat ſy volkomen hare Privilegien, Liberteyten, Immuniteyten en Vryheden, ſonder dat men deſelve oyt verminderen ſal, mogen genieten. 5. Dat ſy door de Turcken tegens alle hare Vyanden, hoedanig en wie deſelve oock ſouden mogen zijn, geprotegeert ſullen werden. 6. Dat de Turcken niemant, die de Partye van den Teckeley embraſſeert, ſullen moleſteren, maer daer tegens alle, die ſig tegens hem opponeren, ſubjugeren. 7. Dat de Turcken noyt Vrede met de Duytſen ſullen maecken, als onder Conditie, dat de Ongaren daer in begrepen ſullen zijn, en dat deſelve buyten eenige vrees ſullen konnen blijven leven. 8. Dat de Turcken aen de Ongaren alle de Plaetſen, die de Ottomanniſe Troupen occuperen, wederom in deſelve ſtaet, als ſy die vinden, overgeven ſullen. 9. Dat de Turcken, voor ſoo veel Ongaryen belangt, de Vredens-Conditien, met de Duytſen tot St. Gothard gemaeckt, religieuſelijck en ongevioleert ſullen nakomen.

men. 10. Dat de Jesuyten, als Peturbateurs van de Gemeene Rust, uyt Ongaryen verdreven, en noyt daer in weder ontfangen sullen moeten werden, en dat men rigoureuselijck tegens die gene, die by de Porte tot haer restablissement sullen derven spreecken, of haer favoriseren, procederen sal. 11. Dat de Tribuyten van de Plaetsen, die sig overgegeven hebben, noyt geaugmenteert sullen werden, maer dat al 't gene, dat sy aen de Turcken en Ongaren tot de tegenwoordige tijdt toe gecontribueert hebben, in deselve staet sal blijven. 12. Dat de Thesauriers van Ongaryen een vrye Passagie door alle de Landen onder de Ottomannise Heerschappye sullen genieten. 13. En dat deselve, als sy het Eer-Present aen de Porte, dat aen deselve belooft is, sullen brengen, of om eenige andere Affairen derwaerts komen, treffelijck ontfangen sullen werden. 14. En dat eyndelijck, gelijck hier vooren geseydt is, het Present van 40000 Ecus Jaerlijcks noyt vermeerdert sal mogen werden.

Dese en andere dingen / alschoon den Teckeley goede woorden gaf / gaven al eenig mistrouwen aen 't Keyserlijcke Hof; te meer / om dat de Turcken / gelijck als boven is gesegt / den Treves niet wilden prolongeren / als op seer nadeelige Conditien voor sijn Keyserlijcke Majesteyt; en derhalven wiert den Keyserlijcken Envoyé uyt Turckyen / alsoo men oordeelde / dat de Turcken toch geen Vrede sochten / te rugh geroepen. Men poogde ondertusschen den Teckeley noch wel te bewegen / om een Accommodement met sijn Keyserlijcke Majesteyt te maecken / en wiert daer toe aen sijn Gedeputeerden tot Weenen een Lijst van een groote Krijgs-macht / bestaende wel uyt over de 200000 Man / die den Keyser in dienst had / over gegeven / om hem alsoo als te verschricken / maer die / niet van de Turcken willende af wijcken / als door wien hy in sijn ondernemingen altijt was ondersteunt en geprotegeert geweest / liet sig hier door niet eens verbaert maken.

Want in plaets dat hy sig hier veel soude aen gedragen / sondt hy noch t'elckens eenige van sijn Troupen tot hulp van de Turcken / die by dese Winter-tijdt de Keyserlijcke Landen / en voornamentlijck het Eylandt Schut / leggende aen den Donau by Leopoldstadt / Comorra en Raab / zijnde de voornaemste Keyserlijcke Vestingen in Ongaryen / infesteerden / behalvens noch de Landen van de Ongaren / die onder den Teckeley stonden / selfs / alwaer sy haer alles / wat sy begeerden / deden geven / en de Inwoonders seer plaegden.

Wy hebben daer even wegens 't Eylant Schut iets geseght; 't voornemen der Turcken / om daer van een Roof te halen / of sig daer op te posteren / scheen seer vast te leggen / want den Bassa van Nieuhuysel / die hier toe de last hadde / sont in 't begin van January eenige Volckeren derwaerts / om te sien / of sy in dit Eylant konden komen / maer de Rivier open en de Passagien door de Keyserse te wel beset vindende / soo dorfden sy 't selve niet wagen / maer trocken weder te rugh: In 't laetst van January / als de Wateren bevrosen waren / en dat den Donau oock toe lagh / waer over sy mosten passeeren / quam noch een ander Partye uyt Nieuhuysel derwaerts / en meenden over 't Ys daer n

te geraken / maer een Aga / met omtrent 40 Janitſars / was nauw ter halver wegen gekomen / of 't Ys brack / ſoo dat ſy alle in 't Water vielen / en verdronchen; de andere / die op den Oever ſtonden / ſulcks ſiende / trocken aenſtonts weder te rugh. Dit belette echter 't Deſſeyn der Turcken niet / om noch eens haer heyl dien aengaende te verſoecken / en wierden daer in te meer door een Overloper van de Keyſerſſe aengelockt / welcke haer de bequame Paſſagien beloofde aen te wijſen; 't ſelve was oock niet te vergeefs / want de Turcken quamen in 't laetſt van Februarij met eenige weynige Troupen / door deſen Overloper geleyt werdende / in 't ſelve Eylant / en haelden daer by nacht een groote Roof van Menſchen en Beeſten uyt / ſonder dat de Keyſerſſe ſulcks konden beletten / alſoo ſy hier van niet bericht wierden voor dat de Turcken al verre wegh en te rug waren. De Turcken / die / na 't ſchijnt / deſen Overloper in 't eerſt niet te veel vertrouwt hadden / en daerom geen groote Macht / om de Keyſerſſe uyt het Eylandt te verjagen / derwaerts hadden derven ſenden / door dit voordeel aengemoedigt / reſolveerden in 't begin van Maert weder een Aenſlagh hier op te wagen / en 't ſelve Eylant te emporteren; ſy quamen dan met omtrent 2000 Man derwaerts / doch wierden door de Keyſerſſe mannelijck van daer verjaegt / gelijck de volgende Brief uytwijſt:

Extract-Schrijvens van de Heer Overſten Caſtelly uyt Groot-Gutta, in 't Eylandt Schut, van den 8 Maert 1683.

OP heden in de nacht, ongevaer ten 2 uren, zijn de Turcken, 2000 ſterck, by de Kerck tot Out-Gutta, aen geen zyde van de Waegh, tegens over de Schans Gutta, gekomen, en hebben ſig aldaer laten ſien; ſy gingen echter weder te rugh, en begaven ſigh beneden na den Donau; den Luytenant in de Schans dede daer op den Alarm, invoegen ick, ſoo haeſt als ick ſulcks hoorde, aen den Donau kant ſeer yverigh liet patrouilleren: ondertuſſchen bequam men wel narricht, dat ſy over den ſelven Donau waren geſet, maer ick moſt ſulcks echter laten geſchieden, om dat het te verre van mijn Poſt was; doch als het weder dagh was geworden, heb ick mijn Dragonders, 150 Man ſterck, nevens den Ritmeeſter Lavenville van 't Regiment van Marcy met 120 Ruyters, by dewelcke juyſt noch 60 Ruyters van 't ſelve Regiment, om de eerſte af te loſſen, gekomen waren, doen opſitten; deſelve nam ick alle mede, en hadde alſoo 330 Paerden by my: Ick marcheerde voort na Wismeyer toe, en vont daer omtrent eenige Huſſaren en Heyducken van Comorra, die den Padary Lazar commandeerde, met welcke wy ons conjungeerden, en de Turcken tot aen 't Dorp Aronyoſt, alwaer ſy twee Huyſen in brandt geſtoocken, en omtrent 100 Perſonen, doch 't meeſtendeel Wijven en Kinderen, gevangen genomen, en 300 ſtucks Vee wegh gevoert hadden, op haer ſpoor volgden; ſy waren even in het te rugh keeren, en eenen Prebeck was haer Aenvoerder, ſoo dat ick aenſtonts mijn Volckeren in een Linie ſette, en twee Gelederen, nevens een Eſquadron, maeckte: De Turken onder-

ondertusschen uyt haer Legering, daer sy sig bevonden, voor den dagh gekomen zijnde, en ons gerecognoisceert hebbende, formeerden sig oock, doch alleen na haer wijse, en in een hoop, waer op sy met een verschrickelijck geschreeuw op ons los gingen; ick liet in tegendeel mijn Volck noch een veel vervaerlijcker geschrey uytboesemen, en marcheerde soo met sachte schreden voort; wanneer ick nu omtrent de 30 schreden van haer af was, liet ick het eerste Gelidt een volle Salvo op haer geven, soo dat, alsoo men niet konde missen, om dat sy soo dick op malkander waren, vele onder de voet vielen; sy gingen daer op ylings door, doch 200 wenden sig t'elckens, en schermutseerden, om alsoo aen d'andere (van welcke vele doodt bleven, en gevangen wierden) tijdt te geven, om te retireren: Wy jaegden haer gestadig na, en schooten t'elckens van achteren op haer, tot dat sy by den Donau gekomen waren, alwaer 1000 Janitsars stonden; dese schooten aenstonts op de Hussaren, en een gedeelte van mijn Dragonders, die geen meer Kruydt, om te schieten, hadden, soo dat deselve Hussaren door gingen, mijn Dragonders over hoop wierpen, en my in confusie brachten; de Turcken, dit siende, grepen weder moedt, en vielen op ons in, invoegen wy een groot ongeluck gehadt en onse Gevangenen verlaten souden moeten hebben, indien den Padary Lazar met sijne Heyducken geen Wagenburgh hadde geslagen, als waer door den Vyant wiert opgehouden, en wy weder tijdt hadden, om ons in ordre te stellen; daer op gingen wy noch eens met een groote furie op haer los, en sloegen haer met macht te rugh, en over het Ys; dese Actie en Schermutsel duurde wel 3 uren lang. Den Hopman Silberberg van 't Regiment van Grana, die wel wist, dat de Dragonders niet veel Kruydt of Kogels hadden, had haer ondertusschen 6 Dragonders met Munitien na gesonden, om die aen haer Mackers te brengen; vier Turcken volgden haer wel na, en branden op hun los, doch schoten mis; in tegendeel wierdt een van de hare ter neder gevelt, waer op d'andere sigh achter de Heggen salveerden: vier van dese Dragonders quamen daer op by my, en brachten de Munitie aen haer Mackers: Van de Turcken zijn'er over de 100 gebleven, en hebben sy wel 10 Sleden met Gequetsten wegh gevoert; Wy hebben oock 40 Gevangens ingebracht; van onse kant zijn niet meer als drie Ruyters en twee Dragonders doodt, en 10 gequetst; 10 Paerden zijn oock gewont, en 2 doorschoten; van de Heyducken zijn'er 7 of 8 gebleven. De Vrouwen en Kinderen lieten de Turcken aenstonts varen, en hackten oock eenige ter neder. Het Dorp werdt nu van den Vendrich van den Hooftman Troppus met eenige Dragonders geinquartiert. Onder de Gevangenen hebben wy'er een, die 16000 Ponden heeft aengeboden, om niet doodt gestoken te werden: Een Geestelijcke is oock gevangen genomen; een ander, die 40000 Ponden heeft geoffereert, is echter gesneuvelt. Wy hebben veel Paerden, schoon Geweer, Silvere en vergulde Sabelen, benevens meer andere saecken, bekomen; en werdt de gantse Buyt op 80000 Guldens geëstimeert.

De Turcken / aldaer dus braef gehabent zijnde / toonden naderhandt

 wepnig

weynigh genegentheyt / om daer weder te komen / soo dat het / gedurende de Winter / vorder in rust bleef.

Op dese Vyandtlijckheden en andere Preparatien / die de Turcken tot den Oorlogh deden (want sy sonden met het Voorjaer gedurigh Volckeren uyt Asia en andere Plaetsen na Belgrado / of Griecks-Weyssenburg / alwaer de aengestelde Rendevous was / van welcke oock vele met de Winter-tijdt aldaer quamen / en van noch meer andere gevolgt wierden / behalvens dat sy noch 50 Galleyen / yder van 12 Roeyers / lieten prepreeren / om die op den Donau tegen de Keyserse te gebruycken / waer van sy na gelegentheyt van tijdt Schip-bruggen souden konnen maecken) was men aen 't Keyserlijcke Hof mede besig / om 't een en 't ander te besorgen; men dede ten dien eynde de Regimenten recruteren / en vele nieuwe Volckeren werven / ten eynde men met het Voorjaer een goede Macht op de been soude hebben / om de Turkse Macht / die men seer groot maeckte / te konnen resisteren; boven dien wierden alle de Magasijnen besichtigt / en de voornaemste noodigheden daer in versorgt: en / om dat men vreesde / dat de Turcken / soo dra als sy met haer geheele Leger in Ongaryen quamen / de Stadt Weenen souden aentasten / liet men daer yverig en geduerig aen de Fortificatien arbeyden / en wierden oock de Burgers belast / om sig voor een Jaer van Lijftocht te voorsien. Doch / om noch meerder de Christen Macht tegens de Turcken te konnen stijven / oordeelde men in den Keyserlijcken Raedt voor hoog-noodigh / om ten dien reguarde met Uytheemse Potentaten Alliantien te maken / en voornamentlijck met de Ceurvorsten van Beyeren / Saxen en Brandenburgh; met de eerste gingh het gemackelijck / alsoo die aenstonts / om de na-by-gelegentheyt van sijn Landen / daer toe inclineerde; doch met de laetste ging het soo voorbarig niet / alschoon men aen 't Keyserlijcke Hof wel gesint was / om aen den Ceurvorst van Brandenburg / indien hy sig van 't Franse intrest wilde ontslaen / voldoening van sijn pretentien te geven. Na Polen wiert oock een Afgesant gesonden / om met die Kroon een Alliantie tegens de Turcken / indien daer toe aldaer genegentheydt was / te sluyten.

Desen Keyserlijcken Gesant / zijnde den Heer Zierowsky / die / gelijck als wy gesegt hebben / na Polen ging / om daer een Alliantie met die Kroon te maken / vont aldaer daer toe meer genegentheyt by den Coning en de Staten van 't Rijck / welcke als doen tot Warzouw op den Rijcks-dag by-een waren / als veele sigh wel ingebeeldt hadden; want den selven werckte niet alleen uyt / dat'er een Defensive / maer oock een Offensive Alliantie in April gesloten wierdt; waer van de Articulen gesegt wierden aldus in substantie te leggen:

Extract van de De- en Offensive Alliantie, tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en den Coningh van Polen.

1. SAl 'er een eenige Defensive Alliantie tusschen de twee hooge contraherende Partyen wesen; doch tegens de Turcken een Offensive Verbintenis, en sal deselve

deſelve oock ſoo langh dueren tot dat d'eene of d'andere Partye ſigh in een ſekere Ruſt bevint.

2. Sal deſe Verbintenis, ſoo wel in de naem van ſijn Rooms Keyſerl. Majeſteyt als ſijn Koninglijke Majeſteyt van Polen en des ſelfs Republijck, voor den Paus, door beyde Cardinalen Pio en Barbarino, met een Eed heyliglijck beſworen en geconfirmeert werden.

3. Staet meer hoog-ged. ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt af van alle ſijn Pretentien en onkoſten, welcke den ſelven ten beſten van de Republijck Polen ten tijde van den laetſten Sweedtſen Oorlogh heeft aengewent, en ſullen de Diploma de electione Regis gereſtitueert en geannulleert werden.

4. In tegendeel ſtaet hooghged. Kroon Polen en de Republijck af van alle de Pretentien, die deſelve tegens het Aerts-huys Ooſtenrijck mochten hebben te eyſſchen.

5. Sal niemandt bevoegt zijn, om ſonder des anders bewilligingh en conſent eenige Vrede byſonder te ſluyten.

6. Sullen wederzijts Erfgenamen, en Navolgers in de Regeering, gehouden zijn deſe Verbintenis te onderhouden.

7. Sal dit alleen op een Oorlog met de Turcken, en niet op een anderen, geëxtendeert en verſtaen werden.

8. Verklaert ſig ſijn Rooms Keyſerlijcke Majeſteyt 60000 Man te onderhouden, en daer van 40000 Man in 't Veldt te ſtellen, en 20000 in de Beſettingen te leggen.

9. Sijn Coninglijcke Majeſteyt van Polen biedt aen, om 40000 Man, onder ſijn eygen Commando, tegens de Turcken in het Veldt te brengen.

10. Op dat de Krijgs-expeditien te eerder tot ſtant gebracht mochten werden, ſoo belooft ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt ten dien eynde aen de Kroon Polen by anticipatie, of voor af, 200000 Rijcksdaelders met deſe Conditie over te maken, dat deſe Sommen uyt de Pauſſelijcke Thienden, welcke deſelve in 't Coningrijk Polen heeft bewilligt, afgetrocken, gecompoſeeert en tegens den ander vergeleken ſullen werden.

11. Sal ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt gehouden zijn, om de verlorene Plaetſen in Ongaryen te recupereren; de Polen ſullen oock de hare, in Podolien, Wallachien en de Ukranie, weder moeten bemachtigen; en buyten dit met 6000 Man tegens den Teckeley ageren.

12. In deſe Alliantie mogen oock andere Chriſtelijcke Coningen en Potentaten, doch anders niet als met wederzijdts bewilligingh en conſent, genomen werden: maer voornamentlijck, en voor alle dingen, ſullen met alle vlijt de twee Moſcoviſe Czaren tot deſe Alliantie werden genodigt.

Deſe geſloten Alliantie gaf aen 't Keyſerlijcke Hof een groote moedt/ om de Turcken tegen te gaen. Men dede dan dieshalven alles wat tot de aenſtaende Veldttocht/ en tot het beſetten en voorſien van de ſterckſte Plaetſen in Onga-

Ongaryen van nodeu was / besorgen. Den Hertog van Lottharingen / die Generalissimus van 't Keyserlijcke Leger soude zijn / wierdt / benevens de andere voornaemste Generaels Persoonen / na Weenen beroepen / om te helpen overleggen wat in de Campagne het best diende gedaen te werden: en vermits men advijs kreeg / dat de Turcken haer Macht / soo ras als den Primo Vizir in Ongaryen soude gekomen zijn / in verscheyde Legers wilden verdeelen / was men van sentiment / dat men het Keyserlijcke Leger mede in Partyen soude employeren / en dat ten dien eynde den Generael Schultz / met eenige Keyserlijcke Volckeren en 4000 Polen / (welke den Vorst Lubomirsky / zijnde een Pools Heer / op Keyserlijcke kosten had aengenomen te werven) in Opper-Ongaryen tegens den Teckeley / welcke met eenige Turckse Volckeren versterckt stont te werden / soude ageren / en op des selfs bewegingen passen; dat den Ongarisen Palatijn den gantsen Opbodt van de Ongaren / 't welck wel 10 a 12000 Man konde uyt maken / soude doen / en daer mede aen de Waegh op 't Turckse Guarnisoen van Nieuhuysel een wakent oog houden; en dat den Grave van Herbersteyn / zijnde Gouverneur van Carelstadt / met eenige Keyserlijcke Volckeren en Croaten onder haer Banrus / of Opperste / de Turcken in Croatien soude sien te resisteren / terwijl den Hertogh van Lottharingen met de Hooft-Armee / die omtrent uyt 40000 Man soude bestaen / het grootste Gros van de Turckse Macht / die in Ongaryen stont te komen / soude observeren / en na gelegentheyt des tijts daer tegens / 't zy defensijf of offensijf ageren; oock eenige van dese verdeelde Machten / indien suliks vereyscht wiert / daer by trecken; en aengesien de Turcken / als gesegt is / tot Griecks-Weyssenburg 50 Galeyen met Riemen lieten verbaerdigen / om daer mede op den Donau te komen / en Schip-bruggen van deselve te maken / indien sy die van nooden mochten hebben / was men aen 't Keyserlijcke Hof mede van resolutie geworden / om eenige Galeyen tot Weenen en andere Plaetsen aen den Donau te laten verbaerdigen / om de Turcken hare Desseynen op dese Rivier / soo veel mogelijck was / te verydelen. Vermits oock alle hoop / om tot een Accommodement met de Turcken te komen / door dese Alliantie met Polen te niet was / wiert den Keyserlijcken Inter-Nuntius / den Grave van Caprara / uyt Turckyen op nieuw te rug na 't Keyserlijcke Hof ontboden.

De Turcken / welcke / als voor desen is geseght / geduerigh alles tot den Oorlog in Ongaryen geprepareert hadden / deden ondertusschen geen minder Oorlogs-bereydtselen; want den Grooten Sultan en den Primo Vizir / die al 't bestier over 't Turckse Leger soude hebben / waren met 't begin van het Jaer uyt Constantinopolen na Adrianopolen vertrocken / om te nader by Ongaryen te wesen / en deden geduerigh de Volckeren / die in de Turckse Provintien / en voornamentlijck in Asia / (welcke alle na Europa overgescheept mosten werden / en in die overschepingh door 't onweer al eenige ramp leden) geworven wierden / t'elckens by Partyen na Griecks-Weyssenburg marcheren; de wegh / die sy passeerden / was seer levendigh / alsoo eenige Troupen

nauw-

nauwlijckx gepasseert waren / of wierden weder van andere gevolgt ; 't welk oock niet te verwonderen is / alsoo men de Turckse Macht / die na Ongaryen marcheerde / na de Monster-rollen wel tusschen de 200 en 300000 Man reeckende / behalvens noch de Tartars / Sevenbergers / Moldavers en Wallachers / welcke / onder Contributie van den Turcksen Sultan staende / op des selfs bevel mede mosten op-sitten / en tegens den Roomssen Keyser ten Oorlog trecken ; den Grooten Sultan en den Primo Vizir volgden in 't Voor-jaer mede dese Troupen / en quamen in 't begin van Mey tot Griecks-Weyssenburg / alwaer sy het Rendevous van haer Troupen / die door de Marsch vry vermoeyt waren / en dieshalven wat mosten uyt-rusten / tegens den 24 Mey vast stelden ; terwijl echter ondertusschen van daer alle nootwendigheden / soo van Proviant / Munitie als Artillerye / voor af met de Schepen en Galeyen / die de Turcken geëquipeert hadden / om op de Rivier den Donau te gebruycken / na Offen waren en wierden gesonden.

Daer waren ondertusschen wel eenige kleyne Oorlogs-actien tusschen de Turcken / die in haer Plaetsen in Ongaryen lagen / en de Keyserse / die sigh mede in Ongaryen en Croatien bevonden / gepasseert / maer alsoo die van weynig belang zijn / en dickwils na yders sucht werden uyt-gemeten / sullen wy die voor-by gaen / en alleen seggen / dat een Turckse Partye uyt Nieuhuysel / omtrent Neutra en wat verder / een groote Roof en eenige 100 Menschen in Dienstbaerheydt wegh gevoert hebbende / door een Keyserlijcke Partye uyt Neutra wierdt onderschept en geslagen / soo dat sy niet alleen eenige van de hare verloren / maer oock haer Roof en gevangene Christenen mosten achter laten.

De saecken dan in dier voegen staende / en de tijdt naderende / dat de Keyserlijcke Hooft-Armee in Campagne diende te komen / soo wierdt het Rendevous van het Keyserlijcke Leger tot Kitzer / by Presburgh in Ongaryen / tegens den 6 Mey aengestelt ; de Regimenten te Paerdt en te Voet / die soo uyt het Rijck als elders aldaer mosten komen / kregen ordre / om tegens die tijdt aldaer te verschijnen / gelijck sy oock deden / en soo te Water als te Lande door Weenen derwaerts marcheerden ; de voornaemste Keyserlijcke Generaels begaven sigh in 't laetst van April mede derwaerts / en sijn Keyserlijcke Majesteyt met den Ceurvorst van Beyeren (welcke sigh expres van Munchen na Weenen hadde begeven / om dese Monsteringh van 't Keyserlijcke Leger mede te besichtigen) vertrocken in 't begin van Mey mede na dese Rendevous / en wierdt het selve Keyserlijcke Leger als doen van Regiment tot Regiment gemonstert / en bevonden / dat het selve in de navolgende Manschap bestont :

Lijst van 't Keyserlijcke Leger, soo als het den 6 Mey op de Heyde van Kitzer wierdt gemonstert.

In de eerste Linie:

Te Paerdt,

't Regiment van Taf	800
't Regiment van Gortz	800

Dragonders,

Herpeville	800

Curassiers,

Rabatta	800
Gondala	800
Halleweil	800

Curassiers te Paerdt,

't Regiment van Palffi	800
Dunewalt	800
Caprara	800
Castelli	800

Te Voet,

't Regiment van Starremberg	2000
Mansvelt	2000
Diependael	2000
Marckgraef Louis van Baden	2000
Out Grana	2000

Dragonders,

Styrumbergse	800

In de andere Linie:

Te Paerdt,

't Regiment van Dauna	800
't Sondisch	2000
5 Comp. van de Hertog van Nieub.	1000
5 Comp. van 't Ruhmbergse	1000
5 Compagnien van de Hertogh van Wurtembergh	1000
8 Compagnien van Heister	1000
7 Compagnien van Beck	1400
Van Wallis	1400
Van Schaffenberg	2000

Curassiers te Paerdt.

Mercy	800
Montecuculi	800
4 Comp. Riciwardise Croaten	300

Ongaren,

1 Comp. Hussaren van Raab	100
Porte Gener. Ritchi met sijn 3 Comp. Edelluyden, yder van 100 Man	300
3 Comp. van Graef Frans Esterhasi	400
4 Compagnien Edelluyden van Graef Pondiani	450
2 Comp. Edell. van Graef Frazintz	200
De Palatijn selfs met 10 Comp.	1000
1 Comp. van den Graef Erdedi	100
1 Comp. Officiers van Graef Zachi	150
Hussaren te Voet	100
4 Comp. van Graef Anthony Palsi	500

By dese Armee waren noch 100 Proviant-Wagens, yder van 4 Paerden; 30 Wagens, yder met 6 Ossen; 800 Artillery-Paerden, en 60 Wagens met Munitie, yder van 4 Paerden getrocken.

Somma sommarum, de gantse Armee bestont in 36500 Man.

Geduerende de Monsteringh van dit Leger bevondt sigh den Bisschop van Gran daer by / en gaf aen de Soldatesque / uyt den naem van den Paus / de Zegening tegen de Turcken; doch dit moedigde haer echter soo veel niet aen als

als wel de 500000 Guldens / die sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer liet uytdeelen. Dit Leger dus in volkomen stant zijnde / om te marcheren / en 't Commando aen de respective Generalen gegeven zijnde / namentlijck / dat den Hertogh van Lottharingen als Generalissimus soude zijn; den Hertogh van Saxen-Lauwenburg het Gebiedt over de rechter / en den Generael Caprara dat van de lincker Vleugel hebben; waer tegens den Generael Starrenbergh weder het Gebiedt over 't Voet-volck en de Artillerye soude voeren / soo begaven sigh haer Keyserlijcke Majesteyten / alsoo de Keyserinne / nevens den jongen Aerts-Hertog en de Aerts-Herteginne / mede by dese Monstering waren geweest / nevens den Ceur-Vorst van Beyeren en andere hooge Staets-Persoonen / te rugh na Weenen en Laxemburg / van waer den selven Ceur-Vorst van Beyeren / na een treffelijck onthael van haer Keyserl. Majesteyten / sig door Moravien te rugh na Munchen begaf.

Met dese Keyserlijke Armee / als bestaende voor 't meerendeel uyt de oudste Regimenten / en wel-geoeffenste Soldaten van den Keyser / onder soo een ervaren Opper-Hooft / als den Hertog van Lottharingen / hoopte men aen het Keyserlijcke Hof iets voordeeligs en vruchtbaers tegens de Turcken uyt te wercken; doch 't gevolgh daer van heeft geleert / dat de gedachten veeltijdts bedriegen; want den Hertogh van Lottharingen / een dagh a twee na dat de Monsteringh geschiedt was / met dat Leger van Kitzer opgebroken zijnde / begaf sigh na de kant van Raab / alwaer hy / soo om alle nootwendigheden te besorgen / oock twee Schip-bruggen / een over de Waeg en een over den Donau / te laten slaen / als om 't grootste Geschut van Weenen af te wachten / noch eenige dagen most vertoeven; doch eyndelijck daer mede vaerdigh geworden zijnde / soo trock hy in 't laetst van Mey na Gran / zijnde een voorname Turkse Plaets in Ongaryen / en detacheerde eenige 1000 Ruyters en Voetknechten / om die Stadt te recognosceren; 't voornemen lag wel eenigsints / om die Stadt Gran te belegeren / maer daer wierdt te grooten swarigheyt in gevonden / alsoo door de Gebergten en de Bosschagien / die daer omtrent lagen / het Keyserlijcke Leger te wijt uytgebreydt soude hebben geweest / en dat oock den Turksen Bassa van Offen / die omtrent Pest eenige Volckeren by-een versamelde / van boven / en den Turcksen Bassa van Nieuhuysel van beneden / langs den Donau daer in Secours konden brengen / gelijck den laetsten oock op het advijs / dat men Gran meende te belegeren / eenige Volckeren daer in had gesonden. Desen aenslagh dan al te hachelijck geoordeelt werdende / soo quam den Hertogh van Lottharingen met de gantse Macht in 't begin van Juny na Newheusel affacken / en liet de Vesting den 3 Juny berennen; den Palatijn van Ongaryen was met sijn Ongarisse Manschap belast / om / benevens eenige Keyserlijcke Volckeren / terwijl hy Neutra op te passen / en de Passagie aen de Volckeren / die uyt Opper-Ongaryen tot Secours mochten komen / te beletten; de Turcken daer binnen sulks siende / verbranden al haer Voorsteden / op dat de Keyserse daer uyt geen voordeel souden hebben; waer op de Keyserse

Infanterye den 4 en 5 dito tot na de Vestingh begon te approcheren / en de Stucken Geschut en Vuur-Mortieren daer voor planteden / waer mede sy aenstonts in de Stadt schoten / en al eenige Huysen daer door in brant brachten; doch vermits de Keyserse in 't approcheren al wat haestig waren geweest / en dat sigh eenige Volontairen / die in 't Keyserlijcke Leger waren / in die gelegentheyt wilden doen uytmunten / wierden 'er al eenige gedoodt / daer onder den Grave van Taxis / den Hooftman Kruys en een Proviant-meester / also de Turcken met Canon mede seer sterck uyt schoten. Den 6 en 7 alle de Bateryen in volkomen staet gestelt zijnde / wierdt soo sterck met Bomben daer binnen geworpen / dat seer vele Huysen in brant gebracht wierden; die van binnen deden wel een uyt-val / maer lieten 60 Man van de hare daer in sitten / hoewel 'er oock 30 van de Keyserse kant bleven; doch terwijl de Keyserse aldus voor die Plaets lagen / en die met meerder force aengetast meenden te hebben / quam 'er expresse Keyserlijcke Ordre / om deselve weder te verlaten / en te rug na 't oude Campement / tusschen Comorra en Raab / te komen; dit bevel wiert wel ten eersten uytgevoert / en selfs op 't laetst met eenige precipitantie / also door dese aftreck eenige Keyserse Soldaten door die van binnen gevangen genomen wierden / daer onder oock een Adjutant / maer 't quam veele vreemt voor; te meer / om dat de Turckse Armee / onder den Primo Vizir / noch niet dicht by de handt was / en oock noch in eenige dagen niet stont te komen / en dat in tegendeel de Keyserlijcke Armee seer verre onder die Vesting / en selfs onder 't Geschut / was geadvanceert; doch de verresienste meenden / dat men aen 't Keyserlijcke Hof groote reden had / om sulcks te doen / alsoo men lichtelijck door een Belegering / alsoo die Vesting sterck en wel voorsien was / niet alleen het Keyserlijcke Leger t'eenemael soude afmatten / maer oock als in een onbequame staet stellen / om 't groote Turckse Leger te konnen resisteren / als 't selve in Ongaryen quam; en dat het dieshalven best was 't sekere voor het onsekere / gelijck als de Verovering van Nieuhuysel geweest konde hebben / te nemen / en alleen defensijf te gaen / voornamentlijck / om dat de Poolsse Macht / die tot assistentie soude komen / niet alleen noch niet op de been / maer oock selfs verre van de hant was; waer door men ten minsten het gantse Keyserlijcke Leger / als waer aen 't behout van Ongaryen en Oostenrijck hingh / soo licht in de waegschael niet behoorde te stellen.

Terwijl de Keyserlijcke Armee dus na Gran en Newheusel had geweest / had den Ongarisen Palatijn / die sig met sijn Volckeren in Opper-Ongaryen onthielt / de Sloten Zuran en Ottwar / waer in eenige Turckse Volckeren lagen / bemachtigt; doch den Teckeley had sig in tegendeel van 't Slot Panowicz / mede in Opper-Ongaryen / en behoorende aen den Grave Joannelli / Meester gemaeckt; en prepareerde hy sig onderwijl / alsoo alle Accommodement met sijn Keyserl. Maj. door de aenkomst der Turken nu scheen ten eynde te wesen / om sig met sijn Volkeren / die hy by malkander versamelde / de Turken te assisteren en gants Ongaryen / so niet onder sijn / ten minsten onder 't Turkse / Gebiedt te brengen.

De Keyserlijcke Hooft-Armee van aldus weder / gelijck als gesegt is / in haer oude Leger-plaets / tusschen Comorra en Raab / getrocken zijnde / sco liet den Hertogh van Lottharingen de Volckeren in 't Eylant Schut wat uytrusten ; hy maeckte wel eenige moudvementen / om in de Rabau / zijnde een Landt aen de Rivier de Raabnitz / met het gantse Leger te gaen / gelijck als oock eenige Regimenten aldaer quamen / maer alsoo de eerste Leger-plaets voor bequamer wiert geoordeelt / om de Turckse Hooft-Armee te komen resisteren / wiert het geheele Leger aldaer gelegt ; te meer / om dat ruym in het midden van Juny een Afgesant van den Teckeley tot Weenen quam / om den Stilstant van Wapenen op te seggen : waer uyt men wel konde oordeelen / dat hy sig met de Turcken soude verv oegen / gelijck oock vervolgens is gebleken. Ondertusschen had den Hertog van Lottharingen de Fortificatien tot Raab en Comorra / als de voornaemste Frontieren van Ongaryen / en van sijn Keyserl. Majesteyt aen die kant / wesen besichtigen / en daer in de noodige behoeften van Volck en Provisien gelegt / op dat die Plaetsen / als welke men oordeelde / dat het eerste aengetast souden werden / sigh op 't krachtighste souden konnen defenderen.

Den Turckse Grooten Sultan met den Primo Vizir middelerwijle tot Belgrado / of Griecks-Weyssenburgh / aengekomen zijnde / gelijck als wy gesegt hebben / verstonden daer de tijding / dat de Keyserse reeds in Aentocht na Ongaryen waren / want den Vizir van Offen en den Grave Teckeley / die derwaerts beroepen waren / om over de Krijghs-operatien te delibereren / brachten het selve advijs / invoegen den Primo Vizir aenstonts eenige 1000 Man over de Brugge / die de Turcken by Eseg / leggende op de Passagie na Ongaryen / hadden gemaeckt / liet trecken / om die met de Volckeren / die uyt Ongaryen derwaerts souden komen / te doen conjungeren / en alsoo onder het Commando van den Vizir van Offen op de Keysserse bewegingen te passen / terwijl hy met de rest / alsoo die een groote nasleep had / soude volgen ; sulcks wiert aenstonts in 't werck gestelt / want dese Voortroupen na Ongaryen gemarcheert zijnde / soo begaf sig den Primo Vizir / met de rest van de Volckeren / in 't begin van Juny / mede over de Brugge van Eseg na Ongaryen / en quam over Stoel-Weyssenburg na Offen / van waer hy vorder met dese geconjungeerde Macht voor-by Gran recht op 't Keyserlijcke Leger by Raab aen trock / om het selve ten eersten aen te tasten / en tot een Hooft-Bataillie te brengen ; te meer / om dat den Teckeley alle sijn Volckeren daer by gevoeght had / en / om de Ongaren / die noch onder 't Keyserlijcke Gebiedt waren / aen te locken / door gants Ongaryen publijcke Placcaten had laten aen slaen / dat alle de gene van de Ongaren / die sig onder sijn Protectie wilden begeven / geen de minste noodt souden lijden / om van de Turcken in haer Persoonen of Goederen beschadigt te werden ; sulcks effectueerde soo wel / alsoo yder voor dese aenkomende Turckse Macht seer bevreest was / dat niet alleen de afgelegenste Plaetsen / als Papa en Vesprin / die aen namen / maer dat oock alle de Onga-

 ren /

ren / die onder den Ongarisen Palatijn / den Grave Esterhasi / ten dienst van den Keyser aen de Waeg stonden / en omtrent 15000 Man konden uyt maken / tot den Teckeley over gingen / en sijne / of de Turckse / Protectie aen namen / soo dat desen Palatijn selfs met eenige seer weynige Personen / welcke sommige oordeelen / dat het getal van 15 niet excedeerde / van haer most afscheyden / en / alsoo hy selfs van sijn gesworen Trouw aen den Keyser niet wilde af-staen / sig te rug na Weenen begeven.

Den Hertog van Lottharingen / hier door seer in sijn krachten verswakt / en daer eerder niet van bericht zijnde / voor dat de Turcken hem al dicht genadert waren / ontboodt datelijck den Generael Schultz / benevens de Polacken / onder den Vorst Lubomirsky / die hy by hem in Opper-Ongaryen had / by sig / en liet oock de Besettingen uyt Neutra en Totis / als Plaetsen van weynig defentie / benevens de daer in zijnde Ammunitie / nemen / en die in Comorra / Raab en Leopoldstadt verdeelen. Ondertusschen was de gantse Turckse Armee al tot by Raab genadert / en poogde over de Rivier de Raabnitz in 't Eylant aldaer te komen / om de Keyserlijcke Armee van achteren te besluyten; maer die van Raab door haer Geschut / en eenige Keyserlijcke Volckeren van de Hooft-Armee / beletten haer sulcks wel van eene kant / doch aen de andere zijde een groot getal Turcken over geraeckt zijnde / soo oordeelde den Hertog van Lottharingen het voor 't noodigste / om de gantse Armee niet in de waeg-schael te stellen / (alschoon den Generael Schultz / met de Polacken / daer by gekomen was) dat men met dit Leger soude opbreken / en na de kant van Weenen trecken / om die Stadt / waer aen voor de Christenheyt te veel gelegen was / te decken; ten dien eynde dede hy aenstonts de Cavallerye opsitten / en te rug na Ongaris Altenburg / en soo vervolgens na Kitzer / zijnde vier Mijlen van Weenen / en waer de Rendevous van 't Leger gehouden was / marcheren; de Infanterye / alsoo die soo ras niet konde voort komen / sondt hy door 't Eylandt Schut over de Schip-brugge / die over den Donau gemaeckt was / aen de andere zijde van die Rivier / om alsoo sonder gevaer van de Turcken / die alleen aen dees zijde van den selven Rivier gekomen waren / na Weenen te konnen marcheren; met dese Infanterye geluckte het seer wel / alsoo die sonder eenige moeyte aldaer quam / maer met de Cavallerye / daer men in 't eerst meerder hoop op gehadt had / geluckte het soo wel niet; want deselve / van onder Presburg / alwaer die uyt haer oude Legerplaets gekomen was / eer sy eenig bysonder ongemack leed / vertrocken zijnde / om verder na Kitzer te gaen / wierdt van een Partye Turcken en Tartaren / die voor-by Raab getrocken waren / en 't gantse Landt in Vuur en Vlam setten / by 't Slot Petronella van ter zijden aengetast; de Keyserse (die / zedert dat sy by Comorra en Raab gelegen hadden / noch eenige Keyserlijcke Volckeren tot haer Secours hadden bekomen / daer onder oock 't Regiment Dragonders van den Ridder van Savoyen) in eenige confusie als-doen marcherende / en niet wetende hoe sterck dese Turckse Party was / konden tot geen
stant

ſtant gebracht werden / alſchoon dat den Hertog van Saxen-Lauwenburgh/ die toen Generael van de Caballerye was / haer door alle mogelijcke middelen weder pooghde te recht te brengen ; ſoo dat de Turcken / dit voordeel ſiende / op de Bagagie aendrongen / en daer op in vielen : 't Regiment Dragonders van den Ridder van Savoyen / 't welk deſelve gelaſt was te bewaren/ dede wel eenige reſiſtentie daer tegens / doch mede door de andere half in confuſie geraeckt zijnde / ſoo moſt het ſelve / alſchoon den ged. Ridder van Savoyen ſijn uytterſte pooging dede / om haer tegens de Turcken weder in Battaillie te ſtellen / oock retireren / ſoo dat de Turcken op de Bagagie in vielen/ en 't meeſte gedeelte daer van plonderden ; in deſe gelegentheyt wiert den Hertogh van Aremberg / zijnde een Nederlandts Heer / die als een Volontair in 't Keyſerlijcke Leger was / gedoodt / en den Ridder van Savoyen / die ſigh ſeer manhaftig / benevens den ſelven Hertogh van Arembergh / getoont had / om de Turcken te reſiſteren / ſeer gewont / waer van hy oock naderhant overleden is. De Keyſerlijcke Caballerye retireerde ſig daer op voor 't meerendeel in confuſie/en met grooten haeſt/als hebbende omtrent 1000 Man in dit kleyne Gevecht verloren / na Weenen / alwaer ſy ſigh aen de zijde van den Donau voor de Stadt inquartierde / en de Infanterye af wachte / welcke noch ſoo ras niet gekomen was ; doch na dat deſelve ſigh daer mede begeven had / liet den Hertog van Lottharingen 14 Regimenten van deſe Infanterye / die ruym 12000 Man uyt maeckte / in de Stadt Weenen leggen / om die tegens de Turcken te defenderen / (alſoo die ondertuſſchen vaſt derwaerts marcheerden) en de Voorſteden af branden / terwijl hy met de Caballerye / en de reſt van de Infanterye / in den Thabor / zijnde een Eylandt in den Donau by Weenen / bleef af wachten / wat de Turcken vorders ſouden ondernemen.

De Turcken dus / onder een Feinte van Raab te belegeren / eenige 1000 Man na de kant van Ooſtenrijck geſonden / en daer door den Hertog van Lottharingen genootſaeckt hebbende / om na die kant met ſijn Armee / gelijck als geſegt is / te vertrecken / quamen met haer gantſe Macht verbolgens daer op af ; doch ſijn Keyſerl. Majeſteyt nevens de Keyſerinne en de voornaemſte Heeren en Grooten begaven ſigh den 7 July uyt gedachte Stadt Weenen na Lintz / en verbolgens na Paſſauw / om het gevaer van deſe Belegering van Weenen / gelijck de Turcken oock verbolgens ondernamen / te ontvlieden ; nemende echter ſoo veel mede als ſy konden.

Op deſe Belegeringh van Weenen / en 't vertreck van haer Keyſerlijcke Majeſteyten van daer / gelijck oock van de voornaemſte Miniſters en andere hooge Stants-Perſonen / die met het gene / dat ſy het gereedſte konden mede nemen / moſten vertrecken / en 't andere verlaten / was 'er een groote confuſie en vluchten in Ooſtenrijck ; 't welck oock niet te verwonderen was / alſoo de Tartaren / zijnde groote Roof-vogels / 't gantſe Landt door liepen / en de Dorpen en Huyſen / daer ſy konden by komen / niet alleen in brandt ſtaken / maer oock de Mannen in Slavernye wegh voerden / en de Vrouwen en Kinderen/

deren / die onbequaem of te jongh waren / vermoorden. 't Keyserlijcke Hof / hier van seer gevoelig / en wel siende / dat met de eygen Macht Weenen niet na behooren gesecoureert konde werden / en dat die Stadt by gebreck van hulp eyndelijck in handen van de Turcken soude moeten vervallen / sont ten eersten een Expresse na den Coning van Polen / om die te bewegen / dat hy sijn beloofst aental Volcks na Ongaryen tot het Secours van Weenen soude senden; en depescheerde oock Couriers na de Ceurvorsten van Beyeren/Saxen en Brandenburg / om die / als 't meest aen 't verlies van Weenen gelegen zijnde / vermits de Turcken door de winst van die Stadt selfs tot den Rijn souden konnen uyt-lopen / te persuaderen / om haer Volckeren / die sy 't gereedste by der hant hadden / tot ontset van Weenen te willen senden : na andere Potentaten wierden mede Expressen gesonden ; en de Volckeren van den Swabisen en Franckisen Creytz / die onder den Vorst van Waldeck op de been waren / aenstonts versocht / om / volgens de geslotene Alliantien / na Oostenrijck te komen / gelijck deselve Creytzen oock inwilligden / en haer gereetste Volckeren / onder 't Commando van den Grave van Waldeck / na boven sonden.

Eer wy verder hier van spreken / sullen wy de Belegering van Weenen verhandelen / en daer toe een Dag-register / 't welck in die Stadt gehouden is / gebruycken ; zijnde van inhout als volgt :

Na dat de Keyserlijcke Cavallerye den 7 Juny in groote confusie voor dese Stadt was gekomen / heeft deselve sigh den 8 over de Brugge in 't Eylandt Thabor gelegert. Den selven dagh is den Heer Generael van Starrenberg / Gouverneur deser Stadt / hier mede gekomen / en wierden als-doen alle de Officiers/die bequaem waren/ om de Artillerye te bedienen/ by-een geroepen; doch den eygen dagh wiert weynigh aen de Bateryen gearbeydt / alsoo alles / wat daer toe van nooden was / gebrack. Dien dagh hielden twee Regimenten te Paerdt de Wacht voor de Contrescarpen. De twee Regimenten van Dunewalt en Styrum wierden oock gecommandeert / om over de Groote Brug sijn Keyserlijcke Majesteyts Marsch te bedecken. Dien dagh wierdt met het setten van Palissaden aen de Contrescarpen yverig voort gevaren ; 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 9 / namiddags / ontstont'er een Allarm / alsoo men seyde / dat den Vyant tot aen de Weener Bergh brande / soo dat eenige Troupen wierden uyt gecommandeert / om haer te recognosceren ; doch men bevondt sulcks vals te wesen / soo dat men met het setten van de Palissaden aen de Contrescarpen voort ging / en voor een groot gedeelte daer mede gereet raeckte. Desen dagh quam den Heer Generael Capliers hier in / welke geduerende de Belegering sig seer treffelijck heeft gedragen. Oock vluchte soo veel Volcks uyt de Stadt / dat het naeuw te geloven is. Den 10 wiert op het Kernter Pastey eene Bedding / om Stucken Geschut op te planten / begonnen. Desen dagh kreegh men tijdingh / dat de Oversten Thewizi en Heusler een Tartarse Party hadden geslagen / en dat den Vyant van Raab na dese Stadt mar-

1 Keijserlijke Residentie Hoff
2 Leopold-Stadt
3 De Schotten Poort
4 Burger Bolwerk
5 Leeuwen Bolwerk
6 Schotten Bolwerk
7 Ravelins of Buyten wercke
8 Haven of Water Ravelins
9 St. Steevens kerk

marcheerde / soo dat niet alleen de Soldaten en Arbeyders / maer oock de Burgers aen de Fortificatien mosten arbeyden / en de naeste Huysen en Tuynen af-gebroken wierden. 't Woordt was als-doen St. Nicolaes en Leita. Den 11 sagh men verscheyde Vueren op gaen. Op de Piber en Burg-Pastey wierden oock Beddingen voor 't Geschut gemaeckt. 's Avondts wierdt ordre gegeven / om by Klooster-Nieuburg een Brugh van de Scheepen te maecken. Te Water quamen 1000 halve Cartouw-Kogels. 't Woordt was St. Bernard en Breslauw. Den 12 heeft den Vyandt dicht by de Stadt Swecher / Pelndorf/ Lag/ Jntzerstorf en andere Plaetsen meer afgebrant; oock quamen eenige Tartaren en Brandstichters tot aen de Favorita / soo dat men de gantse nacht brant sagh. De Geestelijcken wierden nu mede aen de Fortificatien gebruyckt / terwijl de Soldaten in de Contrescarpen wierden gelegt. 's Namiddags quamen 1000 Centner Buskruyt van Crembs hier in de Stadt. Oock wiert een pertinente Lijst door ordre van den Heer Commandant opgenomen / hoe veel Ammunitie dat'er noch wel in de Stadt was / om tot de Belegering gebruyckt te werden / welcke na 't Hof wierdt gesonden. Het Woordt was St. Vincent en Praeg. Den 13 / vroeg / sagh men den Vyant / in een groote meenighte / langs de Weener Bergh / van St. Marcus af tot Schonbrun / Kiering / Penzing en Hernals / alles in de brandt steken; hy leyde oock Molstorf in de asse. Ten 10 uren quam hy noch stercker aen / en sette sig ten 1 uren by Holtz en Hundsthurn op de Hoogten/ met het Front na de Stadt/ blijvende daer staen / tot dat men van de Karnter-Pastey met Canon op haer schoot / en hun dwong te retireren. Onse Cavallerye wiert rontom de Contrescarpen en de Wegen en Straten / welcke na de Stadt gaen / gelegt / en de Voorsteden soodanig in brant gestoken / dat die meerendeels in de asse lagen. Desen dagh quam de Jnfanterye met de Artillerye aen de Brugh / en wiert voor 't meerendeel in de Contrescarpen geleght. Onse Cavallerye hielt met den Vyandt eenige kleyne schermutselen / doch deselve trock na sijn Leger te rugh / gelijck oock onse Cavallerye in 't Leger. Den Vyant sont een Brief binnen de Stadt/ dat men sig soude over geven; deselve wiert wel aen den Generael Starremberg gebracht / maer niet beantwoort. 't Woordt was St. Andreas en Warzouw. Den 14 heeft den Vyandt van sijn Leger-plaets Holtzel af tot aen den Hundsthurn / Gumpendorf / Oberkling / Spirkenbiegel en den Donau sijn Leger geslagen / oock den selven nacht van der Croaten Dorffel af tot aen en voor-by den rooden Toorn post gevat / en in de nacht van den 15 niet alleen van 't Huys van den Secretaris Keuters af tegens en tot aen de Reikhowitzische Thuynen / langs de afgebrande Huysen / sijn Approchien tot ongevaer 200 schreden van het Contrescarp geopent / maer oock achter de Approchien in de hoogte van 't Croaten Dorffel een Batterye verbaerdigt / en met het aenbreken van den dagh den 15 daer mede beginnen te canonneren tegens en op de Burg-Pastey. 's Avonts ten 5 uren ontstont een groote brant in de Stadt in 't Schotten-Hof / 't welck nevens de andere Huysen ten vollen afbrande;

't Tuygh-Huys / 't Arsenael en de Buskruyts-Toorn waren in die gelegentheyt in een seer groot gevaer; te meer / alsoo het al op een plaets / daer Buskruydt lagh / begon te branden: want alschoon de Voorsteden als-doen in de brant stonden / en dat men soude konnen oordeelen / dat daer door het Schotten-Hof mede in brandt was geraeckt / soo meende men echter / dat dit een aengestoken brandt was; de Burgers waren oock soo verbittert op eenige / daer sy argwaen op hadden / dat sy sommige daer van doodt sloegen / en andere Armen en Beenen stucken braken. Vermits nu den Vyant desen nacht sijn Trencheen hadde geopent / en deselve den gantsen dagh verbeterde / soo liet den Heer Generael van Starrenberg oock niet na / om yverig te laten arbeyden / dat de Palissaden aen de Contrescarpen voltoyt konden werden / en dat tegens de overvallen aen de Water-kant Affnijdingen souden werden gemaeckt; oock / dat de Contrescarpen en Grachten aen die zijde tegens des Vyants Approchien met Affnijdingen souden werden gecaponneert / en de behoorlycke Communicatie met de geattacqueerde Posten gehouden mocht werden. Het Woordt was St. Carel en Augsburg. Den 15 's nachts heeft den Vyant sijn opgeworpen Trencheen tegens de Reikholwitzise Thuynen seer verlangt / en met twee Linien nader getrocken / soo dat hy tot op 60 a 70 schreden aen de besprìng-hoeck van 't Conterscharp voor 't Ravelijn van de Burg-Poort is gekomen / en den gantsen dagh sijne Approches heeft gecontinueert / verbetert en verwijt / oock van drie Plaetsen met Geschut gespeelt / alschoon hy aen de Pasteyen en Mueren weynig schade dede. 't Regiment van Dupin wiert noch in de Stadt gelegt. De Bateryen wierden als-doen op het Leeuwen / Kartner en Burg-Pastey tamelijck in staet gebracht / om dat den Vyant sijn Bateryen alleen en meest tegens de Lebel en Burg-Pastey oprechte / en derwaerts schoot. Van de drie Bateryen / daer den Vyandt daegs te voren van speelde / maeckte hy eene / beginnende van den Croatisen Dorffel / en eyndigende aen de Tuynen van de Kalcksmeden. Desen dagh wiert den Grave van Starrenberg / zijnde in 't visiteren van de noodige Posten / en als-doen op de Post van Lebel / door een Steen / die uyt een Stuck Geschut quam / aen 't Hooft gequetst / soo dat hy eenige dagen t'huys most blijven. Ondertusschen nam den Heer Grave van Capliers / benevens de andere geheyme Keyserlijcke Raden / als den Grave van Kollonitsch / Bisschop tot Nieustadt / den Heer Belchamp / den Grave van Mollart en den Heer Hartman / alle het gene waer / dat tot defentie van de Stadt diende. 't Woordt was St. Franciscus en Neurenburgh. Den 16 avanceerde den Vyandt / onaengesien de groote tegenweer / die hem gedaen wiert / met sijn Approchien seer / en maeckte onder de Reikholwitzise Tuynen tegens de spits van de Burgh-Pastey twee nieuwe Linien / arbeydende den gantsen dagh / om die met de twee andere Linien aen een te hechten / alschoon men den gantsen dagh sulcks door 't Canon en de Musquetten socht te verhinderen: hy had oock dien nacht een Baterye in de hoogte en aen de lincker zijde van 't roode Hof verbaerdight / waer van hy met 12 Stucken op de Lebel-

Pastey

Pastey speelde/ en soo wel de Stucken als de Menschen omver schoot; hy had oock desen en den voorigen dagh en nacht Vuer-Kogelen en Granaden ingeworpen / doch weynig schade daer mede gedaen. Behalvens de Wercken / die men in de Contrescarpen en Grachten dede / begon men oock op de Lebel en Molcker-Pasteyen de Beddingen tot nieuwe Bateryen te maecken; doch deselve waren eerst twee dagen daer na gereet. In de nacht geschiede een Uytval op beyde zijden van des Vyants Approchien / waer van eenige weynige van de onse / doch vry wat meer van de Vyanden / gedoodt en gequetst zijn; wordende des Vyandts arbeyden daer door oock eenigsints opgehouden. Desen dagh wierdt de Infanterye op de Bolwercken gelegt en gelogeert. 't Woordt was St. Anthonius en Gratz. Den 17 avanceerde den Vyant noch al aen sijn Approches / en verbaerdighde een nieuwe Baterye achter en aen de lincker hant van het roode Hof. In den Prader en Leopoldstadt was hy 's nachts te vooren en desen dagh overgeset / soo dat wy de communicatie met de Cavallerye niet meer vry hadden. Met canonneren / en 't inwerpen van Bomben / gingh het vry sterck; doch sonder groote schade: in tegendeel schooten wy met 't Geschut en Steenen weder sterck uyt. 's Nachts na den 18 heeft hy met sijn Approchien aen beyde kanten iets geadvanceert / en die verwijt / alschoon de onse met Handt-Granaten en andere tegenweer sterck daer tegens arbeyden. Men begon nu oock Bomben uyt te werpen / alsoo de Steenen / die men van te vooren uyt-geschooten had / in des Vyandts bedeckte Approchien weynigh schade deden. Den Oversten Werner quam in de Stadt: 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 18 heeft den Vyant / na sijn gewoonte / vroeg tijts / gelijck oock den gantsen dagh / sijn Geschut / en voornamentlijck het swaerste / doch sonder groote schade / gelost / en oock continueel met Granaten geworpen. In Leopoldstadt / langs het Water van 't eynde der Tuynen van den Grave Berka / opwaerts na de Brugge / tot aen de Gulde Struys / en weder van daer af waerts na de Straet voor de Brugh / maeckte hy een Traverse / en verschanste sigh aldaer: den gantsen nacht / onaengesien ons sterck uytwerpen van Granaten en Vuur / avanceerde hy oock met sijn Trencheen tegens beyde de geattacqueerde Bolwercken; hy verwijde deselve / en vingh aen een nieuwe Baterye / omtrent het Ravelijn van de Burg-Poort / onder en ter lincker zijde van 't roode Hof / op te rechten; doch sulcks wierdt hem / gelijck oock den 19 / 's morgens / van de Burg-Pastey verhindert. Een Christen quam uyt het Turckse Leger over-loopen / welcke weynig te seggen wist / alsoo hy met het beremmen der Stadt eerst gevangen was geworden. 't Woordt was St. Pieter en Romen. Den 19 begon den Vyandt stercker als oyt te canonneren; doch sulks duurde maer twee uren / en schoot hy alleen op de Burgt in de Stadt: hy wierp echter veel Bomben en Steenen in. 's Nachts verbaerdigde hy de Baterye / die hem daegs te vooren verhindert was / en begon oock sijne Approchien tegens de twee geattacqueerde Bolwercken met dubbelde Linien van Communicatie; om sulcks te beletten deden de onse een uyt-

 val/

val / welcke van d'eene zijde den Hopman Swinpach / van 't Regiment van Mansvelt / en van d'andere zijde den Heer Guido / van 't Starrembergse Regiment / met een goede couragie en conduite deden / en een Gevangen / nevens de neder-gemaeckte / inbrachten / welcke seyde / dat den Vyant over de 100000 Man Combattanten sterck was / daer onder 10000 Janitsaren en 20000 Volontairen / die stonden Janitsars te werden / en de rest Cavallerye ; dat den Vyant Raab met noch 10000 Janitsars onder 2 Bassas geblocqueert hieldt / en niet twijffelde / of hy soude Raab / Weenen en meer andere Plaetsen emporteren ; aen Vouragie / Munitie en Levens-middelen had hy geen gebreck / &c. Dese nacht verschanste hy sigh t'eenemael aen de Water-zijde / en wierp daer twee Bateryen op / eene aen 't Water / omtrent de Tuynen van den Heer Grave Berka / en de andere over-dwers de Straet / onder de Schifstade; de Traverse / achter de Gulde Struys / over de Straet / besette hy mede met 2 Canons : aen 't Water / achter de Deur van de Gulde Struys / sette hy oock twee Schans-korven / om een Stuck Geschut daer in te stellen ; 't selve wiert hem echter verhindert / en wierden de twee andere Bateryen van den Piber en de andere Pasteyen mede sterck beschoten. Met het inwerpen van Bomben beschadigde hy de Burg-Pastey ongemeen / en voer den gantsen dag en nacht daer mede voort / soo dat 's avonts ten 8 uren de Buckhauwise Zael in brant geraeckte / en af brande. 't Woordt was St. Antonius en Padoua. Den 20 begon den Vyant op nieuw sterck te canonneren / en continueerde / gelijck oock met het inwerpen van Bomben / daer mede den gantsen dagh. In Leopoldstadt heeft hy in de Bateryen / die hy op gisteren hadde opgerecht / Stucken gebracht / en daer mede geschooten ; in tegendeel hebben wy op de Piber-Pastey oock sware Stucken gevoert / en de Beddingen aldaer den gantsen nacht en dagh verbaerdigt ; aen 't Water en de Brugge hebben wy verscheyde Traversen / Linien en Caponiers tot tegenweer gepr epareert; oock den ingang van de Brugge / die voor 't meerendeel stucken gebroocken en verbrant was / geruineert. De Baterye / welcke den Vyant aen de lincker zijde van 't roode Hof daegs te vooren had aengevangen / heeft hy met een anderen een weynigh ter zijden in de Laimpstetten vergroot / en daer mede begonnen tegens de Lebel te canonneren / welcke daer door al eenige schade leed. Van beyde zijden wierdt dagh en nacht met het inwerpen van Bomben en Steenen voort gevaren / en dede den Vyandt ons daer mede al eenige schade ; doch wy twijffelen niet / of hy sal van onse kant niet vry gegaen zijn. Den Vyant had niet bysonders aen sijn Approchien getenteert. 't Woordt was St. Johannes en Lintz. Den 21 gingh 't canonneren van den Vyant op nieus aen / en continueerde 't selve / gelijck oock 't inwerpen van Bomben / den gantsen dagh ; doch alsoo men vermerckte / dat den Vyandt uyt seeckere Plaets / die men noyt voor een Baterye aengesien had / seer sware Bomben worp / begon men op den dagh daer op mede seer sterck Bomben te werpen en te schieten / soo dat deselve daer door dien dagh onbruyckbaer wiert gemaeckt / en de Turcken die

die niet meer konden gebruycken. Den Oversten Luytenant Gschwind maeckte op expresse last van den Generael Starrenberg op het bovenste Pastey-Lebel / in plaets van de groote Face / groote Hout-plancken / om de Menschen en Stucken te beter te versekeren / alsoo den Vyant sterck schoot ; om deselve oorsaeck dede men in de onderste Pastey-Lebel de Borstweeringh door de Muur door breken/en Schiet-gaten daer in maken. Des nachts quam een Kondschapper van den Hertogh van Lottharingen in de Stadt / die onder andere beloofde / dat men in 't kort gesecoureert soude werden. De Soldaten ontfongen een halve Maent Soldye ; en quam alles onder de Burgerye in beter ordening als voor heen / alsoo die in Compagnien wierdt verdeelt / en een gedeelte daer van belast / om op het uytblussen van 't Vuur te passen / en het ander gedeelte / om te arbeyden : eenen Johan Georg Wilhelm Reus wierdt door de gesamentlijcke Keyserlijcke Generaels tot haer Adjutant verkooren / nevens haer ordinaire Adjutants / den Heer Hooftman Kalkreiter en den Heer Hooftman Heisterman ; boven dien wierden oock de Studenten in Compagnien verdeelt / en op een bysondere Post gesonden. Twee Moldavers quamen binnen de Stadt. Over 't Water verschanste sigh den Vyant hoe langer hoe meer / en schoot met Canon en Bomben ; doch daer door geschiede echter weynigh schade / als alleen / dat eenige Huysen wierden geruineert ; in sijn Aprochien tegens de twee geruineerde Bolwercken avanceerde hy echter niet. Den Capiteyn Luytenant van 't Regiment van Starrembergh bleef doodt. 't Woordt was St. Philips en Madrid. Den 22 begon den Vyant weder met schieten en 't inwerpen van Bomben/ doch sulcks duurde niet lang. 's Nachts was hy oock met sijn Aprochien niet geadvanceert / maer had sigh geheel stil gehouden. Desen dagh kregen wy uyt het Vyandts Leger van den Keyserlijcken Resident eenig naricht. De Burgers namen den Vyant eenig Vee af. 't Woordt was St. Leopold en Weenen. Den 23 / gelijck oock 's nachts te vooren / had den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben sijn gewoone contenantie gehouden / doch daer mede echter weder kort opgehouden/ en tot den avondt stil geweest / als wanneer hy seer onvoorsiens twee Mijnen/ aen beyde spitzen van sijn Attacque/aen de Borstweeren of Contrescarpen voor het Leeuws en Burgh-Pastey heeft laten springen / en daer op aen die twee Plaetsen driemael gestormt ; doch hy wierdt t'elckens van de onse afgewesen / soo dat hy niet een voet breet advanceerde / maer groote schade leed. 's Nachts ging hy met sijn ordinaris contenantie voort / en verwijderde oock sijne Aprochien aen de zijde by de geattacqueerde Bolwercken / om deselve recht in te sluyten. 't Woordt was St. Pieter en Roma. Den 24 heeft den Vyant volgens gewoonte gecanonneert / en Granaten en Steenen ingeworpen. Tegens de middagh quam 'er advijs aen den Heer Generael / dat den Vyant de Woning / by de roode Toorn / aen de Brugge / liet mineren / invoegen sijn Excellentie / als welcke wegens de ontfangene Wonde niet veel dorfde uytgaen/ den Oversten Ramlinger en den Baron van Welsz daer heen sont/ om de seker-

heyt daer van te vernemen; doch eer sy weder te rugh quamen / ging sijn Excellentie door de ongerustheydt / die hy dien aengaende hadde / ongeacht sijn onpasselijckheydt / selfs derwaerts / maer bevondt / dat het een vals gerucht was / door eenige vreesachtige Burgers uytgestroyt / welcke den Vyant aldaer meenden te hooren / en dat hy onder haer Kelders mineerde. Zedert bemerckte men echter / dat hy de Contrescarpen / van ter zijden de twee geattacqueerde Bolwercken / mineerde / invoegen tegens hem aen gearbeyt wierdt. Den dagh en de nacht was het stilder als oyt. Het Woort was St. Anthonius en Padoua. Den 25 canonneerde den Vyandt al weder / en wierp oock met Bomben / voornamentlijck van de zijde van Leopoldstadt. Tusschen 4 en 5 uren heeft hy aen 't Contrescarp van de rechte Face van 't Ravelijn van den Burgh-Toorn / werwaerts hy sijne Aprochés seer geadvanceert had / een Mijne laten springen / en daer op gestormt / doch hy wiert ten derdemael afgewesen / soo dat de onse in sijn eerste Linie logeerden; in die gelegentheyt is den Hooftman Schemnitz / van 't Regiment van Starremberg / doot gebleven / en den Heer Guido / Graef van Starremberg / en den Heer Kimbler / Opper-Ingenieur / gequetst geworden. Na dese Actie wierdt den Oversten Luytenant Walter/van het Regiment van Starremberg mede doot geschoten. Den Generael Wachtmeester / den Grave van Serini / welcke desen dagh sig in de geattacqueerde Post bevont / toonde als-doen een groote dapperheyt en beleyt. Den Generael Starrenbergh was mede in groot gevaer / en wiert weder met een Steen aen de Hant gequetst / alsoo hy op dien tijt de Afsnijdingen / Caponeringen en andere Wercken in de Grachten en Voor-posten visiteerde. Den Vyandt advanceerde dien nacht niet / maer verwijde alleen sijne Aprochien. Den 26 begon / na ouder gewoonte / weder het schieten / en 't inwerpen van Bomben; doch alsoo 't selve niet langh continueerde / was men besorgt / dat den Vyandt weder een Mine soude laten springen / en stormen; maer hy liet alleen een Baterye in de Tuynen / voor het roode Hof / en de daer by staende Tichel-Ovens / oprechten / om daer mede tegens de Lebel- en Burgh-Pasteyen te canonneren; doch van de Lebel- en Burg-Pastey wierdt hem het verdaerdigen deser Bateryen gedisputeert. Omtrent 5 uren na de middagh hebben wy een Mine buyten 't Contrescarp / voor de rechte Face van 't Ravelijn voor de Burg-Poort/ laten springen; doch deselve succedeerde niet. Korts daer aen heeft den Vyandt met een Pijl de Brieven / die men aen sijn Keyserl. Majesteyt en den Hertogh van Lottharingen eenige dagen te vooren had gesonden / in het Ravelijn / voor de Burg-Poort / geschooten / met eenige bygevoegde Latijnse Caracteren/ van inhout; Dat wy niet in Cijffer behoefden te schrijven / vermits de gantse Wereldt de ellendige toestant der Stadt Weenen wel wist; doch dat sulcks een rechtvaerdige straffe was / vermits men den Turckschen Keyser van onse kant hadde vergramt. Den gantsen nacht was den Vyant seer stil. Den Hertog van Lottharingen marcheerde als-doen van de Brugh af. 't Woordt was St. Philips en Madrid. Den 27 schoot den Vyant

Vyant heel weynigh. Omtrent 4 uren heeft hy in de Besprings-hoeck van het Contrescarp voor de Burgh-Pastey / allwaer hy den 23 een Mine had laten springen / gestormt / doch hy wiert in die gelegentheyt / met verlies der sijne / gerepousseert; den Oversten Wachtmeester van Gallenfels wiert als-doen aldaer met een Pijl geschooten / waer van hy overleed. In de nacht wierdt oock den Oversten Wachtmeester Montenel gequetst. Het Woort was St. Johannes en Crembs. Den 28 heeft den Vyant van sijn nieuwe Baterye by de Tichel-Ovens / welcke hy den 26 had beginnen op te rechten / tegens de Lebel beginnen te canonneren / en daer mede stercker als den voorigen dagh / voornamentlijck met het inwerpen van Bomben / gecontinueert. Desen dag quam een Ruyter / die de Turcken gevangen hadden gekregen / overlopen; doch hy wist niet bysonders te seggen. 's Nachts verwijde den Vyant sijne Aprochès aen beyde zijden / en avanceerde tegens en langs het Contrescarp. 't Woordt was St. Maria en Loretto. Den 29 heeft den Vyant van een nieuwe Baterye by de Tuynen / aen de lincker hant van het roode Hof / welcke hy daegs en de nacht te vooren van Schans-korven had opgerecht / gecanonneert / doch daer mede echter niet lang aengehouden; met het werpen van Bomben wiert echter langer gecontinueert. 's Namiddags / tusschen 4 en 5 uren / heeft hy aen de Bespring-hoeck van 't Contrescarp / voor 't Ravalijn van de Burg-Poort / een Mine met groot effect laten springen / alsoo onse driedubbelde Palissaden daer door om verre raeckten / en eenige Persoonen wegh genomen wierden; hy heeft echter geen Storm gedaen / noch iets wijders voorgenomen: de onse begonnen daer op aenstonts weder de Palissaden te setten / en hebben 's nachts deselve t'eenemael versekert. 's Nachts was den Vyant stil; alleen socht hy sijn Linien te verwijden en te versekeren. 't Woort was St. Carel en Brussel. Den 30 / vroegh / heeft den Vyandt van de nieuwe Baterye / in de Tuynen van 't roode Hof / welcke hy den 26 had beginnen op te rechten / doch welkers voltoying hem door 't Geschut van de Burg-Pastey tot dees tijdt was verhindert / voor de eerste mael tegens de Burg-Pastey beginnen te canonneren; gelijck oock van de Tichel-Ovens tegens Lebel / doch aldaer vry stercker; hy hielt echter in het kort daer mede weder op / vermits van de Burgh-Pastey / soo wel als van de Lebel en des selfs lincker Courtine / (allwaer den 25 drie Stucken Geschut geset waren) daer op soo sterck wiert gecanonneert / dat hy met schieten most op houden: hy heeft echter altijdt de Lebel-Pastey meer aengetast als de andere / alsoo men door de engte niet bequamelijck Geschut daer in konde brengen. 's Namiddags heeft hy een Mine in de Bespring-hoeck van 't Contrescarp voor de Burg-Pastey laten springen; doch deselve liep sonder groote schade van de onse af / alsoo maer 3 Man bleven. Omtrent 's avonts ten 8 uren hebben wy daer oock een Mine laten springen / doch sonder eenig bysonder effect: den Vyant wierp daer op een Bombe op de Burg-Pastey / welcke sprong / en andere van de onse aenstack; doch den Oversten Luytenant Gschwind / daer by staende / bemerckte / dat deselve weder in des

Vyants

Vyants Approches vielen / en aldaer goet effect deden. Des nachts heeft den Vyant niet veel geschoten / noch gedaen. 't Woort was St. Paulus en Gratz. Den 31 / ten 7 uren vroegh / heeft den Vyant van sijn Baterye in de Tuynen van 't roode Hof tegens de Burg-Pastey iets sterker geschoten als voor heen / en twee Laveten van den Oversten Luytenant Gschwind op de Burg-Pastey geruineert; van binnen wierdt oock seer sterck gecanonneert / en bemerckte men / dat de Turcken op 't laetst met twee Stucken minder schooten als voor heen. Daer wiert als-doen weder een Bombe op de Burg-Pastey geworpen / die een Mortier aen stack / en de Bombe uyt wierp; in welcke gelegentheydt den Oversten Luytenant Gschwind in een groot gevaer was / alsoo hy sig geduerig dicht by de barstende Bombe bevondt. 's Nachts hielt ons den Vyant in een geduerige allarm / alsoo hy in de Grachten van 't geattacqueerde Ravelijn socht te komen. Desen dagh wierdt den Stuck-Overste Heer Werner gequetst. 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. In de nacht heeft den Oversten Luytenant Gschwind / op goedt-vinden van den Heer Generael Starrenberg / alle de Canons van de Lebel af laten voeren / en drie daer van in de Courtine aen de lincker hant van den Lebel / alwaer 'er noch drie andere stonden / en de andere in den onder-Lebel laten brengen / vermits de Canons aldaer niet alleen te veel aen des Vyants Canon geëxponeert waren / en men deselve daer voor niet konde bewaren / maer om dat men oock wegens de hoogte van de Post des Vyants Bateryen niet wel konde raseren.

Den eersten Augusti was den Vyandt vry stil met het canonneren en inwerpen van Bomben. Den gantsen nacht had hy oock niet bysonders voorgenomen / als alleen / dat hy getracht had / om de Palissaden van 't Contrescarp voor den Bespring-hoeck omverre te werpen; doch hy wierdt in die gelegentheyt door de onse seer onvriendelijck ontfangen. Den dagh en nacht trachte hy / om aen de Burg-Pastey over de Palissaden Aerde te werpen tot aen 't Ravelijn voor de Burg-Poort / en door dit middel sijn Approchien en Linien te advanceren; doch sulcks wiert hem door de onse heftig bedisputeert / en heeft hy oock daer toe noyt konnen komen / voor dat hy ons door ondergravingh der Aerde dwong te wijcken. 't Woordt was Leopoldus en Wilhelm. Den 2 heeft den Vyant na sijn ordinaire gewoonte weder met canonneren en het inwerpen van Bomben aengevangen / oock gesocht over de Palissaden te komen / en ten dien eynde veel Aerde geworpen / daer hy sulcks den voorigen dagh hadde gedaen. 's Namiddags hebben wy in 't Conterscarp / recht voor de Bespring-hoeck van de rechter Face van de Burg-Pastey / een Mine met goet succes laten springen / voornamentlijk also onse Bomben toen mede speelden. 's Nachts socht den Vyant sig van de Palissaden Meester te maken. De onse gingen desen nacht oock op Party uyt / en brachten omtrent 50 stucks Vee in. Men meende oock des Vyants Schepen by de Slag-brug te ruineeren / maer sulcks geluckte niet. Den Heer Kimbler overleed 's nachts aen sijn Wonde. 't Woort was St. Franciscus en Florencen. Den 3 schoot den Vyant minder als daegs

te

te voren; waer uyt men/ en uyt andere oorsaken/ konde oordeelen/ dat hy gebreck aen Kogels had/ alsoo hy niet alleen onse Kogelen/ maer oock Knoppen van Degens en allerley ander Yser-werck en Steen te rugh schoot. Des nachts heeft den Vyant de Bespring-hoeck van 't Contrescarp voor 't Ravelijn van de Burg-Poort geattacqueert/ en sig in 't Contrescarp gelogeert en vast gemaeckt; sulcks wierdt hem echter lang gedisputeert/ en hy wel vier-mael daer uyt geslagen/ doch eyndelijck bleef hy Meester: in dese gelegentheyt is gebleven den Heer Oversten Ketelinsky/ van het Regiment van Starremberg/ den Hooftman Lerne en een Vendrigh van 't selve Regiment; den Hooftman Ketelinsky wiert gequetst/ en chargeerde men by-na den gantsen nacht tegens den Vyandt. Desen dagh sag men den Vyandt sijn Leger-plaets veranderen/ en een gedeelte daer van af branden; oock veel Troupen na de wegh marcheren/ van waer sy gekomen waren. 't Woordt was St. Carel en Madrid. Den 4 begon men des Vyants Logement in het Contrescarp te mineren/ gelijck dan met het Geschut van alle kanten derwaerts wiert gespeelt; de Palissaden wierden aldaer oock afgebrant/ soo dat hy dien dagh niet konde advanceren. Doch gelijck als wy geduerig canonneerden/ soo ruste den Vyant niet/ om sulcks van gelijcken te doen/ maer sonder groote schade. 's Avonts omtrent 7 uren hebben wy aen de Pastey-Lebel twee Minen met een seer goet effect laten springen. Een Polack quam over loopen/ met bericht/ dat de onse [te weten den Hertogh van Lotharingen] daegs te voren met den Vyant in Bataillie waren geweest/ en over de 1000 daer van ter neder gemaeckt hadden; en dat de gantse Armee/ die tot Secours soude komen/ omtrent Laxemburg/ en noch een bysonder Corps aen 't Weener Walt stondt/ 't welck dien dagh 1000 Vouragie-Wagens wegh genomen/ en de daer by zijnde Turcken in de vlucht geslagen had: hy seyde oock/ dat den Vyant in dese Belegeringh twee Bassas hadde verloren/ en dat den Primo Vizir sig om de drie dagen in een yser Huysje in de Aprochés liet dragen/ &c. 's Nachts heeft den Vyandt wederom op 't Contercarp van 't Ravelijn voor de Burgh-Poort toegeset/ doch niets geadvanceert/ gelijck oock tusschen een en twee uren aen de Bespring-hoeck van 't Contrescarp voor de Burgh-Pastey een aenval gedaen/ doch echter niet verder als tot aen de Palissaden konnen logeren. 't Woort was St. Erasmus en Olmutz. Met het aenbreecken van den dagh vermerckte men oock/ dat den Vyandt aen de Reikhowitzise Tuynen een Baterye recht tegens over de Face van de Burg-Pastey had aengevangen op te rechten. Den 5 heeft den Vyant noch minder als opt voor-heen gecanonneert. Men sagh/ dat hy Stucken uyt sijn Leger voerde/ soo men meende/ tegens onse Armee/ alsoo een gevangen Turck confirmeerde/ dat die omtrent Laxemburgh stondt. Omtrent 5 uren 's namiddags hebben wy een Mine in de Bespring-hoek van 't Coutrescarp voor de Burg-Pastey laten op springen; doch met weynig effect. 's Nachts heeft den Vyant niets voorgenomen/ als dat men bemerckte/ dat hy in onse Mine ging logeren/ oock andere Plaetsen door sapperen en mineren op-

opsocht / om in de Grachten te komen; hy sette oock alle sijn Troupen paraet/ gelijck daegs en 's nachts te voren mede geschiet was. Den 6 / 's nachts / begon den Vyant sterck te canonneren / en Bomben in te werpen; doch dede dien dagh anders niet. Tusschen 9 en 10 uren / 's avonts / socht hy uyt de Contrescarpen voor het Ravelijn van de Burg-Poort / alwaer hy van te voren geposteert was / in de Grachten te komen; doch alsoo aldaer aenstondts allarm wiert gemaeckt / en alles geprepareert / om Sant en Wolsacken te werpen / liet hy op het Contrescarp voor den Lebel een Mine springen / om door dat middel in de Grachten te komen: de allarm onder de onse was als-doen niet kleyn / en de confusie groot / alsoo vele van de onse gequetst wierden / en de Overste Luytenant Lesle oock van sijn ontfangen Wonde storf; den Vyandt konde echter in de Grachten niet komen / soo dat hy sig aen de twee kanten van 't Contrescarp tot op de helft liet sincken. 't Woort was St. Antonius en Padoua. Den Heer Generael Wachtmeester / den Grave van Thaun / en den Heer Oversten Souches waren desen abondt en daegs daer aen in de Posten. Den 7 begon den Vyant sterck te canonneren / doch hielt in 't kort weder op / en tendeerde niet wijders / als dat hy sigh aen de oude Plaets in 't Contrescarp meer begroef / en sig daer in vergroote; by den dagh hebben hem de onse echter alle sijn Schans-korven en Sant-sacken wegh genomen / welcke hy daer bysonderlijck voor den Lebel had geset. 's Namiddags / omtrent 5 uren / heeft hy by de Mine van gisteren een andere laten springen / om de weg na de Contrescarpen en de Grachten te meer te openen; doch deselve deed echter soo goeden effect niet als daegs te vooren. Den gantsen nacht was den Vyandt noch tamelijck stil / en avanceerde oock niet veel in sijn Wercken. 't Woordt was St. Johannes en Lintz. Den 8 / vroegh / begon den Vyandt aen te vangen / om van de nieuwe Baterye by de Reikhowitzise Tuynen met 3 swaere Stucken te speelen; hy continueerde echter daer mede niet lang / en deed oock weynig schade / alsoo 5 Stucken Geschut tegens hem op de Burg-Pastey / alwaer den Oversten Luytenant Gschwind commandeerde / gereet waren gemaekt; met het inwerpen van Bomben was het als voor heen. 's Namiddags liet hy in de Bespring-hoeck van het Conterscarp voor de Burg-Pastey een Mine / doch sonder effect / springen / maer avanceerde daer mede niet vorders. Des nachts was hy tamelijck stil / en addanceerde oock nergens / behalvens in het Contrescarp voor 't Ravelijn van de Burg-Poort. 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 6 was den Vyant met canonneren vry stil. Omtrent 8 uren liet hy een Mine aen 't Contrescarp voor de Burg-Pastey springen / en maeckte daer mede een opening in de Grachten: door dese Mine vlogen eenige Mannen van ons in de Lucht / en had den Vyant noyt soo sterkke laten springen; doch hy heeft echter niet wijders daer op ondernomen / alschoon men de Manschap / die sonde stormen / of aldaer Post vatten / gereet sagh staen. Op den dagh heeft den Vyandt niet vorders ondernomen / noch oock veel met sijn Wercken / alwaer hy de Mine had laten springen / geadvanceert / vermits met

met Geschut onophoudelijck op hem geschooten wiert; hy arbeyde echter om in de Grachten te komen: tusschen de nacht en dagh hebben de onse een kleyne Uytval voor 't Ravelijn van de Burg-Poort gedaen / en des Vyants Wercken in de Grachten aldaer geruineert; doch niet sonder eenig verlies / alsoo veele gedoodt en gequetst wierden. 's Nachts wiert van beyde zijden niet voorgenomen / als dat den Vyant sig meerder begon te bebolwercken. 't Woordt was St. Thomas en Aquin. Den 10 is den Vyant gants stil geweest / en geschieden derhalven maer alleen eenige schooten / werdende oock weynig Bomben ingeworpen; hy sette echter sijn Wercken voort / en trachte hoe langer hoe meer / om in de Grachten te komen. Omtrent ten 3 uren na de middag heeft hy voor de Lebel-Pastey / aen de lincker hant in de Contrescarpen na 't geattacqueert Ravelijn / een Mine laten springen / doch / bevindende dat daer groote resistentie wiert gedaen / trock weder te rug / en nam verders niet voor/ als dat hy sijne Werken voort sette. Een Quartier-slang / op het Burg-Pastey staende / wierdt door den Vyant de helft van de Tromp af geschooten / waer door 't selve aen ging / en achter uyt / en op een Persoon / welcke daer by stont/ viel / doch deselve was / tot verwondering van yder / niet beseert. 's Avonts ten 6 uren deden de onse een Uytval / om des Vyants Wercken in de Grachten voor 't Ravelijn te bederven; 't selve wiert oock uytgevoert / doch met verlies van eenige dooden en gequetsten. Den Vyant logeerde echter 's nachts daer weder / en advanceerde na 't Ravelijn. 't Woort was St. Augustijn en Weenen. Den 11 / vroeg / begon den Vyandt iets meer als daeghs te vooren te canonneren / doch hielt echter daer mede niet aen. 's Middags heeft hy in de Contrescarpen een Mine laten springen / en 's avonts ten 6 uren noch een andere; doch hy heeft niet wijders voorgenomen. 's Nachts advanceerde hy met sijn Wercken niet veel / als alleen in de Grachten voor 't Ravelijn / alwaer hy sijn Wercken wat verwijde; de onse deden een kleyne Uytval / welcke den Hertog van Wurtemberg selfs aenvoerde / en den Vyandt tot in sijn breede Loopgraven jaegde. 't Woort was St. Bernard en Crembs.

Wy konnen niet voor-by gaen / alschoon in dit Dag-Register hier van geen mentie werdt gemaeckt / om hier in te lassen / dat den Keyserlijcken Inter-Nuntius / den Grave van Caprara / die den Primo Vizir van Adrianopolen had moeten volgen / eerst tot Offen / en naderhandt selfs tot in 't Leger voor Weenen / in 't eerst van Augusti / namelijck den 11 / sijn Affscheyts-Audientie van den Primo Vizir / op sijn versoeck / kreeg / soo als deselve korts te voren een Storm op de Stadt had laten doen / en aen 't Keysers Leger in veyligheyt wiert over gelevert; doch de Woorden / die men seght / dat den Primo Vizir hem op sijn Affscheydt gaf / zijn aenmerckelijck / en souden wesen als volght: Gy hebt de Armee van den Grooten Heer wel gesien; gy hebt de Attacque, die ick op de Stadt heb laten doen, mede wel beschouwt, gelijck oock de Turcken, die ick daer in verlooren heb; maer gy moet weten, dat ick soo veel Stormen, d'een na d'ander, sal laten doen, om de Stadt te veroveren, tot dat die overwonnen

sal wesen, of dat dese groote Armee, die gy gesien hebt, verdelgt is; ick geloof niet, dat uw Meester soo veel Troupen heeft, om mijn Armee te consumeren, welcke alle Jaren noch sal vermeerderen, en hem in de Gebergten, waer hy gevlucht is, gaen soecken: Gaet dan heen; gy hebt uw verlof, om te rug te mogen keeren, en maeckt hem bekent, dat, indien ick Raab en Comorra heb geëyst, om hem de Vrede te geven, sulcks uyt een groote Vriendtschap quam, die hy niet heeft weten te erkennen; maer na dat ick Weenen verovert sal hebben, konnen wy noch van Vrede handelen, alsoo onse Wet sulcks noyt aen yemandt weygert, die sig voor den Troon van den Grooten Keyser Musulman wil verootmoedigen. Desen Envoyé dan uyt het Turckse Leger gekomen zijnde/ vertrock aenstondts over Lintz na Passauw tot het Keyserlijcke Hof/ alwaer hy den 14 Augusti 's avonts arriveerde/ en 's anderen daegs aen sijn Keyserlijke Majesteyt omstandig rapport van sijn verrichting aen 't Turkse Hof en by den Primo Vizir dede; waer mede wy weder tot ons vorige verhael sullen komen.

Den 12 continueerde den gantsen dag het schieten en 't inwerpen van Bomben. Tusschen 1 en 2 uren na de middag stormden de Turcken/ doch weecken/ soo ras als sy wederstant vonden/ te rugge/ hoewel niet sonder verlies/ alsoo veele van de hare in die gelegentheyt doodt bleven en gequetst wierden. Korts daer aen heeft hy een Mine by 't Ravelijn voor de Face van de Burg-Pastey in de Contrescarpen laten springen/ doch sonder schade; hy heeft oock niet wijders ondernomen. 's Nachts was men van beyde zijden stil/ en heeft den Vyant in sijn Arbeyt niet veel geavanceert. Desen dagh kreeg 't Guarnisoen weder een halve Maent Soldy. 't Woort was St. Ignatius en Inspruck. Den 13 hielt den Vyant den gantsen dagh met canonneren en 't inwerpen van Bomben aen/ doch nam niet wijders voor. Desen dagh viel op de Burgh-Pastey een Bombe op een halve Cartouw/ en stack deselve aen/ soo dat die sprongh. Des nachts ontstont een groote Donder en Blixem. 't Woort was St. Pieter en Romen. Den 14 continueerde den Vyant volgens sijn gewoonte met het schieten/ en 't inwerpen van Steenen/ doch sonder bysondere schade/ als alleen/ dat hy weder de Tromp van een Canon op de Burg-Pastey verlemde. 's Namiddoghs omtrent 6 uren heeft hy in de Contrescarpen voor de Burg-Poort langs de rechte Face een Mine/ doch tot sijn nadeel/ laten springen/ en vorders daer op niet voorgenomen. 's Nachts is verder niets gepasseert/ als dat den Vyant sijn Wercken in de Grachten voor het Ravelijn heeft geadvanceert/ en deselve Post allenthalben verbetert en verwijt. 't Woort was St. Augustin en Inspruck. Den 15 heeft den Vyandt vroegh/ en den gantsen dagh door/ doch minder als de twee vorige dagen/ geschoten/ maer echter met het inwerpen van Bomben en Steenen voortgevaren. Omtrent 9 uren voor de middag heeft hy voor de Burg-Pastey in de Contrescarpen een Mine/ hoewel met weynig effect/ laten springen/ doch den gantsen dagh niet verder voorgenomen. 's Nachts heeft hy sig in de Grachten voor de Lebel-Pastey gearbeyt/ oock aen 't Ravelijn op de Berm gelogeert/ settende sig daer tamelijck vast/ en advan-

advanceerde verder. 't Woordt was St. Anthonius en Padoua. Ondertusschen liet sijn Excellentie den Heer Generael van Starrenberg niet na / om soo wel 't geattacqueerde Ravelijn / als de andere tusschen de Lebel en Molcker-Pastey / gelijck oock de Burgh-Pastey en den Lebel met de behoorlijcke Afsnijdingen te voorsien; men dede oock de Courtinet kruys-wijs tot defentie van de Facen van de Burg- en Lebel-Pastey / gelijck oock hare Afsnijdingen in de Ravelinen / met opgeworpen Afsnijdingen / en die / gelijck oock alle Flanquen / met Canon besetten / op dat den Vyandt daer door te meer schade toegevoegt mocht werden. Den 16 / vroeg / en den gantsen dagh over heeft den Vyant weder sterck gecanonneert / Bomben en Steenen ingeworpen / en door de laetste ons tamelijck geincommodeert; en vermits hy eenige dagen te voren met sijn Geschut niet veel had geschooten / en dat men nu sag / dat in 't Leger veel Wagens gekomen waren / oordeelde men / gelijck als waerschijnlijck is / dat hy gebreck aen Munitie had gehad / en die nu weder dien dagh bekomen. Desen dagh advanceerde den Vyandt met sijn Wercken gestadig tot 's avonts ten 5 uren / als wanneer wy met 200 Man uyt vielen / en sijn Wercken voor den Lebel tot in de Grachten gantschelijck ruineerden / sonder dat wy meer als 8 dooden en gequetsten hadden; dese is oock de beste Uytval geweest / die wy oyt gedaen hebben: den Heer Generael Wachtmeester / den Grave Serini en den Heer Oversten Scherffenberg hebben sig hier in dapper gecomporteert. 's Avonts ten 7 uren hebben wy een Fourneau in 't geattacqueerde Ravelijn tot onse advantagie laten springen; den Vyant heeft sig echter weder ten eersten in sijn oude plaets geposteert / en den gantsen nacht sig aldaer weder verschanst. Ten 10 uren in de nacht heeft den Vyant weder geprobeert / om de Grachten voor den Lebel te bemachtigen / en daer op een Aenval gedaen / doch hy wiert na een gevecht van een half uur te rugh gedreven; de onse hebben oock in de Grachten des Vyants Schans-korven en Sacken in brant gestoocken / soo dat deselve niets konden maken. In 't Ravelijn heeft hy sig weder in sijn oude plaets op de Berm verschanst. Des nachts passeerde niet van beduyden / alsoo 't begon te regenen. Twee Soldaten / willende tot de Turcken overloopen / wierden gekregen / gelijck oock een Jongen / die voor desen in en uytgegaen / en den Vyandt kondschap gebracht had. 't Woort was St. Leopoldus en Weenen. Tegen de lincker Face van de Lebel heeft hy op heden in sijn Trencheen omtrent de Contrescarpen een Baterye van drie Stucken Geschut geopent / doch weynigh daer mede geschooten / alsoo de vier geheele Cartouwen / die tusschen den Lebel en Burg-Pastey in de Courtine gereet stonden / sulcks beletten. Den 17 heeft den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben den gantsen dagh gecontinueert. Omtrent 9 uren voor-middaghs hebben wy in de Grachten voor den Lebel weder een Uytval gedaen / doch sonder vrucht / alsoo wy mosten retireren. Omtrent dese tijt is onse uytgesondene Kondschapper met goede tijdingen van 't aenstaende Secours weder hier binnen gekomen. Op den avont tusschen 7 en 8 uren heeft den Vyant in 't geattac-

queert Ravelijn wederom een kleyne Mine laten springen / ende daer op gestormt / doch hy wiert dapperlijck te rugh gedreven. 's Nachts is niet gepasseert / als dat wy van drie plaetsen 't teken gaven / dat onse Kondschapper binnen was gekomen 't Woort was St. Dominicus en Nieustadt. Den 18 heeft den Vyandt met canonneren wat minder aen gehouden als voor heen. Omtrent 8 uren hebben de onse een Uytval op de hoeck van 't geattacqueerde Ravelijn gedaen / doch sonder vrucht / behalvens dat sy een Gevangen in brachten / en bleef den Heer Oversten Dupini als-doen doodt. Tusschen 5 en 6 uren heeft den Vyant wederom de hoeck van 't geattacqueert Bolwerck verder laten opspringen / daer op gestormt / en 10 Vaendelen daer op gesteken / doch deselve wiert echter gedwongen te retireren / met een groot verlies van de sijne. 's Nachts hebben de onse den Vyant tamelijck geincommodeert / en belet te avanceren / tot den 19 's morgens vroegh / als wanneer de onse een Mine lieten springen / en den Vyant daer door t'eenemael af dreven. 't Woort was St. Carel en Napels.

Wy konnen niet na laten / om een Missive van den Generael van Starrenberg / hoewel die in dit Dag-Register niet is / hier in te laten vloeyen / welcke hy aen den Hertogh van Lotharingen / wegens 't geen dat in dit Stormen voorgevallen was / had gesonden / en welcke door een heymelijcke wegh uyt de Stadt gebracht wiert ; van inhout als volgt :

Missive van den Grave van Starrenbergh, Gouverneur van Weenen, aen den Hertogh van Lottharingen, van den 18 *Augusti*, 1683.

Mijn HEER:

GOdt danck, dat eenmael een van mijn Brieven 't geluck heeft gehadt, om by Uw Hoogheyt te komen; hy soude 'er zedert den 22 passato al meerder hebben ontfangen, indien wy bequame Luyden hadden gevonden, om die te brengen, alsoo veele qualijck daer in hebben gereusseert; ick bidde dan, dat hy wil geloven, dat het onse faut niet is, dat hy niet dickwijler noch oock beter van onse Affaires is geinformeert geweest, gelijck het oock in 't toekomende aen ons niet sal schorten, dat Uw Hoogheyt niet dickwils van ons bescheyt ontfangt. En, om hem nu te toonen in wat staet dat wy zijn, sal ick aen Uw Hoogheyt eerstelijck seggen, dat wy tot op dees tijt de Aerde voet voor voet aen de Vyanden hebben gedisputeert, en dat sy noyt een voet op ons hebben gewonnen, of sy hebben haer Hair daer in wel gelaten, zijnde t'elckemael, dat sy getracht hebben sigh te logeren, met de Degen in de hant vigoureuselijck door de onse, en met soo groot verlies, gerepousseert, dat sy haer Hooft niet meer buyten haer Holen noch uyt haer Gebergten derven steken, van welcke sy rontom d'Attacque van 't Conterscerp hebben omcingelt, en waer van sy door de gantse Gracht fileren. Uw Hoogheyt sal door mijn laetste hebben verstaen, dat de Vyanden in de Grachten van 't Ravelijn zijn gekomen, en dat sy een partye van de Muur hebben doen springen,

waer langhs sy ten eersten een- en vervolgens meer-mael een Storm hebben gedaen, maer, Godt sy danck, seer vruchteloos: Wy hebben haer oock eenige malen uyt haer Logement, 't welck sy aen de Voet van de Bresse hadden gemaekt, doen delogeren; maer als ons Volck van daer vertrock, quamen sy weder. Gelijck als ick niet gemanqueert hebbe, om daer over precautien te nemen, en Putten tot in 't Fondament in het Punct van 't Ravelijn te laten maken, en die van daer langs de twee Faces volgens de Fondamenten te laten loopen, 't welck ick oock in de twee geattacqueerde Bolwercken doe, na dewelcke de Vyanden tot noch niets geadvanceert hebben, sigh als noch op de kant van 't Contrescarp onthoudende, soo quamen sy in de Gracht voor 't Bolwerck Lebel den 14, en maeckten den selven nacht een ander groot Logement in de Gracht, maer alsoo ick sag, dat ick haer niet veel konde incommoderen, soo door 't Vuur van mijn Capponiers als 't Canon, alsoo sy te diep in de Aerde bedolven waren, heb ick 't Canon tegens de Bergen laten oprechten, welcke na de Gracht affacken, en haer daer met de Degen in de handt doen attacqueren, en van daer jagen; de eerste-mael op den dagh, als de onse geen Volck genoeg hadden, om haer Wercken te ruineren, en waer sy een uur daer na weder quamen; de twede-mael op den avondt, als wanneer men de helft van haer Wachten ruineerde; en de derde-mael 's nachts, als wanneer de onse haer Wercken ruineerden, en, vermits de Windt voor ons favorabel was, heeft men alle haer Gabions, en by na haer gantse Galderye, verbrant; zedert zijn sy niet weder van die kant in 't Ravelijn gekomen. Sy hebben gisteren avont een andere Mine willen laten springen, maer die is qualijck voor haer uytgevallen, achterwaerts uyt gesprongen, en heeft van het Ravelijn niet meer als eenige Stucken, sonder het meer te beschadigen, mede genomen. In 't midden van 't Ravelijn is tegenwoordigh een goet Retrenchement met een goede Gracht gemaeckt. De Bolwercken van Lebel eu 't Hof [de Burgt] zijn oock dubbelt geretrencheert, en ick begin nu tegenwoordig een voornaem Retrenchement achter de twee Bolwercken van 't Hof en Lebel, soo dat Uw Hoogheyt siet, dat men niet manqueert, om alle vlijt te doen, en de mogelijcke precautien te nemen, en dat ick hem wel kan verseeckeren, dat, om my het vertrouwen, 't welck Uw Hoogheyt, en voornamentlijck sijn Majesteyt, mijn Meester, op mijn diensten fondeert, waerdig te maken, ick noyt de Plaets sal overleveren als met de laetste druppel van mijn Bloedt. Vorders, onse Volckeren hebben geen vreese voor de Turcken, alsoo men dat Volck licht kan slaen, als men haer vigoureus attacqueert, en, Godt danck, 30 a 40 van mijn Volck hebben geduerigh meer als 100 Turcken geslagen, en doen delogeren. Van daeg heeft men my een gevangen Janitsar, die in 't Ravelijn is geweest, gebracht, welcke onder andere dingen seght, dat sy geduerende d'Attacque 11000 Mannen, veel Officiers van de Janitsars en de Bassas van Mesopotamia en Albania, hebben verloren; dat sy gebreck aen Vouragie en Vivres, die sy seer verre moeten gaen soecken, lijden; en dat sy oock een Convoy met Munitie van Bacedo verwachten: indien'er gelegentheyt was, om dit op de wegh te rencontreren of te slaen, of dat'er eenige Cavallerye wiert geposteert, die

die haer Fouragiers konde incommoderen, soo geloof ick, dat sulcks haer tot wanhoop soude konnen brengen. Mijn gesontheydt begint, Godt danck, een weynigh beter te werden: ick heb geduerende 8 dagen de Bloetloop gehadt: ick doe my dragen, daer ick niet gaen kan; en ick hoop, dat de Sieckte my niet in mijn plicht sal doen versuymen. Uw Hoogheyt vertrooft ons alleen door sijn tegenwoordigheyt, en doet my de gunst, om aen my sijn goetheden geduerigh te continuëren, en my te geloven; Mijn Heer, de onderdanigste, ootmoedigste en de yverigste van sijn Dienaers.

STARRENBERG.

P.S. Van deu 19 Augusti, 1683. Mijn Heer; Zedert gisteren hebben de Vyanden weder een Mine in 't Ravelijn laten springen, en met omtrent 1000 Mannen gestormt, welcke ons Canon en 't Vuur van onse Musquetten genoegsaem heeft afgeweert; daer zijn'er ongevaer 300 van de hare gedoot, en eyndelijck hebben sy sig gecontenteert met sig op de Berm te logeren; ick heb daer op van de morgen een Fourneau laten springen, welcke haer heeft doen delogeren, en een goedt gedeelte daer van onder de Aerde begraven; ick verwacht soo aenstonts een diergelijcke Vereering van haer, en, indien ick eer gereet kan wesen als sy luyden, sal ick 'er oock een op de gesontheyt van Uw Hoogheyt laten springen.

Wy komen weder tot het Dag-Register. Den 19 heeft den Vyant weynig gecanonneert / en niet een swaer Stuck Geschut gelost / alschoon wy / gelijck als geseght is / ten 7 uren 's morgens onse Mine aen de hoeck van 't Ravelijn lieten springen / en daer door den Vyandt daer af dreven / in welcke gelegentheyt hy veel Volcks heeft verloren. Met het inwerpen van Bomben en Steenen deed hy echter tamelijcke schade. Op den dagh verschanste sig den Vyandt weder in en op 't Ravelijn; in de Contrescarpen / tegens over de Burg-Pastey / liet hy 's namiddags een Mine springen / doch sonder eenig effect / of iets wijders voor te nemen; hy begon sig oock weder in de Grachten voor den Lebel te bebolwercken. Desen dagh en twee dagen te voren hebben des Vyants Bomben vier-mael onse Canons en Kelders aengestoken. 't Woort was St. Joachim en Wurtzburg. 's Nachts is vorders niet gepasseert / als dat de onse den Vyandt 50 Stucken Vee hebben afgenomen. Den Hooftman van Hochegg bleef doodt. Den 20 heeft den Vyandt stercker beginnen te canonneren / en Bomben ingeworpen / oock den gantsen dagh met het laetste aen gehouden: tegens de Molcker-Pastey / des selfs Courtine en den Lebel / heeft hy een nieuwe Baterye in sijn Trencheen by de Contrescarpen opgerecht / en daer uyt geschooten / doch sulcks wierdt haest door ons Canon op de Molcker-Pastey verhindert. Den Vyant posteerde sig weder seer sterck in de hoeck van 't geattacqueerde Ravelijn. Desen dag wiert den Oversten Gschwind gequetst / en den Hooftman Hiller gedoot. 's Nachts passeerde niet / als dat wy 't teecken sagen / dat onse Kondschapper in ons Leger was gekomen. Daegs heeft den Vyant begonnen / om sig van de Tuynen van den Grave van Herbersteyn opwaerts

waerts

waerts meer te beschanssen. 't Woordt was St. Ignatius en Klooster-Nieuburg. Den 21 heeft den Vyandt met canonneren en 't inwerpen van Bomben vroegh begonnen / en daer mede den gantsen dagh gecontinueert: ten 8 uren heeft hy ock tegens over den Lebel een kleyne Mine laten springen / doch verders niets gedaen / als sig in de Grachten te verschanssen / waer mede hy sterk voort voer. Omtrent 6 uren heeft hy weder een Fourneau tegens den Lebel laten springen. Een Overloper quam in de Stadt/welke nevens andere dingen seyde / dat den Vyandt op den 27 iets voornaems soude ondernemen. Desen dagh is weder een Bombe op een Canon gevallen / doch dede geen schade / als dat het Stuck los gingh. 't Woordt was St. Lodewijck en Parijs. Den 22 vroeg en den gantsen dagh heeft den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben aengehouden; tusschen 10 en 11 uren hebben wy een Mine aen het Ravelijn met goet effect laten springen; den Vyandt posteerde sig echter daer weder / verschanste sig tamelijck met Sacken / en avanceerde / doch 's avonts wierden die door het Canon van de Courtiner weder geruineert; tusschen 7 en 8 uren liet hy voor 't geattacqueerde Ravelijn in het Contrescarp tegens de rechte Face van de Burg-Pastey een kleyne Mine springen / om sig een Passagie in de Grachten te maken. 's Nachts heeft den Vyant niet ondernomen/ doch wy zijn drie-mael in de Grachten voor de Burg-Pastey uyt gevallen / om hem sijn Wercken te verhinderen / en sulcks t'elckens met goet succes / bevindende sig den Hooftman Rekha en den Heer Guido / Graef van Starremberg / daer by. 't Woordt was St. Georg en Presburgh. Den 23 heeft den Vyant weynig gecanonneert / doch in tegendeel met Bomben en Steenen geworpen / en al eenige schade gedaen. Omtrent 9 uren hebben wy onse Kondschapper weder in de Stadt bekomen / met verseeckeringh / dat'er ten eynde van de Maent seeckerlijck Secours soude komen. Korts daer op brachten de onse een Gevangen en een Hooft in; de Gevangen wist echter niet veel te seggen. Op den dagh heeft den Vyant in sijn Wercken in 't geattacqueert Ravelijn / onaengesien onse tegenweer / sterck gecontinueert. Tegens den avondt kregen wy weder een Gevangen. 's Nachts heeft den Vyant in de Grachten tegens over de Burg-Pastey sterck gecanonneert. 't Woort was St. Johannes en Franckfort. Den 24 heeft den Vyant meer als daegs te voren gecanonneert/ en begonnen/ nevens de Bomben/ veel Vuur-Kogelen in te werpen; de onse vonden in 't geattacqueerde Ravelijn een Mine van den Vyant; omtrent de Middag sagh men / dat den Vyant veel Plaetsen over den Donau in brandt stack; omtrent 9 uren 's nachts heeft den Vyant weder gesocht / om andermael voor den Lebel in de Grachten te komen/ soo dat een sterck Gevecht daer uyt ontstont / doch hy wiert te rugh gedreven / soo dat hy in de Grachten niet konde advanceren. 't Woort was St. Nicolaes en Stockerau. Den 25 heeft den Vyant minder als voor heen gecanonneert / doch Bomben en Steenen ingeworpen; omtrent 4 uren na de middagh hebben wy van de Lebel een Uytval gedaen / des Vyandts Wercken daer omtrent gants bedorven / veele neder ge-

gemaeckt/ en seer geadvanceert; de Uytval duerde een gants uur: geduerende dese Actie liet den Vyant weder een Mine springen / omtrent de plaets daer de Uytval geschiede in de Contrescarpen / alwaer de onse noch Post hadden / waer door oock eenige om-ver geworpen wierden; de Heer Generael en Graef Serini en den Hertogh van Wurtembergh waren in die gelegentheydt in een seer groot gevaer; en / vermits de onse daer weder Post vatten / wierdt gedachte Hertog van Wurtemberg met een Pijl gequetst; de onse vonden in 't Ravelijn weder een Mine; den Hooftman Max van de Artillerye wiert 's namiddags doot geschooten/ benevens de Hooftluyden Sabelitzky en Failbruck. 't Woort was St. Johannes en Presburg. 's Nachts passeerde niet. 's Avonts sagh men aen den klaren Hemel dwers door de Melck-weg een lange swarte Balck over des Vyants Leger / welcke allengs verdween. Desen dagh wierdt den Vyant weder over den Donauw herwaerts gedreven. Den 26 / ten half acht uren / heeft den Vyandt aen 't geattacqueerde Ravelijn een Mine laten springen / en daer op aenstonts gestormt / doch hy wierdt met een groot verlies der sijne afgeslagen; in welcke gelegentheyt den Heer Oversten van Scherffenbergh / dewelcke van te voren sijn dapperheyt en beleyt genoegsaem getoont had / begonnen heeft sig in de Mine te verschanssen. Den gantsen dagh / van 's morgens vroeg / heeft hy met schieten en 't inwerpen van Bomben en Steenen aen gehouden / en met het laetste de Burg-Pastey tamelijck geincommodeert; by daeg voer den Vyant met sijn arbeydt redelijck voort. Den Hooftman Gemagne van de Artillerye wiert 's namiddags doot geschooten. Tusschen 8 en 9 uren / 's avonts / heeft den Vyant aen 't Ravelijn weder een Mine laten springen / en daer op gestormt / doch hy wiert van de onse geluckig afgewesen; waer na hy niet verders dede / als dat hy sijn Mine advanceerde / en sig daer in / gelijck als hy altijt had gedaen / verschanste. 's Nachts passeerde niet bysonders. 't Woort was St. Jacob en Crembs. Den 27 / vroegh / en den gantsen dagh door/ canonneerde den Vyant heel weynig/ doch continueerde met het inwerpen van Bomben en Steenen. Omtrent 7 uren 's ochtens hebben wy een Uytval in de Grachten voor de Burgh-Pastey gedaen / en des Vyants Wercken geruineert / doch naderhant / als de onse te rug getrocken waren/zijn de Turcken weder in haer Werken gelopen/en hebben daer mede gecontinueert; van beyde kanten bleven 'er in dese gelegentheyt veel doot/en onder andere van haer een voornaem Persoon/ alsoo sy meer als een uur besig waren/ om deselve uyt de Grachten te halen; van onse kant is nevens andere den Baron Spindler / Vendrigh / geschooten / en daegs daer na gestorven. 's Namiddags omtrent 5 uren heeft den Vyant twee Minen laten springen / d'eene aen de lincker zijde tegens 't geattacqueerde Ravelijn / en de andere in de Contrescarpen voor de rechte Face van de Burg-Pastey; op de eerste heeft hy gestormt / doch wiert geluckig gerepousseert / waer in den Oversten Scherffenberg sig oock seer braef droeg; doch op de andere dede hy niet / en waren alleen twee Mannen beschadigt / waer op hy sig voorts in sijn Approchien retireerde.

Desen

Desen dagh hielt hy sijn Biddagh met schieten / 't welck hy zedert drie weken niet gedaen had / en dat soo sterck / dat wy tamelijck verwondert daer over stonden. In de nacht heeft men ettelijcke Raketten laten op vliegen. 't Woort was St. Maria en Laa.

Wy moeten hier weder een Missive inlassen / die den Generael Starrenbergh aen den Hertog van Lottharingen / op de eygen wijse als de vorige / geschreven heeft / zijnde van inhout als volgt:

Copye van een Brief van den Grave van Starrenberg aen den Hertogh van Lottharingen, uyt Weenen, den 27 Augusti, 1683.

MYN HEER:

ICk werp my voor de voeten van uw Hoogheyt, om hem ootmoedig voor de goetheden, welcke hy in sijn laetste aen mijn Persoon betuygt heeft, te bedancken: Uw Hoogheyt weet, dat ick t'eenemael voor hem ben, en dat ick niets met meer yver verlang, als my door mijn ootmoedige diensten waerdig te maecken. Zedert mijn laetste heeft den Vyant 6 a 7 Minen in 't Ravelijn laten springen, het welcke wy echter, na dat wy haer gerepousseert hadden, ten eersten weder hebben laten repareren, en houden wy het noch in onse Affnijding, alsoo den Vyant niet meer gewonnen heeft als een Logement aen de Punt. Wy marcheren daer op boven en onder de Aerde, en hebben d'onse drie van des Vyants Minen onbruykbaer gemaeckt, en twee Ovens laten springen, welcke goet effect gedaen hebben; sy souden noch meer hebben konnen doen, indien onse Mineurs dapperder hadden geweest, maer alsoo het maer by-een geraept Volck is, soude den Duyvel self haer in een Mine, daer sy den Vyant eens hooren arbeyden, niet weder konnen krijgen. In de Contrescerpen hebben de Vyanden oock drie-mael Minen laten springen nae een gepallissadeerde Affnijding, die wy noch in hebben, om onse Caponiers, welcke oock in de Gracht zijn, te bedecken; maer niet tegenstaende dat de laetste mael de Palissaden in eenige plaetsen door de Mine om-ver geworpen wierden, soo heeft ons Volck echter de Post met de Degen in de hant soo lang, tot dat die weder herstelt waren, gemaintineert, en maintineert deselve noch. In de Gracht hebben sy oock twee Descentes gemaeckt, het eene na 't Bastion Lebel, en 't andere nae dat van 't Hof, doch d'onse hebben haer seer dapperlijck op den vollen dagh, en onder het faveur van 't schieten, dat d'onse twee uren langh tegens de Turcken deden, van daer doen delogeren; noch andere, daer toe gecommandeert zijnde, hebben ondertusschen hare Wercken opgevult, en haer Gabions en Galderyen verbrant, soo dat sy weder op nieuw hebben moeten beginnen. Maer, mijn Heer, het is tijdt, om ons te secoureren; wy verliesen veel Volcks en veel Officiers, doch meer door de Roode Loop, als door het Vuur van den Vyandt; want dagelijcks sterven'er omtrent 60 van dese Sieckte. Wy hebben geen meer Granaden, 't welck onse beste beschermingh was. Onse Canons zijn ten deele door den Vyant geruineert, en ten deele geborsten, sonder

 dat

dat men 50 Schooten, door de quade Stof, die den Gieter daer toe genomen heeft, daer mede heeft konnen doen; en den Vyant, siende dat hy met weynig Volck in de Grachten niet kan logeren, maeckt groote Logementen in het Conterscerp, om daer veel Volcks te houden, en een extraordinair effort te doen. Het is seker, dat de Vyanden veel Janitsaren hebben verloren, en noch dagelijcks verliesen, en dat sy veele Gequetsten en Siecken van deselve Sieckte, welcke van gelijcken onder haer regeert, hebben. Sy hebben verscheyde Campementen, verre genoeg van den ander, en sullen seeckerlijck geslagen werden, indien sy uw Hoogheyt hier verwachten, 't welck ick niet geloof, dat sy sullen doen: sy zijn tegenwoordig niet over de 60000 Combattanten sterck, en het eene Campement kan geslagen werden, voor dat het andere het kan secoureren. Wy verwachten dan de aenkomst van uw Hoogheyt met een extreme impatientie, doch ick niet soo veel, om van de Belegering bevryt te zijn, als wel om de eer te hebben, van hem met respect van mijn Gehoorsaemheden te verseeckeren, gelijck als sijn seer ootmoedigen en gehoorsamen Dienaer

STARRENBERG.

P. S. Soo aenstonts komen mijn Mineurs my adverteren, dat sy de Vyanden onder haer onder het Hof-Bastion hooren arbeyden, soo dat sy de Gracht onder de Aerde gepasseert moeten zijn, en 'er geen tijdt meer verloren magh werden.

Wy komen weder tot het Dag-Register. Den 28 heeft den Vyant volgens sijn gewoonte weder beginnen te canonneren / en Bomben in te werpen. Des morgens was'er een stercke Regen / soo dat'er niet veel voorgenomen wierdt. 's Namiddags tusschen 4 en 5 uren liet den Vyandt aen de rechte zijde van het Ravelijn een Mine springen / en stormde daer op / doch hy wiert van ons Canon seer euvel ontfangen / en van de Soldatesque gerepousseert. 's Namiddaghs heeft sigh den Vyandt voor de Burg-Pastey gants in de Grachten gelogeert; in de nacht stack men weder Raketten uyt. Den Vyant sette sijn Wercken in de Grachten / en over-al / sterck voort. 't Woort was St. Thomas en Gratz: Den 29 heeft den Vyant weynig gecanonneert / en daegs daer mede stil geweest / doch met het werpen van Bomben en Steenen gecontinueert; tusschen 9 en 10 uren heeft hy in de laetste Affnijding van 't Ravelijn een Mine laten springen / sonder echter iets te ondernemen; omtrent 12 uren heeft hy noch een andere Mine in het Contrescarp voor de rechte Face van de Burgh-Pastey laten opvliegen / doch daer op niet anders gedaen / als sijne naderingh in de Grachten gefaciliteert / en sijn Wercken over-al voort geset. 't Woordt was St. Ignatius en Raab. Den 30 heeft den Vyant niet stercker als op gisteren gecanonneert / doch met het inwerpen van Bomben / Steenen en Vier-Kogels den gantsen dagh gecontinueert / en met sijn Wercken over-al voort gevaren; in de nacht heeft hy drie-mael / doch vergeefs / op 't Ravelijn toegeset. 't Woort was St. Thomas en Lintz. Den 31 continueerde hy met canonneren en 't inwerpen van Bomben en Steenen; omtrent de middagh heeft hy in

't Ra-

't Ravelijn aen de rechter hant een Mine laten springen / gelijck oock 's namiddags noch een ander in het Contrescarp voor de Face van de Burgh-Pastey; hy heeft echter niet verders voorgenomen / als sig alleen de wegh in de Grachten te bereyden. 's Namiddags sagh men / dat den Vyant sijn Canons uyt de Approchien voerde / en hoorde men oock in 't Walt [of Bosch] en daer omtrent canonneren; by den dagh en nacht sette den Vyant sijne Wercken yverig voort. Hooftman Kressel van de Artillerye wiert doot geschoten. Onsen Kondschapper quam weder binnen / verseeckerende / dat wy gewis gesecoureert souden werden. 't Woordt was St. Georg en Ulm.

Den eersten September heeft den Vyandt met het inwerpen van Bomben en Steenen / en 't voortsetten sijner Wercken / yverigh gecontinueert / doch met canonneren stil geweest. Omtrent 12 uren hebben wy in de Grachten voor de Burg-Pastey een Uytval gedaen / doch deselve liep niet wel af. Omtrent den avont en de nacht door is den Vyant over de Grachten en de Contra-Mine des Lebels gegaen / en heeft aldaer / gelijck oock aen de Burg-Pastey / beginnen te mineren / en sigh in den Lebel langs de Face gelogeert / alschoon men trachte om hem sulks van de Pasteyen met Bomben en 't inwerpen van Steenen te verhinderen. Op heden heeft men weder Raketten opgesteken. 't Woort was St. Augustin en Crembs. Den 2 / vroegh / heeft den Vyant een Mine aen de Spitz van de Burg-Pastey laten springen / welke / alschoon die te veel te rug gingh / nochtans aen den Vyant de wegh tot een betere Mine heeft geopent. Met canonneren en 't inwerpen van Bomben was 't even als daegs te voren. 's Namiddags / als den Oversten Luytenant Gschwind sijn Post visiteerde / wiert hy van een Steen aen de Schouder en Arm gequetst. Omtrent 10 uren / voor de middag / is tegens den Lebel / om het mineren aen de Face te verhinderen / een kleyne Uytval / doch tot onse schade / gedaen. Daegs en 's nachts heeft den Vyant aen alle Plaetsen met sijn Wercken geadvanceert / en 's nachts ten 10 uren onse Caponiers / dicht aen den Lebel / aengesteken. In de nacht heeft men weder Raketten opgesteken. 't Woort was St. Barbara en Gratz. Den 3 heeft den Vyant weynig gecanonneert / maer seer veel Steenen in geworpen / en daer mede groote schade gedaen: den gantsen dagh over / gelijk oock den voorleden nacht / zijn de onse met den Vyant in de Minen aen de Burg-Pastey te samen gekomen / en hebben tegens de middagh malkander soo verre gerescontreert / dat sy een gat in des Vyandts Mine hebben gemaeckt / en 's namiddaghs met den ander gechargeert. Op den dagh zijn verscheyde Gevangenen in gebracht / gelijck oock eenig Vee. Men heeft des namiddags met Geschut horen schieten. 't Guarnisoen ontfong van daeg een halve Maent Soldy. Den gantsen dagh door heeft het geregent. 's Namiddags quamen 8 Storcken van Kahlenberg in de Stadt vliegen / 't welck men voor een goet teken hielt. In de nacht ten 10 uren hebben wy het Ravelijn / en onse Caponiers aen beyde zijden van 't Ravelijn verlaten / en in brant gesteken / waer in den Vyant sig aenstonts logeerde / en verschanste. Men heeft seer veel

Raketten laten opvliegen. Den Hooftman Muller / van het Regiment van Mansvelt / wiert gequetst / en is van sijn Wonde oock gestorven. 't Woordt was St.Carel en Napels. Den 4 heeft den Vyant niet gecanonneert / en alleen veel Steenen en eenige Bomben ingeworpen ; omtrent 3 uren 's namiddags heeft hy een Hooft-Mine aen de Burg-Pastey laten springen / en daer door een goedt gedeelte van de rechter Face van de Spits om-ver geworpen / oock daer op anderhalf uur langh gestormt / en sig tot aen de Voet gelogeert ; in welcke gelegentheydt aen beyde zijden veel gebleven en gequetst zijn ; sijn Excellentie den Heer Graef van Starrenberg / de beyde Generaels Wachtmeesters / de Graven Taun en Serini / den Oversten Souches en Scherffenberg / en meer andere hooge Officiers / bevonden sig hier by / alsoo het even op 't aflossen van de Wacht geschiede ; men schoot als-doen sterck met Carkatsen / waer door men aen den Vyant in dese Storm / gelijck oock in alle de andere / die hy dede / de meeste schade heeft gedaen. In den Lebel / gelijck oock in 't geabandonneerde Ravelijn en Caponiers / heeft den Vyandt allenthalven sijn Wercken voort geset ; wy werckten in tegendeel aen onse Affnijdingen. Voor de middag regende het sterck. In de nacht hebben wy meerder Raketten als opt voor desen aengestoken en laten opvliegen ; oock daegs een Kondschapper upt gesonden. 't Woort was St. Dominicus en Straetsburg. Den 5 heeft den Vyant weder met swaer Canon geschoten / en met het werpen van Steenen en Bomben gecontinueert ; 's namiddags / omtrent 6 uren / meende hy sig in de Mine van de Burg-Pastey verder in de hoogte te logeren / doch hy wiert afgedreven. In 't geabandonneert Ravelijn en de Grachten daer by / gelijck oock in de Caponiers tegens den Lebel / heeft hy sijne Wercken sterck voort geset. 't Woort was St. Dominicus en Passau. Den 6 heeft den Vyant weder met canonneren en 't inwerpen van Bomben en Steenen gecontinueert. Omtrent 1 uren / 's namiddags / heeft hy aen den Lebel de twee Facen door mineren om-verre geworpen / en daer op sterck toegelopen / doch most in 't kort daer mede ophouden / alsoo de Mine de Muur tot den Aenloop niet bequaem ter neder had gelegt / en vermits ons Canon en Volck dappere tegenweer aen hem deden. Den nacht door heeft den Vyant sijn Wercken / voornamentlijck in de Grachten voor 't Ravelijn tot aen de Courtinen / voort geset. Wy lieten weder Raketten opvliegen / en verbeterden en verwijden onse Affnijdingen ; oock maekten wy verscheyde Batteryen op de Spanjaerts-Pastey / aen de verhoogde Courtinen / in de Paradijs-Gartel / in de nieuwe Burgh en andere plaetsen in de Affnijdingen. 't Woordt was St. Jacob en Ceulen Den 7 begon den Vyandt met sware Canons iets meerder als voor-heen te schieten / doch continueerde daer mede niet boven de 2 uren ; 's namiddags schoot hy echter weder met Geschut / en wierp oock Bomben en Steenen in. Dien nacht en dagh sette hy sijn Wercken / voornamentlijck in 't Ravelijn / voort. In de nacht sagen wy Vuur en Raketten / 't welck men vermoede van onse secourerende Armee te zijn. Wy lieten oock Raketten opvliegen. 't Woort was St. Paulus.

Den

Den 8 heeft den Vyant gecontinueert / om Steenen en Bomben in te werpen/ en is oock met sijn Wercken in de Grachten in dier voegen geadvanceert / dat hy 's namiddaghs ten 4 uren aen den Level in de onderste Flancq twee Fourneaux liet springen / en daer op tot twee-mael met een groote menigte stormen/ doch hy wiert alle beyde de reysen door 't Geschut seer eubel ontfangen / en van onse Soldatesque afgedreven / waer in van de Ruyterye de Overste Luytenant Crois / den Ridder Gaber en eenige andere Officiers gewont wierden. Des namiddags sag men in des Vyants Leger een groote alteratie / doch of 't selve wegens ons aennaderend Secours was/ wist men niet. 's Nachts konde men door 't sterck vuuren van des Vyants Wachten wel sien / dat hy sigh met meenigte in 't Gebergte sette. Omtrent den avont heeft den Vyant sijn Biddagh/ onder 't sterck lossen van 't Geschut / wederom gehouden / en in de nacht sijne Wercken tegens de onderste Flang en in de Communications-Linien sterck voort geset. 's Nachts wierden weder veel Raketten opgeschoten. Den Heer Generael Starrenbergh liet niet na / om soo wel de geattacqueerde Courtine als beyde de Basteyen met nieuwe Affsnijdingen te voorsien / oock inwendig de Huysen en Straten met Kettingen en Traversen te bebolwercken / en met Batteryen te voorsien. 't Woordt was St. Philips en Madrid. Den 9 heeft sig den Vyandt met het inwerpen van Bomben en Steenen even als daegs te voren gedragen / en den gantsen dagh daer mede gecontinueert ; omtrent de middagh sagh men de meeste Troupen van den Vyant na het Wald en Kalenbergh in Bataillie staen / haer Tenten af breken / en haer Leger opheffen of veranderen / vermoedelijck wegens het aennaderend Secours. Omtrent 10 uren quam een Gevangen in / welcke des Vyants groote consternatie rapporteerde ; doch onaengesien het selve / continueerde hy echter noch geduerig met canonneren ende 't inwerpen van Bomben en Steenen ; oock sette hy sijn Werken en Minen tegens de onderste Flancq en de Courtine yverig voort. Den gantsen dagh tot aen den avont trock hy echter tegen 't Gebergte/ en stelde sig daer in goet postuur. 't Woort was St. Margriet en Olmutz. 's Nachts omtrent ten 10 uren heeft sig den Vyant van de onderste Flancq / die wy meestendeels hadden verlaten / en van een gedeelte van de Communications-Linien voor de Courtine / na dat hy drie-mael daer op aengevallen was / Meester gemaeckt / en aenstonts in de Courtine op drie plaetsen beginnen te mineren ; oock in de twee geattacqueerde en opgesprongen Bolwercken sijn Wercken en Minen voort geset. Desen voor-middagh vloog uyt des Vyants Leger een witte Duyve in de Stadt / 't welck men voor een goet teken hielt. Den 10 heeft den Vyant weynig gecanonneert / doch met 't inwerpen van Bomben en Steenen aengehouden / en niet alleen begonnen te mineren / maer oock sijn Wercken allenthalven voort geset. 's Nachts ten 11 uren heeft hy aen de Burg-Bastey een Mine laten springen aen de rechter hant van de voorgaende / doch sonder eenig groot effect / als dat hy sig de wegh tot een Hooft-Mine faciliteerde / en die oock aenvongh. Ondertusschen sette hy sijn Wercken wel voort / doch

doch wiert in sijn mineren door de af werping van de groote Bombe iets verhindert. In de nacht liet men wederom veel Raketten op springen. 't Woordt was St. Thomas en Florencen. Den 11 begon den Vyandt seer sterck met swaer Geschut te schieten / doch continueerde daer mede niet boven een uur; met het inwerpen van Bomben en Steenen voer hy echter sterck voort. 's Namiddags heeft hy weder beginnen te canonneren / doch by geval daer in maer gecontinueert; sijn Wercken sette hy niet sterck voort. 's Namiddaghs ten 4 uren heeft men gesien / dat den Vyant gants uyt sijn Leger na het Geberghte ruckte / en met alle het Volck / 't welck in Leopoldstadt was geweest / over sijn Brugge derwaerts marcheerde; oock bemerckte men / dat sigh eenige Troupen in 't oude en nieuwe Gebouw van den Kahlenberg versamelden / en avanceerden / 't welck ons Secours was / also men korts daer na de Stucken Geschut na de Stadt toe / dat is / tegens des Vyants geavanceerde Troupen aen den Voet van den Kahlenberg / sagh speelen / en geduerigh meer en meer Volck aen komen; den Vyant trock sigh in tegendeel hoe langer hoe meer na 't Gebergte te samen / 't welck tot in de nacht continueerde. 't Nachts kregen wy door Raketten van het Secours naricht / en gaven daer op een diergelijcke leus. Den Vyant onderliet echter niet / om sijne Wercken voort te setten / en sterck te canonneren. 't Woort was St. Dominicus en Inspzugh. Den 12 heeft den Vyandt buyten gewoonte aengevangen te canonneren / Bomben en Steenen in te werpen / en daer in tot 's namiddags gecontinueert / oock over al sijn Wercken yverig voort geset / soo dat wy alle oogenblicken verwachteden / dat hy sijn Mine soude laten springen. Met het aenbreecken van den dag sagen wy / dat onse Armee / van 't oude en nieuwe Slot van den Kahlenberg / sigh herwaerts en onder den Berg begaf / en met Geschut geduerig op den Vyant chargeerde en avanceerde / soo dat die tegens de middagh aen 't eynde van de Kahlenberg tot voor aen 't Wijn-gebergte quam. 's Middags sagen wy oock / dat des Vyants gantse Macht derwaerts trock / en de Bataillie aenvang begon te nemen / na dat den selven Vyant te voren veel Bagagie-Wagens en Paerden / nevens veel 1000 Menschen / uyt het Leger had gesonden. Doch eer wy hier mede verder voort gaen / moeten wy eerst noch seggen / wat ondertusschen / soo in 't Leger van den Hertogh van Lottharingen als andersints / voor dit Ontset is gepasseert.

Wy hebben hier voor gesegt / dat de Turcken de Keyserse uyt het Eylandt Thabor en Leopoldstadt / leggende vlack voor de Stadt Weenen / in de Revier den Donau / hadden doen retireren; 't selve geschiede den 17 July: want de Turken / aen de Lant-zijde Weenen rontom besloten hebbende / en wel siende / dat / indien sy aen de Water-kant die Stadt mede niet konden besluyten / geduerig Secours daer binnen soude komen / en de verovering van deselve seer difficil maecken / sonden wel 40 Vaendelen Janitsars / en eenige andere van haer beste Krijgs-luyden / derwaerts / welcke aen de Brugge met de Keyserlijcke Cavallerye-Wacht / die haer noch lang ophielt / schermutseerden / doch dwon-

dwongen eyndelijck de Keyserſſe / alſchoon die Secours uyt haer Leger kregen / te wijcken / hoewel niet ſonder groot verlies van de hare / alſoo drie Veltſtuckjes / die voor aen de Brug ſtonden/ geduerig op haer los gebrant wierden/ en de Turcken groote ſchade toevoegden ; van de Keyserſſe bleven 'er in die gelegentheyt mede wel 2 a 300 / en wiert den Generael Schultz / die ſigh in die gelegentheyt daer by bevont / gequetſt ; de Keyserſſe bleven echter noch in poſſeſſie van de twee andere Eylandekens/ die daer achter lagen/ en van de Bruggen / die aen deſelve waren / ſoo dat de Turcken geen Paſſagie aen dees zijde van den Donau hadden/ maer alleen hadden belet/ dat men geen Toevoer in Weenen konde brengen/ of eenige communicatie met die Stadt hebben ; 't Keyserlijcke Leger onthielt ſig daer op aen de andere kant vlack over Weenen / doch moveerde ſig ſomtijts wat nader na boven of beneden / na dat de ſaecken vereyſten ; want de Tartaren / terwijl dat het Belegh voor Weenen duurde / liepen met groote Partyen voor-by Weenen in Ooſtenrijck / en ſelfs by Ens ; ſy namen daer aen geen zijde den Donau niet alleen veel kleyne Plaetsjes in / maer ſtaken oock de meeſte Dorpen in brant / en voerden veel Chriſtenen gevangen wegh ; invoegen den Hertogh van Lotharingen aen den Generael Dunewalt / die ſigh tot Crembs / zijnde eenige Mijlen beneden Weenen aen den Donau / bevont / om die Poſt te bewaren / eenige Volckeren toeſont / om deſe Roof-vogels op te ſoecken / en haer branden te beletten / gelijck den ſelven Generael oock aenſtonts in 't werck ſtelde / en niet alleen verſcheyde Partyen van deſe Tartaren ſloeg / maer oock veel gevangen Chriſtenen / ſoo Mannen als Wijven / verloſte.

Wy hadden by-na vergeten / om hier in te voegen / dat den Generael Dunewalt / die ſijn Keyserlijcke Majeſteyt / toen hy van Weenen na Lintz vertrock / met eenige Troupen convoyeerde / door een Party Tartaren van ter zijden en by 't Boſch van Weenen wiert aengetaſt / doch hy ſloegh deſelve gelukkigh / en kreegh in die gelegentheydt niet alleen eenige Gevangens / maer oock onder deſelve den Grave Serini / Soon van den onthoof den Grave Pieter Serini / en Swager van den Teckeley ; deſelve wierdt aenſtondts na Lintz geſonden en gevangen geſet / alſoo men preſumeerde / dat hy den Keyser had ſoecken te verraden / en met deſe Partye alleen gekomen was / om de Keyserlijcke Schat wegh te nemen ; men gaf oock voor / dat hy de eenige oorſaeck was / dat den Primo Vizir Weenen belegert had / alſoo hy / terwijl hy by ſijn Swager den Grave Teckeley was geweeſt / niet alleen tegens des Keysers intereſt gehandelt ſoude hebben / maer oock den ſelven Vizir geraden/ om Weenen/ met ſijn komſt in Ongaryen / aenſtonts te belegeren / alſo 'er geen Macht genoegh by de Keyserſſe was / om hem de verovering van dien te beletten ; doch wat hier van zy of niet / ſullen wy niet bediſputeren / alſoo die ſaken tot noch niet recht in 't licht zijn gekomen : maer 't is echter ſeecker / dat deſen Grave naderhant door de Keyserlijcke Rechtbanck is geordonneert / om in een eeuwige Gevangenis te blijven.

Wy hebben hier voor gesegt / dat alle de Ongaren / die onder den Palatijn in Ongaryen tot dienst van den Keyser in 't Velt gebracht waren / tot den Teckeley waren over gelopen: dit bleef hier noch niet by / alsoo met de komst der Turcken voor Weenen niet alleen de meeste Graven en Gespanschappen in Neder-Ongaryen / maer oock by-na alle de Steden / uytgenomen Presburg/ sig voor hem verklaerden. Gemelde Teckeley liet daer op eenige van sijn Troupen na de kant van Silesien en Moravien / als werwaerts hy nu de Pas vry hadde / trecken / om daer / 't geen dat sy konden / uyt te wercken; deselve namen daer oock eenige kleyne Plaetsjes in / en staken veel Dorpen in brant: en vermits sy mede omtrent Jabloncka / zijnde de voornaemste Pas / die Silesien bewaert / quamen / was men daer onder de Lantluyden soodanig bevreest/ dat alles van 't platte Landt in de Steden vluchte / en de Stenden van Silesien oock eenige Lantvolckeren op ontboden/ om dat Lantschap te bewaren.

Vermits ondertusschen de Turcken voor Weenen niet bequamelijck van die kant van den Donau / alwaer sy lagen / van Offen met Ammunitie en Vivres voorsien konden werden / alsoo de Guarnisoenen van Raab en Comorra op alle Convoyen pasteden / en daer in een groote verhindering by brachten / sont den Primo Vizir aen den Husani Bassa bevel / om sig met eenige Troupen by den Teckeley / die aen de andere zijde van den Donau en aen de Waeg lag / te vervoegen / en te trachten / om de Stadt Presburg te bemachtigen / op dat hy daer een bequame Passagie over den Donau soude konnen hebben/ een Schipbrug laten slaen / en alsoo van die kant van alles geprovianteert werden; dit wierdt wel ondernomen / en quamen dese Volckeren / ten getale van omtrent 20000 Man/ ten dien eynde derwaerts / maer den Hertogh van Lottharingen/ welke op die tijt voorgenomen had / om de Regimenten van Grana en Baden/ welcke in Raab lagen / en nu soo nodig aldaer niet van doen waren / alsoo de Turcken Weenen toch belegert hadden / uyt die Plaets weder by sijn Leger te trecken / en ten dien eynde / om haer van eenige overval der Turcken te preserveren / tot aen Presburgh was genadert / hier van verwittigt / sont aenstonts den Prins Louis van Baden / welcke dien dagh de Avant-guarde had gecommandeert / met eenige Esquadrons van de Volckeren van den Vorst Lubomirsky / benevens de twee Regimenten van Palfi en Styrum / op haer af; welke aenstonts op de Volckeren van den Teckeley soodanig chargeerden/ dat die de vlucht mosten nemen; de Turcken hielden wel een weynigh langer stant / maer mosten eyndelijck mede wijcken / met verlies van tusschen de 7 en 800 van de hare / daer onder een voorname Aga; de Keysersse kregen oock wel 1000 Bagagie-Wagens; dit was een seer groote saeck voor haer / want indien sy een dagh langer hadden gewacht / soude Presburg verloren hebben geweest / alsoo die van binnen belooft hadden den Teckeley 's anderendaegs te sullen huldigen / en alles/ wat tot een Schipbrugge vereyst wiert / te verschaffen / daer in tegendeel de Keysersse nu niet alleen Presburg behielden / en korts daer na tot versterckingh van 't Guarnisoen 600 Man daer in leyden / maer

oock de Passagie over den Donau / om 't Leger voor Weenen te komen pro-viandeeren / beletten / en alle de Schepen / die den Teckeley en de Turcken tot de Schipbrug reeds by-een hadden / ruineerden. Den selven Teckeley re-tireerde sig met de Turcken na de Waegh / van waer hy tot sijn justificatie aen den Primo Vizir de volgende Missive schreef / welcke door de Keyserse onder-schept wiert.

Missive van den Teckeley aen den Primo Vizir.

Seer groote Vorst, en goedertieren Heer:

ZYnde met de gantse Ongarise Armee en de auxiliaire Ottomannise Troupen by Presburgh komen camperen, soo dede ick sonder tijt-verlies door goede Kondschappers de Duytse Machten, onse Vyanden, recognosceren; en verstaen hebbende, dat sy in een seer groot getal waren, soo was ick in de Krijgs-raet, die den Heer Hussani Bassa en ick daer over hielden, van advys, om niets te hazarderen, noch oock met haer hant-gemeen te raken, alsoo wy veel swacker waren, en dat de Aerde seer gesloten was; oock dat het best was de Wagens en Munitien, terwijl dat het tijt was, te rug te senden, en vervolgens ons na de Rivier de Waeg te retireren, om den Vyandt in de wijde Pleynen te locken; maer den Heer Bassa, defererende noch aen mijn advijsen noch aen mijn waerschouwingen, is haer met sijn Armee gaen rencontreren, en heb ick een Partye van mijn Cavallerye tot te grooter veyligheyt daer by gevoegt; maer desen stercken en voordeelig gepostеerden Vyandt heeft haer ten eersten met vigeur aengetast, en deselve met eenig verlies van onse zijde qualijck getracteert. Ick beken waerlijck, dat my dit voorval seer gevoelig is geweest, soo om dat den Heer Bassa liever het gevaer heeft willen ondernemen als mijn advys volgen, als om dat ick de Troupen, die men my had doen verhopen, niet by der hant hadde; ick soude met de selve sonder twijffel de avantagie hebben gehad, indien die soo talrijck en goedt waren geweest, als men my belooft had. Derhalven is 't, dat ick Uw Hoogheyt voor de twede-mael seer ootmoedig versoeck, om my die soo haest, als het mogelijck sal zijn, te senden, ten eynde ick door eenige andere advantagie my tot sijn glorie van mijn belofte kan acquireren. En dit is het ware verhael van 't gene is gepasseert, 't welck ick aen uw Hoogheyt sende; aen wien ick vorders een lang leven en uytflickerende overwassinge van voorspoet in alle sijn ondernemingen wensche. Gedaen in 't Leger by de Rivier de Waeg, den 29 July, 1683.

Van uwe Hoogheyt de alderootmoedigste en onderdanigste

EMERICK TECKLY.

't Opschrift was: **Aen den seer grooten Vorst en machtigen Heer, den Vizir van de uytstekende Ottomannise Porte, mijn seer aengenamen Heer.**

Na dit Gevecht begaf sigh het Keyserlijcke Leger weder na de kant van Weenen / en bleef daer dees zyde van den Donau bewaren / terwijl de Turcken on-

ondertusschen aen de andere kant van den Donau met stercke Partyen uyt liepen / en dan de eene of de andere Plaets aen die Rivier / gelijck als Klooster-Nieuburgh of Tulm / scheenen te willen belegeren ; maer daer quam echter niets af / soo men meent / om dat den Generael Dunewalt met eenige 1000 Man tot Crembs / zijnde niet verre van daer / lag / en op al haer bewegingen paste. In tegendeel liet sigh den Oversten Heusler met eenige Keyserlijcke Volckeren / ruym in 't begin van Augusti / in Schepen over den Donau setten / en taste de Turckse Volckeren / die tusschen Klooster-Nieuburg en Nusdorf stonden / met een groote geswintheydt en vigeur aen / soo dat hy 'er wel 300 van neder maeckte / en eenige gevangen mede nam ; doch alsoo het nodig voor hem was / dat hy sigh niet langh aldaer op hielt / alsoo de Turcken hem beset konden hebben / begaf hy sig aenstonts weder te rugh / nemende echter twee Kemels mede / die hy aen de Schepen vast bont / en alsoo liet over swemmen / doch op dit gesicht quamen noch veel andere Kemels / die men door de haest niet konde mede nemen / dese volgen / en alsoo tot aen de andere zyde over swemmen / alwaer sy wierden opgehaelt / en alsoo tot buyt bekomen.

Den Primo Vizir / evenwel onvernoeght / dat sijn Volckeren / gelijck als gesegt is / by Presburg tegens de Keyserse soo slecht gevaren waren / en dat daer door sijn voornemen (niet alleen / om de andere zyde van den Donau in sijn Possessie te krijgen / maer oock / om de Christenen te beletten van aen die kant met den ander tot het ontset van Weenen te konnen conjungeren) gebroocken was / verloor echter de moet niet / om die kans op nieus te doen hervatten ; ten dien eynde liet hy onder de Bassas van Groot Waradijn en Erla in Ongaryen een Macht van 15000 Man op nieu by den ander komen / welke / in 't midden van Augusti de Brugge tot Gran gepasseert zijnde / af waerts na Presburgh quamen affacken / en daer omtrent alles in de Asse leyden : den Hertog van Lottharingen / die de Marchstroom boven Weenen eenige dagen te voren had verlaten / op het advys / dat den Grave Teckeley met sijn Volckeren / die aen de Waeg stonden / over den Weyssenberg wilde inbrcken / hier van tijdelijck verkondschapt / trock aenstonts weder hoger op / en commandeerde eenige Volckeren van den Vorst Lubomirsky / en eenige Keyserlijcke Ruyterye / om haer ten eersten aen te tasten / gelijck sy oock by een seeckere Plaets / genaemt Bisbergh / deden ; 't Gevecht tusschen beyde was ruw en scherp / doch de Polen van ged. Vorst Lubomirsky / te seer op 't Gevecht verhittende / en sigh te verre wagende / wierden niet alleen gerepousseert / maer oock met een groote furie tot aen de Voortroupen van den Hertog van Lottharingen gejaeght / op welcke de Turcken doen niet alleen chargeerden / maer oock op de Bataillie aendrongen / en met een groote furie de eerste Linie van de Curassiers door braken ; 't selve soude licht slimmer voor de Keyserse afgelopen hebben / indien de Dragonders / die van ter zyden quamen defileren / met gesloten Gelederen op dese voorste Troupen niet soodanig hadden gechargeert / dat die niet alleen op de vlucht geraeckten / maer oock meest neder

ge=

gemaeckt wierden; de Keyserse setten haer datelijck na / soo dat vele / diens getal men op meer als 300 neemt / daer onder selfs den Bassa van Erla gewecst soude zijn / het niet siende te ontkomen / in den Donau sprongen / en aldaer meest verdroncken / alschoon sy dicht by 't Turckse Leger / dat aen de andere zyde van den Donau voor Weenen lag / waren; de nacht belette aen de Keyserse / om de Turcken / die sig te rug over de Marchstroom retireerden / verder te vervolgen / sigh derhalven genoegende met 16 Standaerden / vele Herpaucken / 600 Paerden / en eenige Gevangenen / die sy hadden bekomen; van de Keyserse kant geeft men voor / dat de Turcken in dit Gevecht 2000 Man / en de hare alleen 30 hebben verloren / doch 't is te geloven / dat het eene wat te veel en 't andere wat te weynig uytgemeten is.

Zedert dese Actie begaf sigh het Keyserlijcke Leger te rugh na de kant van Tuln / zijnde beneden Weenen / om daer met de Auxiliaire Troupen / die daer reeds gekomen / of in Aentocht waren / te conjungeren; want de Ceur-Beyerse Volckeren waren daer zedert eenige tijdt al geärriveert / en de Poolsse / Ceur-Saxise / Franckise en andere Troupen in de Marsch / om met het begin van September / op 't versoeck van den Keyser / aldaer mede te zijn; doch de Ceur-Brandenburgse Volckeren / die men mede verwacht had / quamen niet / alschoon den Vorst van Anhalt wegens sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt van Brandenburgh aen 't Keyserlijcke Hof was gekomen / om over 't senden van dien te tracteren/en goede hoop gaf/dat die souden volgen; maer alsoo dien Ceurvorst / na 't schijnt / wat te veel pretendeerde / en/ soo men segt / dat de Gereformeerden in Ongaryen / Silesien / &c. in haer vorige staet herstelt souden werden / tot welcks versekering hy drie Hertogdommen in Silesien eyschte/ en men aen 't Keyserlijcke Hof sulcks niet wilde toestaen/ bleven dese Troupen / die al by Crossen / na de kant van Silesien / ten getale van 13 a 14000 Man / gereet stonden / gelijck als gesegt is / te rugge; de andere echter 't ongemack / 't welck door 't verlies van Weenen aen de Christenheyt scheen te sullen over komen / op een andere wijse overwegende / quamen / als hier voor gemelt is / met haer Troupen derwaerts / namentlijck den Coning van Polen / (die in July uyt Crakouw was vertrocken / en door Moravien gepasseert) en de Ceurvorsten van Saxen (die door Bohemen was gemarcheert) en Beyeren met gemelde haer Troupen in Persoon / en den Vorst van Waldeck met de Franckise Creyts-Volckeren: in 't begin van September voegden sig alle dese Machten te samen / zijnde den Keyser van Passau en Lintz daer mede by gekomen / en conjungeerden in 't Veldt van Tuln; bestaende het Keyserlijcke Leger ('t welck zedert met andere Troupen uyt het Rijck versterckt was) en dat van de andere Vorsten als-doen in de volgende Manschap; gelijck als men na de uytgegeven Lijst heeft konnen bespeuren; doch of deselve juyst haer rechte getal hebben gehad / of niet / sullen wy niet bedisputeren / als wel wetende / dat in diergelijcke dingen in 't gemeen het grootste wert voor-gegeven.

Lijst van het Keyserlijcke Leger.

RUYTERYE,		RUYTERYE,		INFANTERYE;	
Caprara	600	Dunewald	600	Baden	1500
Saxen-Lauwenburg	600	Latron	600	Grana	1500
Rabarta	600	Keri	600	Lottharingen	1000
Palffi	600	Schultz	600	Wurtemburg	1000
Taf	600	Styrum	600	Beck	500
Mercy	600	Herbeville	600	Daun	1800
Gondola	600	Heufler	600	Saltzburg	800
Caraffa	600	Riccardi	500	Croy	1500
Hallaweil	600	Kuffteyn	600	Dim	300
Montecuculi	600	Polackse Croaten	3500	t'samen	9900
Gotz	600	Polackse Dragonders	600		
Piccolomini	600	t'samen	17200		
Veterani	600				

Bestaende dit Leger in 27100 Man.

Lijst van het Leger van den Ceur-Vorst van Saxen.

1. Twee Compagnien Dragonders onder den Graef Reus.
2. Een Compagnie Ceurvorstel. Lijf-Trawanten te Paert.
3. 't Ceurv. Lijf-Regiment te Paert.
4. 't Regiment te Paerdt van den Velt-Marschalck Goltz.
5. 't Ceurv. Lijf-Regiment te Paert.
6. 't Regiment te Voet van den Velt-Marschalk Luytenant Flemming.
7. 't Regiment te Voet van den Oversten Kuffers.
8. Een Compagnie Granadiers.
9. De Artillerye-Bediende van 18 Stucken en 4 Mortiers.
10. 't Regiment te Voet van den Oversten Lowen.
11. 't Regiment te Voet van Hertogh Christiaen tot Saxen.
12. 't Regiment te Voet van Goltz.
13. 't Regiment te Paert van den Graef van Trautmansdorf.
14. 't Regiment te Paert van den Oversten Plate.
15. Twee Compagnien Dragonders onder den Graef Reus.

Bestaende dit Leger in 10200 Man.

Lijst van 't Leger van den Ceur-Vorst van Beyeren.

INFANTERY,		INFANTERY,		CAVALLERY,		CAVALLERY,	
Degenfeld	1200	Pereuse	1200	Munster	600	De Dragonders van Degenfelt	1000
Sternau	1200	Romple	600	Beaunau	600	Een Nieub.Comp.	100
Preising	1200	Beyers. Creytsv.	1200	Schick	600	t'samen	3500
Mercy	1200	t'samen	7800	Arck	600		

Bestaende dit Leger in 11300 Man.

De

De Poolsse Volckeren bestonden in	22600
De Franckise Volckeren in	8000
De Gotthise in	1200
De Wurtembergse in	1200
De Keyserlijcke Volckeren, volgens de boven-staende Lijst, in	27100
De Saxise Volckeren in	10200
De Beyerse Volckeren in	11300
Soo dat het gantse Christen Leger bestont uyt	81600 Man.

Wy souden wel een Lijst van de Poolsse Volckeren en de andere / die hier boven staen / mede in gelast hebben / maer alsoo wy die niet hebben konnen bekomen / hebben wy echter den Leser der selver getal willen mede deelen / soo correct als wy 't selve hebben konnen krijgen.

Om nu te toonen / wat Macht dat de Turcken voor Weenen daer tegens hadden / sullen wy hier een Lijst van der selver Volckeren / soo als die den 7 September voor Weenen gemonstert waren / en welcke men in de Tent van den Primo Vizir naderhant vont / in voegen.

Lijst van 't Turckse Leger voor Weenen.

1. Mustapha Bassa, Primo Vizir, met sijn Janitsaren en Hofstoet 6000
2. Rara Mehemet Bassa uyt Mesopotamien 5000
3. Heyra-Bassa uyt Bosnia 6000
4. Ibrahim Bassa van Offen 5000
5. Husan Bassa van Damasco 3000
6. Hesani Bassa van Temeswar 1000
7. Mustaffa Bassa uyt Silistrien 500
8. Sei Loxy Achmet Bassa uyt Armilla 1000
9. Cori Agi Beglenbergi uyt Rumeria 6000
10. Bekier Bassa van Aleppo 1000
11. Achmet Bassa uyt Mansefchen 800

Te samen 38000 Man.

12. Achmet Bassa van Zygra 600
13. Hasan Bassa van Hamina 500
14. Hali Bassa van Teck 500
15. Ali Bassa van Sebasta 1000
16. Ali Bassa van Anzira 500
17. Achmet Bassa van Aseros 1000
18. Ali Bassa van Canamina 1000
19. Mustapha Bassa van Eusek 500
20. Husani Bassa van Dolin 600
21. Emier Bassa van Adera 500
22. Assar Bassa van Nicopoli 1000
23. Hosani Bassa van Nieta 500
24. Ali Bassa van Benis 300
25. Husan Bassa van Sermin 300
26. Jarigi Bassa van Erlau 600
27. Achmet Bassa van Quærissat 1000
28. Osman Bassa Aisi van Kuttalia 1000
29. Ibrahim Bassa van Wardein 600
30. Must. Bassa Aga en Janitsaren 16000
31. Osman Aga over de Spahi 12000
32. Den Aga over de Timaners of Zani, zijnde Luyden, die Leen hebben 5000

Te samen 45000 Man.

33. De Baſſas, die over de Storm-lopers hebben te gebieden, hebben overig 25000
34. De Baſſas, die over 't Geſchut hebben te gebieden, noch overig 1500
35. De Baſſas, die 't Gebiet over de Ammunitie en noodtwendigheden tot ſchieten hebben gehad, hebben noch overig 4000
36. Soldaten uyt Groot-Cayro 35000
37. Mineurs 1000
38. Die vrywilligh met den Zabel zijn komen dienen 2000
39. Den Tartar Cham met ſijn Tartaren 20000
40. Teckeley met d'Ongaren 15000
41. Michel Abafti 6000
42. Weywode uyt Moldavien 2000

Te ſamen het geheele Leger ſterck 169000 Man.

By deſe Lijſt wiert mede gebonden de Specificatie van de Turcken/ die tot die tijdt in 't Belegh voor Weenen gebleven waren/ beſtaende in de volgende Mannen:

3 Baſſas.
16 Zoba-Overſten en Janitſaren.
25 Opper-Hooftluyden der Stormers.
500 Officiers, Volontairen en Edelluyden.
1000 Janitſaren.
16000 Stormers.
12000 Ruyters.
6000 Mineurs, Granadiers en Vuurwerckers.
2000 Tartaren.
2000 Officiers, die Leen hebben.

Bedragende in 't geheel 39544 Man.

De Chriſten-Armee dan/ gelijck als geſegt is/ den 8 September in 't Velt van Culn geconjungeert zijnde/ ſoo wiert de lincker Vleugel uyt de Keyſerlijke en Ceur-Saxiſe Cavallerye geformeert/ onder 't Gebiedt van den Hertogh van Lottharingen; waer na aen de rechter hant van deſelve Vleugel de Keyſerſe en Saxiſe Infanterye/ en daer op vervolgens de Franckiſe en Beyerſſe wiert geplaetſt/ welcke het Corps de Bataillie formeerden/ onder 't Gebiedt van de Ceurvorſten van Saxen en Beyeren; en daer aen quamen de Polen/ verſterckt met eenige Eſquadrons van den Keyſer en de andere Geallieerden/ welcke de rechter Vleugel formeerden/ onder 't Gebiedt van ſijn Coninglijke Majeſteyt van Polen. De Bataillie was in drie achter-een-volgende Linien verdeelt/ in welcke eerſte de Saxiſe 6 Bataillons/ in de twede 4/ en in de derde 2 hadden. Den 9 brack de gantſe Armee in deſe Ordre van Culn op/ en ſette ſig aen 't Weener Walt. Den 10 marcheerde de Infanterye door 't Gebergte in 't ſelve Walt; de Saxen namen de enge Paſſagie/ die tuſſchen den Donau en de Bergen legt/ doch moſten eyndelijck op de rechte kant over 't Geberghte trecken/ en klommen op den Berg/ die naeſt aen Kahlenberg legt; de Keyſerſſe en andere Infanterye bleef beneden in 't Dal/ 't welck achter dien Berg legt; de geſamentlijcke Cavallerye nam haer Marſch achter de Infanterye/ en was als-doen noch eenigſints te rugge/ behalvens eenige Dragonders/ die ſig op

desen Bergh mede hadden geposteert. Op den selven Bergh quam aenstonts den Coningh van Polen / benevens het meeste gedeelte van de andere Generaels / om de Turcken van daer te recognosceren. Vermits de Christenen nu meenden / dat den Vyandt sig op den Kahlenbergh hadde geposteert / dewijl sig seer vroeg op deselve eenige Troupen lieten sien / en sig in 't voorste Dal oock bedeckt hielden / soo beval den Coning van Polen / dat'er een Wacht van sijn Guarde Heyducken op een Velt beneden aen de gront / van waer men het Dal eenigsints konde ontdecken / gestelt soude werden: hy versocht oock aen den Ceurvorst van Saxen / dat hy eenige van sijn Bataillons beneden onder den Bergh soude willen laten advanceren / op dat / indien de Turcken sijn Wacht mochten attacqueren / deselve daer op souden konnen retireren / en van haer gesecondeert werden; sulcks wiert aenstonts gedaen / soo dat de Saxise Infanterye van de eerste Linie na beneden trock / en sigh mede op de Grondt posteerde; des nachts viel daer op niet meerder voor. Den 11 met het aenbreken van den dagh marcheerde de gantse Infanterye na den Kahlenberg / in welke gelegentheydt deselve een seer groote steylte af most dalen / en weder een seer hoogen Berg vont / om op te klimmen; de Saxise Infanterye quam de andere verre voor / alsoo de Keyserse door de Gront mosten fileren / om de lincker hant te winnen / en de andere Infanterye eerst noch over den Berg / waer op de Saxen den vorigen dagh gestaen hadden / most klimmen; de Saxen hielden derhalven / soo dra als sy tot aen den Kahlenbergh geadvanceert waren / halte / op dat de andere in gelijcke Linie met haer mochten komen; sy sonden echter ondertusschen een Officier met 30 Fuziliers voor uyt / om het opperste van den Bergh te recognosceren / welcke korts daer na te rugge quam / en berichte / dat de Turcken sigh aen geen zijde van den Berg in Batallie hadden geset / en na den Bergh advanceerden / doch dat men die echter wel soo haest soude konnen bereycken als sy luyden; de Keyserse Infanterye was ondertusschen wel te gelijck met de Saxise gekomen / maer echter noch door een groote klove in de Aerd daer van gescheparcert; en de Franckise en de andere bevont sigh noch verre te rugh / en onder aen den Bergh: dit echter onaengesien advanceerde de Saxise Infanterye op dit bericht opwaerts / met resolutie / om de Turcken de advantagie van den Berg te bedisputeren; doch als sy den top van den Bergh bereyckt hadden / bevonden sy / dat den Vyant sig noch onder aen den Berg stille hielt / invoegen sy sig na de lincker hant begaven / om sigh met de Keyserse te sluyten: hier quamen sy aen een afgebrant Klooster / waer van sy sigh nevens de Keyserse Meester maeckten / en 't selve besetten; oock op de spits van den Bergh / waer op dit Klooster lagh / twee Saxise en een Keysers Regiment Stuck planteden / en daer mede op den Vyant lieten schieten; welcke / na dat hy te voren met eenige Volontairen / die den Berg af en na hem toe gekomen waren / hadde geschermutseert / een weynig te rug trock / en sigh in een Grondt en Gracht bedeckt sette. Dien nacht viel niet bysonders voor; doch als den dagh aen brack / zijnde den 12 September / trock de Saxise In-

Infanterye een weynig nederwaerts den Berg af / en sette sig aen een plaets / waer sy alles ontdecken en sig voordeelig posteren konde / vermits sig aen de Voet van den Berg een Gordijn van een korte steene Muur / en op deselve een houte Planck bevont / welcke de Bataillons van de eerste Linie gevoeglijck tot haer avantagie konden gebruycken ; den Saxisen Velt-Marschalck Goltz was oock van voornemen / om aen een bequame plaets een Batterye te planten / om den Vyant daer door te meer te konnen incommoderen / doch als men daer mede besig was / sag men die plotselijk met gantse hopen in de Gront / welke tegens het gedeelte van den Berg / waer op de Saxen sig geposteert hadden / lagh / avanceren : men wiert oock te gelijck gewaer / dat den Vyant / die tegens het onderste gedeelte van den Berg stont / waer op de Keyserse sig achter een Palancke / en noch verder den Berg af waerts als de Saxen / geposteert hadden / deselve furieus aen greep ; daer op mosten de Saxise Bataillons sig mede hals over kop van de hooghte na beneden begeven / en wierden daer op aenstonts / van 't geen in soo grooten haest beneden quam / twee Bataillons geformeert / om daer mede den Vyant het Hooft te bieden / op dat deselve onder aen den Berg en aen de holle Grachten / die aen de Gront lagen / welcke hem tot een groot voordeel konden dienen / geen Post soude vatten. Ondertusschen quamen de andere Bataillons mede af waerts / en wierden van gelijcken op het beste tegens den Vyant geplaetst. De Turcken / sulks siende / avanceerden verder in de Grondt / en socht haer Infanterye bedeckte plaetsen / waer door die seker konde staen / schietende oock van daer somtijts op de Saxise Infanterye / welcke daer tegens standvastigh haer Post bewaerde / tot dat die bemerckte / dat de meeste Macht der Vyanden iets meer op de lincker kant aen quam / alwaer de Saxise Granadiers en de Keyserse Infanterye sigh achter een houte Palancke langs den Bergh hadden geposteert ; daer op swenckte sig de Saxise Infanterye van de eerste Linie lincks om na den Vyant / welcke de Granadiers en de Keyserse Infanterye sterck attacqueerde / om Front te maken : de Turcken stonden aldaer in de holle Wegen tamelijck bedeckt / en hadden / waer door men haer te min sien konde / Struycken en Steenen voor sig / schietende sterck op de Saxen / die gants onbedeckt stonden / en van de Voet tot aen 't Hooft konden werden gesien ; de saken in dier voegen staende / en de Franckise Infanterye noch boven op den Berg gebleven zijnde / soo liet den Saxisen Velt-Marschalk de Saxise Bataillons van de twede en derde Linie mede na de Gront rucken / waer de eerste Linie te voren had gestaen / om op te passen / dat den Vyant van daer niet konde tenteren / makende also de Saxise Infanterye tot haer seeckerheyt uyt haer drie Linien eene / met twee Fronten ; ondertusschen voeghde den Vyandt de Bataillons van de eerste Linie / sonder dat het met gelijcke munt betaelt konde werden / met schieten een tamelijcke schade toe / alsoo hy bedeckt en sy gants bloot stonden / soo dat men het best oordeelde / om den Vyant uyt sijn avantagie te delogeren ; des Vyants Post daer op gerecognosceert zijnde / soo advanceerde de Keyserlijcke Infanterye te gelijk daer

daer op / en greep den Vyant in Front en Flancq soodanig aen / dat hy in confusie geraeckte / sigh omkeerde / en na den Bergh / [zijnde de Weener-Bergh] die achter haer lagh / trock; de Saxen volgden hem op de Voet na / en lieten hem tot geen stant komen; selfs / wanneer hy sig op den Weener-Bergh wilde posteren / trocken sy tegens hem op / dreven hem van desen wijt-uytgestrekten Bergh / welcke anders seer avantagieus voor hem geweest soude hebben / af / en dwongen hem te wijcken; ondertusschen waren de Saxise Bataillons / die sigh te voren / gelijck als meer gemelt is / tegens de Gront hadden geset / oock geavanceert / en hadden den Vyant / die voor haer stont / gerepousseert / welcke sig echter in gem. Gront / alwaer een tamelijcke effenheyt was / die sig langs den Bergh en aen het eerste Turkse Leger / selfs opwaerts / streckte / met eenige Vaendelen in de Grachten geset had / en verhinderde door sijn continueel schieten / dat de andere niet verder konden advanceren / of sig met de andere / die op den Bergh stonden / gelijck stellen; doch / als men sulcks sagh / wiert eenig Volck gecommandeert / die hem in de zijde viel / en alsoo ten vollen van daer dede decamperen / waer door de Bataillons / die iets te rug stonden / weder adem konden scheppen / en met de andere conjungeren; den Ceurvorst van Saxen quam daer op aenstonts mede op den Berg / en seyde tegens sijn Generaels / die sig altijt voor aen 't Hooft van haer Troupen hadden bevonden / en de Infanterye selfs met een groote dapperheydt aengevoert / dat hy wegens haer Actien seer vergenoegt was / en wenschte / dat hy selfs in Persoon by haer had konnen zijn; doch vermits hy by de lincker Vleugel had moeten wesen / had de noot vereyst / dat hy sig daer van niet absenteerde.

De Keyserse Infanterye was ondertusschen mede tegens de Turcken in een scherp Gevecht geweest / maer alsoo wy daer van / noch oock van de andere Troupen / die tegens de Turcken in Actie waren / soo een net Verhael niet hebben konnen krijgen / als het boven-staende van de Saxen / sullen wy alleen seggen / dat de Turcken / siende dat haer Troupen / die tegens de Saxen gevochten hadden / te rug waren gedreven / oock aen de kant / daer sy tegens de Keyserse streden / begonden te wanckelen / en af te trecken / op welcke echter aenstonts twee Bataillons Keyserse / die door den Hertog van Croy wierden aengevoert / aendrongen / en haer den Berg opdreven; de Turcken bedisputeerden haer echter seer hart het afklimmen van de Weener-Berg / tot dat Prins Louis van Baden met de Saxise Dragonders / die uyt de lincker Vleugel genomen waren / daer op aen ruckte / deselve liet afsitten / en daer mede den Vyant ten vollen van de Weener-Berg af chargeerde / waer toe twee Regiment-Stucken / die op den Berg gebracht waren / en onder de Turcken groote schade deden / niet weynig holpen; daer op trock de gantse Keyserlijke Infanterye op den Weener-Berg / en posteerde sig aldaer. Het was omtrent twee uren na de middag / dat dit alles was voorgevallen; tot welcke tijt noch de Beyerse noch Franckise Infanterye / die aen de rechter Vleugel stondt / met de Turcken in geen Actie had konnen komen / alschoon deselve sig gedurig mo-

moveerde / om nevens de rechter Vleugel mede voorwaerts te komen; doch de Turcken sulcks siende / lieten een groot gedeelte van haer Troupen derwaerts marcheren / gelijck oock eenige Turcken / welcke in de voorgedachte Gront gepousseert wierden / sig van gelijcken derwaerts wenden / welcke gesamentlijck de rechter Vleugel aen grepen: van de Polen / waer uyt dese rechter Vleugel bestont / wiert een goet aental op haer af gesonden / maer die wierden door de Turcken gerepousseert / en gedwongen te retireren tot op 4 Bataillons Infanterye / die / uyt Keyserse / Beyerse / Saxise en Franckise Volckeren bestaende / aen den Coningh van Polen / op sijn versoeck / eer men noch den Kahlenbergh beklom / waren gegeven / en daer op voor de rechter Vleugel aen een seer voordeelige plaets geset waren; dese ondersteunden de Polen tot drie verscheydene malen / en scheen het als-doen / als of de rechter Vleugel noot soude lijden; doch de Poolse Hussaren quamen daer op aenstonts aen / en brachten den Vyant mede op de Vlucht.

De Turcken dus reets door de Keyserse en Saxen geslagen / en de Christenen soo verre / tot selfs op den Weener-Bergh / geadvanceert zijnde / soo was den Hertogh van Lotharingen / nevens de andere Keyserlijcke Generaels / op den selven Bergh by de Saxen gekomen / van waer hy mede de Actie van de rechter Vleugel van 't begin tot het eynde aen sagh: doch als men de Turcken aldaer de Vlucht sagh nemen / vraegde gemelde Hertogh aen den Saxisen Veldt-Marschalck Goltz; Of men met de Eer en de groote Advantagie, die men op den Vyandt had gewonnen, dien dagh vergenoegt behoorde te zijn, of noch wijders te advanceren? Waer op den selven Velt-Marschalk dese dappere antwoordt gaf; Dat, vermits den Vyant nu verschrickt was, hy het voor goedt oordeelde, dat men hem vervolgde, en de Victorie wijders voort sette: invoegen den Hertogh van Lotharingen weder met een groote manhaftigheydt repliceerde; Wel aen, laten wy dan datelijck marcheren: begevende sigh oock aenstonts met de Generaels / die hy by sigh hadde / na de Keyserse. De Saxise Infanterye marcheerde daer op aenstonts den Weener-Bergh af; haer volgden de Keyserse / en begonden sig daer op alle de Bataillons te bewegen. De Turcken / die noch in de Grondt waren / sulcks siende / retireerden sigh aenstonts in haer eerste Leger; en sagh men / dat van haer sigh veele 1000 boven in haer Leger aen de lincker hant / alwaer een groot Velt was / versamelden. Den Vyandt had oock op de hoeck van een hoogte iets / als een gestalte van een Redout / opgeworpen / en daer in ses Metale Stucken gebracht / waer mede hy wel op de gene / die avanceerden / vuur gaf / maer hy schoot te hoogh. Men meende / dat den Vyandt dese Hooghte bedisputeert soude hebben / alsoo men op de Gront niet sien konde / wat boven om ging / en marcheerden daer op de Keyserse en Saxise met een goede resolutie / om te vechten / daer op aen; doch / als men boven quam / en de Turcken meende te vinden / sag men / dat die van daer en in haer twede Leger geweken waren. De Saxen dan / een weynig vroeger als de Keyserse in dit verlaten Turkse Leger gekomen zijnde / plan=

planten haer Vaendel/ en lieten 't selve aenstonts vliegen. De voorste Troupen tasten daer op de Approchien der Turcken aen / waer sy een tamelijcke tegenstant vonden / en al eenigh Volck verloren / daer onder een groot gedeelte van de Saxise Dragonders; doch den Prins Louis van Baden en den Oversten Heusler / met eenige Dragonders en 't halve Regiment te Voet van Wurtemberg / drongen eyndelijck door/ en quamen tot aen de Palissaden van de Stadt: waer op den Grave van Starrenbergh preparatie maeckte / om / benevens haer / de Turcken uyt haer Approchien aen die kant te verjagen; doch deselve bleven daer soo lang niet / maer retireerden / soo als sy 't verlies van haer Armee sagen / daer uyt. Op dit indringen in 't Turckse Leger quam oock de gantse Cavallerye aen / zijnde het als-doen vier uren na de middagh / en sette op de Turcken toe / welke/ zedert de middag al hebbende beginnen te retireren en te samen te trecken / om de Belegering van Weenen te verlaten en door te gaen / al 't gene wegh sonden 't welcke sy het eerste konden bergen / en de Keyserse en Polen / waer onder den Coning selfs was / soo lang ophielden tot dat den avont / die als-doen dicht by was / aen quam / als wanneer sy / onder het faveur van de nacht / alle haer Geschut voor Weenen hebbende laten staen / sig te rugh na Neder-Ongaryen / en van daer na Gran en Offen begaven / retirerende haer Volckeren sigh soo haest uyt haer Wercken / dat men binnen een uur tijts daer niemant meer sagh.

Dese retirade der Turcken / die het best voor haer was / alsoo het anders geschapen stont / dat haer gantse Leger geruineert geworden soude hebben / was echter voor haer soo voordeelig niet / want eer sy wegh konden geraken / wiert haer Hooft-standaert / de Paerde-staert en het eygen Lijf-Paerdt van den Primo Vizir door de Polen / die op haer retirade sterck op haer toesetten / verovert: sommige willen / dat dese Hooft-standaert door den Coningh van Polen selfs met sijn eygen handen bekomen wiert: immers Weenen wierdt t'eenemael ontset / en vont men een groote Buyt in 't Turckse Leger / 't welk die nacht t'eenemael geplundert wierdt / daer onder de Tent van den Primo Vizir selfs / waer in een groote Buyt aen Geldt en andere kostelijcke dingen wiert gevonden; al het Geschut / bedragende wel 100 stucks / wierdt mede verovert / en meer andere Oorloghs-Ammunitie / gelijck de volgende Lijst uyt-wijst:

Lyst van de Ammonitie, die men in het Turckse Leger gevonden, en tot Weenen in 't Tuyg-huys gebracht heeft.

400 Metale Hant-Granaten.	60 Centner Lont.
4000 Centner Loot.	200 Brant-kogels.
4000 Centner Buskruyt	50 Centner Pick en Harst.
2000 Ysere Hant-Granaden.	18 Centner Catharinen-Olie.
1000 Schoppen en Houweelen.	50 Centner Salpeter.

11000 Vuur-pannen, tot het branden van Pick-kranssen.
200000 Haire Sant-Sacken, die sy op de Bateryen gebruycken.
80 Centner Hoef-ysers en Nagelen.
50 Centner Batery- en Brug-Nagels.
20 Centner Touwerck.
200 Hellebaerden.
400 Seyssens.
50 Sacken gesponnen en ongesponnen Wol.
4000 Schaeps-Vellen, daer sy op gelegen en haer 's nachts mede gedekt hadden.
1000 groote lege Wol-Sacken.
200000 lege Buskruydt-Sacken, van Leer gemaeckt.
100 Centner Vet en Wagen-smeer.
4 Groote Blaesbalcken, daer mede sy de Kogels heet maeckten, en gloeyent in de Stadt schoten.
200 Dommekrachten.
800 Leger- en Ammonitie-Wagens.
600 Bomben.
18000 Canon-Kogels, van alderhande Calibre.
4 halve Cartouwen.
Omtrent de 100 groote en kleyne Stucken Canon.
Een ongelooffelijcke quantiteyt van Lijn-Olie.
Instrumenten om te mineren,
En Brandt-pijpen voor de Granaten.

De nacht dan de verdere Victorie der Christenen tegens de Turcken belet hebbende / soo quamen den Coningh van Polen / de twee Ceurvorsten van Beyeren en Saxen / en den Hertog van Lotharingen de Aprochien der Turcken besien / gelijck oock de vernuftige en dappere conduite / die den Heer Grave van Starrenberg tot de defentie van Weenen had gehouden. Den Coning van Polen quam oock in Weenen / als wanneer wegens het ontset Godt den Heer gedanckt wiert; doch de twee Ceurvorsten en de andere Generaels-Persoonen keerden weder na het Leger / na dat sy de Aprochien en 't een en 't andere besien hadden. De Christelijcke Armeen / welcke dien dagh in 't Turckse Leger geweest waren / trocken 's avonts weder daer uyt / alsoo sy om de groote stanck daer in niet konden dueren / en logeerden by Fischa. Ondertusschen wierden de veroverde Canons / alsoo die in de Stadt meest bedorven waren / binnen Weenen gebracht. Den 14 quam den Keyser selfs in de Stadt / en wiert onder 't lossen van 't Geschut ontfangen / als wanneer oock in St. Stevens Kerck het Te Deum Laudamus wiert gesongen / onder het lossen van het Geschut / en nam toen den Keyser voor de eerste-mael weder aldaer de Middag-maeltijt.

De veroverde Hooft-standaert / waer van wy hier voor gesegt hebben / wiert door den Coningh van Polen aenstonts aen den Paus tot een vereeringh gesonden / en had aen de eene zijde dese inscriptie; Wy propheteren u geluck en een goet succes, oock dat Godt wegens uw zonden u wil verschoonen, en sijn genade verleenen: en aen de andere zijde; Godt verleene u hulp en zegen, die in de herten der Gelovigen wil woonen, op dat daer door de reynigheyt en oprechtigheyt sijns Gelove wert voort-geplant. Sonder dese is geen andere Godt, en Mahomet is de Propheet Godes.

Wy konnen niet voor-by gaen / om hier de pertinente Lijst van de Manschap

schap / welcke de Stadt Weenen soo dapper heeft gedefendeert / in te lassen / welke / na dat wy al aen 't Verhael van 't Belegh van Weenen begonnen hadden / ons eerst ter hant is gekomen.

Lijste van de Manschap, welcke tot defentie van Weenen is geweest.

Geheele Regimenten.
Out-Starrenbergse,
Souchise,
Mansfeldse,
Scherffenbergse.

Compagnien.
5 Compagnien van Wurtembergh,
7 Compagnien Peckische,
5 Compagnien Keyserssteynsse,
5 Compagnien Nieuburgse,
5 Compagnien Heystersche,
3 Compagnien Dimische.

Geheele Regimenten te Paert.
't Lottharingse.
Stadtguardi, 1000 Man.
8 Vaendelen Burgers, d'een door d'ander 200 Man sterck.
1 Vrye Compagnie van alderhande Personen.
1 Vaendel Schutten met Roers.
2 Vaendelen achter-gelaeten Hof-bedienden.
3 Vaendelen Studenten.
1 Vaendel Been-hackers en Brouwers.
1 Vaendel Backers.
1 Vaendel Schoenmakers Knechts.
3 Vaendelen uytgesochte Luyden, daer onder een Vaendel te Paert.

In 't opschrijven van de Huysen bevont men, dat'er, geduerende de Belegeringe, 60000 Man aen weerbare Manschap binnen was.

De Generaels-Persoonen, die hier over het Commando hebben gehad, zijn:
Den Generael Capliers, als Vice-President.
Den Generael Starrenbergh, als Commandant.
Den Oversten Scherffenberg, als Generael Luytenant.
Den Oversten Souches, als Generael Wachtmeester.
Den Hertogh van Wurtembergh.
Oversten Beck.
Oversten Heister.
Oversten Dupini, welcke doodt gebleven is.

Het dunckt ons oock nootsakelijck / om hier by noch een Lijst van alle de hoge Stants-Persoonen / die behalvens de Keyserse by dit Gevecht waren / in te lassen / bestaende in de volgende:

Coningh van Polen en sijn Soon.
Ceurvorst van Beyeren.
Ceurvorst van Saxen.
Hertogh van Lottharingen.
De Vorst van Waldeck.
Twee Marckgraven van Baden.
Vier Hertogen van Saxen.
Drie Hertogen van Wurtembergh.
De Vorst van Anhalt.
Den Hertogh van Croy.
Den Prins van Salm.
Twee Hertogen van Nieuburg.
Marckgraef van Bareit.
Prins van Hanover.
Vorst Lubomirski.
Prins van Savoyen.
Vorst van Hoogen-Zoller.

Dit geluckigh ontset van Weenen verweckte onder de Christenheyt in 't algemeen een groote vreugde / alsoo daer door de verdere inbreuck der Turcken gestuyt wiert; doch sommige / die misschien particuliere insichten daer in hadden / oordeelden / dat het licht alsoo goet geweest soude hebben / dat die Stadt verobert was geworden / als meenende / dat de Turcken als-dan deselve aen den Teckeley souden afgestaen hebben / en hem tot Coning van Ongaryen gemaeckt / 't welck voor de Protestanten / alsoo desen Teckeley een Euangelis Vorst was / na haer sentiment / seer voordeelig soude geweest hebben: maer de gene / die de Turckse maximen weten / konnen sulcks niet als voor belachelijck aensien / alsoo 't seker genoegh is / dat sy geen Christen Vorst / 't zy oock van wat Religie dat hy is / sullen helpen / gelijck als sy den Teckeley altijdt hebben gedaen / als om haer eygen voordeel daer mede te doen / en het best in haer eygen macht te slepen: en waerlijck / het was te beduchten geweest / indien sy Weenen hadden bekomen / dat sy niet alleen desen Grave Teckeley door 't sterck besetten van die Stadt / gelijck als sy ongetwijffelt gedaen souden hebben / altijt in toom souden hebben konnen houden / en hem / als 't haer gelegen quam / sijn macht / om iets tot voordeel van de Protestanten te doen / benomen / maer dat sy oock verder in 't Duytse Rijck souden hebben ingebroken / en d'een voor en d'ander na onder haer slaefs Jock gebracht / tot een ruine van de Christenheyt in 't generael.

Wy sullen de verdere consideratien hier over laten berusten / en die aen yders gesont oordeel over laten / alsoo wy met het verbolgh van ons Verhael dienen voort te gaen. Zedert het ontset van Weenen / en dat de Turcken / gelijck als geseght is / door Neder-Ongaryen in aller haest na Offen en selfs na Stoel-Weyssenburg waren gemarcheert / posteerde den Primo Vizir sig met sijn meeste Macht by de eerste Plaets / als wel duchtende / dat de Christenen / door dese Victorie aengemoedigt / noch het een of 't andere souden onder-nemen / terwijl sijn Troupen door dit swaere Belegh niet alleen seer afgemat en gesmolten waren / maer dat oock een groote vreese onder deselve was; doch / om de naeste Plaetsen in Ongaryen voor alle overval te voorsien / sondt hy in Newheusel / Gran en andere Frontieren eenige Volckeren; hy dede oock den Bassa van Offen / Ibrahim / welcke / toen de Christenen het Turckse Leger voor Weenen aen tasten / met sijn Troupen het eerste retireerde / benevens eenige andere Grooten / die hy oordeelde / dat van gelijcken daer aen schult hadden / stranguleren.

Van de kant der Christenen was men in tegendeel door dese Victorie soodanig aengemoedigt / dat men voor nam / om noch iets groots tegens de Turcken te ondernemen; doch den Ceurvorst van Saxen trock met sijn Volckeren / soo ras als Weenen was ontset / te rugge; sommige meenen / dat sulcks geschiede / om dat hy niet verder tegens de Euangelise in Ongaryen / als selfs een Euangelis Vorst zijnde / wilde onder-nemen / en dat het hem genoeg was / dat hy Weenen voor 't Turkse Jock had helpen preserveren; doch andere oordeelden / dat

dat hy niet alleen ongemacklijck was / om dat sijn Troupen / die voor aen de spits hadden gestaen / en 't voornaemste geweldt der Turcken moeten afweeren / (gelijck 't oock seker is / dat sy 't meest tot het ontset van Weenen gecontribueert hebben) niet na behoren van de andere Volckeren waren gesecondeert geweest / en dat de Turcken / indien sy maer stant gehouden hadden / haer alle licht souden hebben konnen capotteren / maer oock / om dat in 't uytdeelen van den Buyt niet egael wiert gegaen / en dat sijn Troupen / die so veel gedaen hadden / het minste kregen ; doch wat hier van zy / sullen wy niet bedisputeren / als niet volkomen daer van onderricht zijnde / en alleen seggen / dat hoogged. Ceurvorst den 21 September weder met een kleyne Suite te rug tot Dresden quam / en dat sijn Volckeren hem korts daer na door Bohemen volgden.

De andere Auxiliaire Volckeren bleven echter by malkander / hoewel den Ceurvorst van Beyeren de sijne mede te rug scheen te willen trecken / doch hy wierdt door 't versoeck van den Keyser noch over-reed / om die by de andere te laten blijven ; soo dat het Keyserse / Poolse en de andere Legers / na dat sy een dagh 4 a 5 omtrent Weenen hadden uytgerust / de wegh na Presburgh in Ongaryen namen / en aldaer een Schip-brugh / om in 't Eylandt Schut te komen / lieten slaen ; den Coningh van Polen ging / terwijl die geprepareert wiert / Presburg / Raab en Comorra besien : de Schipbrug eyndelijck veraerdight zijnde / soo trock de gantse Macht daer over na de kant van Gran / marcherende de Polen voor / welcke / om dat'er een groot gebreck aen Fouragie / Levens-middelen en alle andere saken was / alles wegh haelden / wat sy konden vinden ; doch 300 Fouragiers / die wat verre om Fouragie mosten uyt lopen / wierden door de Turcken uyt Nieuhuysel geattrappeert / en meest gevangen genomen.

Men had wel gemeent / dat dese Marsch / die in 't begin vau October aenvangh nam / na Neuheusel gedirigeert geweest soude zijn / doch de Poolse en Keyserlijcke Cavallerye / die uyt het Eylant Schut over een Brug / die by Comorra was gemaeckt / getrocken was / advanceerde na de kant van Gran / maer wachte evenwel na haer Infanterye / die mede over deselve Brug most trecken ; deselve dan den 6 October by malkander zynde gekomen / soo marcheerde de gantse Armee na de Brug / die de Turcken tusschen Gran en Barakan / zijnde een kleyne Plaetsje / recht tegens over Gran / hadden gemaeckt. Den 7 trock den Coningh van Polen / na dat hy aen den Hertogh van Lotharingen had laten weten / dat hy dien dagh seer verre soude advanceren / en niet een oogenblick wilde versuymen / om iets groots uyt te wercken / selfs voor af / en sont sijn Avant-guarde met eenige Dragonders voor uyt / om te vernemen / of de Turcken de Passagie na Barakan wilden bedisputeren : de Gevangenen / die bekomen wierden / verseeckerden / dat'er 1000 Janitsaren in gelegt waren ; doch des onaengesien gingh de Poolse Avant-guarde voort / en rencontreerde een Party van 3 a 400 Ruyters / die uyt Nieuhuysel na

Barakan meenden te gaen / welcke sy soo hevigh vervolgden tot dat sy aen de plaets quamen / daer de Vloet Gran in den Donau loopt / en waer 't geheele Turckse Leger in volle Batailie stont; want den Primo Vizir / die door de Marsch van de Christen Armee vreesde / dat het op Barakan en Gran gemunt was / had aenstonts den Bassa van Diarbeker of Mesopotamia / die voor de dapperste onder sijn Armee gehouden wierdt / met de uytgelesenste Turckse Volckeren / waer mede hy onder Offen stont / derwaerts afgesonden / om de Passagie van Barakan aen de Christenen te bedisputeren / en waren dese Troupen des nachts aldaer eerst over de Brugge gemarcheert / en met het aenbreken van den dagh by Barakan gekomen. De Poolsse Avant-guarde van aldus onverdacht so verre genadert zijnde / en niet oordeelende dese Turkse Macht te konnen wederstaen / retireerde aenstonts / alsoo'er maer een vlack Veldt en niets was / waer mede die sig konde bedecken; eenige Dragonders gingen plings te rugh / en brachten dit bescheyt aen den Coningh van Polen / welcke / na sijn gewoone grootmoedigheyt / met het weynige Volck / dat hy by hem had / derwaerts trock / maer hy konde echter / wat vlijt dat hy dede / de sijne in haer retirade niet ophouden / alsoo sijn andere Volckeren noch in geen Battaillie gestelt waren / en den Vyandt met een ongemeene furie op hem los gingh / voornamelijck / alsoo hy van de Gevangenen had verstaen / dat het grootste getal van de Christen Armee noch verre af was: den Coningh van Polen most dan eyndelijck / wat pogingh dat hy oock dede / om 't selve te verhinderen / en tot het laetst met 6 a 7 Man alleen bleef staen / de wijck nemen / en tot op de Duytse Cavallerye / die vast aen quam / retireren / op welcks gesicht de Turcken aenstonts te rug keerden: den Hertogh van Lottharingen meende de Turcken als-doen wel verder aengetast te hebben / maer alsoo de nacht aen quam / en sijn rechter Vleugel niet by de hant was / most hy sulcks uyt stellen. De Polen hadden in dese gelegentheyt een groote schade onder haer Dragonders geleden; sommige begrooten 't getal op 1000 Man / doch andere maer op 200; en bleef hier den Grave Veenhof / zijnde Weywode van Pomerellien / en een beroemt Krijgsman / mede doot.

Den Primo Vizir / van dese advantagie verwittigt / sont aenstonts noch drie Bassas met meerder Troupen / tot verstercking van de sijne / met bevel / om de Christenen selfs te attacqueren; doch den Hertogh van Lottharingen / den 9 daer aen sijn Infanterye by hem gekregen hebbende / advanceerde daer op / zijnde den 10 / selfs na Barakan / om de Turcken op te scherpen / hebbende de Polen in die gelegentheydt de lincker Vleugel: de Turcken dese Macht op haer siende aen komen / en tot soo een distantie genadert / als sy bequaem dachten / om daer op los te gaen / vielen met een schricklijck geschreeuw daer op aen / en voornamentlijck op de lincker Vleugel / waer den Poolssen Groot-Veldtheer Jablanowski 't Gebiedt voerde / welcke sy oock / op haer voorgaende Victorie moedig / met soo een furie aen-tasten / dat sy deselve dwongen te wijcken; doch den Hertogh van Lottharingen met sijn Cavallerye van de rechter

rechter Vleugel op de Turcken toesettende / viel haer soo hevigh aen / dat hy haer dwong te vluchten: in die gelegentheyt wierden eenige Regimenten gecommandeert / om de vluchtende Turcken te vervolgen / welcke haer voor een gedeelte in een Maras / en voor een gedeelte in den Donau dreven / want de Brugge / die tusschen Barakan en Gran was gemaeckt / brack door 't meenigte Volck / dat daer op quam / in stucken / soo dat de meeste in 't Water vielen en verdroncken / en de gene / die in 't Maras waren / doot geslagen wierden / alsoo in de eerste furie geen quartier aen de Turcken gegeven wiert / en men op het laetste alleen omtrent 1000 Gevangenen bequam / daer onder den Bassa van Silistrien; den Prins Louis van Baden had sigh in dit Gevecht seer dapper getoont / en was door sijn goet belept een voorname oorsaeck deser Victorie / also de Keyserlijcke Cavallerye sonder de Infanterye alleen ageerde: de Christenen veroverden alle de Vaendelen / Tenten / Stucken / Bagagie / en 't geen verder in 't Turckse Leger was / en kregen oock wel 1000 Paerden tot buyt: 't verlies der Turcken aen Manschap wert verscheyde geoordeelt; want men wil / dat van deselve / zijnde voor 't Gevecht ruym 13000 Man van de uytgelesenste Volckeren sterk geweest / maer 3 a 4000 Man ten hooghsten zijn ontkomen / daer onder den Bassa van Mesopotamien / die haer commandeerde; doch andere sustineren / dat haer verlies soo groot niet was: immers men sag / dat den Donau van Bloet was root geverruwt; dit Gevecht duerde omtrent 5 uren.

De Keyserse trocken daer op aenstondts na Barakan / en beschooten die Plaets soo sterck met haer Canon en Musketten / dat die van binnen aenstonts de Vaendelen opstaken / om te accorderen / gelijck oock geschiede / treckende de Keyserse daer op aenstonts in de Plaets; doch korts daer aen ontstont aldaer een brandt / welcke het Plaetsje in de Asse leyde / sonder dat men echter wist door wat toeval dat het quam.

Door dit slaen der Turcken / als bestaende uyt de beste overgebleven Militie van den Grooten Sultan / was den Primo Vizir seer onestelt: hy had wel gemeent met noch eenige Macht tot hulp van de sijne na Gran te trecken / maer door dit ongeval durfde hy sulcks niet wagen / en retireerde van Essen selfs over de Esegger Brugh te rugge / latende weynigh Volck in Ongaryen; dit geschiede te meer / om dat den Tartar Cham en den Vorst van Zevenbergen mede na huys waren getrocken / en den Teckeley sig in Opper-Ongaryen onthielt / om sijn Plaetsen te verseekeren.

De Keyserse en Polen dan de handen hier door ruym hebbende / en door dit voordeel aen-gemoedigt / lieten aenstonts een Schipbrug over den Donau / by Gran / slaen / soo om die Plaets te belegeren / als om te beter Vouragie te konnen bekomen / alsoo'er een groote schaersheydt in 't Christen Leger dien aengaende was; doch aen de andere zijde vonden sy het alsoo min als aen dees zijde / alsoo de Boeren over-al niet alleen wegh gevlucht waren / maer dat oock het Landt verwoest was. Den 19 October dese Schipbrug vaerdigh geraeckt

raeckt zijnde/ soo trock eerst de Keyserlijke Cavallerye en Artillerye daer over/ gevolgt den 20 van de Infanterye; de Polen bleven ondertusschen aen de andere kant/ om alle onderstant te verhinderen: dese Macht/ waer onder oock eenige Ceur-Beyerse Volckeren waren/ dan sonder eenig ongemack over geraeckt zijnde/ soo vermeesterde den Grave van Scherffenberg met de 5 Batallions van Weenen en 2 Regimenten Dragonders de St. Thomas-Bergh/ die dicht aen Gran legt/ en vatte daer Post/ waer op de Turcken aenstonts de Voor-stadt/ of Water-stadt/ in brandt staken: op desen Brugh wierden aenstonts eenige Batteryen gemaeckt/ en daer mede de Stadt en het Slot/ waer in 5 a 600 Janitsaren lagen/ beschoten; hier mede wiert soodanig geadvanceert/ dat de Keyserse den 26 tot dicht onder de Stadt quamen/ en twee Minen vaerdigh hadden/ oock een sekere Redoute/ die op den Berg tusschen de Stadt en 't Casteel lagh/ met behendigheyt en verrassing vermeesterden; waer op de Turcken/ die den selven dagh opgeëyst waren/ doch daer toe niet hadden willen resolveren/ den 27 dito het teecken gaven/ om te capituleren/ gelijck oock geschiede/ en wierden als-doen de volgende Conditien tusschen haer en de Keyserse getroffen/ om dese stercke Vesting Gran over te leveren:

Articulen, op welcke sig de Vesting Gran den 27 October, na een Belegh van 4 dagen, aen de Keyserse heeft over-gegeven.

1. SUllen alle de Stucken, Mortieren, Munitie, Magasijnen, en alle beschermings Geweer (behalvens 't gene hier onder gespecificeert staet) in de Vesting werden gelaten.

2. Wert toegestaen, dat de Besetting sig voor 2 dagen lang met Broot en Vleesch sal mogen voorsien, en alle Cavet, Serbet, Klederen en andere Meubelen mede nemen.

3. Sijn Hoogheyt van Lottharingen sal aen de Besetting een aental Wagenen verschaffen, waer mede sy hare Bagagie te Water afwaerts konnen brengen.

4. Men sal oock eenige Schepen tot afvoering geven, waer van sig het gedachte Guarnisoen, indien alles in een-mael niet afgevoert kan werden, meermael sal mogen bedienen, en deselve te rug herwaerts senden, om haer saken af te halen.

5. Indien gedachte Bagagie op een-mael niet afgevoert soude konnen werden, soo wert toegestaen, dat het Guarnisoen alle het gene, wat te rug moet blijven, in de Neder-stadt in sekere bewaeckte en bewaerde Huysen sal mogen leggen, en eenige van haer Volckeren daer by stellen, op dat deselve ter goeder trouw, onverhindert en onopgehouden, gevoeglijck na konnen komen.

6. Alsoo 'er geen Scheeps-luyden, die men kan ontbeeren, voor handen zijn, sal de Besetting gehouden wesen met haer eygene Luyden te laten af en aen varen.

7. Door 't accorderen deser Puncten sal aenstonts de Poort van 't Slot werden ingeruymt, op dat de Keyserlijcke Troupen aldaer konnen Post vatten: de Besetting, dat is te verstaen de weerbare Luyden van de Vesting Gran, sullen oock te

GRAN
Baracan

Saxen-Lauwenburgh en Mercy: Dragonders; Styrum / Heusler / Kufstain en Schultz: Croaten; Ladron / Riccardi en Kery: 't Gespanschap van Zemblew bleef voor de Troupen van Lubomirsky. De Regimenten van Serini en Bargotz wierden tot Zathmar en Eziet geleght. In Bohemen de volgende Regimenten: te Voet; Keysersteyn / Mansfelt en Souches: te Paert; Caprara / Palfi / Montecuculi / Gondola / Gotz en Herpeville; als mede de Artillerye. In Morabien het Regiment te Paerdt van Rabatta / de Ceur-Beyerse Infantery / 't Regiment van Schaf heym te Voet / Baden en Lottharingen te Paerdt; Dunewald en Halleweyl / Dragonders / en 't Regiment van Castel / nevens 't halve van Chaubiray. In Stiermarck 't halve Regiment van Lesle / Asprement / 't halve van Heusler / Scherpenberg en Nieuburg te Voet; Metternich te Paert / Serau / Dragonders: en in Oostenrijck de Regimenten van Wurtemberg / Stadi / Scharembergh en Nigrelli.

Maer den Ceurvorst van Beyeren / die sig / gelijck als gesegt is / mede in het Keyserlijcke Leger met sijn Volckeren bevont / siende dat sijn Volckeren aldaer niet genoegsaem van subsistentie voorsien souden konnen werden / sont deselve na sijn Lant te rugh / om aldaer de Quartieren te nemen / en volgde selfs over Weenen en Lintz (alwaer hy van den Keyser noch sijn affscheyt nam / en het Tractaet van Alliantie en Guarantie met de andere Geconfedereerde / gelijck als wy voor desen geseght hebben / ondertekende) na sijn Residentie-plaets Munchen / latende sijn Volckeren niet alleen tegens de Voortijt weder recruteren / maer oock andere daer by werven. De Franckise Creytz-volckeren en eenige Swabise / die naderhant daer by gekomen waren / trocken oock weder te rugh na 't Rijck / om haer Quartieren aldaer te nemen / en weder gerecruteert te werden / zijnde den Generael Major / of Veldt-Marschalck van de eerste / den Heer van der Leyer / in dese Campagne in Ongaren doodt gebleven.

Den Hertogh van Lottharingen den 10 November van den Coningh van Polen (welcke zedert die tijdt de Littause Volckeren / die in 't eerst achter gebleven waren / by hem hadde bekomen / en die toen mede preparatie maeckte / om na sijn Landt te rugh te trecken / alschoon de Winter-quartieren voor sijn Volckeren in Opper-Ongaryen aengewesen waren) affscheydt genomen hebbende / quam mede in 't laetst van die Maent tot Lintz / hebbende het Gebiedt van de Keyserlijke Volkeren in Ongaryen aen den Generael Rabatta gelaten / welcke tot Nieusol / als 't Hooft-quartier / bleef resideren. Met sijn aenkomst aen het Keyserlijcke Hof wierdt aenstonts over de preparatien / die men tot de aenstaende Campagne most doen / gedelibereert: en vermits den Paus groote Sommen Gelts aen den Keyser had gesonden / en noch t'elckens sont / om die tot den Oorlogh tegens de Turcken te gebruycken / wiert aldaer geresolveert / om noch eenige nieuwe Regimenten te werven / en de oude te recruteren / op dat men in 't aenstaende Jaer een Macht van 80000 Man tegen de Turcken

te gelijck, wanneer de boven-genoemde Wagens en Schepen gereet sullen zijn, af-trecken.

8. Sullen alle Christenen, die in 't Slot gevangen zijn, los gelaten werden.

9. Eyndelijck, magh het Guarnisoen met Vrouw en Kinderen, Opper- en Onder-geweer, Paerden, Cameelan, Sack en Pack, als boven gedacht is, vry uyt trecken; doch mits observerende de vorige Conditien, gelijck als die geëxprimeert zijn.

In gevolge van dese Capitulatie trock den Vorst van Alepah uyt Syrien/ Commandant aldaer/ en Bassa van Nicopolis/ benevens Samson Bassa/ Overste der Janitsaren/ met 500 weerbare Mannen uyt Gran na Offen; waer op den Hertogh van Lottharingen den Commandant van 't Slot tot Presburg/ den Heer Oversten van Carlowitz/ weder aldaer tot Commandant stelde/ en 1000 Keyserlijcke Soldaten/ nevens ettelijcke 100 Hussaren/ tot Guarnisoen daer in leyde. Den Ceurvorst van Beyeren had in dese Belegering present geweest/ doch sig daer in als incognito gehouden/ vermits hy 't Commando t'eenemael aen den Hertog van Lottharingen had over gelaten.

Na dit geluckig veroveren van Gran/ 't welck by yder als voor een wonder gehouden wiert/ also het Slot aldaer op een onaenkomelijcke Berg legt/ wiert den Oversten Heusler met eenige Volkeren na Weitzen en Novigrad gesonden/ leggende tusschen Gran en Pest en Offen/ om te sien/ of die Plaetsen met een overval of dreygement te veroveren waren/ also men oordeelde/ dat de schrick de Turcken daer in overheert soude hebben/ en dat men dan licht Pest of Offen mede met succes konde aen tasten; maer de Turken/ in die Plaetsen leggende/ toonden sigh seer manhaftig/ en wilden na geen dreygementen luysteren/ soo dat desen Oversten/ niet siende op te doen/ also hy geen Geschut by hem hadde/ weder te rugge most keeren. 't Saysoen ondertusschen soo ver verlopen zijnde/ de Koude beginnende te naderen/ en de Keyserlijcke Volckeren/ gelijck oock de Polen/ in de gantse Velt-tocht/ soo door 't Swaert als gebreck van Vouragie en Lijf-tocht/ ongemeen zijnde vermindert en meer als de helft/ soo wiert by de gesamentlijcke Opperhoofden van 't Christen Leger voor het best geoordeelt/ om/ met het geen men in dese Campagne uytgewerckt hadde/ sig te vergenoegen/ en de Volckeren/ om haer wat te doen rusten/ in de Winter-quartieren te leggen; ten eynde sy tegens 't aenstaende Jaer te bequamer souden zijn/ om op nieu tegens de Turcken te konnen ageren: dese resolutie aen sijn Keyserlijcke Majesteyt gesonden zijnde/ soo keurde deselve die oock voor goet/ en sont aen den Hertogh van Lottharingen ordre/ dat hy de Keyserlijke Volckeren op de volgende wijse/ soo in Ongaryen als elders/ soude inquartieren/ en dat het Hooft-quartier tot Neusol in Ongaryen soude zijn: te weten/ in Opper- en Neder-Ongaryen dese Regimenten te Voet; als de helft van Lesle/ Diepenthal/ Wallis/ Daun/ Knigge/ Salmb/ Grana/ Beck/ Croy/ Strazoldo/ Kossa en Out-Starrenberg: te Paert; Piccolomini/ Veterani/

om voor de Keyserse altijt by der handt te zijn / en deselve te secoureren ; doch terwijl hy op de te rugge-reys was / namen sijn Volckeren in Opper-Ongaryen noch eenige Plaetsjens en Casteelen / die in sijn wegh lagen / in / gelijck als Zethin (anders oock genoemt Zeychim) Halwan / Sesiri / Xoin / Bode en Blawensteyn : 't eerste / als met Bolwercken voorsien / had noch al eenige moeyte in / want alle de Raedsheeren van den Coning van Polen raden hem sulcks af / soo om dat het Saysoen was verlopen / als dat het Leger afgemat was ; doch den Coning / die het niet reputatieus dacht / dat hy soo een Stedeken / sonder het te vermeesteren / vlack in sijn wegh soude laten leggen / liet het echter aen tasten : in welcke gelegentheyt de Cosacken sig soo deftig droegen / dat sy / onder 't faveur van de roock / alsoo de Voorstadt op haer aenkomst in brandt wierdt gestoken / in 't Stedeken quamen / en de Turcken en Malcontenten dwongen / om 't selve over te geven / latende den Coningh van Polen haer door sijn ordinaire goedertierentheyt daer noch uyt trecken : doch alsoo dit Stedeken / leggende tusschen Villeck en Erla / in Ongaryen lagh / gelijck oock de andere Plaetsen / liet sijn Majesteyt van Polen die aen de Keyserse over / om deselve met haer Volckeren te besetten / welcke oock de Berg-steden en andere weder in possessie namen / alsoo den Teckeley die doch door 't vertrek der Turcken niet konde beschermen.

Terwijl echter den Coningh van Polen noch in Ongaryen bleef / had den Teckeley soo aen hem / als aen de Keyserse Generaels / om een Stilstant van Wapenen versocht / om ondertusschen wegens sijn Accommodement met den Keyser te handelen ; te meer / alsoo op dese Victorie van de gesamentlijcke Machten veel Ongarise Heeren van hem weder afgevallen waren / en sig onder des Keysers gehoorsaemheydt hadden begeven : den Coningh van Polen toonde sig wel genegen / om sig als Middelaer tot dien eynde te laten gebruycken / als oordeelende / dat aen den Keyser daer door een groote doorn uyt sijn voet genomen soude zijn / en hielt derhalven verscheyde Conferentien met des selfs Gesanten ; maer alsoo men aen 't Keyserlijcke Hof desen Teckeley weynigh vertroude / en oock op hem seer gebeten was / om dat men hem daer de geheele schult van desen Oorlogh gaf / soo was men aldaer daer toe echter soo gereet niet ; te meer / alsoo hy seer voordeelige Conditien wilde bedingen / daer men in tegendeel aen 't Keyserlijcke Hof oordeelde / dat sijn saken nu in soo quaden staet geraeckt waren / dat hy eer om Pardon behoorde te bidden / en sigh aen des Keysers Genade te submitteren / als iets te willen begeeren ; invoegen men van de Keyserlijcke zijde aen den Coning van Polen / die voor hem intercedeerde / tot antwoort gaf / dat sijn Keyserlijcke Majesteyt / sonder krenckingh van sijn eer en reputatie op de vermetele Eysschen van den Teckeley en sijn Adherenten niet in onderhandelingh met deselve konde treden ; doch sijn Majesteyt van Polen / dese saken wat dieper in-siende / en oordeelende / dat door sijn versoening niet alleen een groote stut aen de Turcken ontnomen soude zijn / maer dat oock in die gelegentheyt het gantse Coningrijck Ongaryen met vereenigde

nigde

in 't Veldt soude konnen brengen; dese Resolutie was wel genomen / en goet / maer door 't een en 't andere voorval wierden de Gelden niet voor 't aenstaende Jaer aen de Officiers uytgedeelt / om haer Werbingen en Recrutes te doen.

Den Generael Starrenberg / die door sijn dappere defentie van Weenen de renommé door gants Christenrijck had gekregen van een manhaftigh Soldaet te zijn / en daerom wel meriteerde / om geavanceert te werden / wiert door den Keyser niet alleen tot Veldt-Marschalck gemaeckt / maer den Coningh van Spangien begiftigde hem oock met de Ridder-Ordre van het Gulde-Vlies / en den Paus sont hem oock een brave vereering/met een Brief/vol van bedancking over sijn dapperheyt in 't defenderen van Weenen / en by gevolg oock van Italien. Dese verheffing tot Velt-Marschalck van den Keyser was echter aen de andere Velt-Marschalcks Luytenants / als den Hertog van Saxen-Lauwenburg / den Grave Capliers / en de Generaels Dunewalt en Caprara / als welck Ampt hy mede nevens haer bedient had / niet seer aengenaem / soo dat sy / om niet onder hem te moeten dienen / haer Ampten scheenen te willen verlaten; doch den Keyser / wel wetende dat dit seer ervarene Krijgs-luyden waren / die hem in dese gelegentheyt seer wel te pas quamen / en welcke / indien sy in soo een gelegentheyt als den Grave van Starrenberg waren geweest / ongetwijffelt niet minder gedaen souden hebben / maeckte haer alle / om haer te vergenoegen / mede tot Velt-Marschalcken / soo dat dit different eyndelijck noch by-geleyt wiert.

Wy souden hier noch wel iets van een Alliantie / die 't Keyserlijcke Hof met de Republijck van Venetien tegens de Turcken socht te maecken / by voegen / maer alsoo sulcks / nevens de Negotiatie met Moscovien / eerst in 't volgende Jaer is geschiet / sullen wy daer van tot die tijt swijgen.

Terwijl de saecken aldus in Ongaryen passeerden / gelijck als voor desen is geseght / had den Grave van Herbersteyn / Gouverneur van Carelstadt / en Keyserlijcke Generael in Croatien / met hulp van eenige Keyserlijcke Volckeren en sijn Croaten / de Vestingh Canischa / zijnde de voornaemste / die de Turcken in dat Gewest hadden / rontom besloten gehouden / soo dat'er niets in noch uyt konde komen: hy hadde oock drie Casteelen daer omtrent/ genaemt Pergentz/ Babotzka en Sigeth / van de Turcken verovert / om die Plaets te beter te besluyten / maer de twee eerste wierden door de Croaten in brant gestoocken / soo dat hy niet veel voordeel daer van hadde / en was men aen het Keyserlijcke Hof hier over oock onvernoegt / alsoo de Passagie daer door aen de Turcken open stont / om al 't geen sy wilden binnen die Vesting te brengen; invoegen de Keyserse dit Jaer aldaer niet konden effectuëren.

Wy hebben gesegt / dat den Coning van Polen / na dat hy den 10 November van den Hertog van Lottharingen sijn affscheyt genomen had / sigh prepareerde / om te rugh met sijn Volck na sijn Lant te trecken / alsoo het te schrael in Ongaryen was / om aldaer te blijven; doch echter op 't versoeck van den Keyser stont hy toe / dat de Littauwers sig in Zipserlant souden inquartieren /

ginnen te verlaten, en Opper-Ongaryen tegens ons den Oorlog opentlijck over-al verklaert heeft, om welcke oorsaeck oock Cascau voor ons ontoeganckelijck is geweest, uyt welcke Plaetsen de Troupen van Uw Majesteyt na Leutschau gesonden zijnde, wy self na Eperies vertrocken zijn, maer hebben die Plaets gesloten, en vyandlijck tegens ons aengedaen gevonden; die Stadt te belegeren hebben ons niet de afgenomen krachten van ons Leger, alhoewel het selve door de swaerheyt van den Oorlogh, en wel meest door de Siecktens vermindert is, maer wel het gebreck van Leeftocht en Voeder, van 't welcke den Doorluchtigen Afgesant van Uw Keyserlijcke Majesteyt aenschouwer is geweest, niet toegelaten, also de Inwoonders van dat Coningrijck, de hoop van de Goedertierentheydt van Uw Majesteyt verloren hebbende, liever haer Dorpen en Vlecken hebben willen afbranden, als aen twijffelachtige saken sigh beveelen: Wy hebben echter niet-temin na de grootheyt van de plaets, en de overgebleven Leeftocht, deselve met onse Soldaten beset. Maer also door Uw Keyserlijcke Majesteyt aen het Guarnisoen van die Plaets Militaire Soldyen belooft zijn, soo hebben Wy ten dien eynde uyt onse Schat-kist deselve in handen van den gem. Doorluchtigen Heer Afgesant doen stellen, achtende, dat dit het krachtigste middel was, om haer van de Party van den Teckeley af te trecken, en veel anderen, die alleen door gebreck roven, en die Party volgen, aen te locken. Nu hebben Wy eyndelijck in ons Casteel Luboula van den eerwaerden Cardinael Bonvisio hier op de Grensen van ons Rijk van Uw Majesteyt een Brief ontfangen, van den eersten December, in dewelcke deselve seght, dat, hoewel sijn Genade uyt sijn Naem aen dit Rijck openbaer en geapprobeert soude zijn, echter niet nalaet deselve saeck wyder aen sijn Raedt te refereren. Ons staet wyders niet te doen, als te wenschen, dat de Almachtige Godt dit sulck een Uytslagh gelieve te laten nemen, dat het selve ten besten en nutte van de Christenheyt en Uw Majesteyt magh strecken. Wy keeren ondertusschen weder na huys, op dat Wy den Afgesant van de Czaaren van Moscovien, die ons ergens onderwegen staet t'ontmoeten, mogen expediëren, en op 't efficacieuste; wegens de voorkomende Successen, voor onse Domainen verdere sorgh dragen: Voornamentlijck, dewijl wy onlangs tydinge ontfangen hebben, dat, op 't gerucht van onse aenkomst, door de Genade Godts, de Turcken in Podolien verscheyde Stercktens verlaten hebben; dat de geheele Ukranie sig aen den Veldt-Heer en Oversten der Cosacken, dewelcke Wy onlangs aldaer gestelt hebben, overgegeven heeft; dat de Desseynen op Bialogrod en Budiack geluckig uytgevoert zijn; en dat daer-en-boven de Benden en 't Leger van de Tartars, dewelcke de Grensen van Valckonien geinvadeert hadden, gedissipeert is, den Roof en Gevangenen, die sy gekregen hadden, sonder schade weder bekomen, en van haer vele Voornamen en Principalen gevangen genomen zijn; 't welck alles aen Uw Majesteyt Broederlijck gecommuniceert hebbende, wenschen Wy den selven van herten goede gesontheyt en goet succes van saecken.

Gedaen in onse oude Stadt Sandear, den 20 December, 1683.

Wy

nigde krachten tot voordeel van den Keyser en Polen tegens de Turken soude konnen ageren / sont echter aen 't Keyserlijcke Hof de volgende Articulen / waer op hy oordeelde / dat het Accommodement met de Teckely getroffen soude konnen werden:

1. Dat de Grave Teckeley van de Ottomannise Protectie te gelijck met sijn Adhærenten oprechtelijck wijcke, en onder de Gehoorsaemheyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt weder-keere. 2. Een eeuwige vergetenheyt van alle het gene, dat tot op desen huydigen dagh gedaen is, aen den selven Grave Teckeley en hem assisterende Adhærenten, of een generale Amnestie gepresteert werde. 3. De verkrijging van de oude Vryheden, volgens het Diploma van den Keyser, 't welk hy in sijne Electie in het Jaer 1655 aen de Ongaren toegestaen heeft, en door een in 't kort te publiceren Bevel geconfirmeert, en tot vernicting van de Wetten, door welcke sy daer van gepriveert werden, ter goeder trouwe gestabileert werde. 4. De Restitutie van roerende en onroerende Goederen te doen. 5. Van 't welck sijn Coninglijcke Majesteyt, ten besten van de Vrede, van hem en sijn Successeurs in het Coningrijck Polen en de Republijck versochte Guarantie bereyt is te presteren. 6. Dat sijn Coninglijcke Majesteyt oordeelt, dat Caschau, soo lang als de Onderhandelinge duerde, van Besetting behoort bevryt te zijn, en tot de Negotiatie seer bequaem is. 7. En nademael soo den Doorluchtigen Prins van Lottharingen als den Heer Baron Jeconsky, Afgesant van sijn Keyserlijcke Majesteyt, sig niet geinstruëert verklaert hebben, de Goedertierentheyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen den Grave Teckeley te verklaren, welcke aen den Baron de Saponara eerst 13 Gespanschappen met Erf-Recht, daer nae de Deelen van Ongaryen by de Rivier Gran, en eyndelijck by de Rivier Theys, met de Titul van Prins, te besitten, geproponeert heeft, acht sijn Coninglijcke Majesteyt, dat aen hem ten minsten voor sijn Leven iets toegestaen behoort te werden, op dat hy met soo veel te meer genegentheydt op sijn Keyserlijcke Majesteyt sigh betrouwe, aen wiens goedertierentheyt dit geheel gelaten wert, achtende sijn Coninglijcke Majesteyt dit het gereetste middel, om tot de Vrede te komen, te zijn.

Dit ging echter soo haest niet voort / alsoo men aen 't Keyserlijcke Hof noch difficulteyt daer omtrent maeckte / en dat oock den Teckeley naderhant door alle sijn Actien betoonde / dat hy van de Ottomannise Porte niet wilde af wijcken. Wegens dese en andere oorsaken / waerom het Poolsse Leger te rugh na huys most trecken / sont den Coningh van Polen noch den volgenden Brief aen den Keyser.

Doorluchtigste en machtigste Prins, Heer Broeder, en onse waerdste Nabuer:

'T BLijckt, dat onse Brieven trager aen Uw Majesteyt, als de gewichtigheden van saken vereysschen, over gebracht zijn, waerom den Grave Teckeley, door wanhoop aengedreven, sig te meer op de Ottomannise Protectie heeft be-

brengen; deselve had oock soodanigen geluck / dat niet alleen de meeste Plaetsen sigh onder den Coningh van Polen begaven / daer onder Bialogrod en Budziac / maer dat hy oock een groote inval in de Krim / zijnde een Landtschap van de Tartaren / dede / verwoestende / plonderende en doot slaende al wat hy daer vont. Aldus daer uyt weder te rugh getrocken zijnde / begaf hy sigh na de kant van Wallachien / waer de meeste Inwoonders hem toevielen / en sig mede onder protectie van de Poolsse Kroon begaven / voegende sig daer op by de Cosacken / om de Tartaren / die uyt Ongaryen weder te rug na huys stonden te trecken / het hooft te bieden; sulcks geluckte haer oock seer wel / want in December viel in dat Landtschap een groote Bataillie tusschen beyde voor / welckers uytslagh men best in de volgende Brief van den Cosacksen Veldtheer selfs sal konnen sien:

Extract-Schrijvens uyt Stachin van den Hetman Kunicsky aen den Heer Castellan Crakowsky van den 17 December.

WY hebben alhier de Horden (Godt lof) treffelijck verwelkomt, soo dat het niet te vreesen is, dat sy een Inval in Polen of de Ukranie sullen doen, alsoo ick alhier sta, en den Vyandt om Budziak de Vleugels vry wat gekort hebbe, zijnde van deselve met Wijf, Kinderen en Gesin wel 300000 op de plaets doodt gebleven. De Wallachers hebben tot Kissieng den Eedt aen sijn Koninckl ijcke Majesteyt en de Republijck gedaen, en beloofft de Coninglijcke Armee en Zaporower Cosacken alle bystant te doen. Na dat de Cosacken desen Eed van de Wallachers hadden genomen, ben ick den 14 December in de nacht opgebroocken, en wierdt den 15 door den Bey van Tiakin en Kainack, gelijck oock door den Alibey, als Opper-Commandant over de Horden, die soo aen Turcken, Janitsaren en Spahis 30000 Man sterck waren, aengetast, doch in den eersten aenval wierden deselve van onse Cosacken en Wallachers in vier partyen verstroyt, en alsoo erbarmelijck ter neder gehouwen en gants verslagen: in dese gelegentheyt is den Bey van Tiakin mede gedoot, en den Alibey door mijne Cosacken, alschoon hy 100000 Rijcksdaelders tot sijn Rantsoen presenteerde, op de plaets van 't Gevecht ter neder gesabelt. Soo dra wy op haer aenvielen, konden sy tegens ons niet bestaen, en sy konden, om de groote Sneeu, het oock niet ontvluchten. Wy zijn in dese Actie soo geluckig geweest, dat 'er weynige van de onse zijn gebleven, doch van de Turcken leggen wel vier Mijlen verre Dooden, soo van de Janitsaren, Spahis als de Horden, en is alsoo dese gantsche Armee van 30000 Man t'eenemael geruineert. De Wallachers kan men wel vertrouwen, also sy sig sterk aen ons verbonden hebben.

Zedert zijn 'er noch wel eenige Actien tusschen dese Cosacken en de Turken en Tartaren voorgevallen / maer also die in 't ander Jaer zijn geschiedt / sullen wy voor dees tijt die laten blijven / en eens besien / wat ondertusschen in 't Noorden is gepasseert.

Den

Wy sullen nu de saecken van Ongaryen voor dit Jaer hier mede laten berusten / en in 't kort eens besien / wat de Cosacken in de Ukranie en elders onderwijlen hadden uytgerecht.

Doch eer wy echter hier mede beginnen / moeten wy noch hier in lassen / dat den Primo Vizir / zedert het verlies van de Batailie by Barakan na Belgrado / van waer den Turckssen Sultan korts te voren na Adrianopolen was gegaen / was vertrocken / en daer alles liet prepareren / om tegens 't aenstaende Jaer weder met een groote Macht in Ongaryen te komen: den Sultan had sijn Actien geensints gedisapprobeert / alschoon hy in de Campagne ongeinckigh was geweest / maer 't Volck in Turckyen seer tegens hem murmurerende / als hem de schult alleen van den Oorlogh gevende / soo wiert den Sultan genootsaeckt / om haer te bevredigen / en dat sy daer door aengemoedigt souden werden / om ten Oorlogh te gaen / den selven / nevens de voornaemste van sijn Aenhangers / te laten stranguleren / gelijck oock in het laetst van December tot Belgrado geschiede.

Zedert dat den Coning van Polen met sijn gereetste Macht / gelijck als hier voor is geseght / tot het ontset van Weenen was getrocken / waren 'er echter noch veel Troupen / die in soo korten tijt niet in volkomen staet konden wesen / maer noch geworven wierden / achter gelaten: den Coning van Polen had met sijn vertreck het Commando over deselve aen den Castellan van Crakouw gegeven / op dat hy daer mede tegens de Turcken / die in Caminiec in Podolien lagen / soude vigileren / en oock in de Ukranie sijn heyl soecken; te meer / alsoo vele Cosacken / soo op hope van Buyt als met Gelt wierden aengemoedigt / om de Poolsse Kroon te komen dienen; van dit Volck quam 'er soo een groot getal tot de Polen / alschoon haer Veldtheer sulcks verboden had / dat den Castellan van Crakouw / so met sijn eygen als dese Volckeren / meer als 20000 Man by malkander kreegh. Met dese Macht trock hy in October van Guslemburgh na de Ukranie op / en meende daer het Slot Jaslowic te overvallen / maer de Besettingh te sterck / en 't Saysoen wat verre verlopen zijnde / soo most hy eyndelijck 't selve weder verlaten / en sijn Volckeren daer omtrent in de Quartieren leggen. De Turcken / van dese aenkomst verwittigt / sonden eenige Troupen uyt / om op sijn desseynen te passen; doch die wierden niet alleen wegh gejaegt / maer den selven Castellan / bericht gekregen hebbende / dat eenige Tartaren een groote stroop in de Ukranie hadden gedaen / en veel Roof / Buyt en Gevangenen gekregen / en te rugh na Caminiec in aentocht waren / trock aenstonts met sijn Macht op haer af / tot selfs onder Caminiec; hy had in die gelegentheyt 't geluck / dat hy haer onderweeg aentrof / sloeg / veel neder maeckte / en den Roof en Gevangenen van haer af nam; En vermits ondertusschen de Cosacken hoe langer hoe meer by hem quamen / en dat het te laet in 't Jaer was / om iets op Caminiec te ondernemen / sont ged. Castellan / om onderwijl op de Turcken te passen / den Cosackssen Veltheer Kunitzky met eenige 1000 Man na de Ukranie / om daer alles onder 't Poolsse Gebiedt te

Lijst van de Deensse Vloot.

Schepen.	*Commandeurs.*	*Canons.*	*Mannen.*
Christiaen de V,	Niels Juël, Admirael Generael,	84,	600.
Cuhy-Printhen,	Christiaen Bielke, 2 Admirael,	74,	500.
De Noorweegse Leeuw,	Hendrick Spaen, 3 Admirael,	84,	500.
De Swaen,	Cornelis Wit, 1 Vice-Admirael,	64,	400.
De Prins George,	Joseph Hop, 2 Vice-Admirael,	80,	500.
De Mercurius,	Frederick Gedde, 3 Vice-Admir.	78,	500.
Mars,	Andr. Dreger, 1 Schout by Nacht,	74,	500.
Anna Sophia,	. . . . Billo, 2 Schout by Nacht,	64,	350.
Charlotte Amelia,	Matthias Spanser, 3 Schout by N.	64,	350.
De groene Draeck,	Reyer Pick,	66,	400.
Christiaen de I V,	. . . .	56,	350.
Frederic de III,	Pieter Andriesz.,	54,	350.
Lindworm,	Francois Bon,	50,	300.
Gulden-Leeuw,	Pieter Carelson,	50,	300.
't Netel-blat,	Niels Barfort,	52,	300.
De Neptunus,	Jan Benjamin,	42,	200.
Den Engel,	Hendrick Knaben Harver,	42,	200.
Victorie,	Hansse Hanson,	36,	200.
Sweedse Sperwer,	Michiel de Fosse,	44,	230.
Delmerhorst,	Bagge Knudser,	44,	230.
't Vliegende Hart,	Joris Meyer,	40,	200.
Wrangels Paleys,	Jan Jansz.,	36,	180.
Deensse Meermin,	Pieter Tomasz.,	30,	150.
De Draeck Soldaet,	Jan Bruyn,	30,	150.
De Spada,	Louis Cole,	30,	200.
Den Dolphijn,	Joris Barnes,	30,	200.
De Haes,	Jacob Gabrielsz.,	16,	90.
De Vier-pijl,	Christiaen Pals,	18,	90.
De Pauw,	Maerten Pietersz.,	16,	90.
De vliegende Vis,	Nicolaes Gintalbergh,	10,	50.
De Makreel,	Bis Maslzer,	10,	50.
	Branders.		
De Charitas,	Een Hollandts Commandeur,	8,	30.
Lastdrager,	Een Hollandts Commandeur,	4,	30.
De Hoop,	Een Deens Commandeur,	2,	25.

Lijste

Den Coningh van Denemarcken / in 't voorleden Jaer een groote Contributie in 't Lant van Holsteyn opgestelt hebbende / liet deselve met het begin van dit Jaer met Executie invorderen / alsoo de Inwoonders / of door onmooglijckheyt / of door quaetwilligheyt / soo gereet niet waren / om deselve te betalen : vele Vorsten insisteerden wel by den Coningh van Denemarcken / dat die saeck in der minne bygelegt mocht werden / maer 't schijnt / dat'er geen Accommodement dien aengaende getroffen heeft konnen werden. Vermits de Deenen in 't Landt van Oldenburg oock seer sterck by den ander quamen / en dat het gerucht liep / dat eenige Fransse Volckeren by haer souden komen / waren de Sweden in 't Sticht Bremen niet alleen / maer oock de Stadt Bremen selfs / seer beducht voor een overval ; doch 't gevolg heeft geleert / dat daer niets van is gekomen.

De preparatien ten Oorlogh van Sweden en Denemarcken / gelijck oock van den Ceurvorst van Brandenburgh en de Lunenburgse Vorsten / wierden met het begin van dit Jaer yverig voort geset / alsoo elck besorgt was / dat hy door den ander eenige aenstoot soude lijden. Den Coning van Denemarcken / die / benevens den Ceurvorst van Brandenburgh / meest in het interest van Vranckrijck was / beducht / dat de Oorlogs-Vloot / die haer Hoog Mog: lieten uyt-rusten / en waer van wy hier voor eenige mentie hebben gemaeckt / tot hulp van den Coning van Sweden / indien het tot eenige verwijdering mocht komen / (alsoo men aen 't Deensse Hof geensints gesint was / om toe te laten / dat men uyt Sweden eenige Volckeren na Pomeren soude over-schepen / maer sulcks door alle middelen socht te beletten) soude gaen / liet derhalven niet alleen veel nieuwe Volckeren werven / en ontbood / om sijn Armee te commanderen / den Grave van Roye / zijnde een Gereformeert Heer / uyt Vrankrijk / maer gaf oock ordre / dat'er een machtige Zee-Vloot soude werden geëquipeert / om / indien de Schepen van desen Staet sigh by die van den Coningh van Sweden souden willen vervoegen / de conjunctie te verhinderen : en alsoo men in Denemarcken oordeelde / dat dese Vloot alleen noch niet suffisant soude zijn / om dese twee machtige Vlooten / alsoo die van Sweden omtrent uyt 30 Zeylen / en die van haer Hoogh Mogende niet minder / soude bestaen / wierdt wegens die Kroon aen den Koningh van Vranckrijck versocht / dat hy noch eenige van sijn Oorlogh-schepen daer by soude willen vervoegen ; sulcks wierdt aenstonts toegestaen / en liet sijn Alderchristelijckste Majesteyt tot Brest / en in de Westerse Havens van sijn Coninghrijck / een aensienlijck Esquadre / onder 't Gebiedt van eenen Monsr. de Preuilly / uytrusten ; het welck in Mey vaerdigh geraeckt zijnde / in Juny sijn Reys na de Sont voort sette / en aldaer oock in het begin van July quam / als wanneer de Deensse Vloot / mede klaer zijnde / sig met het selve Esquadre conjungeerde / doch noch eenigen tijt voor Coppenhagen bleef stil leggen.

Dese Deensse en Fransse Vloot bestont uyt de navolgende Oorlog-schepen :

ondernomen; te meer/ om dat de Fransse en Deensse Vloten in de Zont soo sterck waren/ dat de Sweden geen Volck na Duytslandt souden hebben konnen transporteren; maer het schijnt/ dat dit voornemen/ soo het al vast gestelt geweest mocht hebben/ echter door 't een en 't ander (so men meent selfs door Vranckrijck/ en dat de Lunenburgse Vorsten/ welcke wel gewapent waren/ sulcks niet gaerne gesien souden hebben) is verhindert geworden; doch echter/ op dat men van de Fransse kant eenigh vergenoegen aen Denemarcken soude geven/ en dat die mede de groote onkosten tot de krijgs-preparatien/ die het gedaen hadde/ soude konnen goet maken/ wiert van sijn Majesteyt van Vranckrijck de Heerlijckheyt Jever in Oost-Vrieslandt/ onder pretentie/ dat die een Leen van Bourgondien was/ doch welcke nu aen den Vorst van Anhalt toe quam/ aen Denemarcken afgestaen/ gelijck sulcks al in de secrete Articulen van 't Tractaet tusschen die twee Kroonen in 't voorleden Jaer was bedongen; waer van men hier de Ratificatie van Vranckrijck kan sien:

Extract van 't Tractaet tusschen de Coningen van Vrankrijk en Denemarcken.

LOUIS, door Godts genade, Coning van Vranckrijck en Navarre, aen alle, die dese tegenwoordige Brieven sullen sien, zaligheyt. Hebbende willen (in consideratie van 't Tractaet van Alliantie, tusschen Ons en den Coning van Denemarcken gesloten, en getekent tot Coppenhagen den 25 van de Maent Maert laetst, soo door onsen wel-beminden en getrouwen Raedtsheer in onse Raden, en Meester van de ordinaire Requesten, den Heer Foullé de Martangis, als door de Heeren van Guldenleeuw, Alefeld, Revenclaw en Erenschild, hebbende mede macht van den Coningh van Denemarcken) cederen en overdragen aen ged. Coning van Denemarcken, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, alle de Rechten, soo van Souverainiteyt als een directe Domaine, en alle andere dingen, die ons konnen toe-behoren, als Hertogh en Grave van Bourgondien, of onder eenigen anderen Titul, hoedanig die oock soude mogen wesen, op het Lant en de Heerlijckheyt van Jever, soo hebben wy, om dese en andere consideratien, die ons daer toe moveren, voor soo veel als het nodigh is en sal zijn, sulcks geconfirmeert; en door de tegenwoordige letteren van onse hant confirmeren wy de ged. Cessie en Overdracht van 't ged. Lant en Heerlijckheydt Jever in faveur van den ged. Coningh van Denemarcken, voor sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, wegens alle de Rechten, die aen onse Kroon wegens 't ged. Lant en Heerlijckheyt van Jever toe-behoren; toestaende, dat die van Denemarcken in 't toekomende het ten vollen vredighlijck besit, sonder daer in door ons, of de Coningen, onse Successeurs, om wat oorsaeck, of onder wat pretext, het oock soude mogen wesen, getroubleert te werden. Wy bevelen oock aen alle onse beminde en getrouwe Personen van 't Hof van ons Parlement, en aen alle onse andere Officiers en Justiciers, die het sal raken, dat sy dit tegenwoordige sullen registreren, en den inhout van 't selve

aen

Lijste van de Fransse Commandeurs.

Den Marquis de Preuilly, Lt. Generael.
Mr. Gabaret, Hooft van 't Esquadre.
Mr. de Chasteaurenard, Hooft van het Esquadre,
Mr. de Panetier.
Mr. du Magnon.
Mr. de Montortié.
Mr. Damblimont.
Mr. Desnots.
Mr. de Langeron.
Mr. den Ridder van Rosmadec.
Mr. de Machaut.
Mr. de Moucourt.
Mr. de Coëtlogon.

Commandeurs van de Branders.

Mr. du Rivau.
Mr. den Ridder de la Borde.
Mr. de Longchamp.
Mr. Barbeau.
Mr. Gratier.
Mr. Chamoreau.

De Deensse Werbingen ondertusschen te Landt seer verre geadvanceert zijnde / soo wierden de meeste Troupen in Mey na 't Landt van Holsteyn gesonden / om daer van een Corps d'Armee te formeren: den Grave van Roye quam / om 't selve te commanderen / in 't begin van Juny tot Coppenhage / en wiert van den Coning van Denemarcken seer wel ontfangen / welcke hem tot Veldt-Marschalck Generael van sijne Troupen maeckte; en vermits de tijt vast aen quam / dat dese Armee gemonstert soude werden / begaf den Coningh van Denemarcken sig in 't begin van July / verselt van den Grave van Roye / na Holsteyn / en monsterde tot Oldeslo / daer 't Rendevous of Hooftquartier was / sijn Armee; waer over de Stadt Lubeck en de Lunenburgse Vorsten / die men getracht had / hoewel te vergeefs / mede in 't Fransse Interest te krijgen / bry jalours waren; want de eerste lieten de Fortificatien van haer Stadt verbeteren / en de andere brachten al haer Macht / bestaende wel uyt 20000 Man / te samen / op dat'er niets tegens haer interest ondernomen soude werden. Den Coning van Denemarcken vertrok daer op in 't laetst van July weder na Coppenhagen / en besag als doen de Fransse Vloot / die aldaer gekomen was; doch op 't advys / dat de Lunenburgse Volckeren over de Elve en in Holsteyn waren getrocken / quam hy in Augusti weder in Holsteyn / en hielt sijn verblijf-plaets tot Rendesburgh; maer alsoo de Lunenburgers niet verder ondernamen / en dat oock 't Saysoen verliep / vertrock sijn Majesteyt van Denemarcken in het laetst van September weder na Coppenhagen / en bleef aldaer 't gantse Jaer / latende echter sijn meeste Troupen in Holsteyn blijven / en deselve daer de Contributie-Gelden van dat Landtschap / tot een groote beswaringe van de Inwoonders / invorderen.

De meeste Politijcken hadden wel geoordeelt / dat Denemarcken / als een bloeyende en talrijcke Armee aen die kant hebbende / en door Vranckrijck met Subsidien / als andersints / gestijft werdende / iets voornaems soude hebben

men in 't eerst goede hoop hadde/ dat hy daer van soude op komen/ den 26 Juny in sijn Casteel van Nieuhuys/ een uur van Paderborn/ in 't 57 Jaer sijns Ouderdoms. De Canonnicken van dit Aertsbisdom quamen daer op aenstonts te samen/ en verkoren in 't begin van September den Ceurvorst van Ceulen/ hoewel den Bisschop van Straetsburgh/ Prins Willem van Furstemberg/ daer mede na stondt/ tot haer Bisschop; doch dese Verkiesinge is van 't gantse Jaer door den Paus niet geconfirmeert geworden/ als oordeelende/ dat het niet paste/ dat een Geestelijck Persoon over twee soo considerable Bisdommen soude gebieden.

Wy schepen na Engelant over. In dat Coningrijck/ gelijk als men zedert eenige Jaren al begonnen had/ wiert noch geduerigh seer sterck met het vervolgen der Nonconformisten/ zijnde Luyden/ die met de Engelsse Kerck niet over-een komen/ voort gegaen/ soo dat vele wierden gevangen geset/ en in boete beslagen/ waer van yder apart te noemen ons te groot soude vallen/ derhalven sullen wy ons vergenoegt houden met 't gene in 't generael is geseght; doch wy moeten hier echter noch by voegen/ dat men gesien heeft/ dat door dese vervolgingh gem. Nonconformisten aldaer van dit Jaer eer vermeerdert als vermindert zijn/ niet tegenstaende de groote Gelt-sommen/ die sy daerom mosten betalen.

De Engelsse Oost-Indise Compagnie/ die zedert eenige tijt veel Schepen na Indiën had uytgerust/ met het begin van 't Jaer/ na het schijnt/ eenige schaersheyt van Penningen daer door bekomen hebbende/ soo kregen de gene/ die Geldt op intrest aen die Compagnie verstreckt hadden/ hier over een seer vreemde impressie/ selfs tot soo verre/ dat sy haer Gelden wilden oplichten; doch dese Compagnie/ sulks seer ondienstigh oordeelende/ verklaerde by een publijck Geschrift/ dat sy/ so lange als de verkooping van haer Goederen niet geschiet was/ geen Gelt konde af doen/ maer soo lang de interesten tot 6 per cent aen de Interessanten soude betalen/ gelijck oock vervolgens geschiede. Dese impressie was al geheel wonderlijck/ alsoo de Engelsse Oost-Indise Compagnie als-doen in soo goeden staet was als die noch opt is geweest/ vermits eenige tijt daer na eerst de tijdinge in Engelant van de saeck van Bantam quam/ waer mede de saken van die Compagnie echter niet veel verbeterden.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt/ dat'er een Quo Warranto wegens den Coningh tegens de Charters van de Stadt Londen was in gebracht; sulcks wierdt oock tegens andere Plaetsen/ die haer Charters niet vrywilligh wilden over geven/ gedaen/ ende onder andere tegens de Stadt Worchester/Bristol/Ec.

Van wegen den Coningh wierdt oock het Quo Warranto tegens de Stadt Londen seer ernstig voort geset; deselve Stadt had haer verantwoording wel eenigen tijt gedilayeert/ en versocht noch t'elckens daer op uytstel/ maer alsoo in 't midden van Februaryy de tijt/ om het selve te beplepten/ was verscheenen/ wilde

aen den Coningh van Denemarcken, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, laten genieten, want soodanigh is ons believen. Gegeven tot St. Germain in Laye, den 10 April, in 't Jaer der Genade 1682, en van ons Rijck het 37.

LOUIS.

Wegens den Coningh

COLBERT.

De Deenen namen in October hier op Jever / als sig niet konnende defenderen / in ; doch 't Casteel / waer op eenige Militie lagh / lieten sy van dit Jaer onaengetast blyven.

De Deensse en Fransse Vlooten / die wy laetst gesegt hebben / dat voor Coppenhagen t'samen waren geconjungeert / gingen wel na de Oost-Zee onder zeyl / en bleven daer eenigen tijt kruyssen / maer alsoo daer mede doch niet voorgenomen wiert / quamen sy weder voor Coppenhagen : de tijdt ondertusschen verlopende / en de Winter naderende / soo kreeg de Fransse Vloot ordre / om weder te rug na Vranckrijck te keeren / gelijck oock geschiede / en deselve den 12 October van voor Coppenhagen na Vranckrijck vertrock / na dat den Coningh van Denemarcken van alle de Fransse Officiers afscheydt had genomen / en deselve voor haer vertreck met eenige Presenten begiftigt. Dese Vloot wierdt door eenige lichte Deensse Fregatten tot in de Noort-Zee geaccompagneert / en quam in November tot Brest en in andere Fransse Havens te rugh / na dat deselve echter eerst een groote storm in 't Canael had uytgestaen. De Deensse Oorlogs-Vloot wiert oock vervolgens op-gelegt / soo dat alle dese Krijgs-toerustingen / die men te Water en te Lande in Denemarcken had aen-gevangen / niets als 't innemen van Jever hadden geëffectueert.

Den Ceurvorst van Saxen / na dat hy weder te rug van Weenen tot Dresden was gekomen / begaf sigh na den Ceurvorst van Brandenburgh / en hielt met deselve eenig gesprek ; men hoopte wel / dat daer uyt iets tot voordeel van 't Rijck soude gevolgt hebben / maer men heeft echter daer van zedert niet vernomen.

In 't laetst van 't Jaer troude den Prins Hendrik Casimier, Erf-Stadhouder van Vrieslant / Groningen en Ommelanden / met de Dochter van den Vorst van Anhalt / tot Dessauw in Duytslant : 't Huwelijck wiert wel met weynig Ceremonien gecelebreert / maer was tot groot genoegen van beyde partyen.

In tegendeel was in de Somer niet alleen de Ceur-Princesse van Brandenburg / maer oock de Bisschoppen van Wurtzburg en Bamberg overleden ; in wiens plaetsen weder andere wierden gekoren.

Den Bisschop van Munster en Paderborn / genaemt Ferdinand van Furstemberg, welcke zedert eenigen tijt met de Steen seer was geplaegt geweest / en ten dien eynde een expert Meester van die konst / om hem te laten snijden / van Parijs ontboden hadde / overleed mede / na dat sulcks was geschiet / en men

mede wel 6 uren; bestaende meest daer in/ dat/ alschoon eenige particuliere Persoonen iets tegens de Charters gedaen mochten hebben/ de gantse Stadt echter daer door haer Vryheyt niet konde verliesen. Den Lord Chef-Justicier verklaerde daer op/ dat/ alsoo dit een saeck van groot gewicht was/ 't Hof oordeelde eenigen tijdt te moeten hebben/ om haer sentiment dien aengaende te seggen; sulcks geschiede oock/ want den 22 Juny wiert dese saeck weder te berde gebracht/ en versocht den Advocaet Generael als-doen/ dat'er Sententie voor den Coningh tegens de Charters van Londen gegeven mocht werden; als wanneer de drie Rechters/ die doen present waren/ namentlijck Jones/ Raymond en Witkins/ haer opinien/ yder apart/ over gaven: den Lord Chef-Justicier Saunders/ als-doen absent zijnde/ sont oock sijn sentiment in Geschrift/ 't welck met de opinien van de andere accordeerde/ soo dat sy resolveerden/ om Sententie voor den Coningh te geven/ en dat om de volgende redenen: 1. Dat een Corporatie aengetast en verbeurt verklaert mocht werden, door een Statut van Coning Eduard de III. 2. Dat het lichten van Tollen door een Stad een groote oppressie op de Onderdanen was, en een verbreking van haer trouw, gelijck oock vervolgens een suffisante oorsaeck van verbeurtmaking. 3. Dat de Petitien (of Requesten) seditieus waren, en van gelijcken een genoegsame oorsaeck van verbeurtmaking. 4. Dat het lichten van Tollen en de Petitien de Corporatien raeckten. 5. Dat de Voorspraeck van de Stadt dese saken niet ontkende. 6. Dat de Informatie, die door den Koning tegens de Stad ingebracht was, seer wel was gefondeert. 7. Dat derhalven Sententie voor den Coning behoorde gegeven te werden, en dat alle Vryheden en Liberteyten van Londen in des Conings Handen gestelt souden werden. Des Conings Advocaet Generael versocht echter self aen 't Hof/ dat het geven van de Sententie mocht opgehouden werden/ tot dat kennisse van dese saeck aen den Coning was gegeven.

Dese saeck dan aldus tegens de Stadt Londen uytgevallen zijnde/ so wiert den Raedt van die Stadt by-een geroepen/ en beraetslaegt/ wat men nu daer in soude doen; en wiert eyndelijck goedt gevonden/ dat men aen sijn Majesteyt door een ootmoedig Request soude versoecken/ dat hy de misbruyken/ die voor desen ingeslopen waren/ soude willen pardonneren/ met belofte/ van in 't toekomende voorsichtiger te sullen zijn/ en soodanige Wetten en Costuymen te sullen observeren als sijn Majesteyt haer soude gelieven te ordonneren. Met dit Request gingen den Lord Major en eenige Aldermans den 26 Juny daer na selfs na Windsor/ alwaer den Coningh sig als-doen onthielt/ en leverden hem 't selve over; waer op sijn Majesteyt aen den Lord Zegelbewaerder ordonneerde/ om haer antwoort te geven/ gelijck hy oock dede als volgt; seggende: Dat hy haer most berispen, dat sy haer toevlucht so laet tot sijn Majesteyt namen, als de Sententie by-na gewesen was: dat sijn Majesteyt daer over echter noch blijde was, niet tegenstaende sy soo veel onbehoorlijckheden hadden gepleeght; doch dat sy nu mosten bedacht zijn, om een effectueel middel uyt te vinden;

waer-

wilde den Lord Chef-Justicier geen prolongatie van tijt meer geven / soo dat de Advocaten wegens den Coningh en de Stadt voor de Banck mosten verschijnen / 't welck den 17 Februarij was / als wanneer de Solliciteur Generael van den Coningh / om te bewijsen / dat die van Londen haer Charters verbeurt hadden / voortbracht / dat deselve de macht van Tollen sigh hadde aengematigt / en daer door wel 5000 Ponden Jaerlijcks tot haer eygen gebruyck geprofiteert ; en dat / na dat sijn Majesteyt het Parlement op den 20 December gedissolveert had / sy veroorsaeckt hadden / dat'er een gemeenen Raet beroepen soude werden / om een Petitie op te stellen / van inhout / dat / door de geseyde Prorogatie en de gevolgde Dissolutie / de Justitie een groote interruptie had ontmoet ; 't welck soo veel als insinueerde / dat sijn Majesteyt de Justitie geinterrumpeert had / en was deselve Petitie oock met den Druck gemeen gemaeckt / om daer door aen het Volck te vertoonen / wat goede Advys-gevers dat sy waren. Den Solliciteur Generael urgeerde daer op noch twee Vragen / te weten / of een Corporation sijn Vryheden konde verbeuren ? en of Londen buyten andere Steden daer van bevrijt konde zijn ? het eerste bewees hy affirmativelijck met verscheyde Statuten en Productien van Presidenten / die dit confirmeerden / en op het andere seyde hy / dat Londen de hare / by Magna Carter / mede konde verbeuren / en van andere Corporatien niet geëxempteert was. Den Pensionaris van Londen defendeerde in tegendeel / dat de Tollen niet met gewelt wierden afgevordert / en dat men yder sijn vryheydt liet / om ter selver plaets te komen / maer dat het vry onredelijck soude zijn / dat de Stadt yder voor niet soude provideren / by-brengende vorders uyt een Wet-boeck / dat het Recht van die Stadt was / om Petitien / tot redres van haer Gravamina / op te stellen / doch dat het drucken daer van alleenlijck door de veelheyt der Secretarissen toe gekomen was / met byvoeginge / dat de getrouwe Inwoonders der selve Stadt geen de minste gedachten hadden / dat sijn Majesteyt door 't dissolveren van Parlementen de Justitie van de Lords in den Cour wilde interrumperen / maer die saeck alleen uytstellen / om noch meerder blijcken tegens haer te bekomen. Den Pensionaris van Londen meende op de laetste Vrage van 't voortbrengen der Presidenten mede wel geantwoordt te hebben / maer den Lord Chef-Justicier seyde / dat hy daer toe niet behoefde te komen / en dat hy alleen de macht / die sy door de Wetten daer toe hadden / souden voort brengen / en dan oock de macht / om die Petitie te laten drucken / tonen ; doch alsoo de tijdt als-doen tot alles te kort was / bleef sulks steken / en tot een ander tijt verschoven. Dese saeck wiert echter den 9 Mey weder te berde gebracht / als wanneer den Advocaet Generael des Conings Argumenten tegens het gene / dat de Stadt Londen in Februarij had voort gebracht / voor 't Hof ten toon stelde / en alle de Poincten wederleyde / duerende sulcks wel 6 uren : hy betoonde daer in met veel redenen / dat de Charters dier Stadt verbeurt waren. Den Advocaet Pollexfon / die voor de Stadt ageerde / bracht in tegendeel sijn verantwoordingh wegens deselve in / en duerde deselve

Den Grave van Schafsbury / als in de voorgaende Mercurius gesegt is / uyt Engelant elders gevlucht zijnde / en soo men selfs wilde tot Amsterdam / overleed met het begin van 't Jaer / werdende sijn Lichaem te rugh na Engelant gevoert / en aldaer ter aerde geset.

Wy hebben in de laetste Mercurius gesegt/dat Mrs. Papillion en du Bois/ welcke pretendeerden/ dat sy / als verkoren Sherifs/ in 't voorleden Jaer besworen geweest mosten zijn / daer over seer onvergenoegt waren ; 't selve bleeck oock naderhandt / alsoo sy door alle middelen haer recht tot dien eynde sochten door te dringen : doch eer 't selve uytbarste / hoewel al lang van te voren sulcks wiert gedebiteert / was het den 4 van Mey / als wanneer sy den Coroner van de Stadt Londen / genaemt Mr. Brome / op haer handt hadden gekregen ; door den selven lieten sy tegens den Lord Major en verscheyde Aldermans een Geschrift / om dat sy tot geen Sherifs besworen waren / inbrengen : gemelde Coroner begaf sig daer op eerst na dese Aldermans / welcke aenstonts borgh stelden / en vervolgens oock met twee Assistenten na den Lord Major / aen wien hy seyde / doen hy by hem quam / dat hy twee Geschriften van dese Messrs. Papillion en du Bois tegens hem hadde / en dat hy versocht te mogen weten / of hy Borgh voor sijn verschijning dien aengaende soude stellen ; doch als dese van neen antwoorde / stapten de twee Personen / die by hem waren / na den Lord Major / en seyde de eene daer van tegens hem / dat hy hem dan wegens Mr. Papillion / en de andere wegens Mr. du Bois / arresteerde. Dit geschiedt zijnde / soo begaf sigh den Lord Major na 't Huys van Mr. Brome/ als sijn Gevangen ; doch aenstonts wiert de Common-Sergeant van Londen na Windsor gesonden / om aen sijn Majesteyt van dit werck kennisse te geven. Dese saeck aenstonts over-al versprevt werdende / so quam die oock ter kennisse van den Secondaris van eene van de Compters / welcke eenige tijdt te voren / wegens een Actie van 200 Ponden / seer civil tegens Mr. Brome hadde geweest / alsoo hy sijn enckel woort / om te sullen verschijnen / hadde aengenomen : deselve ordonneerde dan aen de Officiers van de Sherifs/ dat sy Mr. Brome aenstonts in bewaringh souden gaen nemen / gelijck sy oock na hem toe gingen / en / aen sijn Huys komende / den Lord Major vast besig vonden / om een Geschrift te teyckenen / dat hy soude verschijnen ; sulks soude hy al eerder gedaen hebben / indien niet eenige disputen wegens des selfs eer ontstaen waren geweest : dese Officiers dan / om haer plicht te voldoen / namen den selven Mr. Brome mede / en brachten hem in de Compter / alwaer hy tot 9 uren 's morgens gevangen bleef / als wanneer hy op Borgtocht wiert los gelaten / alsoo men de Borgtocht / die hy 's nachts wilde stellen / had geweygert. Mr. Brome dus in de Compter gebracht zijnde / soo vraegde den Lord Major / waer de Persoon sig bevont / diens Gevangen hy was ? doch niemant hem daer op ander antwoort gevende / als dat sy sulcks niet wisten / soo beval hy / dat men sijn Swaert soude op nemen / en ging na de Deur / om uyt te gaen ; maer een Dienaer van dat Huys / of een ander Persoon / die in

Mr.

waer door sijn Majesteyt in 't toekomende verseeckert soude wesen, dat 'er soodanige disordres in 't Gouvernement niet meer souden ontstaen, als zedert eenige Jaren gebeurt waren: dat het eenige middel, om sulcks te doen, alleen bestont, om met sijn Majesteyt in de Verkiesinge van alle hare Officiers in de Stadt te adviseren, en gene te verkiesen buyten sijn Majesteyts approbatie: dat, indien sijn Majesteyt wegens iemant sijn misnoegen betoonde, sy tot een twede Electie immediatelijck souden treden, en, indien hy dese twede Persoon mede niet approbeerde, sy het aen sijn Majesteyt souden laten, om een derde Persoon te nomineren, welcke soodanige Officien soude bedienen, als in 't toekomende vacant souden werden: dat des Conings intentie niet was, om iemandt tegenwoordigh uyt sijn Ampt te setten, maer omme te besorgen, dat de abuysen in 't Gouvernement wegens de Electien, die gedisputeert konden werden, geprevenieert wierden: dat alle de Justices of Peace in de Stadt haer respective Commissien van sijn Majesteyt souden ontfangen, en dat sy geen Recht, uyt kracht van haer Charter, souden pretenderen: dat, wanneer sy weder na huys gingen, en een gemeenen Raedt beriepen, om eene Acte ten desen eynde op te maecken, op dat sijn Majesteyt van haer goede trouwe verseeckert konde zijn, den Coningh niet alleen uyt sijn genade en gunst de Sententie en Executie op de Vryheden van de Stadt soude opschorten, maer oock een Noli Prosequi tegens eenige verdere proceduren, hoedanigh die oock mochten wesen, toestaen; en dat, vermits de tijdt nu wat verre was verlopen, sy sulcks op Saturdagh, den 3 July, souden doen, en sigh daer mede dan weder by sijn Majesteyt aengeven, of dat de Sententie andersints tegens haer opgemaeckt soude werden. Sy vertrocken daer op aenstonts weder na Londen/alwaer den Lord Major op nieu een gemeenen Raet liet beroepen/ en hier over delibereren; de Stemmen waren seer tegen malkander/ maer eyndelijck wierdt soo goet als geaccordeert/ dat men sijn Majesteyts begeerte soude toestaen/ waer van den Lord Major aen den Coningh aenstonts kennisse gaf; doch het gevolg heeft geleert/ dat sulcks echter noch veranderde; waer van hier na meerder.

Tegens den Water-Bailliuw van Londen/ om dat hy eenige Tollen van de passerende Schepen had geëyst/ was oock een Quo Warranto ingebracht/ in welcke gelegentheyt den selven Bailliuw mede te kort schoot/ en sijn Charter verbeurt wiert verklaert.

Sijn Majesteyt van Engelant begaf sig in Maert na Newmarket/ om sig daer wat te verlustigen; doch alsoo aldaer eenige tijdt na sijn komst een groote brandt ontstont/ waer door al eenige Menschen en Paerden verongeluckten/ quam hy in 't begin van April te rugh na Londen.

Tot Glocester/ zijnde een Stadt in Engelant/ was in February mede een seer hevige brant geweest/ en wiert die noch door een andere in April gevolgt.

Tot Londen en in andere Plaetsen in Engelandt zijn mede eenige branden ontstaen; doch alsoo die soo over-groot niet waren/ sullen wy daer niet meer van seggen.

en drie andere / waren oock voor Recht geroepen / en van t'samenrottingh beschuldigt; haer Advocaten/ als Sr. Francois Winnington/ Mr. Williams/ Mr. Wallop en andere / allegueerden wel het tegendeel / maer de Jurys verklaerden haer schuldigh / soo dat sy alle in 500 Ponden boete wierden gecondemneert.

Den Ridder Patience-Ward / die voor twee Jaer Lord Major van Londen was geweest / wiert van Perjurii beschuldight / en door de Jurys oock schuldig verklaert.

Den Lord Gray/ welcke altijt een groot Minjon van den Hertog van Monmouth (die men zedert de Actie / die in de laetste Mercurius is geseght / aen 't Hof altijt noch seer verdacht had gehouden / alsoo hy in de gunste van 't Volk ongemeen stont / en een voorstander van de Protestanten was) was geweest / en noch was / wiert in Mey mede beschuldigt / dat hy eenige Wapenen in sijn Huys verborgen had / soo dat ondersoeck daer na wiert gedaen / en bevonden/ dat hy Wapenen voor ruym 60 Persoonen had; hy wiert aenstonts daer op gesaiseert / en voor des Conings Raet gebracht / om sulcks te verantwoorden / welcke hem vraegde / om wat reden hy soo veel Wapenen in sijn Huys hadde? waer op hy antwoorde / dat het meeste gedeelte van deselve door sijn Voorouders in die plaets gelaten was / en dat hy noch eenige andere tot sijn preservatie daer by had gekocht / soo ras als hy van 't Paepse Complot hoorde; hy wierdt echter genootsaeckt om voor 3000 Ponden Borg te moeten stellen / dat hy voor den Coning en sijn Raet soude verschijnen / gelijck hy oock den 26 Mey dede; doch hy kreegh aldaer een scherpe reprimende over dese saeck / en most Cautie stellen / dat hy sigh in 't toekomende beter soude dragen / waer op hy weder wiert gedemitteert.

Doch korts daer na / en in 't begin van July/ brack'er een andere saeck uyt / die niet alleen desen Lord Gray / maer oock meer andere groote Heeren raeckten/ als den Hertog van Monmouth/ den Lord Melvin/ Sr. John Cockram/ Sr. Thomas Armestrong / Robert Ferguson / en noch meer andere / welcke men in de Declaratie van den Coning / die wy kort hier na sullen laten volgen/ kan sien: deselve wierden beschuldigt van na het leven van den Coning en den Hertog van Jorck te hebben gestaen / en oock gesocht te hebben het Gouvernement om te keeren; de voornaemste / als den Hertogh van Monmouth / den Lord Gray / Sr. Thomas Armstrong en den Lord Ferguson / ontsnapten het / maer de andere wierden meest gekregen / en aenstonts gevangen geset; doch sijn Majesteyt liet aenstonts / om dese gevluchte te bekomen / het volgende Placcaet uyt gaen:

CHARLES REX:

ALsoo Ons onder Eede verklaert is, dat James, Hertog van Monmouth, Ford Lord Gray, Sir Thomas Armstrong en Robert Ferguson, te samen, en met diverse andere quade geintentioneerde en desperate Personen van ons Coningrijck,

Mr. Bromes absentie de macht van 't Huys hadde / sloot de Deur toe / om den uytgang te beletten; dan een Edelman van den Lord Major voort tredende / en vragende / wie of den Lord Major derf de ophouden / of iets tegens hem te seggen had? soo begaf sigh den anderen wegh / invoegen den Lord Major daer op in sijn Koets stapte / en weder na huys gingh / zijnde het doen omtrent half 12 uren 's nachts. Dit voorval ontstelde gantsch Londen / soo dat het geheele witte Regiment / en twee Compagnien van 't Orange / tot des anderen daegs 's morgens in de Wapenen waren / om alle tumulten voor te komen. 's Anderen daegs Mr. Brome in vryheyt zijnde gestelt / soo gingh hy weder heen/om den Lord Major als sijn Gevangen te eyssFchen, maer eenige Officiers en Dienaers van ged. Lord Major haer Swaerden uyt treckende / soo was hy gedwongen / om weder heen te gaen; doch hy / sijne Dienaers en Assistenten maeckten aenstonts wegens 't selve Affidavids. Den Lord Major/ dit verstaen hebbende / ontbood aenstonts Messrs. Papillion en du Bois / en vraegde haer / of sy dese Actien voor haer eygen hadden gedaen / of dat andere Persoonen die buyten haer kennis en in haer Namen hadden volvoert; doch sy antwoorden / dat sy dit voor haer eygen hadden gedaen / en dat sy geresolveert waren / om hem wegens Londen / soo verre als de Wet mede bracht / te vervolgen. Den selven dagh wierdt oock voor des Konings Banck hier op versocht / dat de Officiers van den Lord Major wegens de geseyde saeck in apprehentie genomen souden mogen werden; doch de Rechters stelden die saeck uyt. Messrs. Papillion en du Bois brachten door haer Advocaten / waer onder Mr. Williams was/ voor 't Hof van des Konings Banck de saken ook in/ die als-doen / als boven is gesegt / geschiet waren/ welcke deselve Mr. Williams seer geleerdelijck voorstelde / met versoeck in 't laetst / dat 'er tegens alle / (of soo veele als 't Hof nodig oordeelde) die het Proces van dat Hof op soo hoogen wijse hadden gevioleert / een Geschrift van Apprehentie mocht gegeven werden; soo dat het Hof ordonneerde / dat Mr. Weston / de Mareschal van de Stadt / en Mr. Fletcher / de Sergeant / welcke die nacht Mr. Brome / de Coroner / wegh gebracht hadden / voor het selve Hof souden verschijnen.

Dese saeck bleef echter noch een weynig stille / alsoo men van beyde zijden ging debatteren wat recht dat yder in deselve had. Den gemeenen Raet van de Stadt Londen/in Juny daer op vergadert zijnde/hielt wel veel deliberatien daer over / maer eyndelijk wiert met meerderheyt van Stemmen uyt de oude Registers geoordeelt en vast gestelt / dat den Lord Major de macht had / om door 't toedrincken / op 't Feest van Bridgehouse / yemant tot Sherif te verkiesen / soo dat dese Messrs. Papillion en du Bois daer door t'eenemael van haer pretentien versteken bleven.

De voornaemste Aldermans / die dese Verkiesing van Mrs. Papillion en du Bois hadden willen doordringen / als Mr. Pilkington / Mr. Shute / Alderman Cornisch / Lord Gray / Mr. Thomas Player / Mr. Jenkes / Mr. Jekel / Mr. Freeman / Mr. Wicham / Mr. Godenoug / Slingsby Bethel/ en

het gemackelijck ontsnapte: men dede aenstonts wel groot ondersoeck na hem/ maer hy wiert niet gekregen/ also hy sig uyt 't Rijck retireerde/ werdende toen den Sergeant Deerham in sijn plaets gestelt.

Om nu te tonen op wat voet dese Conspiratie was ondernomen/ sullen wy de Declaratie van den Coning/ schoon die eenigen tijt daer na uyt quam/ hier in lassen/ als oordeelende/ dat die hier wel past/ alschoon eenige dingen/ waer van wy noch geen mentie hebben konnen maken/ en die wy hier na sullen verhandelen/ daer in zijn.

Declaratie van sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien aen alle sijne beminde Onderdanen, aengaende de verraderlijcke Conspiratie, onlangs ontdeckt tegen sijn Coninglijck Persoon.

HEt heeft onse observatie geweest, dat voor eenige Jaren laetst een quaedwillige Partye haer ooghwit gemaeckt heeft, om seditie te avanceren, door valsche tijdingen en lasterlijcke Pasquillen, en andere boosaerdige konsten, waer door sy getracht hebben niet alleenig ons Gouvernement hatelijck te renderen, en onse allergetrouste Onderdanen aen 't Volck suspect te maken, maer desgelijks haer te verwecken tot een misnoegen en haet van onse Coninglijcke Persoon, waer op het aen ons openbaer was, dat de Hoofden van haer Partye geen andere oogmercking konden hebben als de ruine van ons en ons Gouvernement.

En dewijle door onse uytterste sorg, die wy aen alle onse Onderdanen geopenbaert hebben onse yver tot het maintineren van de Protestantse Religie, en onse resolutie, om volgens de Wetten te regeeren, het een groote ongerustheyt voor ons geweest is, te bevinden, dat boose Personen, door het misrepresenteren van onse Actien aen 't Volck, haer selven soo verre geinsinueert souden hebben in de affectie van de swackste soort, als dat sy haer hebben aengesien als Patriotten, en gevers van haer Religien en Liberteyten, en hebben haer selven geheel aen hare Conduite overgegeven.

Gelijck als haer getal toenam, so deden mede haer stoutigheden tot soodanigen hooghte, dat, door dickmaels haer te vertoonen in tumulten en Riots, en onwettige en seditieuse Conventiculen, sy daer door niet alleenig engageerden, maer proclameerden een (Impurity of) ongestraftheyt aen haer eygene Partye, die haer selfs alreets te sterck meende te zijn voor de Wetten; en sy scheenen te geloven, dat sy in een korten tijdt soo veel op 't Volck souden winnen, als haer te konnen persuaderen tot een totale defectie van 't Gouvernement.

Maer 't geliefde Godt (door dese hare violente wegen) d'oogen van onse goede Onderdanen te openen, die gemackelijck voorsagen wat beroerten dese methoden souden voort brengen, en daer op met groote courágie, soo wel als plicht en affectie aen ons, hebben op alle occasien gemanifesteert haer resolutie en vaerdigheyt, in beschermingе van onse Persoon, het ondersteunen van ons Gouvernement, en bevestingh der Religie; en hebben mede 't gemeene Volck geconvin-

rijck, verraderlijck hebben geconſpireert, te diſtruëren en om het leven te brengen onſe Royale Perſoon, en onſe waerdigſte Broeder James, Hertogh van Jorck; om 't ſelve te effectuëren hebben ſy gehouden diverſche traitereuſe Conſultatien, om Volck te werven, en een opſtandinge in ons Coningrijck te maken. En alſo ons te kennen is gegeven, dat de voorſz. Criminele haer Wooninge hebben verlaten en gevlucht zijn, om de Juſtitie en onſe Wetten te ontgaen, ſo hebben wy met het Advys van onſe Privé Raed goed gevonden, ons Coninglijck believen te publiceren, ſoo dat wy by deſen ſcherpelijck bevelen en gebieden den voorſz. James, Hertog van Monmouth, Ford Lord Gray, Sir Thomas Armſtrong en Robert Ferguſon, of eenige van haer, haer ſelve aenſtonts aen te geven aen een van onſe Rechters, of Juſtices of Peace, om jegens hun geprocedeert te werden, volgens de Wetten. Verders begeeren en commanderen wy alle en een yder van onſe Judices, Juſtices of Peace, Mayors, Scherifs, Conſtables, mede alle Officieren en Directeurs van onſe Havenen, insgelijcks alle onſe Onderdanen binnen onſe Rijcken van Engelant, Schotlant en Yrlant, Dominie van Walles, en alle onſe andere Dominien en Territorien, om alle mogelijcke vlijt en diligentie aen te wenden, in alle Plaetſen, tot ontdeckinge van de voorſz. Delinquanten; en indien ſy eenige van dien apprehenderen, of dat ſy haer ſelven komen in ſtellen, ſoo is ons believen, dat ſy ſullen gebragt werden by de naeſt-aen-gelegen Juſtice of Peace, welcke wy wel ſcherpelijck bevelen, dat ſy die gevangen ſetten, en ons, of onſe Privé Raedt, van ſoodanige apprehentie kenniſſe geven. Verders declareren wy, en maecken bekent, dat indien eenig Perſoon, of Perſonen, naer deſe onſe Proclamatie, directelijck of indirectelijck, ſullen verbergen, herbergen, bewaren, verſchuylen of onderhouden eenige van de voorſz. Delinquanten, of ſullen ondernemen of favoriſeren de middelen, waer door eenigh van haer ſal eſchapperen, of dat ſy manqueren haer uytterſte devoir te doen tot haer apprehentie, ſoo door het tijdelijck adverteren onſe Officianten, of eenige ander middel verſuymen, ſo ſullen (als recht is) wy jegens haer procederen, om het voorſz. verſuym, met alle rigeur. Insgelijcks verklaren wy, dat een yder, die de voorſz. Delinquanten, of eenigh van die, in ons Coningrijck van Engelant, Schotlant, Yrlant, in de Dominien van Walles, of in eenige andere van onſe Dominien en Territorien, of elders aen geen zyde de Zeen, ſal ontdecken, dat ſe in apprehentie komen, als voorſz. geſegt is, ſullen hebben tot een belooninge vijf-hondert Ponden, voor elck van de voorſz. Perſonen, in erkenteniſſe voor die dienſt.

Gepubliceert tot Whithall, den 18 Juny, 1683, in 't 35ſte Jaer van onſe Regeering.

Godt bewaert den Coningh.

Den Lord Gray wiert korts daer aen door den Sergeant Deerham gekregen / en voor den Raet gebracht / welcke hem na den Tour ordonneerde; doch deſen Sergeant / eer hy hem daer bracht / ging met hem in een Herbergh de gantſe nacht ſitten drincken / ſoo dat / toen hy 's ochtens hem in een Koets derwaerts ſoude voeren / hy ſoo droncken in de Koets quam / dat den Lord Gray

dat de Magiſtraet van onſe Stadt Londen beveſtigt was op Perſonen van getrouwe Principlen, wierden ſy onverduldig, en vielen van ſtonden aen aen 't conſulteren, om in de Wapenen op te ſtaen, waer toe eenige van gedachten waren, dat haer Party ſoo wel bereydt was, dat het haer niet konde miſſen, om haer oogwit te bereycken, wanneer ſy in open gewelt mochten komen uyt te breecken.

Waer op een vergaderinge van eenige van de principaelſte Conſpirateurs is gevolgt, om te beraedtſlagen over de beſte middelen, om haer Meeſter van onſe Guarde te maken, en onſe Coninglijcke Perſoon te ſaiſeren; maer op overdenckinge vonden ſy het noodigh, om hare Vrienden in de verſcheyde Provintien te bereyden, als mede de gedisaffecteerde Party in Schotlant, om met haer te conjungeren, ſonder dewelcke eenige aenſlagh in onſe Stadt, ofte op onſe Guarde, te onbedacht bleeck, om ondernomen te werden, ſo dat ſy de gedachten van een opſtaen verwierpen, en diſponeerden haer, om door een Correſpondentie in Schotlandt en andere Plaetſen in dit Coningrijck te vernemen, hoedanig ſy ſouden konnen geaſſiſteert werden door een generale Inſurectie, waer door ſy naer menſchelijck oordeel van 't ſucces niet mochten komen te miſſen.

Terwijl dit eerſte Deſſeyn aen 't formeren was, waren eenige Schelmen beſig, om voort te ſetten de horrible en vervloeckelijcke Conſpiratie van aſſaſſinatie, of vermoordinge, van onſe Coninglijcke Perſoon en onſe lieve Broeder, in onſe komſte van New-marquet, en wierd een goede ſomme Geldts gedepoſiteert tot dien eynde: maer door de kortheyt van den tijdt, (alſoo wy doenmael van ſtonden aen op ons wederom-keeren waren) en door gebreck van noodige preparatie, wierden ſy genootſaekt het executeren te defereren tot nadere gelegentheyt.

Het wiert doen onder haer geproponeert, of ſy het ſelfde ſouden attenteren als wy weder tot New-marquet quamen in Maert voorleden, maer haer wierd door eenige voor gehouden, dat onſe Guardens, die gemeenlijck hier eenige tijdt na ons vertreck blijven, capabel ſouden zijn, om groote oppoſitie, op 't hooren van ſoodanige tijdinge, te konnen maken; om welcke reden, en om dat ſy tot noch toe in geen bequame poſtuer waren, wierd geconcludeert, dat het gedaen ſoude werden op onſe te rugge-komſt van Neuw-marquet.

De plaets, daer toe geapoincteert, was 't Huys van eenen Richart Rumbold, een Moutmaker, genaemt de Rye, dicht aen Heddeſdon, in 't Lantſchap Hertford, en wierdt gereſolveert, dat 40 Perſonen, die de uytvoerders van deſe aſſaſinatie ſouden zijn, onder het Commando van Richard Rumbold, haer ſelven ſouden verbergen in ofte omtrent 't geſeyde Huys, en als onſe Koets tegens haer over ſoude gekomen zijn, dan ſouden 3 of vier van haer met Donderbuſſen op de Poſtillions Paerden ſchieten, en ſo het dood ſchieten van de Paerden haer mochte komen te miſſen, ſoo ſouden eenige van haer op de wegh gereed zijn, die in een habijt van Arbeyds-luyden een Kar kruyſlings op de wegh ſouden ſetten, om onſe Karos de Paſſagien te beletten; andere wierden geapoincteert, om in de Karos te ſchieten, daer onſe Coninglijcke Perſoon en onſe lieve Broeder in ſouden zijn, andere om vuur te geven op de Guardes, die op ons ſouden paſſen, en wiert verders

vinceert van de schelmse Dessеynen van hare oproerige Leydsluyden, en de ellenden, die haer souden over komen in 't vervolgen van soodanige coursen.

Door dese middel verloor de oproerige Partye dagelijcks gront, en bevindende het onmogelijck de gemoederen van haer navolgers noch op te houden tegens de Religie, by de Wetten bevestight, terwijle wy die met alle veyligheyt maintineerden en executeerden, wierden sy desperaet.

En resolveerden haer niet langer te betrouwen op de trage methoden van Seditie, maer haer selven aen de Wapenen te begeven, niet twijffelende, of waren noch sterck genoegh, om 't Gouvernement, dat sy niet en konden omkeeren, te ondermijnen.

't Is hart, om te imagineren, hoe menschen, van soo veel differente opinien en interessen, sig konden t'samen-voegen in eenige Aenslag; maer 't is seker, dat sy vaerdelijck over-een quamen in de resolutie, om de Wapenen aen te nemen, om 't Gouvernement te verdestruëren, al-eer sy met malkander besloten hadden wat sy wederom in plaets van dien wilden oprechten.

Tot welcken eynde sy verscheyde wegen namen, want dewijle eenige van haer besig waren, om generale insurectie in dit Coningrijck, als mede in Schotlandt, te bedencken, waren andere in 't conspireren, om onse Coninglijcke Persoon en onse liefste Broeder te assassineren, en de Magistraten van onse Stadt Londen en Officieren van Staet te massacreren, om dat'er geen meer schijnsel van Gouvernement soude zijn, noch eenige middel voor onse Onderdanen over, om haer tot haer defensie te konnen vereenigen.

By aldien het Godt belieft had te permitteren, dat haer quade aenslagen effect hadden genomen, daer konde anders niet voor oogen geweest hebben als confusie, want in plaets van de Reformatie, die sy pretendeerden, soude haer succes voort gebracht hebben Divisien en Oorlogen onder haer selven, tot dat de overheerschende Partye de resterende en 't gantsche Coningrijck in Slavernye hadde gebracht.

Maer 't is de Goddelijcke Voorsienigheyt, die ons door de gantsche loop onses levens gepreserveert, en in dese tijdt in een ongemeene manier sig vertoont heeft, in de wonderlijcke en genadige Verlossinge van ons en onse liefste Broeder, en alle onse getrouwe Onderdanen, van dese afgrijsselijcke en verdoemelijcke Conspiratie.

Gelijck het daerom ons versoeck is, dat alle onse beminde Onderdanen haer met ons willen voegen in dancksegginge te geven aen den Almachtigen Godt voor dese Genade, soo hebben wy het noodig gedacht, dat sy nu in eenige mate geinformeert mochten werden van dese daed, soo als het aen ons door ontwijffelbare bewijsen ontdeckt is, en de belijdenisse van verscheyde van de 9 Compliçen in dese Conspiratie; waer van, al hebben wy tot noch toe niet perfectelijck alle de particulariteyten na-gespeurt, nochtans is het principaelste en grootste Desseyn, aen ons gebleecken te zijn, als volgt:

Omtrent 't begin van October laetst, doen de Hoofden van dese Factie sagen, dat

ſy 500 Mannen uyt yder Wijck, om tegens de eerſte aenval gereet te zijn; en wierden eenige Agitatoren geordonneert, om informatie te geven van 't Volck, dat in yder diviſie geformeert ſoude werden, en aen haer Patenten te geven na vereyſch van ſaecken.

En ten eynde dat de Machten, die ſy ſouden werven, des te eerder mochten gemodelleert werden in forme van een Armee, ſo waren 'er 100 oude Officieren in de Stadt, welcke in de laetſte Rebellye gedient hadden, die gereet waren, om 't Commando daer van te nemen: in 't vervolgen van dit project, of ontwerp, hebben ſy ſoo lange gecontinueert tot dat ſy wiſten dat aen ons een ontdeckinge gedaen was.

Geduerende alle deſe tijt waren de principaelſte Conſpirateurs aen 't menageren van haer ander Deſſeyn, tot het effectueren van een generale Inſurectie, of Oproer, in beyde de Coningrijcken.

Den overleden Grave van Schafsbury, welcke haer eerſt gepreſſeert hadde tot een ſchielijck opſtaen, die hy gehad wilde hebben dat voor den 17 November laetſtleden geſchieden ſoude, ofte op dien dagh ten langſten, ſont aen de Conſpirateurs, in een by-een-komſt by haer geappoincteert, om hare Reſolutien te mogen weten, en bevindende, dat ſy het niet wilden hazarderen ſonder beter voorſien te zijn, ſchickte ſig ſelfs in ſtilte na Hollandt, om de perijckelen te ontgaen, daer hy door een ontdecking ſig in mocht vinden.

Sijn vertreck uyt hare Raden heeft haer den moet niet ontnomen, om haer Deſſeyn te vervolgen, alleen maeckte het haer wat voorſichtiger, waer op een nieuwe Raedt geappoincteert wiert, beſtaende in ſes Perſonen, die het opperſte bevel van Affaires ſouden hebben, door een Correſpondentie met hare Partyen in Schotlant, en verſcheyde Landſchappen van dit onſe Coningrijck; en, om dat een Correſpondentie door Brieven te dangereus wierde geoordeelt, wierdt het nodig geacht, dat iemant na Schotlant geſonden ſoude werden, om de Hoofden van de gedisaffecteerde Party in dat (ons) Coningrijck te nodigen, om hier te komen onder den deckmantel van Lant te kopen in Carolina, maer in der waerheyt, om met haer te beraedſlagen op de beſte middelen, om haer Deſſeyn geſamentlijk in beyde Coningrijcken voort te ſetten; en wiert daer over getracteert met Archbald Campbel, onlangs Grave Argile', die alreeds onlangs van Verraet beſchuldigt was, welcke ten eerſten 30000 Ponden Sterlings eyſchten, maer veraccordeerden naderhant voor 10000 te accepteren, om Geweer in Hollant te koopen, en andere nodige Proviſie te doen, tot een Rebellye dienſtigh in ons Coningrijck van Schotlant.

In geſeyde Raedt van ſes Perſonen wierdt gedebatteert, of het opſtaen in dit Coningrijk eerſt te Londen ſoude zijn, of niet? om reden van 't groot getal Volk, die lichtelijck met haer mochte conjungeren, dachten ſy daer de Guardens gemackelijcker te vermeeſteren, als in een afgelegen plaets, daer wy genootſaeckt ſouden zijn geweeſt, om onſe Guarde na toe geſonden te hebben, om haer te ſuppreſſeren, en dat daerom het opſtaen van 't Volk in onſe Stadt meer ſekerder,

en

ders by haer geresolveert, dat op dien selfden dagh vele Lords en andere Persfonen van qualiteyt, die sy meenden favorabel te zijn tot haer Desseyn, genoodigt souden zijn, om haer middag-mael in onse Stadt Londen te doen, op dat sy des te gereeder souden zijn, om onder de Burgers, op't aenbrengen van de bedroefde tydinge, te verschijnen, de uytvoerders van de geseyde Assasinatie alreeds hebbende overleyd op wat manier sy mochten eschapperen, om, door middel van een andere Passagie als het gemeene Pad, dat sy verhoopten soo dra te Londen te zijn, als de tijdinge daer konde gebracht werden.

Sy dachten, dat het gemackelijck soude zijn, na haer bedrijven van dese horrible daedt, besittinge te nemen van 't Gouvernement, presumerende op het getal van de gedisaffecteerde.

Maer, of misschien de grouwel van so een Actie eenige mochte te rug houden, om met haer te conjungeren, prepareerden sy, om het soo veel als sy konden te bedecken, eenige Remonstrantie of Declaratie, die sy gereed hadden om gedruckt te werden, om in die confusie onder 't Volck hier en daer verspreyt te werden; en, om haer te misleyden, en op dat onse Officieren van Staet, en de Magistraten van onse Stadt, met hare Militie, en andere onse getrouwe Onderdanen, niet machtig souden zijn, om eenige verhinderinge aen haer Desseyn te doen, resolveerden sy, om desen slagh te vervolgen met een Massacre, waer in sy particulierlijck tot den Slacht-banck designeerden den Lord Major, de Sherifs en Magistraten van onse Stadt, en andere van onse Onderdanen, die seer uytnemende in hare getrouwigheyt hadden geweest.

Maer het geliefde den Almachtigen God, door sijne wonderlijcke Providentie, hare raedslagen te niet te doen, door de schielijcke Brandt, die tot New-marquet ontstond, welcke onse wederkomst eerder, als wy voorgenomen hadden, veroorsaeckte.

Nochtans waren dese Schelmen hier door niet gediscourageert in 't vervolgen van 't selve bloedige Desseyn, maer resolveerden, om de eerste gelegentheyt te nemen tot het volvoeren van deselve, en proponeerden aen haer selven, dat het uytgevoert konde werden, ofte in onse passagie van Windsor na Hamtoncourt, ofte in onse reys na Winchester, ofte als wy in onse Barge te Water souden gaen, ofte onder de Muer van Bedfords-tuyn, als wy die wegh souden passeeren, ofte in het Bul-Feest, dat in Rode-Lyons Velden soude zijn, alsio sy geinformeert waren, dat wy en onse lieve Broeder van meeninge waren, om daer te komen.

En, om door een seker getal van Wapenen des te beter voorsien te werden, als de occasie mochte presenteren, om die tot dien eynde gereet te hebben, wierden Wapenen voor 40 Mannen besproocken, te weten; 40 Carabynen met haer toebehooren, 30 paer Pistolen, en 10 Donderbussen, daer vervolgens oock voor betaelt wierdt.

En, om haer Partyen des te gemackelijcker by malkanderen te trecken tegens de tijdt van de Executie, bedachten sy, om onse Steden Londen en Westmunster, en de Voorsteden, te divideren in 20 Percelen of Wycken, en verwachten

alle de geseyde Kercken en Capellen, al soo wel op Sondag den 2 September aenstaende, als op den voorschreven dagh van Dancksegginge.

Gegeven in ons Hof tot Withal, den 28 July, 1683, in het 35 Jaer van onse Regeeringe.

Aen 't Hof tot Withal, den 27 July, 1683, door des Conings seer Excellente Majesteyt, en van sijn Majesteyts seer honorable Secreten Raedt.

Het is dese dagh door sijn Majesteyt in den Raedt geordonneert, dat dese Declaratie aenstonts sal werden gedruckt en gepubliceert. PHIL: LLOYD.

GOD ZEGENE DEN CONING.

Wy sullen wegens den oorspronk van dit Complot nu hier niet verder laten influëren / alsoo wy meenen / dat sulcks in dese Declaratie genoegsaem wert gesegt; maer wy moeten dit hier noch by voegen / dat alle de Gevangens / welcke naderhandt daer over te Recht gestelt wierden / wel bekenden / dat sy iets tot veranderingvan 't Gouvernement hadden opgestemt / maer niets ter werelt / om den Coning te vermoorden.

Behalvens de gene / die hier in des Conings Declaratie gementioneert zijn / wierden 'er noch verscheyde andere / welcke door de gene / die dit Complot ontdeckt hadden / of gevangen waren geset / beschuldigt wierden / in apprehensie genomen / en in verscheyde Gevangenissen geset / als in den Tour / Newgate en Gatehouse / welcke alle door des Conings Raet wierden geëxamineert; en vorder belast / dat tegens de voornaemste aenstonts een Commissie van Oyer en Terminer tot haer te rechtstelling uytgegeven soude werden: den Collonel Rumsey / eenen Mr. Lee / den Advocaet West en den Lord Howard van Estrick / welcke in dit Complot mede geconcerneert waren / maer sig ten eersten hadden aengegeven / en haer Pardon versocht / met belofte / dat sy al 't gene / dat sy daer van wisten / souden ontdecken / geraeckten vry van straf / doch wierden gebruyckt / om tegens de gevangen beschuldigde te getuygen. Den Grave van Essex / die / na het schijnt / mede beschuldigt was / wiert in den Tour geset / doch / na eenige dagen verblijf aldaer / sneed hy sig selfs met een Scheermes den Hals af; waer uyt al veel vreemde speculatien vielen / alsoo sommige sustineerden / dat hy niet sig selfs gedoot / maer dat andere hem vermoort hadden: sijn Lichaem wierdt echter aen sijn Gemalinne gegeven / om begraven te werden.

Den 22 July dan den dagh tot de te Recht-stellinge bestemt zijnde / soo wierden de Bils van Hoog Verraed / die tegens den Hertogh van Monmouth / den Lord Gray / Lord Russel / Capiteyn Walcot / John Rouse en William Hone ingebracht waren / door de Jurys voor gefondeert gehouden; waer op de vier laetste / alsoo de andere absent waren / wierden te Recht gestelt: de eerste was Capiteyn Walcot / aen wien sijn beschuldinge wiert voor-gelesen; namentlijck: Dat hy Thomas Walcot, zijnde gevangen voor de Bar, op den 12 van de voorleden Maent Maert, en noch op verscheyde andere tijden, met vele

en van meerder kracht soude zijn; maer op 't laetst wierdt geresolveert, als 't behoorlijckste, dat het in alle Plaetsen, en op gelijcke of selfde tijdt soude zijn, op dat misschien onse Stadt gedefendeert mochte werden van haer eygene Militie, sonder van onse Guarde geassisteert te werden, die wy in 't Lant mochten senden tot het supresseren van eenige Oproer aldaer; en sy disponeerden haer vervolgens tot het volvoeren van haer Desseyn, dat seer na aen 't effectuëren was.

Maer soodanig is de overvloedige Barmhertigheyt Gods geweest, dat, doen sy noch aen 't overdencken waren van hare execrable Schelmerye tegens onse Coninglijcke Persoon, onse lieve Broeder en 't Gouvernement, een ontdeckinge aen ons gedaen is door een van de Complicen op den 12 Juny laetstleden, zedert welcken tijd wy gebruyckt hebben de beste middelen, die wy konden, tot verdere ontdeckinge en voorkominge van sodanigen helsche Conspiratie.

Maer 't is soo uytgevallen, dat verscheyde van de Conspirateurs, kondschap gekregen hebbende, dat Patenten uytgegeven waren tot het apprehenderen van hare Personen, voor de Justitie zijn gevlucht: te weten; James Duc Monmouth, den Lord Melvin, S. John Cochram, Sr. Thomas Armstrong, Robert Ferguson, die de gemeene Agitator van alle de Partyen vertrouwt was in de verscheyde Conspiratien.

Richard Godenough, Francis Godenough, Richard Rumbold, Moutmaker, Willem Rumbold, sijn Broeder, Richard Nelthorp, Nathaniel Wade, William Thomson, James Burton, Joseph Elby, Samuel Gibbs, Francis Charleton, Joseph Tyley, William Castairs, ... Lobb, beyde Nonconformiste Predikanten, Edward Norton, John Row, John Aylof en John Atherton.

Ford Lord Gray, geapprehendeert zijnde, is geëschappeert uyt handen van een Sergeant van Wapenen, en Arthur, onlangs Grave van Essex, in den Tour gebracht zijnde wegens Hoog Verraed, heeft sig selven 't leven benomen.

Andere zijn gevangen geworden, en in bewaringe gestelt; eenige daer van, te weten Lord Willem Russel, Thomas Walcot, William Hone en John Rouse, te Recht gestelt zijnde, zijn overtuygt geweest, en volgens de Wetten geëxecuteert.

Dit hebben wy noodig geacht, om aen onse beminde Onderdanen bekent te maken, op dat sy sensibel zijnde (gelijck wy) van de Barmhertigheyt van Godt in dese groote verlossinge, haer blymoedig en Godtvruchtiglijck met ons mogen voegen, om solemnele Dancksegginge aen den Almachtigen Godt hier over te doen.

Ten welcken eynde appoincteren wy mits desen den 9 September aenstaende, om geobserveert te werden, als een Dagh van Dancksegginge, in alle onse Kercken en Capellen, binnen ons Coningrijck van Engelandt, Heerschappye van Walles en Stad van Barwyk op de Twede, in sodanigen manier als by ons sal werden geordineert, in een forme van Gebedt, met Dancksegginge, die wy geboden hebben, dat door onse Bisschoppen tot dien eynde bereydt ende gepubliceert sal werden.

En het is ons believen, dat dese Declaratie publijckelijck gelesen sal werden in

alle

dat den Gevangen als-dan met een gecommandeerde Partye de Guarde ſoude bevechten; doch dat, alſchoon dit Complot ter oorſaecke van de Brandt misluckt was, echter verſcheyde andere Projecten waren op-geſtelt, om ſijn Majeſteyt van 't Leven te beroven, de Conſpirateurs geduerig by-een komende, om over haer Deſſeyn te beraedſlagen, van 't welck ſy nu door deſe ontdecking gefruſtreert waren. De tweede Getuyge was Mr. Keelingh, welcke verklaerde; Dat hy zedert eenige Maenden heymelijck in de Conſpiratie was geweeſt, en ſig by verſcheyde raedſlagen had bevonden, waer in de vernieting van den Coning geproponeert en opgeſtelt was, als het eenigſte expedient, om haer voornemen voort te ſetten: Dat hy door Godonoug en andere aengeſocht was geweeſt, om Volck op te nemen tot de Expeditie van Newmarket: Dat den Gevangen op verſcheyde tijden in die Raedſlagen mede hadde geweeſt, en die geapprobeert, alſoo hy een voornaem Commando in die gelegentheyt gehad, en in 't vermoorden van den Koning geholpen ſoude hebben. 't Hof aen Mr. Keeling, na deſe Depoſitie, vragende, wat hem induceerde, om dit te ontdecken? ſoo ſeyde hy; Dat een innerlijcke drift van ſijn knagende geweten hem dwongh, om niet te ruſten, tot dat ſoo een Godloosheyt ontdeckt was. Hier op wierdt Mr. Bourn beſworen, welcke oock even eens als de vorige getuyghde: en doen ſtont Mr. West op, welcke de geheele voortſettingh van 't Complot verhaelde, gelijck oock verſcheyde Declaratien, die uytgegeven geworden ſouden hebben, indien het Deſſeyn voortgang hadde gehad, benevens noch alle de quade Deſſeynen, die men voorgenomen gehad hadde, om den Coning van 't Leven te beroven, als in ſijn Speel-huys, het Stieren-Feeſt en in ſijn komſt van Windſor in ſijn Barck; verklarende, dat hy oock Wapenen ten dien eynde hadde gekocht, en beſchuldigende den Gevangen in 't particulier. Daer wierden oock twee Brieven van ſijn Handt in 't Hof gebracht, waer van de eene aen Sr. Lione Jenkins was geaddreſſeert, om ſijn Majeſteyts Pardon te verſoecken, waer tegens hy weder het gantſche Deſſeyn, ſoo in Engelandt, Yrlant als elders, beloofde te ontdecken, 't welck, gelijck als hy daer in ſeyde, niemandt beter als hy konde doen: de andere Brief was door Capiteyn Richardſon geintercipieert, en had hy die aen een van ſijn Vrienden geſchreven, om den Collonel Rumſey en Mr. West te perſuaderen, om wat ſacht in haer Getuygeniſſen tegens hem te gaen. Op alle deſe Beſchuldigingen waren ſijn Antwoorden ſeer weynigh, alleen ſeyde hy; Dat hy ſieck aen de Jicht lagh op die tijdt, als men hem beſchuldigde, dat hy in Rumbolds Huys hadde geweeſt, en dat het onmogelijck was, dat hy ſulcke dingen, als tegens hem geſworen waren, te wege ſoude konnen brengen: Hy bekende echter; Dat hy ſigh met de Conſpirateurs hadde geaſſocieert, maer dat hy hoopte, dat ſulcks, alhoewel hy eenige kennis van het Deſſeyn hadde, niet ſwaerder als voor een verſwijgingh van 't Verraedt genomen ſoude werden; doch door het Hof wegens ſijn fout wederlegt zijnde, ſo wiert hy door de Jurys, na een kort Debat, aen het Verraed, waer mede hy beſchuldigt was, ſchuldig verklaert.

De

vele Verraders, wiens Namen daer in mede verhaelt stonden, in de Parochie van St. Nicolas Bashaw, en op andere Plaetsen, hadde geconspireert, om den Coning van sijn Rijck en Titul van 't Coningrijck van Engelant, &c. af te setten; en niet alleenlijck dat, maer hem oock te vermoorden, en, tot een geheele destructie en omkeering van 't Gouvernement, Rebellye in het Landt te verwecken; gelijck oock een groote Moort onder de Onderdanen in 't Coningrijck aen te rechten, waer toe hy sigh met Wapenen, als Bussen, Musquetten, Pistolen, &c. hadde voorsien. Hier op opende Mr. North / zijnde een van des Conings Advocaten / de nature van dese saeck / en verklaerde / na dat hy geseght hadde wat de Gevangens daer van voort gebracht hadden / de hatelijckheydt deser daed: Den Advocaet Generael secondeerde hem hier in / en seyde in 't breede alle 't gene / dat van de Conspiratie bekent was / gelijck oock / hoe die saeck / volgens de depositie van de Getuygen / aengevangen / begonnen en voort-geset was: Den Sergeant Jefferies seyde daer op noch eenige dingen / ter materie dienende / welcke de andere vergeten hadden / en vermaende de Jurys / om de gewichtigheyt van de saeck / die sy mosten termineren / te overwegen / en als goede Engelssen en Christenen de Verraders schuldig te verklaren: Des Conings Advocaten de Beschuldiging open gelegt hebbende / soo werden de Getuygens in geroepen: de eerste was Collonel Rumsey / welcke getuygde; Dat al zedert een geruyme tijt een Desseyn by verscheyde qualijck geaffectioneerde Conspirateurs tegens het Leven van den Coning ondernomen was, en dat, in gevolge van dien, verscheyde Raedslagen waren gehouden, en Propositien gedaen, om sijn Majesteyt van sijn Leven en Kroon te beroven: Dat in de meeste van deselve den Capiteyn Walcot present was geweest, en dat hy in de Ontwerpen, welcke opgestelt waren, om dit schrickelijck Verraet te effectuëren, een Rebellye onder de Natie te verwecken, de Wettelijcke Linie uyt te roeyen, en de Macht in handen van 't Volck te stellen, had geconsenteert; ja dat sy selfs soo verre hadden geprocedeert, om een Forme van Gouvernement onder haer selven op te stellen, en Regeerders en Officiers te appoincteren, om de saecken, rakende het Gouvernement, waer te nemen, gelijck oock uytgerekent, wat getal van Volck ter Plaetse, daer de Conspirateurs de meeste interest hadden, opgenomen most werden, en dat'er ten minsten 1000 Man in Wapping most zijn; doch dat, vermits dit half kenbaer was, een ander Desseyn was voorgestelt, namentlijck, om den Coningh te vermoorden in sijn te rugge-komst van Newmarket, wanneer hy daer laetst was, 't welck aldus toegegaen soude hebben: Verscheyde Personen souden eenigh Volck aengenomen, die met Carabijns, Musquetten, Pistolen, &c. gewapent, en deselve in Embuscade in 't Huys van Mr. Rumbold, by Hedsdone, geleght hebben, waer op eenige andere in Boere-Klederen met een Wagen een Passagie, alwaer den Coning met sijn Koets door most passeeren, beset, en als-dan 50 wel-gewapende Mannen uytgesprongen souden hebben: Dat Mr. Rumbold geappoincteert was, om den Coning en den Hertog van Jork te vermoorden, en andere weder, om de Paerden, Coetsiers, en de Postillion; en

trouwe, t'eenemael gespeent te zijn van mijn herte op het selve te setten; ick kan nochtans niet nalaten, om een weynigh tijdts te spenderen, om schriftelijck een klaerder verhael van mijn stant na te laten; als ick sal ondernemen te doen in de plaetse van de executie, waer het geruis en gedruys schijnelijck groot sal zijn. Ick dancke Godt hertgrondigh voor sijn veelvoudige Zegeninge, en sijn oneyndige Barmhertigheden, aen my verleent alle de dagen mijns levens. Dat ick afkomstig ben van waerdige Ouders, en hebbe het voordeel gehad van een goede en Godsalige Opvoedinge; waer voor ick den Heere veelmalen gedanckt hebbe, en het geacht, als een onwaerdeerlijcke zegen: want selfs als ick het minste daer aen dacht, soo was het echter my aenhangende en berispende, dat ick van des selfs geluckige uytwerckinge in dese mijn uytterste noot gevoelig ben: waer in ick soo wonderlijck ondersteunt ben geweest, dat ick Godt dancke, dat mijn Gevangenisse, of de vreese des Doots, my niet ontstelt heeft in geenderleye wijse; maer in tegendeel hebbe de versekeringe van de Liefde en Genade Gods, in en door onse gezegende Verlosser, in wien alleen ick vertrouwe, en twijffele niet, of ick sal in het toekomende deelachtigh zijn van die volheyt der vreugde, die in sijn tegenwoordigheyt berust, soo dat de hope my soo wonderlijck verheugt, dat ick dit als het geluckigste deel mijns levens achte, alhoewel dat andere als het droevigste mogen oordeelen: Ick hebbe geleeft en sterve in de ware Protestantse Leere en gemeenschap, als Litmaet van de Kerck van Engeland, alhoewel dat ick noch niet in alle deelen tot de hooge hevigheden van vele Volckeren aen raecke. Ick wensche met al mijn Ziel, dat alle onse ongeluckige verschillen wegh genomen waren, en dat alle eenvoudige Protestanten het gevaer van de Paepse wilden considereren; alle haer hittigheden aen een kant stellen, en eens te werden tegens de gemeene Vyandt, en dat die van de gemeene Kerck soo streng niet waren, en de Dissenters soo scrupuleus niet, want my dunckt, dat de haet en vervolginge ten allen tijden quaedt is, dan nu veel meer.

Wat aengaet de Papery, ick houde deselve voor Afgodery, en een bloed-dorstige Religie, derhalven dacht het mijn schuldige plicht te zijn, in mijn functie, so veel het doenlijk was, my daer tegens te stellen; waer door ick voorsag, dat ick seer machtige en vermogene Vyanden op my halen soude, en daerom al voor eenige tijdt het slimste verwacht hebbe: Godt danck, dat ick door den Bijl sneuvele, en niet door brandende torture. Nochtans, wat gevoelen ick had van de Papery, en het sware Jock, dat ick onder deselve onderworpen was, indien sy prevaleerden, soo hadde ick noyt gedachten iets verachtelijck of onmenschelijck te doen, dan het gene met de Christelijcke Religie, Wetten en Liberteyten van het Coningrijck konde bestaen: en ick dancke God, dat ick alle mijn Actien diesaengaende geëxamineert hebbe met de grootste voorsichtigheyt, dat ick my beroepen kan tot den Almachtigen Godt, een kender aller herten, dat ick met alle sinceriteyt ben voort gegaen, en niet door Passie, sinisterlijckheyt of quade voornemens. Ick hebbe altijt mijn Land liever als mijn Leven gehad, en hadde noyt desseyn, om de Regeering te veranderen, welcke ick waerdere en achte een van

de

De sacck van Mrs. John Rouse en Hone liep by-na even eens af. Den Lord Russel/ korts daer na mede te voorschijn komende/ bracht in/ dat hy onschuldigh was; doch den Advocaet West/ Collonel Rumsey en verscheyde andere Getuygens swoeren positivelijck tegens hem/ dat hy met andere diversche Raedslagen hadde gehouden/ om den Coning te vermoorden/ en het Gouvernement om te keeren: den Lord Howard van Estrick getuygde mede wel tegens hem/ maer alleen/ dat het omkeeren van 't Gouvernement voorgenomen was/ na dat den Coningh overleden soude zijn. De Jurys echter brachten hem mede/ gelijck als de andere/ voor schuldig in/ soo dat sy alle vier gecondemneert wierden/ om gehangen en gevierendeelt te werden.

De Sententie van de drie eerste wierdt den 30 July/ gelijck als die lagh/ tot Tyburn volvoert/ maer de laetste/ voor wien den Grave van Bedford/ sijn Vader/ en sijn Gemalinne/ zijnde de Dochter van den Grave van Zouthamton/ groote instantien hadden gedaen/ dat hy mocht blijven leven/ doch te vergeefs/ wiert door sijn Majesteyt met het Swaerdt begenadigt; soo dat hy den 31 July/ zijnde daegs daer aen/ in de Velden van Linconls-In wiert onthooft: de drie eerste/ behalvens Capiteyn Walcot/ die een Oratie van twee uren aen 't Volck dede/ spraken weynigh/ maer den Lord Russel gaf 't volgende/ na de gedane onderstaende Oratie/ aen de Sherifs/ die hem in sijn te Recht-stelling accompagneerden/ over:

Mr. SHERIFF,

ICk was in verwachtinge, dat het gedruys soo groot soude zijn, dat men my niet wel soude konnen hooren: Ick ben noyt seer spraeck-gierigh geweest, en veel minder nu; dierhalven hebbe ick schriftelijck gestelt al 't gene ick noodigh achte, om na te laten. Godt weet, hoe verre ick altijt geweest ben van de Desseynen tegens des Conings Persoon, ofte veranderinge van de Regeeringe; en ick bidde noch voor de behoedinge van beyde, en de Protestantse Religie. My wert bericht, dat Capiteyn Walcot iets geseght heeft, als of ick kennis soude hebben van het Verraed of Complot: Ick weet niet of het so is, dat hy 't gesegt heeft, of niet, (ick hope neen) want by mijn weten heb ick hem noyt gesien, of van mijn leven gesproocken. En, op het woord van een stervend Mensch, verklare ick, geen kennis te hebben van een Complotery tegens den Coningh, Wetten ofte Regeeringe: maer ick heb nu met dese Werelt gedaen, en gae tot een beter. Ick vergeve al de Werelt, en ick dancke Godt, ick sterf in Liefde met alle Menschen, en ick wensche alle eenvoudige Protestanten, dat sy sig elckander mogen lief hebben, en door haer oneenigheden geen Paperyen in laten, noch aen 't Pausdom het Oor leenen.

Het Geschrift, over-gelevert aen de Sherifs, was als volgt:

ICk dancke Godt, ick bevinde my selfs geposeert en bereydt tot de Doodt, en mijn gedachten soo vast gestelt op een andere Werelt, dat ick in den Heere ver-

handt verdien, soo dat ick blijdelijck my selven soo kleyne straffe onderwerpe, als een weynigh jaren vroeger wegh genomen te werden, en een speculatie aen de Werelt te verstrecken. Ick vergeve vrylijck alle de Wereldt, particulierlijck die geconcerneert zijn in mijn leven te beroven; en ick begeere en besweere mijn Vrienden niet op revengie te dencken, maer Godts wille te onderwerpen, in wiens handen ick my selve gantschelijck op-offer.

Dan, om een weynigh te rugh te treden, ick kan niet na laten, om iets aen te roeren wegens de Bil van Exclusie, en de redenen te vertoonen, waerom dat ick in de sake verscheen: In 't kort, 't was om dat ick de Natie in soo grooten gevaer van 't Pausdom sagh, en dat de verwachtinge van een Paepse Successeur (soo als ick oock in 't Parlement geseydt hebbe) des Conings leven nu oock in een perijckel stelde, en ick sagh geen middel, soo effectueel tot versekeringe van beyde, als soo een Bil. Nopende de Omschrijvingen of Bepalingen, die voorgestelt waren, soo sy oprechtelijck gepresenteert wierden, en tot een Wet verkondigt, dan hadde de Hertogh buyten gesloten geweest van de macht van een Coning, en de Regeeringe in 't geheel verandert, en weynigh meer dan enckelijck de Naem van een Coningh over gelaten, sulcks dat ick noch zonden noch fout in het eene hadde, wanneer alle menschen het andere gewilliglijck toe stonden, maer dachte het beter, om een Coning te hebben met sijn Prerogatijf, en een Natie onder hem gerust en veylig, als een Coning sonder het selve, dat een geduerige mis-verstant in de beduchte gemoederen moest veroorsaken. Dit alles segh ick alleen tot mijn verdedinge, en niet om andere tot aenhitsinge te brengen; en kan niet anders oordeelen, dan dat mijn yver in dese saeck geen weynigh invloeyinge in mijn tegenwoordige lijden heeft gebracht; maer nu is my dese Werelt ten eynde, en ick strecke na een Coningrijck, dat onbeweeglijck is.

Nopende het Verbondt en Conspiratie, om des Conings Lijf-wacht aen te tasten, de misdaedt [quansuys] waer over ick sta verwesen, en dewelcke men aensiet als Crimen Læsæ Majestatis, sal ick dit ware en bondigh verhael geven: Noyt ben ick ten huyse van Monsr. Shepheard onder dat Geselschap als eens geweest, en heeft men doenmaels niets gehandelt wegens het versekeren of aentasten van de Guardes, noch iemant gestelt, om eenigerhande reveue of besichtinge te maecken, hoewel eenige redenen over dessels doenlijckheyt doenmaels passeerden; en verscheyde-malen op andere gelegentheden heb ick eenige redenen van diergelijcke natuer hooren melden, doch konde ick noyt sulcks voor goet keuren, of eenigsints tot het betrachten van soodanigen aenslag toe stemmen: en in 't bysonder word ick gedachtig van een generael Discours, gepasseert ten Huyse van den overledene Graef van Schaftsbury, eenige tijdt geleden; ick stond het echter gantsch niet toe, wel wetende, dat, indien het quam te geluckken, het massacreren en ombrengen van de Guardes in koude bloet nootsakelijck moest volgen, dat my soo grouwelijck dacht te wesen, dat het tegen mijn natuer was, om langer gespraeck daer van te horen. En op den selven tijt voegde sig by my den Hertogh van Monmouth, en seyde met vriendelijcke woorden; Mijn

Heer,

de beste in de Werelt te zijn, en wilde altijt mijn Leven gewaegt hebben tot des selfs behoudinge, en soude liever het uytterste onheyl geleden hebben, als dusdanige voornemens toe te staen tot eenig Desseyn, om des Conings leven te benemen: Noch heeft niemandt oyt de onbeschaemtheyt gehad, om my soo verfoeyelijcke en grouwelijcke saken voor te stellen; en segge, dat het my soo veel te swaerder valt, (in dese tegenwoordige staet) om in mijn [Indictement of] schriftelijcke Beschuldinge van soo een verfoeyelijcke daedt vermaent te werden, alhoewel dat'er in 't minste niet gesegt wierdt, om die saeck te bewijsen, maer geheel ter contrary door den Lord Howard: en ick ben versekert, dat niemandt het minste daer van glooft, soo dat my dunckt ick behoeve niet meer te seggen.

Belangende den Coning, ick bidde met alle sinceriteyt voor hem en de Natie, wel wenschende, dat sy geluckig met den ander mogen zijn; dat hy in der daedt den Beschermer des Geloofs magh zijn; dat de Protestantse Religie, de Vrede en versekertheyt des Coningrijks gepreserveert werde en floreren magh onder sijn Regeeringe, en dat hy in sijn Persoon geluckig magh zijn, nu en hier namaels.

Het belangen dat ick hadde in 't vervolgen of ontdecken van 't Paepse Complot, ick neme Godt tot getuyge, dat ick daer in voort ging in oprechtigheyt van mijn herte, doen waerlijck overtuygt zijnde, (gelijck ick noch ben) dat'er een Conspiratie was tegens den Coningh, de Natie en Protestantse Religie; insgelijcks protestere ick, dat ick noyt iets van de aenslagen, (der Getuygen) directelijck noch indirectelijck, geweten hebbe, alsoo ick op het selve sie als een saeck soo grouwsaem, die ick geensints lijden konde; want (ick dancke Godt) valsheyt en wreetheyt hebben noyt eenige plaets by my gehad, noch mijn boesem beseten. Ick geloofde, en doe als noch soo, dat Papery werdt voort geset in dese Natie, en dat die gene, die het selve queecken en voort setten, niets sullen ontsien, om haer oogwit te bereycken: ick bedroeve my van herten, dat so veel Protestanten haer hant daer toe verleenen, dan ick verhope, dat Godt de Protestantse Religie en dese Natie wil preserveren, alhoewel ick vreese, dat deselve onder groote besoeckinge en sware vervolging sal geraken, want in der daed de Godtloosheyt en onheyligheydt, welck soo overvloedigh sig openbarelijck vertoont aller wegen, geeft ons te groote vreese voor het slimste, dat een Volck kan over komen. Ick bidde Godt het selfde voor te komen, en dat die daer aen niet gelegen laten leggen aen 't gemeen welvaren, de interest van de Natie en de Protestantse Religie, de genade mogen hebben, om soo te leven, dat geen schandvleck mogen brengen op 't gene sy advanceren, welcke (Godt weet het) my meenige droevige gedachten heeft veroorsaeckt: Ick hope, dat yder van mijn Vrienden, die hier nu by geraeckt zijn, my sulcks niet qualijck willen afnemen; men trachte na verder, levende conform de Regulen van de ware Gereformeerde Religie, welck het eenigste is, om ons in 't eynde te vertroosten, en een Man doet herleven, als hy komt te sterven.

Belangende mijn tegenwoordige staet, ick dancke Godt, dat ick in mijn herte niet murmurere, ick weet, dat ick om mijn zondens wille meerder van Godts

rechtigheydt besluyten, dat sulcks was om een Oorlogh te werken, dat door de Statuten van Eduard de III. niet minder geacht wordt als Hoog Verraed, en soodanige redenen niet, zijnde alles wat'er positivelijck tegen my op Eed verklaert wert. Doch, door ick wete niet wat treck, word het Desseyn van 't saiseren van de Guardes tot een verkeerde sin gedraeyt en uytgeleght, als een Desseyn, om sijn Majesteyt aen een kant te helpen: en daer over word ick gecondemneert.

Ick heb nu een waerachtigh en oprecht Verhael gegeven, hoe verre dat ick in dit werck geëmbarqueert ben geworden, dat men (gelijck gesegt was) niet hooger behoorde op te nemen als enckelijck een Verswijginge, en echter word ick verwesen als schuldig aen een Voornemen, om den Coning te vermoorden. Ick bidde Godt met herten aen, dat het niet ten laste van des Conings Raed, noch Rechters, noch Sheriffs, noch Jurys gelegt worde: en aengaende de Getuygens, ick ontferme my over haer, en wensche haer wel. Ick sal my niet bemoeyen om de bysondere ongelijcken op te sommeren, die sy my gedaen hebben, maer dat stuck sal ick liever aen haer eygen Gewetens over geven, aen dewelcke met de Barmhertigheyt Godts ick haer sal laten. Alleenlijck dit segh ick noch voorwaer, dat ick noyt hebbe gehoort eenige Boodschap, die den Collonel Rumsey aen den Graef van Schaftsbury soude hebben gebracht, maer ben daer over t'eenemael onkundig, want om te liegen is my t'aller tijden hatelijck geweest, schoon dat het merckelijck aen mijn voordeel strecken konde. En vorders hope ick, dat'er niemant is, die my soo ongunstig sal wesen, als te dencken, dat ick sulcks met dese mijne laetste woorden soude willen wagen, voor dewelcke ick in een oogenblick reeckenschap sal moeten doen aen den grooten Godt, den ondersoecker van alle Herten, en Rechter van alle Menschen en saken.

Van den tijdt van het verkiesen van de Sheriffs heb ick besloten, dat de overgroote hittigheyt yets van diergelijcke natuer soude voort brengen, noch ben ick verrast, dat het mijn lot geworden is. En ick hope, dat eeniger Luydens wraekgierigheyt sal verzadigt werden en ten eynde zijn, op dat'er geen meer onnosel bloet gestort werde, gelijck ick het mijne voor sulcks aen sie, dewijl dat ick aen geen Verraed schuldigh ben, en daerom ben ick onwillig geweest, om mijn onnoselheyt door de vlucht te verongelijcken, waer over ick geen berouw hebbe van sulcks niet gedaen te hebben, (hoewel daer toe geraden en gevergt) schoon dat het een gunstiger noodlot voor my hadde geweest: want ick aenschouwe mijn Doodt op soodanige manier (den Heere zy gedanckt) met andere oogen als de wereldt doet. En hoewel ick niet veel voor het Hof seyde, dat magh men liever een teken van onschult dan van schult achten. Men heeft my oock geraden, om niets wegens de daed selver klaerlijck te bekennen, mits dat ick daer over soude overtuygt werden van Misprisie of Verswijginge. Aldus wederhouden zijnde van een vrye en opentlijcke handel, heb ick het beter geoordeelt, om weynig te spreken, als van het goet beleyt te scheyden, dat my, door de Genade Gods, in het vorige deel mijns levens soo wel bestiert heeft: en konde liever kiesen, om een stilswijgentheydt te gebruycken, en de geheele saeck aen de Conscientie van de

Jury

Heer, Ick bemercke, dat wy van eenderley Temperament zijn: dat soude doch al te grouwsaem wesen. En waerlijck, ick ben gehouden, om dien Heer dat recht te doen als te verklaren, dat ick noyt van hem hebbe konnen bespeuren eenige genegentheyt, om iets te doen, dat grouwsaem is.

Dat ick my ten huyse van gemelde Shepheard begaf, ontken ick niet, hoewel uyt geen ander voornemen, als eenige Wijnen te beproeven; hebbende my belooft, doen ick te Landewaert ging, een Stuck van de beste voor my te bewaren: aldaer wesende, liet hy een Fles brengen, doch dese Wijn stond my niet aen, en voorts versocht ick hem, om een uytgekoren Stuck voor my te bewaren, 't welck hy beloofde. Dit ben ick genootsaeckt, om by te voegen, vermits den Ridder Geoffreys de Gesworene (Jury) te kennen gaf, dat ick slechts een boodschap hadde gemaeckt, om my selven derwaerts te begeven; doch seyde noyt, dat het de eenigste reden was: en nu sal ick de rest waerlijck en duydelijck verhalen.

Den dagh te voren was ick ter Stede gekomen, om twee a drie dagen te verblijven, gelijck een reys of twee te voren geschied is; hebbende als-doen een goede Vriend, die seer sieck lagh, en in een staet des Doodts. De Hertogh van Monmouth voegde sig by my, en seyde, dat hy seer verblijt was over mijn aenkomste, vreesende, dat de Graef van Schaftsbury en andere onrustige Gemoederen ons bederf souden werden: Ick vraegde hem, waerom? Om dies wille (diende hy daer op) dat sy eenige ongeregeltheden sullen plegen, soo men geen sorg droegh, om sulks voor te komen; en derhalven bad hy my met groote ernstigheyt, mijn uytterste te doen, om sulcks te beletten. Voorts seyde hy my, dat'er een by-eenkomst ten huyse van Mr. Shepheard soude wesen, en derhalven versochte my, om mede te gaen, en dat hy tot mijnent omtrent den avont-stont soude komen, gelijck oock geschiede. Aldaer gekomen zijnde, en in de Kamer getreden, vond ick Mr. Rumsey, hoewel dat hy op Eedt verklaert, dat hy my daer gevonden hadde. Op dien tijdt heeft men oock over eenige saken gesproken, die meer uyt een sekere hittigheyt als suyver oordeel scheenen te ontstaen; dewelcke ick geensints approberen konde, schoon dat ick daer over ter Doodt verwesen ben: en dancke Godt, dat mijn deel daer in rechtmatig was. Ick weet wel, dat sommige door desen willen by-brengen, dat ick kondschap van sodanige quade Desseynen moest hebben gehadt, sonder dat ick de oprechtigheyt gebruyckte, om deselve te ontdecken. Maer dit moest men ten hoogsten maer opnemen als verswijginge van Verraed. [Misprision of Treason] Alsoo sterve ick onschuldigh van 't gene my ten laste geleyt wort, en hope, dat'er niemant is, die geloven wil, dat ick de minste treck of gedachte soude hebben, om mijn eygen behoudenisse te betrachten door andere te beschuldigen. De Rollen, die andere voorbeeldens-wijse in diergelijcke gelegentheden hebben gespeelt, nodigen my geensints, om mijn Leven soo hoog te waerderen.

Aengaende 't Vonnis, dat tegen my uyt-gesproken wert, oordeel ick seer straf en swaer te zijn, vermits dat'er niets tegen my op Eedt verklaert wert, als enckelijck eenige Discoursen, om Troubelen te verwecken; noch kan men met gerech-

en mijn Ziel in het geselschap der Engelen en Heyligen ontfangen, in die Erffenisse, voor my gekocht door mijn bermhertigste Verlosser en Saligmaker, die ick vertrouwe nu aen Uw Rechter-handt is, om een plaets voor my te bereyden, in wiens handen ick mijn Geest bevele.

In July is een Huwelijk tusschen Prins George van Denemarcken/ Broeder van den Coning van Denemarcken/ en de Princesse Anna, twede Dochter van den Hertogh van Yorck/ gesloten; ten welcken eynde desen Prince aenstondts in Engelandt over quam/ en noch in 't laetst van die Maent aldaer arriveerde/ werdende des selfs Huwelijck den 7 Augusti gecelebreert; hy wierdt naderhant door den Coningh van Engelandt met de Ridder-Ordre van den Kousseband begiftigt/ en aen hem oock vele voordeelen toegestaen.

Den Grave van Conway/ die zedert 3 Jaer Secretaris van Staet was gemaeckt/ overleed in Augusty/ en wierdt den Grave van Sunderlant alsdoen weder in sijn plaets gestelt.

Sijn Majesteyt van Engelandt sont in September den Grave van Dartmouth met een brave Oorlogs-Vloot na Tanger/ om die Plaets te demolieren/ alsoo deselve doch van weynig nut en groote kosten voor de Engelssen was.

In September wierden de Sherifs van Londen verkoren/ namentlijck de Heeren Pieter Daniel en Dashwood; de eerste was door het toedrincken van den Lord Major op 't Feest van Bridgehouse daer toe geëligeert/ en de andere door de soo genaemde Livrey-luyden: alles ging sonder eenig ongemack toe/ vermits aen den Lord Major nu de macht gegeven was/ om de eerste te mogen verkiesen; de laetste echter/ na 't schijnt/ niet veel sin hebbende/ om dit Ampt te bedienen/ presenteerde de gewoonlijcke boete te betalen/ om daer van ontlast te zijn; doch de Aldermans wilden sulcks niet toestaen/ soo dat hy wel genootsaeckt was/ om dit Ampt aen te nemen.

Wy hebben hier voor gesegt/ dat die van Londen belooft hadden/ om wegens haer Charters satisfactie aen den Coningh te sullen geven. 't Hof van de Aldermans quam verscheyde-mael daer over te samen/ om te delibereren/ doch stelde dat t'elckens aen een Committé/ om daer over te delibereren en rapport te doen; dit duerde so lang/ tot dat des Conings Advocaet Generael selfs een Instrument op-stelde/ volgens 't welcke die Stadt haer Charters soude over geven; doch vermits de Aldermans dit niet op haer dorsden nemen/ wiert een Gemeenen Raedt beroepen/ om daer over dit subject te delibereren. Deselve quam oock den 8 October tot Guildhal by-een/ als wanneer haer dit Instrument wiert voor-gelesen/ en haer versocht/ om daer over te willen delibereren en een finale Resolutie te nemen: dit causeerde in 't eerst seer vinnige Debatten/ maer eyndelijck wiert een Committé van vier Aldermans en acht van de Gemeente gedeputeert/ om met de ervarenste Advocaten van Londen over de vier volgende Vragen te consuleren: namentlijck; 1. Of de Overgeving aengenaem soude zijn in de Submissie van den Gemeenen Raedt, en noo-

Jury te laten, als het laetste en solemneelste deel mijns levens soo ver te doen verschillen van de vorige, om door soodanige treken ontgang te soecken. De spraeksaemheyt heb ick my noyt aengematigt, noch gaf ick oyt voor, om daer in soo gereet te zijn: Ick wensche, dat de Rechts-geleerden, die daer mede begaeft zijn, wat billijker te werck souden gaen, om deselve te gebruycken, en niet een Mensch het Leven met trecken en drayen te benemen, en de bewegelijcke Jurys met onredelijcke Documenten te vermanen: want yemant door voorbeelden en listigheden in de Wetten aen den Doodt te helpen, is het aldergrouwlijkste slagh van Moort, dat men bedencken kan. Ik wensche, dat de onversadige Toorn van quaetgunstige Menschen, en partijdigheyt van de Jurys, met het storten van mijn bloet t'eenemael mag afgesneden werden; welk ik met des te meer vreugde konde opofferen, in gevalle ik wiste dat ik de laetste was, die op sodanigen wijse te lijden hadde.

Zedert de uytspraeck van mijn Vonnisse heb ick niet veel gedachten gehadt, als alleenlijck om my tot den Doodt te bereyden: Echter wierd ick door sterck aenhouden van mijn Vrienden, en besonderlijck door de importuniteyt van mijn dierbare Huysvrouwe, bewogen, om Requesten te onderteeckenen, en voor mijn leven te solliciteren; schoon ick sulks menigmael verworpen heb. Want ik dancke Godt, hoewel ick soo geluckigh en soo wel te vrede hebbe geleeft voor den tijdt van 14 Jaren herwaerts, en dat ten opsichte van alles, als iemandt in de Wereldt, ick ben echter so willig, om alles te verlaten, dat sy my sonder grote moeyte niet hadden konnen bewegen, om yets, dat bedelachtigh stonde, te doen tot het salveren van mijn leven. Doch ick was niet onwilligh, om mijne Vrienden te laten weten wat macht dat sy over my hadden, en te betoonen, dat ick soo volherdigh of obstinaet niet was, maer gereedt, om alles tot harer voldoeninge toe te staen, dat een eerlijck Man betaemt; 't gene de eenigste saeck was, die my daer toe bewogen hadde.

En nu, om alles te sommeren: Gelijck ick noyt eenige Desseyn hadde tegen het Leven van sijn Majesteyt, noch het Leven van eenig Mensch, so ben ick noyt besigh geweest met het hervormen of veranderen van 't Gouvernement. En alles wat de onversaegtheyt, booshteyt, of begane ydelheden van andere Menschen hebben veroorsaeckt, ben ick geensins gehouden om te verantwoorden; noch had ick de macht om sulcks neder te drucken, schoon dat ick de Doodt om hare misdaden te lijden hebbe. Maer de wille des Heeren geschiede, in wiens handen ick mijn Geest beveele, en vertrouwe, dat gy, och barmhertige Vader! alle mijne overtredingen vergeven hebt, de zonden van mijn Jeugt, en de doolinge van mijn vorige leven, en dat gy mijne verborgene zonden en onwetenheden my niet ten laste wilt leggen; maer dat gy my genadiglijk ondersteunen wilt, geduerende dese kleyne portie des tijts, die my noch in 't leven staet te wesen, en my in mijn uytterste minuten by-staen, op dat ick niet door den schrick des Doodts of eenig ander beletsel kome te veranderen, of in ontsteltenisse rake. Doet het Licht uwes Aengesichts op my schijnen, want gy, ô Heere, zijt mijn Sonne en mijn Schilt. En als gy my door uw genade ondersteunt, soo hope ick, dat gy my hier na met Glorie wilt kroonen, en

overgeving deden / soo soude het conclusive op haer zijn / en de Corporatie stil sitten / waer by sy oock alle haer Costuymen / verkregen by proscriptie / souden verliesen / welcke geen Consent van den Coning konde herstellen / behalvens dat sy meyneedigh souden zijn / als gesworen hebbende de Rechten / Privilegien en Vryheden van de Stadt te maintineren. Dese saken verweckten seer scherpe Debatten / en sommige gaven den Recorder seer quaet bescheyt / het welck hy echter over sig liet gaen: doch eyndelijck de klock 10 uren in de nacht geworden zijnde / soo wierdt dese Vraeg te berde gebracht; Of het Zegel van de Corporatie aen het Instrument van de overgevingh geaffixeert soude werden, mits reserverende voor haer selven al haer Rechten, Liberteyten en Privilegien by proscriptie, of niet? De gene / die neen seyden / waren 103 in getal / en de gene / die het ja-woort gaven / 89 / soo dat dit in de Negative passeerde / werdende yders Namen aen beyde syden op-geschreven. Daer na wiert voort gebracht / om een Addres aen sijn Majesteyt te formeren / met versoeck / dat het Vonnis niet voort geset mocht werden; doch sommige opposeerden sigh daer tegens / seggende / dat het een affront soude zijn / ten aensien dat sy hem hadden opgewacht met een Resolutie / om sig aen sijn Majesteyts regulatie te submitteren. Eyndelijck wierdt geordonneert / dat den Lord Major soude laten weten / wanneer hy goet dacht / dat men sijn Majesteyt de Resolutie van den Gemeenen Raedt soude bekent maken / om te weten / of hy niet een Addres opgewacht wilde zijn? en in dier voegen scheyde de Vergaderingh. Daegs daer aen vergaderde daer op den Lord Major en eenige Aldermans / om te beraedslagen wie dese Resolutie van de Stadt aen den Coning soude brengen; en viel het eyndelijck de twee nieuwe Sherifs te beurt / welcke aenstondts heen gingen en dit aen sijn Majesteyt bekent maeckten; doch die gaf haer tot antwoort; Dat hy, siende dat de Stadt haer woordt niet hielt, echter geresolveert was sijn woort te houden: hy tekende daer op aenstonts en in haer presentie het Warrant / om het Vonnis te doen enregistreren / en stelde verbolgens den Lord Major in sijn Ampt / gelijck oock dese twee Sherifs / onder een Patent van 't Groot Zegel van Engelandt / met macht en authoriteyt / om alles te mogen doen wat aen haer Ampt annex was; doch echter niet buyten last van sijn Majesteyt en de Privé Raet / alwaer sy van alle voorvallen rekening mosten doen; waer op sy verbolgens den Eed deden. Den Coning sette den Recorder van de Stadt uyt sijn Ampt / gelijck oock de volgende Aldermans uyt haer Bedieningen / als Sr. Thomas Allen / John Frederick / John Schorter / Thomas Gold / Robert Clayton / Patience-Ward / John Laurence en Cornish / om dat deselve door haer aendrijving de meeste oorsaeck hadden geweest / dat den Gemeenen Raedt tot die Resolutie gekomen was: In plaets van de eerste wiert den Heer Thomas Jenner / en in die van de laetste de volgende gestelt / als Srs. Benjamin Newland / John Brukworth / William Russel / Capiteyn Griffith / Duncombe / Lucy / Vernon en Dashwood. De Aldermans verkoren in November mede den Heer Hendrick Tulse tot Lord

nootsakelijck in de reguleringe, door sijn Majesteyt gerequireert? 2. Of by dese Overgeving het Officie van 't Majoorschap of diergelijck wiert overgegeven; en dan of de Costuymen en proscriptien, behorende tot dat Officie, niet overgegeven wierden en verloren waren? 3. Of, in gevalle het Vonnisse op de consequentien daer af geënregistreert mocht werden, sulcks van geen meer fataliteyt als de overgevingh soude zijn? 4. Hoe verre het Consent de Stadt in haer Liberteyten, als daer in gementioneert, confirmeerde en herstelde? Dit Committé/ (waer toe van de Aldermans de Heeren John Lawrence/ William Turner/ James Edwards en John More/ en van de Commons Sr. Edward Wiseman/ Aylof Esq./ Mr. Charlton/ Capiteyn Griffith/ Mr. Loads/ Mr. Jones/ Mr. Morris en Mr. Hathshaw genomineert waren) met den Advocaet Generael/ Procureur Generael/ de Recorder/ Mr. Pollexsen/ Mr. Baldock en Mr. Holt over de bovenstaende Vragen geadviseert hebbende/ rapporteerde den 12 's morgens in 't Hof van den Gemeenen Raedt/ alsdoen weder vergadert zijnde/ dat sy met den Advocaet en Procureur Generael/ Mr. Holt en den Recorder hier over gesproken hadden; dat de drie eerste haer Advys/ met haer handen ondertekent/ overgegeven hadden/ van inhout/ Dat de Stadt veel grooter schade soude lijden door het Vonnis, tegens deselve gegeven, als door het aggreëren en ondertekenen van het Project van overgevinge, volgens de Resolutien, door sijn Majesteyt van haer versocht; en dat Mr. Pollexson en Mr. Baldock geweygert hadden haer mening hier over te verklaren/ seggende eenige tijdt daer toe van noden te hebben. Daer na wierdt de Recorder versocht boven te komen/ om hier over sijn Advys te geven/ dewelcke het selve dede tegens dat van alle de andere Advocaten/ las het sijne in 't kort/ en gaf reden van het verschil; maer het Hof seyde/ dat dit niet geschreven noch van hem ondertekent was; waer op hy antwoorde/ dat hy dat by gebreck van tijt niet had konnen doen/ maer dat hy 't noch soo wel in 't werck soude konnen stellen als d'andere/ dewelcke haer Opinien/ sonder reden daer van te geven/ ondertekent hadden. Het Hof wiert hier op tot 's achtermiddags ten vier uren geadjourneert/ op dat den Recorder ondertusschen tijt soude hebben/ om sijne Consideratien te laten schrijven/ en die/ ondertekent/ over te geven. Ten vier uren quam het selve Hof dan weder by-een/ en den Recorder bracht sijn Papier te voorschijn/ zijnde als een Ontwerp van 't Vonnis/ dat tegens Londen op het laetste Quo Warranto was geobtineert/ affirmerende/ dat het Quo Warranto voorn. niet was opgestelt tot de geheele deprivatie van haer Charters/ maer alleen tot saisering van haer Liberteyten en Vrydommen in des Conings Handen/ 't welck hy seer distingueerde van een verbeurte-saisering; en indien het Vonnis al geënregistreert was/ soo soude het alleenlijck voor een gedeelte zijn; gelijck oock/ dat/ in gevalle sijn Majesteyt al een Custos over de Stadt stelde/ de Vryheden daer van niet t'eenemael verloren waren/ maer herroepelijck door een Arrest van Vonnis/ of by een Geschrift van Erreur in 't Parlement/ souden zijn: Doch ter contrarie/ indien sy een vrywillige over-

in twijffel trecken: welck laetste van seer quade consequentie soude zijn / alsoo het even veel was / of 'er een Sententie op de twijffelinge of op de overwinninge gegeven wierdt. Den Collonel produceerde daer op een Geschrift / als voor sijn Pleydoy / versoeckende / dat het selve gelesen mocht werden; doch het Hof seyde aen aen hem / dat / indien hy daer by wilde persisteren / 't geen het hem echter niet konde raden / hy wat sorghuldig voor hem selfs soude zijn / vermits / indien den Advocaet Generael sulcks aennam / en het Hof 't selve voor quaet oordeelde / sijn Leven verloren was: daer op bracht hy in / dat hy niet schuldig was / en versocht een Copy van sijn Beschuldiging; sulcks wiert echter niet toe-gestaen / maer tot sijn voordeel las men deselve voor de tweedemael / en seyde het Hof aen hem / dat / indien hy eenige Poincten in de Wet wilde na-sien / die sy hem konden toe-staen / sy hem een Advocaet souden vergunnen: hy daer op vragende / op wat Statut sy tegens hem wilden procederen? en sy antwoordende op het Statut van Hoog Verraed / soo versocht hy sulcks te mogen ondersoecken / en wiert hy daer op aenstonts weder na de Gevangenis gesonden. Den eersten December daer aen wiert hy weder voor het Hof gebracht / en hem sijn Beschuldiging voorgelesen. Wanneer dese Beschuldiging gelesen was / wierden de Jurys in geroepen / maer hy maeckte eenige exceptie tegens deselve / seggende / dat sy geen vrye Luyden waren; doch het Hof admitteerde haer echter / en wierden 'er 12 beswooren / waer van Mr. John Anger van Westmunster President was: Daer op wierden des Conings Getuygen in geroepen / zijnde Collonel Rumsey / Mr. West en Mr. Keeling / welcke het Complot in 't generael bewesen: Doen getuygde den Lord Howard van Estrick; Dat, zijnde in Compagnie met den Gevangen, die nu voor de Banck stont, den Hertogh van Monmouth, den Lord Gray, en verscheyde andere, sy discoureerden, wat quantiteyt van Wapenen en Gelt sy van noden hadden, om haer Desseyn uyt te voeren; en dat sy eyndelijck over-een quamen van 25000 Ponden voor de eerste gelegentheyt: daer op weder voorgestelt zijnde, hoedanig men dit Geldt soude by-een krijgen? soo hadde den Lord Gray geantwoort, dat, indien sy punctueel op haer betalingh wilden passen, en het Geldt op den bestemden tijt uyt-keeren, hy dese Somme soude uytschieten: Vorder wiert bewesen; Dat hy Aron Smith na Schotlandt hadde gesonden, om de Partye daer op te wecken, om tot haer Assistentie te komen, waer voor die 60 Guinees voor sijn onkosten soude hebben, van 't welcke den Gevangen hem een Geschrift had gegeven: Daer op quam het Hant-schrift te voorschijn / het welck onder sijn Papieren was gevonden / van inhout; Dat het Volck macht hadde, om den Coning af te setten, en dat het hoog tijdt was, om de Monarchy af te schudden, nevens diergelijke andere dingen: Sr. Philippe Loyd getuygde; Dat dit het selve Hant-schrift was, 't geen aen den Raedt was overgelevert: En Mr. Atterbury / een van sijn Majesteyts Messengers / dede een Eed; Dat hy dat onder sijn Papieren had gevonden: Mr. Sheppard / Mr. Cock en Mr. Carenby daer op sijn Schriften / die hy aen de andere Gevangens gesonden hadde / hy

Lord Major van Londen / welcke oock met de ordinaris Formaliteyten dat Ampt aenvaerde.

Wy hebben een weynig van de saken van 't Complot moeten af dalen / om dat dese saken tusschen beyden quamen / maer nu sullen wy daer mede weder beginnen.

De andere van de Conspirateurs waren noch in haer Gevangenissen blijven sitten / om dat t'elckens de Termijn harer te Rechtstellingen was uyt-gestelt geworden / om dat de Rechters met andere saecken bekommert waren; doch ondertusschen had men eenen Aron Smith / die men beschuldigde / dat in de Executie van Steven Colledge tot Oxford / waer van wy in de vorige Mercurius meer mentie hebben gemaeckt / sig met het overleveren van Papieren en 't uytten van eenige woorden ongemeen te buyten had gegaen / oock gevangen gekregen en te Recht gestelt / en na dat hy van een gedeelte van sijn beschuldiging overtuygt was / gecondemneert / om 500 Ponden Boete te betalen en tweemael in de Pillory te staen / gelijck oock verbolgens geschiede.

In tegendeel wiert het bewuste Paepse Broed-wijf / Mrs. Celliers / waer van in de vorige Mercurii mede veel gewag is gemaeckt / en welcke noch gevangen sat / op haer versoeck op Borgtocht ontslagen; doch op conditie / dat sy altijt soude verschijnen / als het vereyscht wiert.

Verscheyde andere / die minder Crimen hadden gedaen / 't zy van 't drucken of divulgueren van Libellen / als iemant Woorden te na te spreken / wierden mede wel gesententieert / yder na vereysch van saken / maer 't dunckt ons onnodig om daer van eenige mentie te maken; alleen moeten wy dit hier noch inlassen / dat den Sergeant / die den Lord Gray liet ontsnappen / op sijn ootmoedig versoeck noch op Borgtocht wiert ontslagen.

Wy komen dan tot de te Rechtstelling van den Collonel Sidney Algernone / zijnde een voornaem Heer in Engelant / en Broeder van den Heer Sidney / die als Engelssen Ambassadeur voor desen in den Hage is geweest; de Groot-Jurys van Middelsex vonden den 17 November de Bil tegens hem / dat hy van Hoog Verraet beschuldigt konde werden / welcke hem oock / hy voor het Hof van des Conings Banck gebracht zijnde / wierdt voorgelesen / bestaende in 't volgende: 1. Dat hy tegens des Conings Persoon had geconspireert. 2. Dat hy Aron Smith had uyt-gesonden, om sijn Majesteyts Onderdanen in Schotlant te nodigen, om hem te assisteren. 3. Dat hy een Verraderlijck Libel had geschreven, om een Rebellye te verwecken, van inhout; Dat het Gouvernement voor een gedeelte aen het Volck behoorde: Dat den Coningh aen de Wet verbonden was, en een Eed op sijn Kroning had gedaen, dat hy de Conditien van sijn Gouvernement soude maintineren, waer van, indien hy die negligeerde, het Parlement reeckening van hem konde eyssChen, en diergelijcke andere saken. Den Collonel hier op gevraegt zijnde / Of hy schuldig of onschuldig was? antwoorde; Dat'er verscheyde materien in sijn Beschuldiging waren, en dat hy die derhalven voor nul hielt: doch het Hof antwoorde; Dat hy die of most wederleggen, of

en hebbende een Geschrift van deselve inhout aen een Edelman gegeven / leyde sijn Hooft op 't Block / 't welk den Scherprechter in een slag van het Lichaem sloeg. Sijn Lichaem wiert aen sijn Vrienden gegeven / om begraven te werden / gelijck oock vervolgens is geschiet.

Het Geschrift dat hy aen de Sherifs overgaf / was van de volgende inhout :

Mannen, Broeders en Vaders, Vrienden, Landsluyden en Vreemdelingen ;

LIchtelijck sal verwacht werden, dat ick eenige groote saecken aen Uw sal seggen, doch de strengheydt van het Saysoen en de swackheden van mijn Ouderdom, vermeerdert door een stricte Gevangenis van boven de vijf Maenden, laten my sulcks niet toe; te meer, om dat wy in een tijdt leven, welcke de Trouwe voor een Verraderye doet passeeren. Ick derf niet een ding daer tegens seggen, en de Ooren van de gene, die omtrent my zijn, sullen waerschijnlijck opmerckigh gevonden werden, om sulcks te horen; mijn te rechtstellingh en condemnatie getuygt dit genoegsaem. West, Rumsey en Keeling, die opgebracht zijn, om het Complot te bewijsen, seyden niet meer van my, dan dat sy my niet kenden; en sommige andere, van gelijcken aen my onbekent, hebben mijn Naem, en die van eenige andere, gebruyckt, om een weynig achting aen haer Desseynen te geven. Den Lord Howard is te infameus door sijn leven, en de menigte meyneedigheden zijn niet te ontkennen, of liever, die by hem selfs gesworen zijn, om van gesproken te werden; en hy, zijnde oock een enckelde Getuyge, konde van geen waerde zijn, alschoon hy van een onverdacht credijt was geweest, of niet hadde bekent en beleden, dat de Crimina, die door hem begaen waren, gepardonneert souden werden, alleen, om meer andere gevangen te krijgen; en oock dit beloofde Pardon konde niet verkregen werden, ten zy de omkoping van het sweeren gedaen was. Doch dit aen een kant gelegt zijnde, soo is de gantsche saeck tot de Geschriften, die men segt, dat des Conings Officiers in mijn Cabinet hebben gevonden, gebracht, buyten eenig ander bewijs, dat die door my geschreven zijn, als alleen door de gelijckheyt van een Hant, die lichtelijck na te conterfeyten is, en 't welck laetst in de saeck van de Lady Carr is verklaert, dat geen wettelijke Getuyge in criminele saecken was. Maer of ick nu al hadde bekent, dat ick die geschreven hadde, soo soude de saeck niet veel beswaert zijn: Deselve blijcken ten vollen opsicht te hebben op een breet Tractaet, zedert langen tijt geschreven, tot antwoort op 't Boeck van Filmer, 't welck by alle verstandige Luyden geoordeelt werdt gegront te zijn op goddelose Stellingen, en welcke van gelijcken verderffelijck aen de Magistraten en aen 't Volk zijn. Indien hy aen de Werelt mocht bekent maecken sijn opinie, dat alle Menschen geboren zijn onder een nootsakelijckheyt, afgedaelt uyt Godes Wet en die van de Nature, om te submitteren onder een absoluyt Coninglijck Gouvernement, 't welck door geen Wet of Eed bepaelt konde werden, en dat hy dan de Macht hadde, 't zy dat hy daer toe door Geboorte, Verkiesing, Erffenis, Usurpatie, of eenige andere wegh quam, en oock het Recht; en dat niemant sijn wil mocht wederstreven, maer de Personen

en

hy dit Hant-schrift vergelijckende / soo deden die geloven / dat het selve van sijn Hant was: dit veroorsaeckte echter een lang Argument/ also gesustineert wiert/ dat hier over noch gedebatteert most werden; doch het Hof wilde geen Advocaten toestaen / om hier over te pleyten / als oordeelende / dat sulks tot de saek ten principalen niet deed. Dit aldus geeyndigt zijnde / soo produceerde den Collonel de Lords Paget / Anglesey / Sr. Philip / Collonel Howard / &c. om de Getuygen invalide te maken; doch die spraecken weynigh / en repeteerden alleen 't gene / dat sy van te voren meermael hadden geseght: Daer op vermaende den Lord Chef-Justicier Jeoffryes de Jurys / om op de Getuygenissen hare saken in te brengen / welcke daer op uyt gaende / en een half uur daer na weder komende / hem voor schuldig verklaerden: den Gevangen versocht daer op te weten / of sy de gantsche Beschuldiging / of maer een gedeelte van dien/ toestemden? doch het Hof wilde sulks niet toestaen/ soo dat hy / omtrent 7 uren 's avondts / met een stercke Guarde van Soldaten te rugge na den Tour wierdt gesonden.

Gemelde Collonel wierdt den 6 December derhalven weder voor 't Hof gebracht / om / alsoo hy door de Jurys schuldig was verklaert / sijn Sententie te ontfangen: Hem wierdt gevraegt/ wat hy daer tegens had te seggen? waer op hy antwoorde; Dat de Jurys vrye Luyden behoorden geweest te hebben, en dat hy Copy van sijn Beschuldiging versocht: maer also sulcks geweygert wiert/ versocht hy op nieus / dat men sijn Beschuldiging in 't Latijn soude lesen / gelijck oock wierdt toe-gestaen; maer alsoo eenige van sijn Majesteyts Titulen daer in uyt-gelaten waren / sustineerde hy / dat dit in Rechten niet konde bestaen. Het Hof repliceerde daer op / dat sulcks daer niets te pas quam / alsoo sy genoegsaem voldaen waren / gelijck oock de Jurys / dat hy na des Conings Leven had gestaen. Hy versocht echter op nieuw te Recht gestelt te mogen werden / by brengende / dat indien sijn Hooft-getuyge / den Hertog van Monmouth / confirmeerde het gene de andere tegens hem getuygt hadden / hy gewillig was / om sijn Leven te verliesen; doch dit afgeslagen werdende / soo pronuncieerde den Lord Chef-Justicier de gewoonelijcke Sententie tegens hem; namentlijck / dat hy gehangen en gevierendeelt soude werden; doch op voorspraeck van sijn Vrienden wiert hy door sijn Majesteyt begenadigt / om onthooft te werden / gelijck oock den 17 December tot Tourhil wierdt volbracht: Hy begaf sig te voet na 't Schavot / groete / daer gekomen zijnde / het Volck / gingh aenstonts op sijn Knien leggen / en dede een seer kort Gebedt / 't welck omtrent twee Minuten duerde / sonder eenige Kerckelijcke Personen by sigh te hebben / als hebbende altijt een particulier gevoelen van de Religie gehad: Opstaende / gaf hy een Geschrift aen de Sherifs over / versoeckende/ dat sy 't selve gelief den te laten divulgeren; seggende dit het gene te zijn/ dat hy wenschte na hem over te mogen blijven; maer gevraegt zijnde / of 'er oock iets tegens het Gouvernement in stont? soo antwoorde hy: So ick daer in niet gesproken heb / als ick mocht doen / geeft het my wederom / ick sal 't veranderen;

konde oock in veel Jaren niet geëyndigt zijn, en soude het oock waerschijnlijck noyt geweest hebben. Soo veel als daer van zedert langh geschreven was, is noyt aen iemant getoont, of van iemant gesien; en de vijftiende part daer van was wel geproduceert, maer de tiende part daer van is niet geoffereert, om gelesen te werden, dat het selve oock noyt bekent is geweest onder de gene, die men segt, dat met my geconspireert hebben, werdt geseght, dat streckte, om het Volck op te wecken tot het voort setten der Desseynen van dese Conspirateurs. Wanneer niets van een particuliere Applicatie omtrent de tijdt, plaets of Persoon daer in gevonden konde werden (gelijck als wel geschiedt is by de gene, die trachteden Oproeren te verwecken) soo wiert alles met Innuendo gesuppleert. Al wat gesegt is van de uytwerping van Tarquin, de Oproer tegens Nero, de Doodslagh van Caligula of Domitiaen: de overdracht van de Fransse Kroon van 't Geslacht van Meroveus op Pipijn, en van sijn Nakomelingen op Hugo Capet, en 't selve by Innuendo op den Coning appliceren; die hebben niet geconsidereert, dat, indien sulcke Actien van Staet niet goet zijn, geen Coningh in de Werelt is, die eenige Titul tot de Kroon heeft, welcke hy besit, noch oock eenige daer toe kan hebben, ten zy hy sijn Afdalingh van de outste Soon van Noach voor den dagh kan brengen, en toont, dat de Successie is blijven continueren in de outste van de outste Linie, en dat die alsoo aen hem is gededuceert. Yder een magh sien, wat voordeel dit aen alle de Coningen van de Werelt sal zijn; en of, sulks failjerende, het niet beter voor haer was, om te erkennen, dat sy haer Kroonen door toestemmen van gewillige Volckeren hebben ontfangen, of dat sy geen beter Titul daer toe hebben dan Usurpatie en Violentie, welcke door deselve wegh van haer genomen magh werden. Doch my was lang van te voren gesegt, dat ick most sterven, of het Complot most sterven. Ten minsten souden de middelen, om de beste Protestanten in Engelandt te vernietigen, feylen, de Banck most vervult werden met sulcke, welcke Schantvlecken voor de Bar hebben geweest. Gene dan sulcke als dese souden met des Conings Raedt geadviseert hebben over de middelen, om een Man ter doodt te brengen; een Jury te lijden, die door des Conings Sollicíteurs en den Onder-Sherif geëligeert zijn; sulcke Getuygens aen te nemen, als boven is gementioneert; te refuseren een Copy van een Beschuldiging, of te lijden, dat het Statut van 46, Ed. 3 gelesen werdt, welcke expres inhout, dat die in gene saeck aen eenigh Man, in wat gelegentheydt het oock mocht zijn, onthouden soude werden; te overstemmen de importanste Poincten van de Wet buyten verhooringe. En aengesien het Statut van de 25, Ed. 3, waer op sy seggen, dat ick te Recht gestelt soude zijn, aen het Parlement alle Constructien, in Poincten van Verraed, reserveert, soo konnen sy aen haer selfs niet alleen de macht nemen, om Constructien te maecken, maer wel sulcke, die noyt met de Wet, Reden of gemeene sin over-een komen. Door dese middelen ben ick hier ter plaetse gebracht: De Heer vergeve dese Practijcken, en wende de ongemacken, die de Natie van haer gedreyght werdt, af. Heere, heyligt dese lijdingen aen my: en hoewel ick als een Offer aen de Afgoden valle, soo lijdt echter niet, dat'er Afgoderye

en Goederen van sijn Onderdanen sigh daer aen indispensabel mosten onderwerpen, so weet ick niet waerom ick mijn opinie van het contrarie mede niet mocht bekent maken; buyten 't verbreecken van eenige Wet heb ick 't nochtans geweten. Ick mocht soo vryelijck, gelijck als hy, publijckelijck mijn gedachten en redenen, waer op die gegront waren, uytten, en ick recommandeerde, om te geloven, dat Godt Volckeren in de vryheyt had gelaten, om sodanigen Gouvernement op te stellen, als 't haer best soude behagen. Dat de Magistraten waren opgerecht tot het best der Volckeren, en niet de Volckeren tot de Eer en Glorie van de Magistraten. Dat het Recht en de Macht van de Magistraten in yder Lant dat gene was, 't welck de Wetten van 't Landt haer gaven. Dat dese Wetten geobserveert mosten werden, en de Eeden door haer genomen, als hebbende de kracht van een Contract tusschen de Magistraten en 't Volck, 't welck niet gevioleert konde werden, sonder gevaer van 't geheele Gebouw te vernietigen. Dat de Usurpatie geen Recht konde geven; en de dangereuste van alle de Vyanden zijn die gene aen de Coningen, welcke, haer Macht tot een exorbitante hooghte verheffende, aen Usurpateurs alle de Rechten, daer aen behorende, toestaen. Dat soodanige Usurpatien selden zijn geschiet, sonder 't dooden van de regeerende Persoon of Familie, zijnde de ergheyt van haer Vilanyen daer door met de glorieuste Privilegien vergolden. Dat, indien sulcke Leeringen wierden aen-genomen, sy Volck souden opwecken tot de ondergangh der Princen, met meer Violentie dan alle de Passien, welcke tot noch toe in de herten van de ongeregelste hadden gewoet. Dat niemant veylig konde wesen, indien sulcken Loon aen iemant, die haer ondergang konde veroorsaken, wiert voorgestelt. Dat weynige soo edelmoedig souden zijn, om de beste te sparen, indien een wilden Usurpateur door haer ondergang Godts Salving konde bekomen, en door de verfoeyelijckste godloosheyt sig selfs met die Goddelijcke Caracter bekleeden. Dit is het ooghmerck van 't geheele Tractaet; de Schrijver geeft sulcke Redenen, als tegenwoordigh daer toe occurreren, om het te bewijsen. Het schijnt oock toegestemt te werden door de Leeringen van de eerwaerdigste Autheuren van alle Tijden, Volckeren en Religien. De beste en wijste der Coningen hebben dit altijt bekent. Den tegenwoordigen Coning van Vranckrijk heeft verklaert, dat de Coningen dat geluckig gebreck van Macht hebben, dat sy niets konnen doen tegens de Wetten van haer Land, en grontvest sijn different met den Coningh van Spangien in 't Jaer 1667 op die stelling. Coningh Jacob staet in sijn Aenspraeck aen 't Parlement in 't Jaer 1603 sulcks in de hoogste trap toe. De Schriftuere schijnt het oock te verklaren. Indien niet te min den Schrijver een abuys hadde, soo konde hy door de Wet, Reden en de Schriftuer gerefuteert werden; en geen Persoon is oyt wegens diergelijcken saeck anders gestraft, dan dat men hem wegens sijn doolingh overtuygt heeft; en men heeft noyt geweten, (na my dunckt) dat sy aen 't oordeel van een Jury zijn gewesen, bestaende uyt Mannen, heel onbequaem om dit te begrijpen. Doch daer was weynig van dit in mijn saeck; de uytsporigheyt van mijn Vervolgers gaet hooger: het boven-gementioneerde Tractaet was noyt geëyndigt, en

missie soo groot niet was / en dat hy oock selfs van eenige saken niet gesproken had; invoegen den Coningh / hier van verwittight / en dit willende weeren / aen den Hertogh van Monmouth het volgende Briefje sont / om 't selve tot bevestigingh / dat hy de saecken daer in staende / rakende het Complot / aen den Coning hadde bekent / te onderteyckenen / zijnde van inhout:

ICk heb verstaen, dat men verscheyde geruchten van my doet lopen, als of ick het Complot verkleynt soude hebben; en getracht de getuygenissen tegen die gene, die door de Justitie gestorven zijn, te invalideren. Uw Majesteyt en den Hertogh weten, hoe oprechtelijck ick de laetste Conspiratie ontdeckt, gelijck oock, dat ick niets van 't Desseyn tegen 't leven van Uw Majesteyt geweten hebbe. Ondertusschen ben ick sensibel getoucheert soo veel part in 't ander gedeelte van de ged. Conspiratie gehad te hebben. Sire, Ick heb de vryheyt genomen, om dit tot mijn eygen justificatie in Geschrift te stellen; biddende Uw Majesteyt in het toekomende te letten, en trachten te vergeten de Fauten, die U my vergeven hebt. Ick sal sorg dragen, om niets meer tegens Uw Majesteyt te bedrijven, en my niet meer in pericul te stellen, om van mijn plicht af getrocken te werden; maer de applicatie van mijn gantse leven sal zijn tot het verdienen van het Pardon, dat Uw Majesteyt toegestaen heeft aen Uwe M.

Den Hertog sulcks weygerende te doen in die forme als het lagh / soo wiert sijn Majesteyt daer door soo geoffenseert / dat hy desen Hertog weder aenstonts disgratieerde / welcke sig oock datelijck daer op te Landewaert begaf.

In Schotlandt zijn dit Jaer mede wel eenige Personen / die soo in de Conspiratie in Engelant als de Rebellye van Bothwelbrugge en de Moort van den Bisschop van St. Andrews geconcerneert waren / te Recht gestelt / en na vereysch van saken geëxecuteert; maer also het geen Personen van groote conditie waren / en wy onse plaets oock tot andere gewichtiger dingen van noden hebben / sullen wy ons vergenoegen met noch alleen van dat Rijck te seggen / dat het Parlement / 't geen in December aldaer stont te vergaderen / tot in April van 't aenstaende Jaer wiert uyt-gestelt.

Wy hadden gemeent ons nu na de Middellantse Zee te begeven / doch wy moeten echter eerst in passant Portugael aenspreken. Don Alphonsus de VI. van die Naem / Coningh van Portugael / overleed den 12 September / seer subijt en van een Apoplexie / in 't Casteel van Cintra / 7 Mijlen van Lissabon; hy was Soon van Johan de IV, den 20 April 1643 geboren / en in 't Jaer 1656 tot de Kroon gesuccedeert; den 25 Juny 1666 trouwde hy met Maria-Elisabeth-Francoise van Savoyen, twede Dochter van Carel Amadeus van Savoyen, Hertog van Nemours en Aumale. Sijn Broeder Don Pedro, die met sijn Gemalinne den 28 Maert 1668 door consent van den Paus was getrout / wiert aenstonts tot Coning in sijn plaets verkoren en gekroont.

derye in dit Landt opgerecht werdt. Zegent dit Volck, en behout het. Bescherm dese uw eygene saeck, en bescherm de gene, die het beschermen. Weckt de sulke op, die kleynmoedig zijn. Dirigeert de gene, die willigh zijn. Geeft wijsheyt en vernuftigheyt aen alle. Ordonneert alle dingen, soo als die meest met uw eygen Glorie over-een komen: Staet toe, dat ick magh sterven, u verheerlijckende voor alle uwe weldaden; en dat gy ten laetsten hebt toe gelaten my uyt te sonderen als een Getuyge van uwe Waerheyt, en even, door de Belijdenis van mijn Tegenstrevers, voor de oude saeck, waer in ick van mijn Jeugt was geëngageert, en waer voor gy u selfs dickmaels en wonderbaerlijck hebt verklaert.

Verbolgens wierden de Lords Gray/ Sr. Thomas Armstrong / Mr. Ferguson / de twee Godenougs/ Richard Holloway/ Neltrop / William Thompson / Tyley / Row / Norton en Rumbold / die alle in sijn Majesteyts Declaratie stonden / doch uyt het Rijck gevlucht waren / om dat sy Hoogh Verraed hadden begaen / gebannen. In tegendeel wierden Mr. Hambden / den Lord Brandon Gerrard / en eenige andere/ die men/ op suspitie van mede hier in een hant gehouden te hebben / had gevangen geset / onder Borgtocht ontslagen / en daer mede raeckte dese saeck weder een weynig uyt-gestelt.

Doch den Hertogh van Monmouth / die men niet wel weet of sigh / geduerende sijn absentie / binnen of buyten Engelant onthouden had / addresseerde sig / tot verwondering van vele / in 't begin van December aen den Secretaris van Staet / den Heer Jenkins / en schreef oock een Brief/ vol van Submissie/ aen den Coning/ sig t'eenemael tot sijner dispositie stellende/ waer op sijn Majesteyt met den Hertog van Jorck selfs in 't Comptoir van desen Secretaris gingen/ en gemelde Hertog daer vonden; welke sig als-doen seer gevoelig toonde/ dat hy in dese Conspiratie was geconcerneert geweest / doende vorders daer van een breet verhael / uytgenomen alleen 't gene het vermoorden van den Coningh raeckte / waer van hy seyde niet te weten; verbolgens dede hy oock een volkomen Submissie aen den Coning en den Hertog van Jorck / met belofte/ dat hy dit geschiede misdrijf in 't toekomende door sijn goedt comportement soude verbeteren; waer op den Coning soo beweegt wiert/ dat hy/ op 't versoek van den Hertogh van Jorck / hem pardonneerde / en oock sijn Pardon den 6 December onder 't Groot Zegel van Engelandt wiert opgemaeckt: dit gaf aenstonts soo grooten geschreeuw onder het Volck binnen Londen / welckers Gemoederen wegens 't Gouvernement aldaer seer verdeelt zijn / (en waer van veel / gelijck men aen alle de te rechtstellingen / welcke / gelijck als voor is gesegt / geschiet zijn / heeft gesien / sig weynig bekreunden / om echter haer drifen in 't openbaer te uytten) dat vele dit niet wilden geloven / en meenden / dat desen Hertogh sig liever eerder van 't leven soude hebben willen laten beroven / eer hy sig soo verre soude hebben gesubmitteert; derhalven gingen over die saek in Londen vele aenstotelijcke discoursen om / alsoo die gene / die tot den Hertog van Monmouth inclineerden / over-al verspreyden / dat sijn gedane submissie

voorstelde / dat het nodig was / dat men wegens de Vrede liet tracteren. Baba Hassan / hier door en door de klachten van 't Volck overreed / ontbood den Pater Vacher / die Consul van de Fransse Natie was / by hem / en sont die met een van sijn Confidenten na de Fransse Vloot / om van Vrede te handelen / terwijl een witte Vlag wiert opgesteken: dese Gedeputeerden dan by den Marquis du Quesne gekomen zijnde / soo versochten sy uyt den naem van Baba Hassan / den Divan en de Soldatesque / de Vrede: Monsr. du Quesne wilde met den Consul niet handelen / maer gaf aen den Turckſen Afgesondene tot antwoordt / dat hy niet gesint was / om na eenige Propositien van Vrede te luysteren / ten zy die van Algiers eerst alle de Fransse Slaven / die sy hadden / gelijck oock van alle andere Natien / die op de Fransse Schepen genomen waren / in vryheyt stelden / en aen Boort van sijn Vloot sonden. Desen Afgesondene ging daer op weder na Algiers / om rapport te doen / alwaer men niet weynigh hier over ontstelt was; doch / also de Soldatesque absolupt de Vrede begeerde / most Baba Hassan / (alschoon hy noch een- of twee-mael aen den Franssen Admirael sont / om beter Conditien te hebben / doch te vergeefs) eyndelijck daer toe consenteren; alsoo het toen laet in de nacht was / liet hy echter versoecken / dat de Franssen dien nacht met het inwerpen van Bomben souden willen ophouden / met belofte / dat hy 's anderen daegs de Slaven soude beschicken / 't welck oock wiert toegestaen: den Turckſen Afgesondene socht wel te bedingen / dat de Turckse Slaven / die de Franssen hadden / in tegendeel los-gelaten souden werden / maer Monsr. du Quesne wilde daer na niet horen. Den 29 daer aen quamen in 12 Chaloupen 142 Fransse Slaven aen Boort / met belofte / dat de gene / die noch te Landewaert waren / aenstonts ontboden en mede gesonden souden werden: desen Afgesondene van Algiers versocht daer op wel van een Vrede te tracteren / maer Monsr. du Quesne wilde daer na niet luysteren voor dat hy alle de Slaven had / en gaf haer daer toe 5 dagen; echter sont hy / als tot een Present / aen Baba Hassan den Capiteyn / die hy op 't Algiers Scheepje by Barcelona gekregen had. Den 30 Juny quamen noch 126 Slaven aen Boort / den 1 July 152 / den 2 dito 83 / en den 3 oock eenige met 4 Vrouwen / so dat haer getal 546 uyt maeckte / zijnde echter noch vele te Lande en elders gebleven. Den 3 noemde Monsr. du Quesne de Ostagiers / die hy / om van Vrede te handelen / begeerde te hebben / zijnde de rijkste van Algiers / welcke hem oock geconsenteert wierden; doch deselve quamen echter niet voor den 14 / zijnde eenen Mezomorto / Admirael van Algiers / en eenen Aley Reys / Capiteyn van een Schip / waer tegens Monsr. du Quesne Mr. l'Ayett / Commissaris Generael / en de Combes / Ingenieur / van sijnen 't wegen weder in de plaets sont: deselve den 15 in den Divan gekomen zijnde / stelden de Articulen / waer op sy Vrede wilden maken / voor / zijnde / dat men de overige Fransse Slaven soude restitueren / en oock de Goederen en Effecten / die van de Franssen genomen waren / weder geven: dit consterneerde Baba Hassan en den Divan ongemeen / te meer / om dat het Volck mur-

In 't voorleden Jaer hebben wy 't aentasten van Algiers door de Franssen verhaelt / gelijck oock / dat deselve door 't onbequaem Saysoen daer weder mosten af wijcken; sulcks deed sijn Majesteyt van Vranckrijck echter de moet niet verliesen / om die aenslag te hervatten; hy liet dan met het begin van dit Jaer een brave Vloot / soo van Schepen als Galeyen en Gallioten / tot Toulon en Marseille uytrusten / welke in 't begin van Mey voor 't meerendeel klaer raeckte / inboegen den Marquis du Quesne / die deselve weder soude commanderen / den 6 van die Maent met 6 Oorlog-schepen van Toulon vertrock / en aen de andere belaste / om hem aen de Eylanden van Fromentiers by te komen: den 18 passeerde hy voor by Barcelona / alwaer hy op de Kust een Rover van Algiers met 14 Stucken Geschut en 150 Man nam. Den 2 Juny quamen de Oorlogh-schepen / en den 9 de Gallioten / om de Mortieren uyt te werpen / op de bestemde Rendevous: men wachte tot den 14 noch wel na de Galeyen / maer alsoo die niet quamen / en dat ondertusschen de tijdt van de stilte / die voor Algiers in de Somer is / verliep / begaf sig den Marquis du Quesne alleen met de Oorlog-schepen en Gallioten na Algiers / alwaer hy den 20 sijn Ancker uyt wierp: hy vont daer noch 5 Schepen onder den Marquis d'Amfreville / welcke een Engels Scheepje van de Zaleesse Rovers hernomen hadden. Den 21 en 22 hielt men Krijgs-raet / en wiert daer in besloten / dat / even als 't voorleden Jaer / alsoo de Galeyen absent waren / de 7 Galeotten / die in de Vloot waren / met Anckers en Kabeltouwen aen 7 Oorlog-schepen / op een bequame distantie en halve Maens-gewijse aen d'eene zijde van de groote Batterye der Stad / gehecht souden werden / en dat twee andere Oorlog-schepen op beyde Vleugels de Gallioten souden preserveren / indien die van Algiers met haer vier Galeyen / die sy binnen de Haven hadden / deselve wilden aentasten. Den 23 stelde men sulcks in 't werck / en wiert het oock volvoert / sonder dat die van Algiers sig daer tegens veel opposeerden; echter konden de Franssen niet voor den 26 door 't quade Weer beginnen / om Bomben in te werpen / als wanneer sy 'er omtrent 90 / yder van 13 of 14 Pont binnen de Plaets schoten; die van de Stadt deden in tegendeel wel 300 Geschut-schoten. Den 27 / 's nachts / hervatten de Franssen weder met het inwerpen van Bomben / en lieten in de tijdt van twee uren wel 127 uyt-vliegen / waer door in Algiers een seer groote schade geschiede / alsoo veele Huysen / daer onder dat van Baba Hassan selfs was / geruineert wierden / en menigte Persoonen oock doot bleven; vele Canons van een Baterye wierden daer door mede gedemonteert / en twee Scheepjes in de Haven in de Gront geslagen; die van binnen schoten in tegendeel sterck / maer deden weynigh schade aen de Franssen / als alleen aen een Chaloup. De schade / die de Franssen aldus in de Stadt hadden gedaen / verweckte onder de Soldaten / die daer binnen lagen / een groote verslagentheyt / soo dat sy aenstonts na haer Bassa gingen / en begeerden / dat die Vrede soude maken; 't selve wiert door hem oock niet afgeslagen / alsoo hy den 28 den Divan liet by-een roepen / en daer met krachtige redenen

teken / quamen; die van Algiers hadden dese twee schoten met twee dierge-lijcke beantwoort / en oock de rode Vlag op-gesteecken. De Fransse Galeyen wierden derhalven geëmployeert / om / gelijck als de Schepen / achter de Galioten te gaen leggen / so dat dien nacht seer sterck Stinck-potten en Bomben / wel tot het getal van 240 / weder daer binnen geworpen wierden; de Turcken schoten in tegendeel wel 1000 Canon-schoten: des nachts daer aen wierden weder wel 300 Bomben en Stinck-potten daer binnen gesmeten / waer door een groote brant in de Stadt ontstont / die echter binnen een uur geblust wiert; die van de Stadt schoten in tegendeel wel 11 a 1200 Canon-schoten. 's Nachts, tusschen den 23 en 24 wiert weder met het inwerpen van Bomben voort-gevaren; dit bleef soo vervolgens continuëren: doch den 27 liet Monsr. du Quesne met 3 Gallioten by daegh Bomben in de Stadt werpen / waer over die van binnen soo ongemacklijck waren / meenende dat den Franssen Consul daer toe een teken aen de Franssen gegeven hadde / dat sy hem aen een Stuck Geschut staken / en soo uytschoten. Den 24 meenden de Barcken van Algiers de Anckers van de Fransse Gallioten wegh te nemen / maer sulcks misluckte haer. Dien dagh wiert weder by daeg met Bomben in de Stadt geworpen / hoewel die van binnen t'elckens sterck schoten. Den 31 kregen de Franssen een Zalees Schip / 't welck uyt de Haven van Algiers meende te lopen; in tegendeel namen die van Algiers een Fransse Chaloup / waer op eenen Monsr. de Choiseul commandeerde. Den 6 Augusti wierpen de Gallioten 's morgens en des namiddags weder 374 Bomben in de Stadt / waer tegens die van binnen wel 1000 Canon-schoten deden; doch in de Haven wiert een Schip in de Grondt / en een ander de Masten af geschoten. Dit werpen van Bomben door de Franssen en 't schieten van die van binnen bleef eenige dagen continueren / waer door aen die van binnen groote schade geschiede / en de Fransse Gallioten oock niet mis gingen / soo dat wy / om niet t'elckens een ding te repeteren / dit maer in 't generael sullen seggen / en alleen eenige voorname dingen / die daer buyten passeerden / verhalen. Den 8 vertrocken de Fransse Galeyen / uyt mancquement van Victualie / te rug na huys / waer door die van binnen occasie meenende te hebben / om de Fransse Gallioten aen te tasten / den 11 / 's nachts / met een gewapende Galeye / 3 Gallioten en 12 Chaloupen daer op af quamen / en de voorste onvoorsiens aen-tasten; de Franssen daer op / hier van onvoordacht / setten sig echter te weer / maer de helft van 't Volck sprong uyt vrees wel over boort; vier Fransse Chaloupen / daer op de Wacht leggende / quamen voor de hare als-doen seer wel te pas / alsoo die weder Volck daer in brachten / en 't Gallioot lang defendeerden; de Turcken echter / te sterk / raekten op de Voorsteven / en souden 't Gallioot vermeestert hebben / indien door de Franssen niet seer wel te pas een Mortier was los gelaten / waer door wel 40 Turcken / die daer omtrent stonden / sneuvelden / en de rest sigh op haer Galeyen bergde / welcke aenstonts sig te rug begaf / alsoo de andere Fransse Gallioten vast naderden / om de hare te helpen. Den 13 quamen de Turcken met

murmureerde / dat sy haer Slaven hadden moeten over geven sonder Geldt daer voor te genieten / daer men ten minsten de Turcken / die in handen der Franssen waren / daer voor behoorde gehad te hebben. Baba Hassan poogde de Fransse Ostagiers wel te bewegen / dat sy de pretentie van de Goederen en Effecten soude laten varen / alsoo 't onmogelijck was / om die weder te krijgen / om dat deselve in so veel handen verspreyt waren / met belofte / dat de restitutie van de Slaven noch wel soude door gaen / maer te vergeefs / also die seyden geen andere ordre te hebben / en daer op permissie versochten / om te mogen vertrecken: Baba Hassan repliceerde / dat hy sulks niet dorf de doen / also 'er dan licht een tumult soude ontstaen / doch dat hy echter toestont / dat Mr. la Combe alleen aen Boort soude gaen / mits dat Mezomorto te rug quam / met wien hy 's anderen daegs soude overleggen wat verder in dese saeck te doen stont; sulcks geschiede / en Mezomorto quam den 17 tegens den avont in de Stadt: hy had nauw even in den Divan geweest / waer Baba Hassan hem seyde / dat sy 's anderen daegs souden sien wat sy vorders in dese saek souden konnen doen / of Mezomorto begaf sig in de plaets / daer de Soldatesque was / met wien hy Caffé / zijnde een sekere dranck / dronck; terwijl sulcks geschiede / seyde hy sonder achterdocht / dat Baba Hassan niet waert was om over haer te regeeren; dat hy haer Vaderlant met het overgeven der Slaven had geaffronteert / en dat sy noch de schande souden hebben / dat Monsr. du Quesne de hare niet restitueerde: dit gaf sulcken indruck onder de Soldatesque / welcke voor desen meermael de Meester over haer Opperhoofden heeft gespeelt / dat sy resolveerden / om Baba Hassan te vermoorden / gaende daer toe met kleyne Troupen door de Stadt; omtrent 10 uren 's avondts / soo als hy de Ronde had wesen doen / schoten 8 Soldaten toe / waer van vier haer Musquetten losten / en hem ter neder schoten / waer op voorts andere toevielen / en hem vorder doot sloegen: Daer op wierdt dese Mezomorto aenstonts door de Soldaten tot haer Coningh gestelt / welcke die Bediening oock aen nam / en in den Divan verscheen; hy liet aen Monsr. du Quesne dese verandering in de Regeering aldaer weten / welcke hem aenstonts daer over liet congratuleren / en meende / alsoo hy groote dingen dien aengaende belooft had / dat sijn Pretentien souden ingewilligt zijn geworden / maer 't liep anders af / want desen nieuwen Coningh liet een dagh twee a drie daer na aen hem weten / dat / alsoo sijn Voorganger de Privilegien der Turcken niet had gemaintineert / hy het niet quaet most vinden / dat hy hem geen Ostagiers sont; dat hy sijn Pretentien wel konde oversenden / en dat men / als die geëxamineert waren / daer op soude antwoorden: Monsr. du Quesne schreef hem daer op wel weder / maer hy kreegh geen antwoort / soo dat hy alles liet prepareren / om die Stadt weder aen te tasten. Den 21 July stack hy de rode Vlagh op / en deed twee schoten met scherp op de Stadt / waer door de Fransse Galeyen / die al den 14 by haer Vloot gekomen waren / doch sig om de Treves na de Caep de Matifon / alsoo daer een goede Ancker-gront is / begeven hadden / oock weder by haer Vloot / als het gestelde

teken /

meerde op haer afgebroken Kercken quamen prediken / veroorsaeckten / dat sijn Coninglijcke Majesteyt van Vranckrijck eenige Krijgs-volckeren na de Provintien / daer sulcks geschiede / sont / om dese by-een-komsten / die de Roomsse onbehoorlijcke en tumultueuse Vergaderingen noemden / te verstoren / gelijck sulcks oock op eenige plaetsen is geschiet / en de Predikanten / die sy gevangen kregen / onder pretext / dat sy Oproer sochten te verwecken / met de doot zijn gestraft; de Gereformeerden leverden daer tegens wel een Request aen den Coning over / maer sulcks mocht echter niet helpen / alsoo de Geestelijckheyt te harden party tegens haer was.

'tFransse Hof resolveerde / om van dit Jaer een Voyagie in Bourgondien en na de kant van Duytslant te doen / aldaer de Troupen te besichtigen / en de Dames wat vermaeck aen te doen; den Coningh en Coninginne / geaccompagneert van Monsr. en Madame / vertrocken den 26 Mey ten dien eynde van Versailles / en sliepen 's nachts tot Corbeil / en den 27 tot Montereau. Den 28 quam sijn Majesteyt tot Sens / en ging 's anderen daegs tot Joigny slapen. Den 30 vertrock 't Hof weder van Joigny / en quam 's avondts tot Auxerre / van waer het den 31 vertrock / en sig na Seignelay begaf / alwaer het selve door den Marquis van die Naem treffelijck wiert getracteert. Den eersten Juny quam het tot Regenne / en den 2 tot Noyers / den 3 tot Monbar / en den 4 tot Chaceau. Den Dauphijn / die om het swanger zijn van de Dauphine tot den 4 Juny by haer was gebleven / vertrock die dagh 's morgens te Post van Versailles mede na het Hof / en quam des anderen daegs daer by / so dat hy nevens 't gem. Hof 's avonts tot Dyon quam / 't welk aldaer door den Hertogh van Enguin treffelijck wierdt ingehaelt. Den 7 vertrock het gantse Hof van Dyon / om tot Bellegarde te slapen; daer was wel vast gestelt geweest / dat sulcks tot St. Jan de Laune soude geschieden / maer nu wierdt sulcks weder verandert. By Bellegarde voorn. was een Campement voor 8 Brigaden van Troupen / die daer waren gekomen om gemonstert te werden / afgesteken / en soude den Dauphijn daer over oock 't Commando hebben / soo dat sijn Majesteyt hier eenigen tijt bleef / en de reveue van gem. Troupen selfs dede / of door den Dauphijn liet doen; oock verscheyde veranderingen / mouvementen en allarmen / om 't Volck te exerceren / maken; waer op sijn Majesteyt aen de Officiers van gemelde Troupen een groote somme Geldts voor de Montering / die sy in dese gelegentheyt aen haer Troupen hadden moeten doen / dede distribuëren. Den Coning / dus aldaer eenige dagen gebleven zijnde / en al 't geen besiens-waerdigh was / besichtight hebbende / oock van verscheyde Grooten / soo met Collatien als andersints / geregaleert zijnde / vertrock den 15 Juny van Dyon na Dole / alwaer hy van den Gouverneur Monsr. de Feuillée treffelijck wiert ontfangen. Den 16 quam sijn Majesteyt tot Besançon / en wiert aldaer mede treffelijck ingehaelt; doch / na dat hy de reveue van het Guarnisoen hadde gedaen / en de Citadelle en Fortificatien besichtigt / vertrock hy den 19 weder van daer / en ging tot Montbozon slapen.

Den

met deselve Galeye en eenige Chaloupen wel weder / maer de Franssen hadden soo goeden ordre gestelt / dat deselve / na eenige Musquet-schooten gedaen te hebben / te rugh most trecken. Naderhant vielen 'er noch wel diergelijcke schermutselen voor / maer sonder veel effect. Wy konnen niet voor-by gaen / om hier noch by te voegen / dat de Turcken / behalvens den Franssen Consul / ook eenige andere Franssen aen haer Stucken hadden gestoken / en die alsoo afgeschoten; sy meenden sulcks mede aen Monsr. de Choiseul / die sy / gelijck wy gesegt hebben / gevangen hadden gekregen / te doen / doch den Turckschen Capiteyn / die Monsr. du Quesne los gelaten en in Algiers gesonden had / stelde sijn leven drie-mael daer voor in gevaer / selfs op 't laetst / dat hy hem mede aen 't Stuck liet binden / waer door deselve Monsr. de Choiseul noch vry geraeckte. In de Stadt was het ondertusschen soo heel gesont mede niet gestelt / en waren 'er veel divisien onder de Soldatesque; d'een de Regeering van Mezomorto walgende / en d'andere die behagende / soo dat 'er verscheyde na sijn leven stonden / doch hy raekte echter noch uyt alle gevaer: sy souden wel gaerne met de Franssen Vrede willen gemaeckt hebben / maer niet op soodanige Conditien als haer voorgestelt waren / soo dat het te niet liep; te meer / om dat het Saysoen begon te naderen / dat de Schepen door de ongestuymige Winden aldaer niet langer op de Reede konden blijven; en waerlijk / Monsr. du Quesne noch eenige tijdt daer voor gelegen hebbende / en geen Vrede hebbende konnen uytwercken / vertrock met sijn Vloot te rugh na Toulon / alwaer deselve in September en October arribeerde / latende alleen eenige Schepen daer omtrent / om op die van Algiers te kruyssen / soo dat dit Desseyn van dit Jaer weder vruchteloos afliep / behalven dat de Franssen soo veel Slaven / gelijck wy hier voor gesegt hebben / vry kregen.

Wy hadden wel gemeent / eer dat wy met dese Fransse Vloot na Vrankrijk overscheepten / Italien noch eens aen te doen / maer wy bevinden / dat daer soo weynig saken van belang zijn gepasseert / dat het de moeyte niet eens waert is / om daer iets van te reppen; te meer / alsoo de saeck van de Regalien / die tusschen 't Fransse en Roomsse Hof in different staet / waer van wy voor desen meer gesegt hebben / alleen gelijck als onder de Asse is blijven smeulen / sonder dat het Vuur sig verder heeft vertoont.

Wy komen dan mede in Vranckrijck. Aldaer had men noch gedurig tegen de Gereformeerde / soo in Sevennes als in andere Provintien / de rigoureuse Placcaten van den Coning voort geset; en / waer dat men maer een Predikant wist te vinden / die iemant / welcke van de Roomsse Religie af viel / had aengenomen / den selven aenstondts vast geset / en niet alleen gedwongen / om Amende honorable te doen / of van sijn Religie af te vallen / maer oock de Kerck / waer die sijn Bediening had / af-gesmeten / gelijck onder andere met de Kerck van Mompellier geschiede; waerlijck een seer harde saeck voor de gene / die sulcks over quam: doch dit was echter noch niet genoegh voor de Roomsse Geestelijckheydt / want deselve noch benijdende / dat de Gerefor-

in de Maent van September / en in een Jaer / namentlijck 1601 / zijn geboren geweest. Dese Coninginne wert wegens haer groote Godvruchtigheyt / die sy in alle gelegentheyt pleegde en betoonde / seer geroemt. De droef heyt over haer doodt was aen 't Fransse Hof ongemeen groot / en begaf sig den Coningh aenstonts na St. Cloud. Haer Lichaem wiert geopent / en bevont men alsdoen een innerlijck gesweI / dat opgeborsten zijnde / 't Hert had overstolpt / en de Longe geraeckt; 't Hert en de Ingewanden wierden uyt het Lichaem genomen / en alles gebalssemt: waer op naderhant 't Hert na Val de Grace en 't Lichaem na St. Denijs wiert gebracht / en aldaer met groote Ceremonien begraven / welcke wy om de kortheyt voor-by sullen zijn.

't Fransse Hof wiert noch meer ontstelt/om dat den Coning selfs den 2 September / op de Jacht in 't Plain van Bossiere rijdende / in een Conijns-hol met sijn Paerdt onvoorsiens raeckte / en met het selve struyckelde / soo dat hy sijn Arm brack; doch die wierdt aenstonts weder geset / en korts daer na genesen.

Een van de voornaemste Ministers van sijn Majesteyt van Vranckrijck / Monsr. Colbert / die door sijn capaciteyt van kleynen tot hogen Staet was opgeklommen / overleed dit Jaer tot Parijs / soo dat Vranckrijck / alsoo hy 't gantse bestier van de Finantien hadde / daer aen al veel verloor.

Wy hebben hier voor geseght op wat wijse haer Hoog Mog: de Differenten / die tusschen de Coningen van Spangien en Vranckrijck waren / door entremise van sijn Majesteyt van Engelandt sochten te accommoderen / namentlijck / dat'er een algemeene Handel-plaets / en so men begeerde selfs den Hage / verkoren soude werden / om alle gem. Differenten af te doen / in welke gelegentheyt sijn Majesteyt van Engelant als Mediateur soude zijn; doch dese voorstellingen scheenen door eenige in 't Engelsse Hof als voor amusementen / en dingen / die niet ter saken dienden van een Accommodement / opgenomen te werden; waer-tegens echter den Ambassadeur van haer Ho: Mo: / den Heer Citters / met eenige Ministers van den Raet van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien / dien aengaende / in gesprek getreden zijnde / haer te gemoet voerde het groot ongelijck / dat men haer Hoog Mog: soude aen-doen / indien men hare sincere conduite in desen voor enckele amusementen / soo als men hadde gelieven te seggen / soude willen aensien / ofte die op eenige andere wijse blijven verdacht houden / dewijl haer Ho: Mo: hier toe niet anders bewogen waren geworden / dan door dien / der selver Minister tot meermalen by den Coningh hebbende aengehouden / ten eynde sijn Majesteyt met haer Ho: Mo: belief de in overleg te treden / om te sien op wat wijse de generale Vrede buyten alle Oorlogs-bewegingen in Europa te establisseren / met verseeckeringe / dat haer Hoog Mog: bereyd-willig waren alle gelijcke mesures te nemen / die sijn Majesteyt soude meenen daer toe meest convenabel en wel-gevallig te wesen / voor soo verre die niet souden choqueren hare gemaeckte Alliantien / dat sijn

Den 20 sliep hy tot Leure/ en den 21 in 't Dorp van Champigny. Den 22 quam hy tot Betford/ alwaer hy de Fortificatien van 't Casteel gingh besien. Den 23 tot Lerney/ en den 24 tot Colmar/ alwaer den Coningh door vier Gedeputeerden van de Switserse Cantons wiert gecomplimenteert. Den 25 quam het Hof tot Benfelden slapen/ doch vertrock den 26 van daer weder na Molsheym/ alwaer de Coninginne bleef/ terwijl den Coningh sigh na Straetsburgh begaf/ om daer de Fortificatien te besien; ter selver Plaets arriveerde hy 's morgens ten 11 uren/ en wiert door den Gouverneur/ Monsr. de Chamilly/ treffelijck ontfangen/ besichtigende voorts de Citadellen/ het Fort van Keyl/ en andere Fortificatien dier Stadt: sijn Majesteyt ging oock 't Campement/ dat Monsr. de Monclar by Molsheym hadde/ besien/ en ontfing daer eenige Gesanten van verscheyde Duytse Vorsten/ die hem quamen complimenteren/ by hem ter Audientie/ doch vertrock den 29 Juny van Molsheym/ en quam den selven dagh tot Bousvillers slapen. Den 30 quam hy tot Bouquenom/ omtrent een uur van welke Plaets mede een Campement was; sijn Majesteye meende dien avont het selve noch wel te gaen besichtigen/ maer wierdt door het quade Weer daer in verhindert; dit Campement/ bestaende in 28 Bataillons/ was onder 't Commando van den Hertog van Villeroy/ en bestont uyt seer schoone Ruyterye en Voetvolck. Den 1 July quam den Dauphijn mede in dit Campement/ en dede sijn Majesteyt eenige malen de reveue van alle de Troupen. Den 5 July wiert een Fort/ dat tot dien eynde opgerecht was/ aengetast/ en van weder-zijden sterck met los-branden van 't Geschut/ Granaten en Musquetten geageert/ doch de Belegeraers weken/ toen sy aen de Palissaden waren gekomen/ eyndelijck af. Den 6 vertrocken den Coning en Coninginne van Bouquenom/ en quamen tot Zaarbrugge slapen. Den 7 quam 't Hof tot Vaudrevange/ en passeerde door het Campement/ dat by Saar-Louis was/ bestaende uyt omtrent 8 Bataillons. Den 8 besag hy de Wercken tot Saar-Louis. Den 9 vertrok hy van Vaudrevange na Metz/ en soo over Malatour/ Verdun en St. Mainehout na Chalons/ alwaer hy den 15 arriveerde/ komende vervolgens over Vertus/ Montmirel/ Vertesous-Jouare en Lagny/ den 20 tot Versailles/ zijnde 4 dagen eerder als hy selfs van voornemen was geweest.

Haer Majesteyten hadden hier nauw eenige dagen van de moeyelijckheden/ die sy in dese laetste Voyagie hadden uytgestaen/ gerust/ of de Coninginne wiert den 26 van eenige Sieckte overvallen/ welcke soo hevigh continueerde/ alschoon men alderhande hulp-middelen gebruyckte/ om haer verlichtingh te doen geven/ dat sy den 30 July tot Versailles overleed; sy was genaemt Maria Theresia van Oostenrijck, en Dochter van Coning Philippus de IV. van Spangien en Elisabeth van Vranckrijck, sijn eerste Gemalinne/ geboren den 20 September 1683/in een Maent en een Jaer als sijn Majesteyt van Vranckrijck selfs; en is het remarcabel/ dat Coning Louis de XIII. en de Coninginne Anna van Oostenrijck, Vader en Moeder van hoogged. sijn Majesteyt/ mede

de betwiste Arbitragie / wat sekerheyt voor de hooge Geallieerden daer in resideerde / en daer-en-tegen wat swäre inconvenienten onfeylbaer te wachten stonden / door dien die by Spangien niet aengenomen was / en hoedanigh hy hem daer van ten besten van 't Gemeen soude bedient hebben; seggende verder / dat soo haer Ho: Mo: of der selver hooge Geallieerden hem iets voor te dragen souden hebben / dat hare Ministers tot Londen waren / en dat hy op 't gene / dat sy hem souden voorhouden / altoos naer bevint soude konnen antwoorden: behalven dat hy / van d'eene tot Arbiter versocht en van d'andere de generale Mediatie aengeboden werdende / met de hooge Geallieerden aldaer niet konde helpen resolveren op saken / die daer souden voorkomen / want dat daer door van partydigheydt niet soude excusabel wesen / immers by Vranckrijck daer voor werden aengesien. Den Ambassadeur repliceerde daer op met beleeftheyt / dat men / wanneer sijn Majesteyt haer Hoog Mog: en der selver hooge Geallieerden op die wijse scheen te willen verlaten / en selver sijn hoog-wijsen raedt in dit swaer voorval te ontrecken / misschien tot swäre resolutien desperatelijck soude konnen vervallen; eyndelijck vragende oock / of sijn Majesteyt beliefde te difficulteren de generale aengebodene Mediatie aen Vranckrijck voor te dragen / en met de uytterste applicatie te wercken / ten eynde dien Coning daer toe insgelijcks mochte verstaen? waer op sijn Majesteyt antwoorde / als haer Hoog Mog: en de andere Geallieerden dat goet vonden / en daer toe Propositie maeckten / dat hy het doen soude / maer dat hy dat op een simpel voorstel van Advys of Opinie niet doen konde. Den Ambassadeur antwoorde daer weder op / dat sulcks de intentie was / alsoo den Keyser en Spangien mede daer toe by Memorie insisteerden; doch sijn Majesteyt antwoorde weder / dat als hem het versoeck klaerder voor quam / en het begeert wiert / dat hy het soude doen / maer dat hy wel konde verseckeren / dat Vranckrijck het soude afslaen / gelijck als die alreede had verklaert.

De Spaensse en Keyserse Ministers leverden ten dien eynde mede wel eenige Memorien aen sijn Majesteyt over / waer in de laetste de ongeluckige staet van Duytslant door 't Beleg van Weenen mede representeerde / maer sijn Majesteyt gaf aen den selven / zijnde den Grave van Thaun / tot antwoort / dat hy Grave wel wiste in wat staet dat sijn saken binnen 't Rijck stonden / en dat het derhalven onmogelijck voor hem was / om sig tot noch ergens in te engageren / als alleen met sijn goeden raet sijn Keyserl. Majesteyt te assisteren; radende daerom met kracht de Fransse Propositien te amplecteren / en dat Luxemburg geraseert aen Vranckrijck soude werden overgegeven / waer door men alle swarigheden soude te boven komen / en Vranckrijck / na 't sentiment van sijn Majesteyt van Engelandt / genoegen nemen / oock voortaen na geen andere Progressen meer omsien / gelijck als men over-al bevreest scheen.

Vermits dan in dese saeck niet meer aen 't Engelsse Hof konde gedaen werden / bleef die weder trotteren / tot dat de Franssen met gewelt selfs in de Nederlanden quamen / om de Spaenssen tot het involgen van haer Pretentien

te

Majesteyt het selve tot meermalen hadde believen af te wijsen / op voorgeven / dat hy sijnen raed genoegsaem en over lange al gegeven hadde / en nu niet meer wiste te doen of te seggen / dewijl men die niet hadde gevolgt ; dan indien haer Hoog Mog: ofte der selver hooge Geallieerden iets te proponeren of wat nieus aen de hant hadden / dat hy dat aen Vranckrijck soude voordragen / even gelijk hy 't gene wegens Vrankrijk aen Spangien gedaen hadde. Dat ongetwijffelt de respective Ministers der hooge Geallieerden hier van kennisse hebbende / en haer Hoog Mog: in geen staet zijnde Propositien te doen / alsoo sy even gelijck sijn Majesteyt maer als accessoir in 't werck bevat stonden / en den Keyser / het Duytse Rijck en Spangien ten principalen dat alleen competeerde / en dat den Heer Spaensen Minister in den Hage den 6 Mey by sijn ingediende Memorie haer Ho: Mog: onder anderen versocht hadde / uyt den naem van den Coning / sijn Meester / en sijne hooge Geallieerden / sijn Majesteyt van Engelant te versoecken / dat belief de gedient te wesen de generale Mediatie aen te nemen / sy als entremetteurs alleen dat Officie nu directelijck quamen te doen / en over sulcks aen haer Ed. oordeel nu wilden over laten / wat intrigue / ten reguarde van haer Hoog Mog: / hier in soude konnen verborgen leggen / die op entremise en op het versoeck van haer Hoog Mog: Geallieerden van sijn Majesteyt nu / om tijt te winnen / quamen voor te dragen saken / die geprojecteert waren op het aenstaende Congres by de hooge Geallieerden eerst vast te stellen / en / om den tijt noch verder te mesnageren / met de uytterste applicatie arbeyden / ten eynde het gemelte Congres tot dese sijne Majesteyts meerder commoditeyt in den Hage mochte geschieden. Den Ambassadeur verder de billijckheyt van dit versoeck selve aenwijsende / so verklaerden alle de Heeren van den Engelssen Raet daer in genoegen ten reguarde van haer Ho: Mo: te vinden / en beloofden daer over met sijn Majesteyt te spreken. Ged. Ambassadeur wederom met den Coning daer over in gesprek komende / soo seyde sijn Majesteyt / na een repetitie in substantie van alle het gene / dat hy dien aengaende te voren hadde gesegt / en sonder van eenige amusementen te spreken / dat dit versoeck nu gants ontijdig voor quam / dewijl men over de 14 Maenden hadde doen verlopen eer men op de aengeboden Arbitragie hadde willen antwoorden / en nu in een tijdt quam / dat Vranckrijck op het Poinct was / om sijne Wapenen te doen ageren / daer toe 't Saysoen van 't Jaer hem dienen konde. Dat Vranckrijck noyt de generale Mediatie soude aennemen / gelijck hy hem daer op genoegsaem voor heenen en noch even dessels Minister verklaert hadde ; dat over sulcks die voor hem onuytwerckelijck was / behalven dat met het accepteren der generale Mediatie niet gestremt wierde het mouvement der Wapenen / dan dat onaengesien dies Vranckrijck soude konnen en buyten twijffel oock willen ageren / en dat hy oock niet konde goedt vinden sijn Minister in het gemelte Congres te senden / dewijl niet meer wiste te seggen ofte verderen raedt te geven / als hy voorheen gedaen hadde / en die men niet hadde willen volgen. Sijn Majesteyt vorders daer op een wijtluftig discours houdende over

In gevolge van 't andere gedeelte deser antwoort / namentlijck het confereren over de middelen / waer door men sigh te beter / in gevolge van noot / in defentie soude konnen stellen / leverde den gedachten Heer Ambassadeur het volgende over:

SIRE, den ondergeschreven Extraordinaris Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, segt, dat, hoewel de Heeren Staten, sijn Meesters, niet enpretenderen in eenige maniere af te wijcken van de Alliantien met Uw Majesteyt en de andere Geallieerden gemaeckt, haer Hoog Mog: evenwel niet konnen laten te hebben over-groote apprehentien van de inconvenienten en periculen, waer in Uw Majesteyt en haer Hoog Mog. souden konnen vallen, indien sy tot afweeringe van alle Attentaten hare defensie souden moeten stellen alleen in de forces van Uw Majesteyt en die van haer Hoog Mog: Waeromme hy Ambassadeur niet kan nalaten Uw Majesteyt seer ootmoedig te bidden, gelijck hy doet by desen, in name van haer Hoog Mog:, dat het Uw Majesteyt gelieve aen hem te communiceren wat hulpe en assistentie deselve verwacht in cas van rupture, en waer op Uw Majesteyt soude konnen staet maken; en indien het selve niet suffisant soude mogen zijn tot een vigoureuse defensie, dat het Uw Majesteyt gelieven mochte sig te verseeckeren van de hulpe van andere, die sigh tot noch toe niet explicité hier toe hebben geobligeert.

Dat voor eerst na 't gevoelen van haer Hoog Mog: niets soo nootsakelijck is, als dat de Nederlanden van Uw Majesteyt werden gestelt in soodanigen staet, dat deselve mogen strecken tot nut en troost van de Geallieerde, op dat deselve niet werden gechargeert met meer als hare krachten dragen konnen, en deselve niet buyten macht werden gestelt, om met vrucht en efficatie te konnen voldoen aen dat gene, waer toe sy, volgens haer mutuële Tractaten en Verbonden, zijn geobligeert.

Den ondergeschreven Ambassadeur bidt Uw Majesteyt seer ootmoedig, en haer Hoog Mog: verwachten oock seeckerlijck, dat het Uw Majesteyt believen sal soodanige ordre te stellen, dat, soo wel by continuatie in tijdt van Vrede als van Oorlogh, een vasten en seeckeren voet gehouden werde, tot het getal ten minsten van soo veel Troupen, die, na het oordeel van de Ministers aldaer, en na rijpe deliberatie alhier, Uw Majesteyt in 't Jaer 1679 heeft goedt gevonden in tijt van Vrede te onderhouden, van dewelcke nu ter tijt by-na de helft niet is.

Ten tweden heeft den ondergeschreven Ambassadeur seer precijse ordre, om aen Uw Majesteyt te representeren hoe noodig het is, dat van de zijde van Uw Majesteyt alles wat mogelijck is gedaen werde, om den Coning van Groot-Brittannien met allen ernst te bewegen tot het appuyeren en seconderen van de gemeene saecke, op dat de Ruste in Europa werde geconserveert, en alle Troubles en Attentaten, hoedanigh die souden mogen zijn, geprevenieert; subministrerende tot dien eynde aen sijn Majesteyt de geproportioneerde middelen, om deselve te stellen in staet van het selve met effect te konnen doen, en van sijne

offi-

te dwingen; Doch eer wy daer aen beginnen/ moeten wy besien hoedanig het met dese saken aen 't Spaensse Hof stont.

Gelijck haer Hoog Mog: gaerne op alle wijsen dit Vuur/ dat toen wel onder de Asse lagh/ maer echter in 't kort tot een volle Vlam scheen uyt te sullen bersten/ in sijn Geboorte sochten te versmoren/ soo was aen den Heer Heemskerck/ Ambassadeur van haer Hoog Mog: tot Madrid/ belast/ om aen het Spaensse Hof/ 't welck geensints eenige van de Fransse Pretentien/ als die ongefondeert houdende/ wilde inwilligen/ mede uyt te wercken/ dat men daer de Mediatie van Engelant/ alsoo de Arbitrage toch t'eenemael afgeslagen was/ soude willen aennemen/ en tot een generale Handel-plaets verstaen; gelijck oock bedacht zijn op middelen/ om/ indien men in der minne niet tot een goet Accommodement konde komen/ dat de Spaenssen/ soo in haer Nederlanden als elders/ in goet postuur souden mogen zijn; sulcks wierdt door gem. Ambassadeur oock in 't werck gestelt/ en de uytterste pogingh ten dien eynde gedaen. De Spaenssen/ hoewel in 't begin bes waerlijk/ om dat sy/ door diversche rapporten van consideratie/ meenden/ dat Vranckrijck sijn Ambitie met het inwilligen van sijn pretentien echter niet soude bepalen/ resolveerden tot het eerste/ gelijck sulcks uyt het volgende/ 't welck aen den Heer Ambassadeur Heemskerck wiert overgelevert/ blijckt:

NAe dat ick hadde gesien beyde de Papieren, die uw Excellentie in handen van den Coning, mijn Meester, heeft overgegeven, het eene tenderende ten eynde sijn Majesteyt soude willen condescenderen, dat den Hage mochte zijn de Plaetse daer de Ministers van de Geallieerde by den anderen souden konnen komen, om te tracteren; en het andere, waer by uw Excellentie insisteert ten eynde eenige Ministers mogen werden genomineert, met dewelcke uw Excellentie soude konnen in conferentie treden en handelen over de wegen en middelen, die de efficacieuste geoordeelt souden werden tot het beste van de gemeene saecke, en van de Tranquiliteyt van Europa, heeft het sijn Majesteyt gelieven te resolveren, dat men aen uw Excellentie soude seggen, dat hy een Memorie aen my wilde overgeven, continerende de Poincten, waer over getracteert moet werden, op dat, volgens het contenu van deselve, sijn Majesteyt magh delibereren, om te nemen soodanige resolutie, als geoordeelt sal werden te behooren.

En nae dat voor eenige dagen, uyt name van haer Hoog Mog:, instantie was gedaen by sijn Majesteyt, ten eynde het Congres in den Hage mochte werden vast gestelt, op soodanigen voet als uw Excellentie heeft geëxpresseert, heeft het sijn Majesteyt belieft te resolveren, dat hy daer in soude consenteren, om aen de Heeren Staten Generael te complaceren, met dat verstant, dat in dat gevoelen mede concurrere den Keyser, als een van de Geallieerde.

Madrid, den 26 Juny, 1683.

El Marq. de Manzera.

In

staen of te cederen. Doch onaengesien dit antwoort gingen de Franssen voort / om hare Executie in 't werck te stellen: sy quamen dan in 't begin van September met een goet Corps in Vlaenderen / en setten daer niet alleen het platte Landt / soo verre als sy konden komen / onder een hooge Contributie / maer ook Brabant en de andere Provintien / die noch onder de Spaensse gehoorsaemheyt waren / tot selfs aen de Poorten van Brussel; dit gaf aenstonts een groote consternatie aldaer / alsoo de Franssen niet alleen dit Gelt eyschten / maer oock in die gelegentheydt veel insolentien pleegden / soo met de Lant-luyden te beroven / te violeren en andere gruwelen / die den Oorlog mede brengt / als met het ter neder smijten van de Huysen der gener / die op den bestemden tijdt niet quamen betalen / vermits sy / onder voorgeven / dat het geen Oorlogh was / niet tot branden / gelijk als anders de methode schijnt te wesen / wilden komen: de Luyden vluchten dieshalven veel van 't platte Lant / en weken met 't gene sy konden bergen in de vaste Steden / hoewel vele noch door de Franssen wierden uytgeschut / moetende alsoo naeckt en beroyt aen den bedel-sack gaen. Dese Proceduren verweckten in 't generael in alle Hoven van de Christen Vorsten in Europa een groot nadencken / als oordeelende / dat Vranckrijck tot soo een Expedient / om sigh satisfactie te geven / niet soude of behoorde gekomen te hebben / maer alles liever door bemiddeling laten af doen; doch de Spaenssen / die het oock meest raeckte / waren het meest ontstelt. Der selver Minister / den Marquis de Castel Moncayo / welcke in den Hage by haer Hoog Mog: resideerde / leverde aenstonts ten dien regarde de volgende Memorie aen gemelde haer Hoog Mogende over:

UW Hoog Mog: het voorleden Jaer de Resolutie genomen hebbende, waer van hier nevens Copye gaet, en sijn Majesteyt sig niet alleen verklaert hebbende, om met Vranckrijck in Negotiatie te willen treden op alle de Differenten, die 'er tusschen de twee Kroonen zijn, t'eenemael volgens de wijse en forme, die Uw Hoog Mog: hebben voorgestelt en gewenscht, maer oock verscheydemael gesamentlijck met den Keyser en Uw Ho: Mo: aen den Coning van Groot-Brittannien sijn Mediatie gepresenteert en aengeboden hebbende, als het kortste, het lichtste en het billijckste middel, om uyt dese saken te geraken, gelijck oock van alle tijden het meeste gepractiseerde tusschen Souverainen, doch sijn Alderchristel. Majesteyt refuserende, om in Negotiatie te treden, en persisterende, om Wetten voor te schrijven; oock den Marschalck d'Humieres nu laetst aen den Heer Marquis de Grana wegens sijn Coning hebbende laten weten, dat hy hem hadde geordonneert, om Troupen by-een te versamelen, om in 't geen, dat hy pretendeerde, te trecken, en nu oock effectivelijck ingetrocken zijnde, soo bid en versoeckt den Marquis de Castel Moncayo, Envoyé extraordinaris van Spangien, uyt den naem en door expresse ordres van den Coning, sijn Meester, met dewelcke hy sigh belast vint, indien Vranckrijck de minste uytterste Violentie soude plegen, seer instantelijck aen Uw Hoog Mog:, om aenstonts aen sijn

officien met meerder kracht te konnen in 't werck stellen, 't zy door het vermeerderen van sijn Zee-macht, of 't zy oock met deselve te stellen en te houden in sodanig ander postuer, als waer door de voorsz. Ruste kan werden geconserveert.

Dit is, Sire, 't welck den ondergeschreven Ambassadeur ordre heeft aen Uw Majesteyt te representeren, en waer over hy versoeckt in Conferentie te mogen komen, zijnde 't selve saecken, die by Geschrifte niet konnen werden vervat, in 't welcke hy nochtans heeft gebruyckt de beste forme, die 't hem mogelijck is geweest, om Uw Majesteyt te gehoorsamen; biddende met alle submissie, dat het Uw Majesteyt gelieve de importantie van dese saecke te pondereren, en hem de gratie te doen van hem te doen hebben een niet min prompt als favorabel antwoort. Madrid, den 28 Juny, 1683.

Dese saeck / als van een groote nootsakelijckheyt / wiert echter door de langwijligheyt van de deliberatien daer omtrent soo haest niet voort-geset / soo dat wy ons weder na beneden sullen begeven.

De saken dan aldus wegens de Differenten tusschen Spangien en Vranckrijck staende / sonder dat'er iets naders in wiert geeffectueert / soo oordeelde / na het schijnt / sijn Majesteyt van Vranckrijck / dat men of op sijn Pretentien niet aen de hant wilde komen / of die maer socht te verwijlen; derhalven om Spangien / als van welcke het dependeerde / om hem satisfactie dien aengaende te geven / daer toe met meerder vigeur te constringeren / sont hy in het laetst van Augusti / alsoo den Termijn / die hy gestelt hadde / den laetsten dier Maent expireerde / aen den Marschalck d'Humieres / sijn Gouverneur Generael in de Spaensse Nederlanden / ordre / om met de Troupen / so die daer waren / als welcke ten dien eynde uyt Duytslant derwaerts waren gesonden / den Spaenssen Bodem in te trecken / en de platte Landen met Contributien te beswaren; in gevolge van dese ordre sont den selven Marschalck den Brigadier Dasfeld den laetsten Augusti na Brussel / om aen den Marquis de Grana bekent te maken / dat sijn Alderchristelijkste Majesteyt / geen satisfactie wegens sijn Pretentien hebbende konnen bekomen / welcke hy op 't Lant van Aelst / 't Oudenburgse / &c. meende te hebben / aen hem hadde geordonneert / om daer van possessie te nemen; verklarende echter / dat hy niet tegens de Vrede soude doen / of eenige hostiliteyten gebruycken / mits dat men tegens hem niets ageerde. Den Marquis de Grana antwoorde weder daer op / dat hy over dese Commissie seer verwondert was / alsoo hy meende in een vaste Vrede te zijn / dewijl die van Nimwegen genoegsaem uytdruckte / dat alle de Differenten in der minne mosten by-geleght werden / en dat niemandt oock konde geloven / aensiende den doenmaligen staet van 't Christendom / dat men de Vrede op soo een voet soude willen storen; dat den Coningh / sijn Meester / een Ambassadeur tot Parijs hadde / en sijn Alderchristel. Majesteyt een tot Madrid / alwaer men die gelijcke Propositien konde doen; en dat aen hem de Nederlanden bevolen waren te defenderen / en niet om eenige der selver af te

meer, als alle sachte en redelijcke voorslagen by Vranckrijck verworpen wierden: Dat desen wegh des te veyliger by sijn Majesteyt konde werden ingeslagen, door dien nu jegenwoordig alreede eene considerable Vloot in Zee hadde, en schoon de Rupture quam te volgen, (dat Godt genadelijck verhoeden wilde) dat die by de betere constitutie van sijne Majesteyts eygene saken nu konde geschieden, sonder bekommernisse ofte nadeel van sijn Majesteyt selfs, en sonder sijne Onderdanen in 't Rijck groote incommoditeyten aen te brengen, sulcks het voornamentlijck aen quam op hooghst-ged. sijne Majesteyts goede wille, om dese salutaire middelen in 't werck te stellen; biddende sijn Majesteyt sijn eygen interest, soo wel als die van de gemeene sake, benevens de verdere Geallieerden, op alle wijsen, doch eerst en alvorens door de sachtste, doch prompte wegen, te willen behertigen: daer op oock sijn Majesteyt verder in consideratie brengende, dewijl Vranckrijck aen Duytslant een Armistitium hadde voorgeslagen, of den hoogstgedachten Coningh, in consideratie van sijn Majesteyts gesach, en door deselve niets tot iets diergelijcks voor eenige Jaren soude te bewegen zijn, om daer op sijne Troupes uyt de Spaensse Nederlanden aenstonts te rappelleren, om immiddels door de krachtige intercessien van sijne Majesteyt beyde de hoogst-gedachte Kroonen liever tot eene afhandelinge te brengen. Sijn Majesteyt/ welcke men gehoopt had/ dat sig voor Spangien favorabel verklaert soude hebben/ scheen dese saeck niet seer wel na de sin te wesen/ en repliceerde daer op/ dat hy wel wiste/ dat Spangien daer toe soude komen/ en al langh gekomen soude geweest hebben/ indien hy door andere daer van niet was wederhouden/ want dat het Spangien soo niet was gelegen/ noch Luxemburg oock niet van die consideratie; voegende daer vorders by/ dat hy noyt tot het affenden van Secours soude resolveren; dat de Resolutie van haer Hoog Mog:/ welcke hy nauwelijcks voor een Resolutie konde aensien/ by een wonderlijcke tour op die van 't voorleden Jaer was genomen/ en dat hy wel wist/ dat niet alle de Leden daer in een genoegen hadden; en dat de gene/ die daer door den Oorlogh meenden voort te setten/ en hem daer mede in te wickelen/ sig bedrogen souden vinden/ alsoo hy noyt tot Oorlogh soude verstaen/ en 't senden van Secours hem oock ongelegen quam; dat hy soo plotselijck daer toe oock niet soude konnen resolveren/ sonder te weten wat den Coning van Vranckrijck tot dese saek had bewogen/ alsoo die soude pretenderen niet anders te doen/ als 't geen de gemaeckte Tractaten hem permitteerden/ meenende vorders/ dat Spangien/ also het geproponeerde Equivalent van soo grooten consideratie niet was/ daer toe noch wel soude verstaen/ vermits de saeck van het Armistitium anders onuytwerckelijck was.

Haer Hoog Mog: hier van bericht/ en oordeelende/ dat men sijn Majesteyt wegens dese saeck verkeerde informatien gaf/ sonden den 28 Sept. ordre aen den Heer Citters/ dat hy op de bescheydenste en discreetste wijse aen hoog-ged. sijn Majesteyt soude representeren; Dat haer Hoog Mog: niet sonder seer gevoelige smerten vernamen, dat men aen sijn Majesteyt die informatie en impressie had

Majesteyt het Secours van 8000 Man, die Uw Hoog Mog: door haer bovengen. Resolutie hem hebben toegestaen, te laten toe komen.

Gedaen in den Hage, den 3 September, 1683.

Geteeckent

Den Marquis de Castel Moncayo.

Gedachte Marquis leverde eenige dagen daer nae noch een diergelijcke Memorie over; waer op haer Hoog Mog: den 13 September de volgende Resolutie namen:

IS gehoort het rapport van de Heeren van Heeckeren en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de buytenlandse saken, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 3 en 6 deser gevisiteert en geëxamineert de Memorie van den Heer Marquis de Castel Moncayo, Extraordinaris Envoyé van den Coning van Spangien, en daer nevens een bylage, houdende in effect, dat de Troupes van den Coning van Vranckrijck waren gekomen in de Spaensse Nederlanden, en versoeckende, dat haer Hoog Mog: geliefden te senden het Secours van 8000 Man, in de voorsz. Memorie breder vermelt, als mede de nadere Memorie van den gemelten Heer Marquis de Castel Moncayo, versoeckende, sonder 't minste tijt-versuym, het Secours voornoemt van 8000 Man. Waer op gedelibereert en in achtinge genomen zijnde de Consideratien en 't hoog-wijs Advys van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, is, in conformité van dien, goet gevonden en verstaen, dat de 8000 Man, in haer Ho: Mo: Resolutie van den 23 Marty 1682 vermelt, in conformité van de voorsz. Resolutie, sullen werden geaccordeert en toegestaen, soo als deselve geaccordeert en toegestaen werden mits desen, en dat hoogh-gem. sijn Hoogheyt sal werden versocht en geauthoriseert, soo als sijn hoog-gem. Hoogheyt versocht en geauthoriseert werdt mits desen, deselve 8000 Man, in conformité van de voorsz. Resolutie, na de voorsz. Spaensse Nederlanden te doen marcheren.

Dese Resolutie wiert mede aen sijn Majest. van Engelant bekent gemaeckt, en versocht, dat hy daer toe mede wilde concurreren, gelijck haer Ho: Mo: Ambassadeur aen sijn Majesteyt van Engelant dien aengaende sulcks versocht en voordroeg; Dat sijne gemaeckte Alliantien hem niet langer dispenseren konden van hem met de Geallieerden te voegen; dat oock niet te twijffelen was, of Vranckrijck soude mede weten te considereren hoedanig de wedersijdse Machten als-dan souden tegens den anderen balanceren, en hoe sodanigen rechtveerdigen Oorlogh, als die moste begonnenen geleden werden, voor hem al te sensibel soude zijn, en gelijk de experientie geleert hadde, dat sijn Maj.'t oplichten van de bekende Blocquade had uytgewrocht, dat oock onfeylbaer door gelijcken wegh de Conservatie van de Spaensse Nederlanden tot sijn Majesteyts onsterffelijcke Glorie voor-komen soude, 't welcke het seeckerste en rechtveerdigste middel was, te

men in het nemen van dien soude hebben gebruyckt, en daer d'ordre en forme van Regeeringe mede bracht, dat een conclusie of Resolutie, gemaeckt of genomen op 't gunt daer in by de respective Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien was bewilligt, was een ordentlijcke en wettelijcke conclusie, op wat importante sake die oock mocht genomen zijn, sonder dat de Leden van d'Unie haer hadden t'informeren of te bekreunen over 't geen dien aengaende in de Provintien selfs soude mogen zijn gepasseert, dewijl de Heeren Gedeputeerden van de hoog-gemelte Provintien, haer advijs ter Generaliteyt inbrengende, aen niemant, als aen hare Principalen, schuldigh waren reeckenschap te geven, en dat haer Hoog Mog: vervolgens seer gedienstigh versochten, dat sijn Majesteyt geen geloof in diergelijcke saken wilde attribuëren, of aen Menschen, die soo onverstandig waren, dat sy de Regeeringe deser Landen niet kenden, of die soo malicieux waren, dat sy buyten 's Lants voor informeel souden doen aensien Resolutien, die wel en na d'ordre en forme van de Regeeringe, maer juyst niet conform hare sentimenten waren of wierden genomen. Dat sy oock baden, dat sijn Majesteyt eenmael de opinie van haer beliefde te hebben, dat sy gantt niet genegen waren, om in Oorlog te treden, indien de Vrede op eenige billick-matige gronden konde werden gemaeckt, of gevonden. Dat sy den Oorlogh soo seer en meer als sijn Majesteyt detesteerden, en dat sy niet wisten hoe het in iemandts opinie konde vallen, dat sy de presumptie souden hebben van sijn Majesteyt tegen sijn wil tot den Oorlogh te brengen: dat sy hooghlijck sijn Majesteyt altoos hadden gerespecteert en geëert, en noch revereerden en respecteerden, als een seer groot en machtigh Coningh, van wien desen Staet soo veel goets konde genieten, en die sy hielden voor een van hare beste Vrunden: dat sy wel wetende, dat sy in vermogen niet te vergelijcken waren met die gene, met dewelcke sy te doen hadden, immers de onbedachtsaemste Menschen souden zijn, die gevonden konden werden, dat sy souden dencken sijn Majesteyt tegens sijn wille in den Oorlogh te konnen trecken: dat sy geloofden, dat men haer immers voor soo stupide niet aensag, dat sy een Oorlog souden willen beginnen, daer in sy geen voordeel ter werelt, maer enckele schade, souden bejagen, en die voor haer, by quaet succes, van een seer swaren uytval soude wesen, en vervolgens, dat sy geerne alles souden doen wat dienen konde, om die voor te komen. Dat sy sijn Majesteyt noyt hadden gepretendeert voor te schrijven, of noyt souden voorschrijven eenige Regulen of Wetten, op dewelcke die sijne Alliantien soude moeten reguleren, wel wetende, dat sijn Majesteyt veel meer wijsheyt en overlegs had, om te considereren wat daer omtrent by deselve in achtinge te nemen stont, als sy souden konnen uytdencken of suggereren, maer dat sy, bestierende eene Republique, voor al sorgvuldig mosten zijn, om hare Alliantien naer te komen. Dat sy aen sijn Majesteyt noyt hadden verborgen, maer menigmael, in seer indruckelijcke ende significante termen, gerepresenteert het gevaer van de voorsz. Nederlanden, en wesende een swacke Republijcq, de ongemacken van den voorleden Oorlog noch seer smertelijck gevoelende, en wetende hoe na sy aen den brant waren, en

wat

had trachten te geven, dat de Resolutie, by haer Ho: Mo: den 13 deser lopende Maent genomen tot het senden van het bewuste Secours, by een wonderlijcken tour soude zijn genomen op die van het voorleden Jaer, en dat sijn Majesteyt die nauwlijcks voor een Resolutie konde aensien; dat sommige Provintien haer daer tegens stelden, en dat die gene, die meenden daer door den Oorlogh voort te setten, en sijn Majesteyt daer toe mede in te wickelen, haer bedrogen souden vinden, en dat men sijn Majesteyt tot den Oorlogh noyt soude krijgen, sy mochten doen wat sy wilden: Want wat het eene aenging, dat hy sijn Majesteyt soude verseeckeren, dat de voorsz. Resolutie was genomen by de gesamentlijcke Provintien, niemant uytgesondert, als alleen, dat de Provintie van Stadt en Lande simpelijk hadde verklaert in de voorsz. Conclusie niet te konnen consenteren, als op speciale Resolutie en ordre van de Heeren Staten sijne Principalen, en mitsdien hadde geurgeert ten eynde de dispositie mochte werden uytgestelt tot dat de voorsz. last soude hebben ontfangen. Dat sijn Hoogheyt vervolgens was versocht, om ordre te geven tot het doen marcheren van het selve Secours; dat het haer Hoog Mog: derhalven niet anders dan seer bedenckelijk konde voor komen, dat die voorsz. Resolutie van den 13 deses soude werden getaxeert van informaliteyt, daer die van den voorsz. 23 Maert 1682 van geen informaliteyt was getaxeert, schoon de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslant haer doenmaels daer op soo ampel niet hadden verklaert, als nu is geschiet. Dat d'ordre en forme van de Regeeringe alhier mede bracht, dat dat gene, waer inne de Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien ter Generaliteyt consenteerden en bewilligden, altoos aengesien was geweest, en noch aengesien wiert, als eene Resolutie van den Staet, sonder dat immermeer eenige uytheemse Coningen of Princen op iets anders hadden gereflecteert, of noch konden reflecteren, dan op de voorsz. Resolutie selfs. Dat in desen by haer Ho: Mo: die ordre was gebruykt, dat de Memorien, by den Heer Marquis de Castel Moncayo over gegeven, by de Heeren Gedeputeerden van twee Provintien waren over genomen. Dat men dien onvermindert goet gevonden had de sake selfs te examineren door Commissarisen, en de Commissarisen hebbende gedaen rapport van haer besoigne, die Resolutie van den voorsz. 13, en vervolgens in maniere voor verhaelt, was gearresteert. Dat niemandt van de Heeren Staten van de gesamentlijcke Provintien, d'Unie composerende, en best onderricht zijnde van 't gunt ter Generaliteyt passeerde, oock best wetende wat aldaer konde of niet konde geschieden, en wat ordre en forme men dien aengaende te observeren had, sig tegens de voorsz. Resolutie had geopposeert of geformaliseert, veel min de Heeren hare Gedeputeerden ter Generaliteyt had gedesadvanceert of getaxeert, en dat het mits dien aen haer Hoog Mog: niet anders dan seer gevoelig konde zijn, dat men sijn Majesteyt, met dewelcke sy seer geerne en in de aldervertrouwste vruntschap souden leven, soodanige verkeerde impressie omtrent haer doen en laten socht te geven, daer niemant van de Leden van d'Unie tot noch toe had gepresumeert, veel min ondernomen te klagen over eenige formaliteyt, veel min over eenige touren, die

Haer Ho: Mo: resolveerden oock op deselve tijt/ dat aen de Heeren Marquis de Castel Moncayo en Trampricht / Extraordinaris Envoyé en Resident van sijn Keyserlijcke Majesteyt en Coningl. Majesteyt van Spangien / bekent gemaeckt soude werden; Dat haer Hoog Mog: met groote verwonderinge en bekommeringe vernamen de continuatie van de feytelijcke Proceduєren van hare Coninglijcke Majesteyten van Vranckrijck en Spangien, en seer beducht waren, dat die verder en verder souden voort gaen, en eyndelijck de Christenheyt in confusie brengen. Dat haer Hoog Mog: aen d'eene kant niet twijffelden, of sijne Coninglijcke Majesteyt van Spangien soude genegen wesen sigh over d'ontstane Differenten in Negotiatie en onderhandelinge in te laten, en dat sy aen haer zijde genegen waren alles te contribuëren wat dienen konde, om de voorsz. strijdigheden door minnelijcke wegen van Accommodement te mogen uyt de wegh helpen, en van de zijde van sijn Coninghlijcke Majesteyt van Spangien oock verwachten alle soorten van toegenegentheyt, die eenigsints redelijck souden mogen zijn. Dat haer Hoog Mog: daer-en-boven seer ernstelijck versochten, dat den gemelten Heer Marquis van Castel Moncayo met het uytterste empressement aen hooghst-ged. sijn Majesteyt wilde representeren het gevaer daer in de Spaensse Nederlanden haer tegenwoordigh bevonden, by defect van de nodige middelen van defentie, soo wel ten aensien van Militie als anders, met dewelke men de voorsz. Spaensse Nederlanden soude moeten defenderen. Dat sijn Majesteyt na sijn groote wijsheyt wel soude konnen afnemen hoe onredelijck het soude wesen, dat deselve aen sijne Geallieerden soude vergen, om de defentie van dien sig in de ongemacken van den Oorlogh t'engageren, so lange die by sijn Majesteyt selfs niet wiert behertigt, of dat sy, om de voorsz. Nederlanden te beschermen, meer Volck aldaer souden moeten brengen en onderhouden, als sijn Majesteyt selfs aldaer had; en dat sy niet konden sien hoe sy souden werden geëncourageert, om by verder ongelegentheyt de hant met den vereyschten ernst aen het werck te slaen, soo lange sijn Majesteyt daer inne niet voor-ging, en reële blijken en reële Preuven gaf, dat de voorsz. defentie feytelijck en met yver gesint was te doen. Dat sy oock van sijne Majesteyts groote billickheyt en rechtveerdigheyt verwachteden, dat deselve niet langer soude wederhouden de Ratificatie van het Tractaet tusschen den Heer Gouverneur van de Spaensse Nederlanden in der tijt en haer Hoog Mog: gesloten, raeckende het nemen en hernemen van eenige Schepen, wederzijts Ingesetenen respectivelijck toe-behoorende, want dat haer Ho: Mo: niet souden konnen werden gevergt hier in, om sijn Majesteyts wille, sig in verwijderinge met andere in te laten, soo lange sy niet verseeckert waren, dat hare Ingesetenen ter saecke van de verwijderinge ten minsten door sijne Majesteyts Onderdanen ter Zee niet souden werden geinfesteert, soo als in den voorleden Oorlog soo menigmael was geschiet, en dat sijn Majesteyt oock soude doen cesseren het Placcaet, jongst ten aensien van de vremde Manufacturen geëmaneert, en de Belastinge onlangs gelegt op de Syropen, in de Baey van Cadix en andere Havenen van Spangien in-komende, naerdien deselve Ingesetenen al-bereyts met

seer

wat de conservatie en het verlies van de voorsz. Nederlanden voor haer importeerde, die seer hadden moeten ter harten nemen; maer dat sy so ongeluckig waren geweest, en noch waren, dat alle hare representatien te vergeefs waren geweest, ja dat haer quaet-gunnende die ten uyttersten hadden misduyt en gedecrieert, en dat sijn Majesteyt selfs daer omtrent misnoegen had genomen: dat sy vervolgens mosten hebben patientie, en aensien wat sijn Majesteyt, by verdere ongelegentheyt, soude konnen of believen te doen tot executie van de Tractaten, die hoogstgedachte sijn Majesteyt had believen te maken voor de conservatie van de voorsz. Nederlanden, wel wetende, dat sijn Majesteyt daer omtrent seer voorsichtiglijk in achtinge soude nemen wat deselve soude oordeelen redelijck te zijn, maer dat sy geerne sagen, dat de ontstane verwijderingen souden mogen werden uyt de wegh geruymt, en dat niet een moment soude werden versuymt, om voor te komen de ongemacken van een verderen Oorlogh en Rupture, seer gedienstigh biddende, dat sijn Majesteyt neffens haer Hoog Mog: wilde menageren den tijdt van drie Maenden, die de Tractaten over de Rupture hadden gedefinieert, tot nederlegginge van de ontstane differenten: dat sijn Majesteyt derhalven met haer wilde coöpereren, dat de saken mochten werden gebracht in termen van Negotiatie, ten eynde deselve sijn Majesteyt en haer Ho: Mo: die mochten examineren, met het Recht, dat aen den een en d'ander zijde wiert gepretendeert, en middelen, die by deselve Negotiatie souden konnen werden gebruyckt, om soo grooten quaet, als haer Ho: Mo: vreesden, voor te komen. Dat sy niet alleen van de Spaensse Ministers in den Haeg en van elders meer, als oock door haer Minister aen het Hof van Spangien, niet eens, maer meermalen, waren geadverteert, dat sijn Coninglijcke Majesteyt van Spangien noyt tot de cessie van Luxemburgh soude komen, en dat men sig daer aen te vergeefs amuseerde; en dat sy meer als eens hebben gesien, dat de informatie, die sy omtrent de Negotiatie van Vrede hadden bekomen, door de realiteyt en de daet maer al te waer waren geweest, en dat het gunt andere hadden voorgegeven, of particuliere gedachten of amusementen waren geweest, en dat sy maer al te seer waren gepersuadeert, dat men sig aen de informatie te vergeefs vergapen soude: dat sy al over lange, en voor date van de jegenwoordige ongelegentheden, seer ernst-vrundelijck hadden versocht, en nu noch wederom versochten, dat sijn Majesteyt, geduerende de voorsz. drie Maenden, nochmaels, nevens haer, in overlegh wilde treden, op wat wijse de voorsz. saeck, op gronden van rechtveerdigheyt en billickheyt, en naer luyt van de gemaeckte Tractaten, soude konnen werden verhandelt; en dat sy hoopten, dat de voorsz. hare versoeken en hare conduite in desen allen, so wel by sijn Majesteyt, als by de gantse Werelt, souden doen sien, dat sy niet minder sochten, en niet so lief sagen geëviteert, als den Oorlog, daer by sy geen het geringste voordeel, maer niet als grote onheylen konden bejagen. Dat van het gunt voorsz. was, door de Heeren van Heeckeren, en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de buytenlandtse saecken, kennisse soude werden gegeven aen den Hr. Chudley, Extraord. Envoyé van hoogged. sijn Maj., om dit te representeren, en door alle krachtige Officien te seconderen.

Haer.

een Missive sont / om een nieuwe Werving van 16000 Man te ondernemen; waer op haer Ho: Mo: den selven dagh de volgende Resolutie namen:

Mercurii den 29 September, 1683.

ONtfangen een Missive van den Raedt van State, geschreven alhier in den Hage op den 29 September, gevende, om geallegueerde redenen, haer Ho: Mo: in bedencken en serieuse recommandatie, of niet ten spoedigsten, en soo haest doenlijck, 's Landts Militie, tegenwoordig in 's Landts dienst zijnde, noch versterckt mochte werden met de nombre van 16000 Man, 4500 van dien te Paert, 1500 Dragonders, en 10000 te Voet, en dat alle voor den tijt van vier Maenden, op d'ordinaris besoldinge en soodanige Aenrits-Gelden, als in de jongste recruyteringe zijn gegeven, en houdende verders een Petitie van de Kosten, ter saecke voorsz. te supporteren, monterende de voorsz. Aenrits-gelden ter Somme van 852500 Guld., de besoldinge ten 42 dagen ter Somme van 277000 Guld. en over 4 Heere-maenden 1108000, en sulx in 't geheel ter Somme van 1906500 Gulden, gerepartieert na d'ordinarise Quotes over de Provintien respectivelijck. Waer op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden en verstaen, dat Copye van de voorsz. Petitie gesonden sal werden aen de Heeren Staten van de respective Provintien, en deselve daer nevens op het serieuste en ernstichste versocht daer in ten spoedigsten de vereyschte Consenten te willen dragen, en hoe eerder hoe liever alhier ter Vergaderinge laten opgnen en in brengen.

Dese saeck echter / also men daer over noch in de Provintien most delibereren / bleef eenigen tijdt trotteren / en had een groote oppositie / gelijck hier na sal gesegt werden.

In Spangien was men over den inval der Franssen in de Nederlanden seer ontstelt / en oordeelde men daer sulcks voor een Rupture; gelijk dan den Heer Crispijn de Botello / welcke by absentie van den Marquis de Manzera als Commissaris by onsen Ambassadeur den Heer Heemskerk quam / en hem uyt des Konings Naem voordroeg: Dat dit was een Rupture / ende niet anders was aen te sien als een uytgevonden middel / om de Nederlanden / door 't ontbloten van de middelen van subsistentie / al sachjens aen alle wegh te nemen / en meer en meer voort in de Naburige Landen te penetreren; En dat / alsoo het getal van de 8000 Man niet genoeg was / om dit te stuyten / haer Hoogh Mog: de Nederlanden met haer gantsche Macht souden willen assisteren / met versoeck / om sulcx aen haer Hoog Mog: te willen bekent maken.

Het Spaensse Hof liet oock door haer Minister in Engelant by dien Koning aenhouden / dat hy de Nederlanden soude willen assisteren / also de Franssen nu daer in getrocken waren; doch die kon dien aengaende geen schriftelijck Antwoort van dien Koning krijgen; alleen seyde hem die mondelijck / dat hem dese Proceduren van Vranckrijck leet waren / en dat hy daer over seer bekommert

seer swaren Schattingen en Impositien beladen waren, alleen om dat den Staet in postuer soude wesen, om haer Geallieerden, en specialijck sijne Coninglijcke Majesteyt van Spangien, te wille te mogen wesen, immers in het debit van hare Manufacturen, mitsgaders in hare Negotiatie en Commercie, daer uyt sy de voorsz. Lasten mosten vinden en voldoen, door sijn Majesteyt als nu niet behoorden te werden gesurchargeert met naerder inconvenienten en beswaernissen, daer van men voor desen niet hadde geweten; en dat eyndelijck de egalisatie van de Spaensse Havenen mochte werden vast gestelt, volgens het 15 Articul van het Tractaet van Vrede, tusschen hoogst-ged. sijne Majesteyt en desen Staet in den Jare 1648 gesloten. Aen den Heer Crampricht wiert oock geresolveert te versoecken / dat aen het Hof van sijn Keyserl: Majest: en dat van Spangien ten dien eynde mede alle goede officien wilde contribuëren. By de voorgenoemde Resolutie wiert voorder noch verstaen / dat aen den Heer Guldenstolp / Extraordinaris Envoyé van Sweden / en aen den gem. Heer Crampricht soude te gemoet gevoert werden; Dat, nademael de voorsz. Feytelijckheden, al-bereyts in de voorsz. Spaensse Nederlanden ondernomen, en die noch verder wierden gevreest, soo wel hare Keyserlijcke en Coninglijcke Majesteyten raeckten en concerneerden, als desen Staet, haer Hoog Mog: derhalven geerne souden sien, hoe en op wat wijse deselve meenden, dat de voorsz. Differenten by Negotiatie en onderhandelinge souden konnen werden gevonden, en dat sy derhalven met haer Ho: Mo: wilden concurreren, om sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien te versoecken de Negotiatie over de voorsz. Differenten by de hant te nemen, ten eynde men soude mogen sien of alle verdere ongemacken, door middel van de voorsz. Negotiatie, souden konnen werden voor-gekomen, en dat deselve onbeswaert wilden zijn, om te verklaren wat methode dat sy meenden dat men in de voorsz. Negotiatie soude konnen of mogen doen, om de voorsz. ongemacken te preveniëren, en wat men by een ongeluckige ontstentenisse van dien aen alle kanten soude behooren te doen, en ter hant nemen, tot beter versekertheyt van het Gemeen, en elckanders gerustheyt in het particulier, mitsgaders wat fundament en staet men soude konnen maken op 't gunt soo wel by sijne Keyserlijcke Majesteyt en dessels Geallieerden, mitsgaders de gemeyne Geallieerden in het Rijck, by dese ongelegentheyt soude konnen werden gedaen en gepræsteert, als by sijn Coninglijcke Majesteyt van Sweden en desen Staet soude konnen werden geëffectueert; en dat hooghst-ged. sijn Coninglijcke Majesteyt van Sweden met haer Hoog. Mog: oock wilde concurreren, soo wel aen 't Hof van sijn Keyserl: Majesteyt als Coningl: Majesteyt van Spangien, om deselve sijn Majesteyt van Spangie te permoveren tot een goede, prompte en genoegsame assistentie voor de bescherminge der voorsz. hare Nederlanden.

Wy sullen dit weder een weynig laten berusten / en seggen / dat / by dese gelegentheyt van saecken / en dat na 't meeste voordeel gemeent wierde / dat men 's Landts Militie behoorde te versterckens / om in alle gelegentheyt paraet te konnen zijn / den Raet van Staten den 29 September aen haer Hoog: Mog: een

Vlaenderen, om haer Meester te maken, soo sy gedaen heeft metter daet van de Stadt Chevre, en van een quantiteyt van andere Steden, Dorpen en Parochien; en boven dien heeft haer in possessie gestelt van Charlemont, door dreygementen van een generalen Inval te doen in dese Landen, 2 Maenden voor den gestelden tijd by het Vredens-Tractaet, om dese Fortresse te stellen in sijn handen, ofte wel te procureren de cessie van Dinant, en vervolgens heeft sy behouden d'een en d'ander van deselve Plaetsen; en met opsicht van altijt te avanceren op hare Naburen, en haer selven Arbiter te maecken van alle de departementen, heeft sy opgerecht een gepretendeerde Kamer van Reünie tot Metz, daer sy haer heeft doen aenwysen, onder onsustinueerlijcke pretexten, 't Graefschap van Chiny, en andere Landen van sijn Majesteyt, en om te ondersteunen dese Entreprisen door Violentien, welcke noyt zijn gebruyckt geweest in tijden van Vrede, heeft sy doen marcheren diversche Legers, afgelopen en gerooft het Lant van Luxemburg, met vele andere Landen ende Provintien van Henegouwen, Namen, en andere, en gestelt de Besettingen voor de Stadt Luxemburg, doende alsoo gevoelen aen de Ondersaten van sijn Majesteyt overal de effecten van eenen grouwelijcken Oorlog. En al is het, dat sijn Majesteyt door den grooten wensch van te conserveren de Vrede in 't Christenrijck niet heeft gebruyckt als minsame wegen, om die te doen cesseren, deselve hebben nochtans geen effect gehad, niet meer als de Remonstrantien van sijnent wegen gedaen in de Conferentie van Kortrijck, alwaer den Procureur Generael van den Alder-Christel: Coning niet heeft konnen beweegt werden, om te beantwoorden de Vrage van reintegratie van de voorsz. wegen van faicte, welcke voor al mosten herstelt werden op den selven tijt, als hy is komen oprechten en vervolgen met heftigheyt de nieuwe Pretentien op Aelst en andere Plaetsen: maer nadien d'onrechtvaerdigheyt van dese Pretentien in 't licht was gegeven, en dat den Procureur van sijn Majesteyt hadde gedeclareert, dat hy hem dies-aengaende was gedragende in de decisie van de Commissarisen van de 2 Kroonen, (ofte indien dat hunne opinien waren gepartageert) in de geene van de Arbitres, van beyde zyden te kiesen, na den teneur van de Tractaten van Vrede, de Conferentie is gescheyden geweest door de Commissarisen van Vranckrijck, dewelke hebben verklaert aen de gene van sijn Majesteyt, dat den Alder-Christel: Koning, bekomen hebbende advys van den Oorlog, die de Turcken van intentie waren te voeren tegens sijn Keyserlijcke Majesteyt, niet wilde laten eenig achterdencken, 't welcke soude hebben konnen beletten de Christene Princen hun t'opposeren tegens hunnen gemeenen Vyant, en over sulks, dat hy geresolveert was te lichten de Besettinge van Luxemburgh, en sijne differenten, die hy hadde met Spangien, te laten in de Arbitragie van den Coning van Groot-Brittannien: en alhoewel dese Commissarissen genoeg waren geinformeert, dat de gene van sijne Majesteyt niet waren gequalificeert, om dese Arbitragie te aenvaerden, en dat sy hadden gedeclareert, dat sy daer toe geen order hadden, zijn sy vertrocken, sonder te hebben willen aenvaerden vordere Geschriften, op pretext, dat hunne Commissie was geëyndigt; even-eens als of sijn Majesteyt verobligeert had geweest

mert was / met een wijtluftigh verhael / dat sijn conduite sinceer was / en dat men alle dese ongelucken soude hebben konnen voorkomen / indien men hem vertrout en sijn goede raed opgevolgt hadde / &c.

Terwijl men dan dese saeck in Spangien seer hoog op-nam / was men datelijck bedacht / om gewelt met gewelt tegen te gaen; haer Zee-Vloot / die voor 't meerendeel tot Cadix gereet lagh / wiert aenstonts uytgeprest / en onder 't Commando van den Grave van Aguilar na de Kusten van Italien gesonden / doch deselve deede aldaer niet anders als die Zee wat te door-kruyssen / en in de Spaensse Plaetsen aen de Zee-kant eenige Renforten te brengen. Aen den Marquis de Grana (welcke na den inval van de Franssen in de Nederlanden den Heer Don Alonzo Carnero na Spangien had gesonden / om den staet van die Landen voor te dragen / en Assistentie te versoecken; die oock op sijn aenkomst aldaer aen 't Spaensse Hof had voorgestelt / dat men de Nederlanden met een goede Macht van Volck en Geldt-middelen / indien men die tegens Vranckrijck in staet van defentie wilde setten / most voorsien / daer toe een Project overleverende / dat men daer 40000 Man te Voet en 7000 Ruyters most onderhouden / en die prompt betalen) wiert ordre toegesonden / om dit gewelt met gewelt mede tegen te gaen / soo dat die den 12 October het volgende Placcaet tot Brussel liet publiceeren:

Missive, gesonden van sijn Excellentie den Marquis de Grana, Gouverneur van de Spaensse Nederlanden, aen de Gouverneurs, Generaels, Colonels, en andere Officieren, in sijn Provintien en Steden.

DE Vrede van Nimwegen gesloten zijnde geweest op de Conditien, dewelcke Vrankrijk heeft gewenscht, so hadde men reden te hopen, dat dese Vrede soude geëxecuteert en onderhouden zijn geweest van harent wegen; maer, in plaets van haer te contenteren met de avantagien, die sy begeert heeft, en dewelcke men haer wel heeft willen op-offeren, om de Rust van 't Christenrijck, heeft sy geretardeert veele Maenden d'evacuatie van de Plaetsen, dewelcke aen sijn Majesteyt mosten geremitteert werden, en uytgeput door excessive Logementen de Landen, die men over-een gekomen was, dat aen haer mosten werden gerestitueert, als oock een deel van degene, die haer altijt hebben toebehoort, en voorts overvallen alle de Ondersaten van sijn Majesteyt, soo door de Extorsien van Contributien, buyten den termijn geprescribeert by het 18 Articul van het Vredens-Tractaet; als door menigvuldige Exactien, die sy niet schuldig waren, en van Sommen selve, welcke alrede betaelt hadden geweest, en selfs van Quoten van de insolvente Personen met welcke sijn Majesteyt is belast gebleven; en alhoewel dat, na de opening van de Conferentie tot Kortrijck, om in 't vriendelijck af te leggen alle de geschillen tusschen de 2 Kronen, men niet most verwachten eenige wegen van faicte, de Commissarisen, genoemt van beyde Partyen, aldaer qualijck gearriveert waren, of Vranckrijck is gewapenderhant gevallen in Henegouwen en

van Leffen, Beaumont, Chimay, Walcourt, Bouvigne en andere, en fijne Troupen hebben gebruyckt, en gebruycken noch zedert vijf Weecken herwaerts, en meer, alle foorten van violentien in alle Quartieren van de Provintien, gehoorfamende aen fijn Majefteyt, alwaer fy hebben uytgefonden Mandamenten, ten eynde om fijn Onderfaten te bedwingen tot betalinge van groote Contributien, dewelcke pafferen twee en drie-mael de gene, die in tijdt van Oorlog zijn betaelt geweeft: fy hebben boven dien in diverfche Quartieren de voorfz. Onderfaten van fijn Majefteyt op-geloopen, genomen hunne Beeftialen, Granen en andere Effecten, en wegh geleyt Gevangene, de Huyfen ter Aerde gefmeten, en voorts bedreven andere menigvuldige exceffen, dewelcke ooghmerckelijck tenderen, om hun te brengen tot de uytterfte defperatie: En, alfoo alle de vriendelijcke middelen, dewelcke wy hebben beproeft boven de goede Officien, die daer toe zijn voorgehouden geweeft, niet hebben konnen buygen het rigeur, door 't welcke de Troupen van Vranckrijck continuëren hun te overvallen, tot hun verlies en gantfche ruïne, en dat de lijtfaemheyt van de violentien, die fy onderftaen hebben, niet anders heeft gedient als om te veroorfaecken het gevolgh van meer andere, en voorts dat fy ons hebben gedaen levende Remonftrantien, ten eynde, om niet te gedogen, dat fy door defe defolatie fouden gebracht werden onder de Slavernye van Vranckrijck, hebben wy ons genootfaeckt gevonden door het devoir van onfe Charge t'ordonneren aen alle Generalen, Gouverneurs van Provintien, Sergeant Generael van Bataillie, Gouverneurs particulier, Commandanten, Hoofden, Maiftres de Camp, Colonels en Capiteynen, en aen alle andere Officieren en Volckeren van Oorlogh, foo te Paerdt als te Voet, van wat qualiteyt, Natie of conditie dat fy zijn, en aen alle Onderfaten van fijn Majefteyt, dat fy hun fullen hebben te oppoferen tegens defe Attentaten binnen de Landen van fijn gehoorfaemheyt, en aldaer het gewelt tegen te ftaen met gewelt, en hun te dienen van de middelen, die Godt en de Natuere hun hebben verleent, om hun te defenderen en bewaren tegens de violentien en ongehoorde wreedtheyt, dewelcke men hun aen doet: Wy bevelen u hier na te conformeren, en te executeren, en doen executeren defe tegenwoordige door alle de gene, die ftaen onder uwe orders. Bruffel, den 12 October, 1683.

Was onderteeckent

O. H. M. DAL CARETTO.

In gevolge van defe Ordonnantie gingen de Spaenffe Gouverneurs voort/ om van de Landen/ die onder de Franffe gehoorfaemheydt ftonden/ mede Contributien te eyffchen; den Prince van Chimay/ Gouverneur van Luxemburgh/ liet niet alleen verfcheyde Cafteelen in nemen/ maer fette oock veel Lants onder Contributie; doch de Franffen hier van verwittigt/ en fulcks niet behagende/ foo liet den Marfchalck d'Humieres tot Ryffel daer tegens weder publiceren; Dat, verftaen hebbende, dat de Intendanten van de Provintien, onder de Heerfchappye van den Coning van Spangien in de Nederlanden,

weeft sijne differenten met Vranckrijck te ftellen in het eenig Arbitrage, dat den Alder-Chriftelijckften Coning hadde gekofen tegens het Recht der Volckeren en de difpofitie van het Tractaet van Vrede, daer van den Coning van Groot-Brittannien was Mediateur geweeft: in dier voegen, dat'er niet natuerlijcker was, dan tot fijne executie fig te dienen van defelve Mediatie, dewelcke ten diverfche ftonden oock is verfocht geweeft by fijne Majefteyt en fijne Geallieerden, en oock aengevaert van fijnent wegen, in gevolge van den onderftant, dewelke den Coningh van Groot-Brittannien tot dien eynde hadde gepréfenteert. Maer Vranckrijck, geen ander inficht hebbende, als de vermeerderinge van fijne Regeeringe, heeft defe Mediatie verftooten; en den Marefchal d'Humieres, op den laetften dagh van Augufti, en den vijftigften van 't Beleg van Weenen, heeft tot ons gefonden den Brigadier Dasfelt, om ons te kennen te geven, dat den Alder-Chriftel: Coningh, niet hebbende konnen bekomen voldoeninge van de Pretentien, die hy feyde te hebben op Aelft en andere Plaetfen; uytgedruckt in het Memoriael, overgegeven door fijnen Procureur tot Kortrijck, hem hadde geordonneert te vergaderen fijne Troupen, om te komen in defe Landen; en niet tegenftaende dies, dat men van hare kant niet pretendeerde iet uyt te rechten tegens de Vrede; op conditie, dat men hem niet embrafleerde in 't gene hy wilde uytwercken, en dat men figh niet oppofeerde tegens fijne eyffchen; 't welck ons foo veel te meer wonderbaer dachte, om dat het maer heeft gedependeert van Vranckrijck, dat men foude geprononcieert hebben op hare Pretentien, by de middelen, gereguleert in het Tractaet van Nimwegen, ofte dat men foude getreden hebben in Negotiatie door de Mediatie van den Coning van Groot-Brittannien, en dat het was een openbare Contradictie, te feggen, dat men niet doet tegen de Vrede, en daer-en-tuffchen gebruyckt de Wapenen, om met gewelt te verkrijgen 't gene niet kan vervolgt worden als door den wegh van Juftitie, daer by geprefcribeert: Wy gaven voor alle antwoordt aen den felven Brigadier, dat fijn Commiffie ons furpreneerde; dat wy geloofden te wefen in een diepen Vrede, 't welck den genen van Nimwegen foo diftinctelijck expliqueert, dat alle differenten moften geflift werden in vriendfchap; dat niemant konde geloven, (namentlijck in den ftaet daer het Chriftendom fig tegenwoordig in bevint) dat men hem foude willen altereren op een maniere, die foo contrarie is aen den felven Vrede; dat fijn Majefteyt een Ambaffadeur tot Parijs hadde, en den Alder-Chriftel: Coningh een tot Madrid, alwaer diergelijcke Propofitien moften gefchieden; en dat fijn Majefteyt ons hadde geconfieert defe Provintien, om die te befchermen, en niet om eenige van hunne deelen te cederen: Maer Vranckrijck, haer niet contenterende met een foo redelijck antwoort, en continuerende met haer Recht te ftellen in hare Wapenen, heeft doen marcheren diverfche Troupen, om t'overvallen van alle kanten de Landen en Onderfaten van fijn Majefteyt, fonder acht te nemen op de inftantien, dewelcke fijn Heyligheyt heeft laten doen door fijn Nuntius Extraordinaris, niet meer als op de gene van den Coning van Engelant en andere Geallieerden: fy heeft haer Meefter gemaekt van de Steden en Dorpen

LEOPOLDUS, by der Gratie Gods, verkooren Rooms Keyser, altijt vermeerder des Rijcks, &c.

Seer lieve Vrienden, seer voorsichtige en beroemde Staten:

UW Resolutie verdient over-al seer groote lof, dewijl gy door 't secoureren van de Spaensse Nederlanden, en het krachtig helpen van uw Nabueren en Geallieerden, het Jock, dat op uw eygen Halsen immineert, soo genereuselijck tracht t'amolieren. En aen de Goddelijcke goetheyt is niet te wantrouwen, of hy sal de goede saeck helpen, en de onrusten, sonder wettige oorsaeck begonnen, in 't kort weder ter neder leggen. Dit heeft overvloediglijck getuygt het onlangs van 't Belegh van Weenen opgeslagen numereus Leger, en de by-een-getrocken Macht, als van 't gantsche Oosten: en men moet niet twijffelen, of deselve Hanthaver van 't goede en rechtvaerdige, God, sal op een Godlijcke wijse, door voorspoedt van Raed en Wapenen, aen de vermoeyde Christen Werelt wijders een gewenschte Rust verleenen. Wy sullen sekerlijck alle onsen yver en gedachten met U L. daer toe dirigeren, 't geen sal schijnen te conveniëren, om de Christen Wereldt in Rust te herstellen, en onse Geallieerden te helpen; en in God vertrouwen wy gantschelijck, dat onse Resolutien, die tot sijner Glorie gedirigeert werden, niet te vergeefs sullen zijn: Wijders wenschen wy U L. van gantscher herten veel Heyls en Zegen. Gedaen in ons Casteel van Lintz, den 11 October, 1683, van onse Roomsse Rijcks Regeeringe 26, Hungaryen 29, en Bohemen 28.

Uw goede Vrient

LEOPOLDUS.

T. A. Henr. C. B. de Stratman.

Boven dien verklaerde sijn Keyserlijcke Majesteyt noch/ wat hy mede tot conservatie van de Nederlanden soude doen/ gelijck sulcks uyt het volgende blijckt:

VAn wegens de Roomsse Keyserlijcke Majesteyt, onsen alder-genadigsten Heere, der Hoog Mog: Heeren Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden Afgesant, den Heere Hamel Bruynings, in genaden hier mede te kennen te geven, hoe dat deselve in onderdanigheyt in 't breede is gerefereert, 't gene op den 27 October laetstleden met de gesamentlijcke hooge Geallieerden, alhier aenwesende Heeren Ministers, over de tegenwoordige, van de Kroon van Vranckrijck tegens de Coninghlijcke Spaensse Nederlanden en Bourgondische Rijcks-Creytz op 't nieuws voorgenomen dadelijckheden, in gehoudene geheyme Conferentien in 't midden is geproponeert, voorgeslagen, en omme de Keyserlijcke aller-genadigste Resolutie en verklaringe daer over versocht hebben.

En alsoo sijn Keyserlijcke Majesteyt de gewichtigheyt van dit werck, en hoe hoogh het gemeyne Interest, soo wel dessels loffelijck Heeren Huys, als de gesament-

Mandementen in de Dorpen, onder de Gehoorsaemheyt van sijn Coning, hadden gesonden, om de Inwoonders tot het betalen van de Sommen, waer op sy deselve hadden gestelt, te nootsaken, en sijn Coning hem verboden hebbende, om te lijden, dat sijn Onderdanen iets aen de Spaenssen souden betalen, hy had verboden en verbood expresselijck aen alle de Onderdanen van sijn Coningh, in de omtreck van sijn Gouvernement, van wat qualiteyt en conditie dat die mochten zijn, om eenige Ordres of Mandementen van wegens de Gouverneurs, Intendanten, of andere Officieren, onder de Heerschappye van Spangien, t'ontfangen; daer aen te gehoorsamen, of oock eenige Sommen, uyt kracht van de ged. Mandementen, te betalen, 't zy in Geldt of Wissel-Brieven, op Pœne van 't Leven voor die gene, die men in 't brengen van Geldt of Wissel-brieven, of gaende, om wegens de gedachte Impositien te tracteren, in de Steden en Landen, onder de Gehoorsaemheyt van den Catholijcken Coning, 't zy voor haer particulier, 't zy uyt de naem van de Dorpen of Gemeenschappen, welckers Huysen en Hypotheecken in dit geval geraseert en verbrant souden werden, soude krijgen; verklarende daer by, dat, soo eenige van de Dorpen onder de Gehoorsaemheyt van sijn Coning, of de Inwoonders, zijnde Onderdanen van die Majesteyt, eenigh nadeel of schade mochten lijden, om dat sy aen de Mandementen van de Intendanten van Spangien geen voldoeninge hadden gegeven, hy haer dubbelt door de Onderdanen van sijn Catholijke Majesteyt schadeloos soude doen houden, en dat, indien eenigh Dorp of Hypotheeck verbrandt mocht werden, behalven de schadelooshoudingh van den Eygenaer, waer in voorsien soude werden, tien Dorpen of Hypotheecken in de Landen onder de Heerschappye van Spangien souden werden verbrandt: Beveelende noch boven dien aen alle Bailliuwen, Burgermeesteren, Majoors, Schepenen, Luyden van de Wet, en de Inwoonders van de Dorpen van sijn Gouvernement, om op de Brengers van dese Billetten en Mandementen van Spangien aen te vallen, die t'apprehenderen, en deselve in de Gevangenissen van de naeste Steden te geleyden, gelijck oock aen de Gouverneurs de Mandamenten, die in de ged. Dorpen geworpen of gelaten mochten wesen, te brengen.

Boven dien vergaderde den Marschalck d'Humieres een Corps Troupen tot Lessines by een/ om de Spaenssen alle uytlopen te verhinderen; hy begaf sig echter daer mede in 't begin van November voor Kortrijck; doch eer wy die Belegering verhalen/ moeten wy noch iets anders seggen.

Aen 't Keyserlijcke Hof was men over dese Proceduren in de Nederlanden mede niet seer wel vergenoegt/ alsoo men meende/ dat Vranckrijck by geval van den Turckschen Oorlogh aldaer nu sijn voordeel socht te doen/ terwijl van de Keyserse kant weynigh tot hulp van die Landen gedaen soude konnen werden; doch het senden van Secours van haer Ho: Mo: na gem. Nederlanden was weder seer aengenaem/ gelijck als men uyt de volgende Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer Ho: Mo: kan sien/ waer in oock met een van het geluckig ontset van Weenen/ &c. wert gemelt.

ſien; doch dewijl ſy, de meeſte, ſoodanigen afgang als noch voorwenden, ſoo blijft evenwel ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt noch by dat beſtandig erbieden, noch verders ſijn beſt tot de ſpoedigſte inſchickinge van ſoodanig concert aen te wenden, oock evenwel daer voornamentlijck ſig de operatien ſoo wel tot de minnelijcke weghlegginge, als tot den Oorlogh, op 't naeſte en hooftſaeckelijck tegens de Nederlanden ſullen trecken, wil deſelve het oock buyten middel gaerne geſtelt laten zijn, of men ſoodanige concenteringe noch verder aen deſſelfs Keyſerlijck Hof, of wel in den Haeg voor 't beſte werde geacht; invoegen deſelve al-bereyts in voorgangene Maent July (gelijck het hier by-gaende Extract uyt-wijſt aen des ſelfs aldaer ſubſiſterenden Raedt) den van Crampricht ſigh heeft dies aengaende verklaert, alleen dat men ſig dieshalven op 't ſpoedigſte vergelijcke en verklare, als oock, dat, om de confuſie der Conſiſiorum en afradinge te vermijden, ſulks hier en in een Plaetſe alleen, als in beyden te gelijck, ondernomen en de Volmachten ten aldereerſten met ſoodanige volkomentheyt by-gebracht werden, dat een yder, buyten verder te rug ſien, na gemeynſame bevindinge der ſaken, ſig beſluyten en mede konnen ſtatuëren, en dat wel oock, om tot ſoodanigen eynde de Aſſociations Alliantie te bekrachtigen, onderlaet ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt even weynigh, ſoo wel Ceur-Beyeren en Ceur-Saxen, als oock het Furſtelijcke Huys van Bruynswijck-Lunenburgh, doch byſonderlijck die met deſelve voor deſen al-bereyts Geconfœdereerde Heeren Hertogen Ernſt Auguſtus tot Bruynswijck-Hanover nadruckelijck te vermanen, dat ſy deſelve wercklijck by treden, gelijck ſy niet weyniger oock tot nu toe alle hare mogelijckheydt hebben by-gebracht, en noch by-brenhen, oock als noch in werckelijcke Handelinge ſtaen, om Ceur-Brandenburgh tot deſe goede Partye te brengen, en wel onder andere goede effecten, dewelcke hier uyt op de gemeene ſaecke ſouden redunderen, oock daer heenen, op dat het Furſtelijcke Huys Bruynswijck van daer uyt de handen bevryt werde, die op de been hebbende Macht beneden-waerts na den onder-Rhijn profijtelijck mede te employeren, maer alſoo oock tot verderen onderhout van deſelve van des Heeren Hertogen van Bruynswijcks-Hanovers Doorlts. onderhoudende 100 ſtercke Manſchap genoegſaem blijckt noodig te zijn, haer met iets animeus onder de armen te grijpen; doch dewijl ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt by deſe ſoo ſware Conjuncturen en onbedenckelijcke op deſelve vallende onkoſten allerſijts te doen al te ſwaer, oock van deſer zijde een meerders, als die met deſelve opgerechte Alliantie vermagh (dewelcke by deſelve punctualiter na-gekomen is) te preſteren onmogelijck valt, wil ſig deſelve aen hoogſtged. Kroon Spangien, ſoo wel als de Staten Generael, ten beſten voorſien, dat deſelve niet alleen haer met de noch van den vorigen Oorlogh herwaerts ſoo hoogh reſterende Subſidien te gemoet komen, maer ook in rijpſte deliberatie is, waer ondertuſſchen gem. Bruynswijkſe Macht, de gemeene ſake, toe- ofte af-groeyen kan, ſig tot hare behoudeniſſe op d'een of d'ander wegh op 't mogelijkſte ſal aengrijpen en in laten, daer beneffens 't gene belangende, 't welk ſijn Keyſerl: Maj: ſelfs tot deſe gemeynſame intonderende Conſervatie mochte preſteeren, is wel aen ſigh ſelfs ſoo wel

als

mentlijcke Rijcks en dessels Stenden, ja alle Christelijcke Kroonen en Potentaten, involveert, wel en op 't rijpelijckste erkent, oock deselve streckt tot goeden troost, dat niet alleen ten besten van de Kroon Spangien de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlandtse Provintien met goeden ernst en vigeur tot defentie en afdrijvinge des aenstaenden onheyls (wanneer de minnelijcke bylegginge in sijnen Termino geen plaets soude grijpen) sig al-bereyts aenvoegen, maer oock in 't Rijck de loffelijcke Steden der Franckise en Over-Rhijnse Unie sig bestandig en bereyd-willig erbieden, om alle die met alle uytterste bysettinge een genoegen te geven, waer toe deselve getroffene, soo wel als mede de aengenomene Alliantie-Tractaten aenwijsinge doen; en mits dien oock sijn Keyserlijcke Majesteyt van sijner hooge zijde daerom soo veel te liever sig tot alles van dien sal laten vinden, in 't gene tot de geapprehendeerde gemeyne Conservatie dienen en prijselijck kan zijn, soo sal deselve het al-vorens aen sijn Keyserlijcke Officien, dewelcke tot minnelijcke wegh-legginge der opgem. nieuwe ontstane Motuum mogen gedyen, in 't geringste niet laten ontbreecken, en sig daer over soo wel met welgem. Heeren Staten Generael, als de Kroon Spangien, selfs gaerne noch sullen verstaen, daer deselve ondertusschen albereyts hare instantien, op dat sig de Kroon Engelandt tot soodanige minnelijcke weghlegginge en Mediatie, tot een universele Vrede, by de Kroon van Vranckrijck ernstelijck en met nadruck interponere, door dessels tot Londen noch subsisterende Afgesant, den Graef van Thuyn, nadruckelijck wederom heeft laten vernieuwen; en gelijck dan sijn Keyserlijcke Majesteyt hooftsaeckelijck op de universele Vrede, als het eenigste middel, om bestandige Rust en seeckerheyt te verkrijgen, in vaste t'samenhoudinge met hare hooge Geallieerden, na uytterste vermogen afmeet, en tot dien eynde daer toe gevoerde Principiis en intentien noch wijders op het gesamentlijcke Rijcks-Convent tot Regensburgh, soo wel in 't voteren van sijn Oostenrijckse Gesantschap, als oock der Stenden gemoederen ten besten daer heenen te disponeren, genadigst sal toe-laten, soo sal deselve van sijn zijde oock niet laten manqueren, daer mede men sig aldaer tegens desen nieuwen Franssen Inbreuck des Bourgondischen Rijcks-Creytz krachtiglijck wil aennemen en deselve voorstaen; doch alsoo oock ondertusschen in dien gevalle door soodanige minnelijcke middelen, of universele Vrede, niet stonde uyt te brengen, dat in alle manieren noodig sal zijn, hooftsaeckelijck te concerteren, in wat gevalle, met wat middelen en krachten, waer op, wat manier, door diversie, detaschement ofte immediate operatie, onder wat subalternatie en verstanden, het gemeyn onheyl gesamender-handt tegens te gaen en te stutten soude zijn, heeft meer-hoogstgedachte sijn Keyserlijcke Majesteyt de reassumtie, die daer toe al bereyts voor desen tot Weenen, voor de Belegeringe, aengevangene Conferentie, in des te meerder hope van een bevorderlijck besluyt aenbevolen, daer wel alle de Geallieerden hare Ministers alhier het daer tegen hebben, en men sig vermeynt hadde, dat sy sig met behoorlijcke Instrnctien en Volmachteu daer toe van hare hooge Principalen en Committenten ondertusschen souden hebben laten voorsien;

Afgesant alsoo te beduyden, die den selven daer neffens met Keyserlijcke Genade, &c. Signatum Lintz, den 2 November, 1683.

Ondertusschen had den Engelsen Envoyé / den Heer Chudley / in den Hage / op de Resolutie van den 28 September / aen haer Hoog Mog: Gedeputeerden / met wien hy in Conferentie dienaengaende was / uyt de naem van den Koning sijn Meester / ruym in 't midden van October / verklaert: Dat het al de Werelt kennelijck was, hoe geerne sijn Majesteyt hadde gesien, dat de voorsz. Differenten hadden mogen werden geaccommodeert; dat deselve niets hadde nagelaten, dat daer toe had konnen dienen; dat yder wist, dat sulckx seer was van sijn Majesteyts Intrest, en wat hy daer toe had gecontribueert; dat het oock sijn Majests. schult niet was, dat het voorsz. Accommodement niet effective was gevolgt, maer dat het achterblyven van dien most werden toegeschreven aen de conduite en d'onrechtveerdige jalousyen van diegene, die den voortgang van dat werck hadden belet; en voor soo veel haer Hoog Mog: versochten een Authorisatie op sijn Majesteyts Minister, dat hy daer op most seggen, dat, indien die Authorisatie gaen soude, om de Conferentie by te wonen, dat sijn Majesteyt sig dienaengaende aen haer Hoog Mog: in de Maent van Mey laetstleden hadde geëxpliceert, en daer by als noch bleef persisteren; dat deselve noch soude continueren in sijn goede officien, tot nederlegginge van de voorsz. Differenten; en indien haer Hoog Mog:, of der selver Geallieerden, hem selfs iets aen de hant gaven, dat hy het selve employeren soude. **Waer op de gem. Heeren Gedeputeerden weder antwoorden:** Dat haer Hoog Mog: sijn Majesteyt bedanckten voor de voorsz. ouverture, en hem Heere Chudley voor sijne aengewende officien; dat sy moften repeteren, dat het haer Hoog Mog: seer leet deede, dat sy soo ongeluckig waren, dat hare gedane Voorslagen soo weynig ingressie by sijn Majest: vonden; dat sy niet konden laten te repeteren, dat sy al lang hadden voorsien, dat dese nieuwe beroerten eyndelijck tot feytelijckheyt souden uytbersten, soo als meer en meer geschiede, en dat daer uyt een Oorlogs-Vlamme soude ontsteken werden, die misschien geheel Europa weder soude aensteken; dat haer Hoog Mog: daerom van tijt tot tijd aen sijn Majesteyt, als Geallieerde soo wel van Spangie als van desen Staet, en in de conservatie van de Spaensse Nederlanden merckelijk geinteresseert, hadden laten voordragen die hare voorsz. bekommeringen, sonder dienaengaende iets te dissimuleren, of achter te houden; dat sy in die haer oprechtigheyt soo ongeluckig waren geweest, dat men oock haer alder-oprechtste Proceduren by sijn Majesteyt daer heen hadde uytgeduyt, dat die maer gingen, om den Oorlog aen te steken, daer van sy immers soo seer, ja meer, avers waren als sijn Majesteyt; dat sy seer wel wisten in wat groote swarigheden sy souden vervallen, indien dit Vuur soude mogen aengaen, en dat sy oock in overweginge van dien particulierlijk seer wel oock daer op hadden gereflecteert, dat men haer het ongelijck soude doen van voor te geven, dat sy den Oorlog souden hebben gesocht, en getracht sijn Majesteyt daer in te wickelen; dat sy om die redenen, en oock om die blâme t'ontgaen, in een Con-

als na den inhout der opgerechte Fœderum klaer, dat, daer deselve in sijne selfs eygene Erf-Landen, versus Orientem, met een so overmachtigen Vyant des gantschen Christelijcken Naems geoccupeert is, deselve ergens anders hulpe te presteeren niet schuldig is: gelijck doch evenwel deselve oock te gelijck loopt, nademael eenen korten tijdt herwaerts van den Almachtigen tegens den Erf-vyandt soo effective geobtineerde successen, tot vastere t'samenhoudinge met de Kroon van Polen, om daer uyt wat meerder lucht te scheppen, en van gelijcken die tegens den Occident nieuwelijcks aenbreeckende onruste, en daer uyt voor 't Rijk aengroeyende gevaer, behoorlijck te behertigen, soo om het Rijck en dessels Stenden van hare eygene krachten langer niet ontbloot te laten, heeft deselve niet alleen die noch wijders tot Secours tegens den Erf-vyandt van den over-Rhijn herwaerts gedestineerde Secours-volckeren gecontramandeert, en de gene, dewelcke soodanig Secours werckelijck hebben gepresteert, (als de Franckische en Swabische) genadigst gepermitteert, dat deselve noch voor den Winter sigh te rugge begeven, maer oock Ceur-Beyeren, dat sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt ten weynigsten sijn Cavallerye tot meergedachte beschuttinge in 't Rijck wederom afvoere (gelijck uyt het bygaende Afschrift te sien is) soo t'eenemael op het beweeglijckste geadhorteert is; sal oock niet nalaten soo wel deselve nadrucklijck te laten aenspreecken, op dat deselve, volgens de gedane afspraeck, hare en des Beyerschen Creytz-volckeren na den over-Rhijn, om te bedecken het middelste Rijcks-Corpo, posteren, als oock selfs, voor soo verre het de saecken tegens den Erf-vyandt in Hungarien sullen toelaten, eenige duysent van sijn eygen Keyserl: Volckeren, tot formeringe van soodanigen Opper-corpo, desen Winter over in dessels verdere Oostenrijckse Landen te verleggen, en in 't toekomende te laten ageren, maer oock te gelijck die, tot het voorgedachte middel, Franck- en over-Rhijnsen Corpo beloofde 3 Regimenten te Paerdt op de Boheemse Grenzen te verleggen, en met behoorlijcke ordre aen de Franckische Generaliteyt wederom te verwijsen, oock wegens de tot gem. middelste Armee bewilligde Velt-Artillerye van Philipsburgh uyt aen den Generael, den Grave van Starrenberg, en het Krijgs-Commissoriael, om deselve te laten volgen, en by te schaffen, de voorgaende bevelen te renoveren, daer beneffens hare officien en vermoeyeningen, ten eynde der selver Geallieerde Manschap op 't spoedigste weder gerecruteert, oock volkomen bereydtschap tot verdere Krijghs-diensten gestelt werde, nadrucklijck laten afgaen. En andersints oock, nademael de genadigste voorhebbende versterckinge van dessels Armature desen Winter over afloopt, en deselve omtrent tegens de toekomende Campagne van den Erf-vyant meerder lucht mochte hebben, noch daer-en-boven eenige duysent van sijne Volckeren, tot versterckinge van de gemeyne saecke, in 't Rijck gaerne sal by schicken, en voorts aen sijn Gewisse niets nalaten, 't gene gem. der saecken beschapenheyt deselve aen de hant sal geven, en hem selfs sijn eygen nootdruft toelaten.

Dit alles tot gedesidereerde en vertrouwelijcke Antwoort en Resolutie, welck sijn Keyserlijcke Majesteyt genadighst heeft bevolen den welgemelden Heere

laten weten; insgelijcks haer Hoog Mog: aen haer Ambassadeur in Engelant mede ordre sonden/ om aen sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien voor te dragen met hoe weynig fondament men haer Hoog Mog: wilde nageven/ dat sy oorsaecke waren dat de Differenten noch niet waren geassopieert/ &c.

Of nu dese ronde verklaringh of andere oorsaken Vranckrijck tot het veranderen van sijn Pretentien van het cederen van Luxemburgh hebben bewogen/ kan men niet seggen; immers den Franssen Ambassadeur in den Hage leverde den 5 November de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over; waer in Vranckrijck aen Spangien vijf derhande Equivalenten/ om sijn Pretentien te voldoen/ voorstelde.

Memorie, overgelevert den 5 Novemb. door den Heer Grave d'Avaux, Extraordinaris Gesant van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien.

MYNE HEEREN:

GElijck het voornemen des Conings, mijn Meester, altijt is geweest, en noch tegenwoordig is, de Vrede te bevestigen, soo met het Keyserrijck als met Spangie, op sodanige Voorwaerden, die over-eenkomen met de billijckheyt en rechtvaerdigheyt sijner Pretentien, en die voor altoos de veyligheyt sijner Onderdanen, en de gerustheyt van geheel Europa, vast stellen, soo heeft sijn Majesteyt besloten daer van kennisse te geven aen alle Vorsten en Staten, die daer in meest mochten geintereffeert zijn, op dat deselve, voor al-eer sy sig verbinden te ondersteunen de hartneckigheyt der Spaensse, en de vyandlijckheden, welcke den Marquis de Grana begonnen heeft te plegen tegen d'Onderdanen van sijn Majesteyt, onderricht mochten zijn van de gemackelijckheden, die sijn Majesteyt, tot de sluyting van een goet Verdrag, by-brengt.

't Is ten dien eynde, mijn Heeren, dat, ter selve tijt, als sijn Majesteyt aen den Mareschal d'Humieres belast hadde eenige Plaetsen in Vlaenderen, den Cathol: Coning toebehorende, aen te tasten, deselve my bevolen heeft aen Uwe Heerlijckheden met Mond, en selfs door Geschrift, te verklaren, dat, om te geraken tot een rechtmatig en redelijck Verdrag, waer door een vaste gedurige Vrede in gants Europa mocht bevestigt werden, en alle verschillen, die der selver Rust mochten ontroeren, geëyndigt zijn, sijn Majesteyt wel gewilt heeft de gesëyde verschillen, welke zy met den Catholijken Coning had, aen de bemiddeling des Conings van Engeland te stellen: en dat, alhoewel de Stadt Luxemburg, omringt met Plaetsen en Landen, aen sijn Majesteyt toebehoorende, niet veel meer in stant zijnde, om sijn Onderdanen te beschadigen, noch selfs om aen sijn Majesteyt groot voordeel te konnen doen, wanneer deselve Plaets sal geslecht wesen, en dat de Spaensen deselve sullen willen afstaen, met de weinige Dorpen daer onder behoorende; niet-te-min, gelijck dese Stadt geen aenstoot of nadeel kan geven aen de Barriere, die

Conferentie aen de Heeren Ministers van sijn Keyserlijcke als Koninglijcke Majesteyten van Spangien het groot gevaer ende d'onsekerheyt van de uytkomste van den Oorlog hadden voorgedragen; hoe weynig apparentie daer was, dat die door Spangie en haer Hoog Mog: alleen soude konnen werden gevoert, ofte getermineert; hoe weynig van d'andere Geallieerden te verwachten stont, en dat hooggem. sijn Majesteyt verklaert hadde, dat den toestant sijner saken niet permitteerde, dat sijn Majesteyt hem daerom in een Oorlog soude engageren, en dat het mits dien beter was iets toe te geven, als sijn selven, en sijne Vrienden, in veel ongelegentheyt te involveren en te brengen in een postuur, daer uyt men haer niet soude konnen redden; dat de Minister van Spangie daer op hadde geantwoort, dat sijn Majesteyt soo seer als iemant voor de Vrede genegen was, en wel mochte lijden, dat door sijne Geallieerden wierden geëxamineert de Pretentien, by de Franssen gemaeckt, en soo de Geallieerden met goeden Gemoede konden verklaren, dat sijn Majesteyt van Vranckrijck daer inne was gefondeert, dat sijn Majesteyt van Spangie in seer groote achtinge soude nemen den voorsz raed van sijne Geallieerden, en al vont men de voorsz. Fransse Pretentien ongefondeert, dat Spangie dan noch echter wel iets aen de Vrede soude willen sacrifieren; maer dat sulckx noyt soude gaen in ofte met het overgeven van Luxemburg, 't sy geraseert, of ongeraseert; dewyl de Spaensse Nederlanden alsdan van den Keyser en het Rijck souden zijn afgesneden; en dat, Vranckrijck geen Pretentie directelijck of indirectelijck hebbende op Luxemburg, maer 't selve alleen pretenderende als een Equivalent, Spangien noch gehouden noch geobligeert konde werden tot het cederen van Luxemburg; en dat, de Spaensse seggende niet meer of verder te konnen of te sullen doen, haer Hoog Mog: niet konden sien, hoe sy Spangie souden konnen obligeren, om de voorsz. Stadt aen Vranckrijck te moeten cederen, en dat sy niet wisten wat sy hier op souden antwoorden, sonderling als men declineerde de Justitie van de saecke te examineren, en pretendeerde te gebruycken conpulsoire middelen: dat haer Hoog Mog: daerom nu niet meer hadden versocht een generael Congres, of waren blijven persisteren op andere expedienten, maer alleen, dat sijn Majesteyt met haer en d'andere Geallieerden wilde examineren 't geheele fondament van de Differenten tusschen de twee Kroonen, en haer doen en laten justificeren of tegenspreecken; en dat sijn Majesteyt neffens d'andere Geallieerdens dan voorts daer op soude willen reflexie nemen omtrent het voorslaen van expedienten, die souden konnen dienen, om de saecken met nadruck en efficatie te konnen effectuëren: dat haer Hoog Mog: niet wisten wat sy voorslaen souden, om dat sy niet alleen geen breede Riemen souden konnen snyden uyt een ander Mans Leer, maer oock, om dat haer aenradinge van geen gewichte soude wesen, en dat sy daerom als noch baden, dat sijn Majesteyt de voorsz. sake met ernst soude willen hanthaven, eer die tot meerder verwijderinge quam uyt te bersten, met de Geallieerden in concert te treden, en die Geallieerden met goeden raet en daet assisteren naer behooren.

Den Heer Chudley repliceerde daer op / dat hy sulcks aen sijn Coning soude laten

Besittingh, in dewelcke men zedert meer als een Jaer geweest is, sonder dat 'er eenige verandering behoeft te geschieden, dan alleen voor soo veel dit Equivalent behoorde te betreffen, men als-dan geen moeyte soude hebben, om in Nederlandt te onderhouden die gerustheydt, welcke uwe Heerlijckheden betuygen te begeeren.

3. Dat, indien den Catholijcken Coning liever een Equivalent aen sijn Majesteyt wilde geven in Catalonien of in Navarre, sijn Majesteyt sig ten opsichte van Catalonien vergenoegen soude met het gene aen Spangien noch overig is van het Graefschap Cerdaigne, waer toe Puycerda, 't welck geheelijck geslecht is, behoort, van Sue-durgel, van Canredon en van Castel Folite, met hare Onderhoorigheden.

4. Of wel van Rozes, Gironne en Cap de Quieres, met hare Onderhoorigheden.

5. En ten opsichte van de Grensen van Navarre, soude sijn Majesteyt pretenderen Pampelone en Fontarabien, met hare Onderhoorigheden.

Dese zijn, mijn Heeren, de Conditien, op dewelcke men noch voor 't eynde deses Jaers een goede en vaste Vrede bevestigen kan: En, om geen oorsaken te laten tot den selven aen de kant van den Keyser te stooren, soo wil den Coningh, mijn Meester, oock wel, dat ick van sijnent wegen aen uw Heerlijckheden verklare, dat, wanneer maer den Keyser in de Rijcks-Vergadering van Regensburg ter selver tijd den Treves, die sijn Majesteyt aengeboden heeft, 't zy voor dertig, vijf-en-twintig, of selfs voor twintig Jaren, aenneemt, sy noch macht sal geven aen den Graef van Crecy, om deselve te sluyten, en sal toestaen, dat alle de Vorsten en Staten van Europa voor dese twee Accommodementen Borge blijven.

Maer indien een van dese Voorstellingen, van dewelcke sijn Majesteyt aen den Catholijcken Coningh de keur geeft, niet voor 't eynde deses Jaers wert aengenomen, en indien de Plaetsen, die hy aenbiedt voor een Eqnivalent aen te nemen, niet aen sijn Majesteyt tot besitting overgelevert werden, pretendeert deselve niet alleenlijck niet meer aen deselve Conditien gehouden te zijn, maer sal daer-en-boven geloven wel gegrontvest te wesen, om sigh een rechtvaerdige vergoeding van de ongemeene onkosten, dewelcke sy genootsaeckt sal zijn te doen, om sigh te stellen in 't Besit van 't geen haer toekomt, te doen geven; en men sal alleenlijck aen Spangien, en aen de Hulp, welcke der selver Bondtgenoten sullen geven, mogen verwijten alle de onheylen van een Oorlog, welken Spangien begonnen heeft, na alle de middelen van Verdrag afgeslagen en geweygert te hebben.

d'AVAUX.

Den Spaenssen Ambassadeur / den Heer Marquis de Castel Moncayo / leverde daer tegens weder de volgende Memorie aen haer Ho: Mo: over:

AL 't geen Vranckrijck gepleeght heeft, zedert den dagh na dat de Vrede tot Nimwegen geteeckent was geweest, is niet anders geweest als gestadige en geduerige daden van Overtredingen, van Verbreeckingen, van Geweldenaryen, van

die uwe Heerlijckheden altijt soo noodig geoordeelt hebben tot het onderhouden van de Vrede, sijn Majesteyt aengeboden hadde sig daer mede te vreden te houden voor 't Equivalent van sijn Pretentien op 't Graefschap van Aelst en den Oudenburg van Gent, en op alle d'andere Plaetsen, welcke van sijn Procureur Generael, op de by-een-komsten van Kortrijck, wierden geëyscht.

Ondertusschen heeft het lang tarderen der Spaenssen, om een redelijke saek aen te nemen, sijn Majesteyt eyndelijck genootsaekt, om sijn Troupen na Vlaenderen te doen trecken, om den Marquis de Grana aen te dringen tot hem de billijke genoegdoeninge te geven, die hem toe komt. Maer gelijck hy op d'ernstige versoecken, hem dies aengaende gedaen, niet heeft geantwoordt, dan alleen door vyandlijcke daden, weynigh over-een-komende met de tegenwoordige gesteltenissen van Spangiens vermogen, soo heeft sijn Majesteyt geoordeelt geen langer uytstel te mogen nemen, om sig te dienen van de middelen, die Godt hem ter hant heeft gestelt, om hem te doen hebben het gene hem toe komt. Echter heeft sijn Majesteyt, gelijck der selver voornaemste oogmerck altoos is geweest, en noch is, de Vrede in geheel Europa te bevestigen, wel gewilt aen uwe Heerlijckheden bekent te maken de Voorwaerden, met dewelke sy sig wil vergenoegen tot het Equivalent van sijn Rechten en Pretentien op Aelst en den Oudenburg van Gent, en anderen.

1. Het Equivalent, 't welk op het alderspoedigste kan beslissen de Verschillen, die sijn Majesteyt met Spangien heeft, is de afstant van de Stadt Luxemburg, in soodanigen stant als die is, of wel gedemolieert, met de weynige Dorpen en Gehuchten daer onder behoorende, dewelcke niet meer dan 14 of 15 in getal zijn.

2. By aldien echter de Spaenssen blijven opiniatreren in het weygeren van dese Voorstelling, soo soude het twede Equivalent, waer toe sijn Majesteyt bewilligen soude, de Steden Dixmuyden en Kortrijck met hare Dependentien wesen, waer van echter de Stadt Deynse en der selver Dependentien (hoewel die een der Takken zijn, die de Castelany van Kortrijck uyt maken) aen Spangien verblijven, en souden de Fortificatien van Dixmuyden en Kortrijck afgebroocken en geslecht werden, selfs oock het Casteel van Kortrijck, soo dat'er niet anders dan een omrings-muur soude blijven staen, tot de veyligheyts bescherming der Manufacturen en Koophandel deser beyde Steden; daer benevens de Dorpen van de Castelany van Aeth, welcke te voren aen 't Gouvernement van Doornick gevoegt zijn gebleven, en aen welckers afscheyding sijn Majesteyt de hant wel had willen leenen, door het Tractaet van Nimwegen, om de herstelling der Vrede niet te vertragen; Beaumont en Bouvines met de onderhoorige Dorpen en Plaetsen, van dewelcke maer alleenlijck vier of vyf overig zijn, zijnde alle d'andere onder sijn Majesteyts gehoorsaemheyt gestelt, door de Besetting, die daer van in sijn naem genomen is voor de opbreeckingh van 't Belegh van Luxemburgh; en eyndelijck Chimay met haer onderhoorigheyt. En gelijck door middel van dit Verdragh naderhants geenige oorsake van Rupture soude overig blijven, om dat alle Pretentien van d'een en van d'andere kant gebracht souden werden tot de eenige Be-

tyden ſijn Majeſteyt toebehoort, en 't welck men noyt aen Vranckrijck afgeſtaen heeft, voor een begin van vyandlijckheden doen gaen.

Den Gezant van Vranckrijck heeft gelijck te ſeggen, dat, na dat men aen ſijn Meeſter al 't geen hy onrechtvaerdiglijck ſig aenmatigt, en al 't geen hy pretendeert, af ſal hebben geſtaen, 'er dan naderhant geen voorwerp tot verbreeckingh in de Nederlanden meer ſal weſen, alſoo ſijn Majeſteyt geen Meeſter meer van de Nederlanden dan ſoude zijn; maer ſijn Pretentien te willen brengen tot den Titul alleen van geweldige inneming, waer in men meer als een Jaer is geweeſt, dunckt my dat ſoo ongeheuglijck, noch ſoo gegront niet is, gelijck als den Titul van beſitting van vele Eeuwen, waer in ſijn Majeſteyt ſig bevint.

De hertneckigheydt der Spaenſſen beſtaet in altijt gereet geweeſt te hebben tot een vergelijcking; in aen den dagh gebracht te hebben de onrechtvaerdigheyt van Vranckrijcks Pretentien; en in vijf volle Jaren alle des ſelfs Gewelts-bedrijvingen geleden te hebben, in de hoop, dat het eens een eynde nemen ſoude, en dat het had mogen bewogen worden tot aen hen een behoorlijcke vergoeding en voldoeningh te geven: en het voornemen van Vranckrijck, om in Europa de Vrede te verſekeren en te beveſtigen, beſtaet in de Legers, welcke het dan herwaerts dan derwaerts heeft doen optrecken, om haer onrechtvaerdige Eyſſchen te beweeren in de veroveringh van ſoo veel Landen, welcke het verheert heeft onder ſulcke onverdraeglijcke voorwendingen, gelijck 't Recht der Onderhoorigheden, en de Vonniſſen der gepretendeerde Kameren van Reünie tot Metz en Briſak, en in het innemen van Caſal en Straetsburg.

De Voorſtelling, die de Geſant van Vranckrijck aen Uw Heerlijckheden gedaen heeft, behelſt niets nieuws, dewijl den Procureur Generael des Alderchriſtelijckſten Conings op de by-een-komſten tot Kortrijk 't ſelve alreeds heeft voorgeſtelt, wanneer hy de nieuwe Pretentien op Aelſt en andere Plaetſen ontwierp: Hy heeft oock geſegt, dat den Koningh, ſijn Meeſter, ſigh vergenoegen ſoude met een Equivalent in de Nederlanden, of in Spangien; maer gelijck ſulcks alleenlijck in generale Termen was, hebben wy het altijt in ſpeciale Termen verworpen, dewijl men niet behoorde, en ſelf niet konde handelen van Equivalent, als hy niets billijcks noch bondigs op het Principael had voort te brengen: miſſchien heeft Vranckrijck, door aen ons te vertoonen de ſchoonheyt van dit Equivalent, geloofd ons te ſullen bekooren.

Indien Luxemburg omringt is met Plaetſen en Landen, welcke aen ſijn Alderchriſtelijckſte Majeſteyt toe behooren, en dat het niet veel meer in ſtaet is, om des ſelfs Onderdanen te beſchadigen, noch ſelfs om aen ſijn Majeſteyt groot voordeel te konnen doen als het ſal geſlecht weſen, en dat de Spaenſſen ſelve ſullen willen afſtaen met de weynige Dorpen, welcke onder het ſelve behooren, om dat Vranckrijck het overige van de Provintie ſig onwettelijck heeft aengematigt, waer toe dan ſoo veel geraes in de Wereldt gemaeckt, om die Plaets? ſoo veel Landen verwoeſt? ſoo veel arme Luyden verdorven? en aen de Chriſtenheyt een ſoo groote diverſie gemaeckt te hebben, toen ſy ſtont op 't Punct van haer

ſterck-

van Invallen, van Overrompelingen, van onrechtvaerdige Aenmatigingen, en van een gantsche Vrede-breuck: De duydelijcke Verklaring des Oorlogs, die den Mareschal d'Humieres aen Spangie gedaen heeft, wanneer hy aen den Marquis de Grana de last, welcke hy van den Alder-Christel: Koning had ontfangen, om sijn Troupen in de SpaensseNederlanden op te doen trecken, liet weten; en de plegtelijcke en duydelijcke Verklaring des Oorlogs, welcke den Grave d'Avaux uyt last van sijn Meester aen Spangie heeft gedaen, door de Memorie, die hy op den 5. van dese Maent aen Uw Heerlijckheden overgelevert heeft, behoren vorders d'oogen te openen aen alle Vorsten en Staeten, welcke sig het meest belangen tot de rechtvaerdigheyt der Spaenssen, en de soo natuurlijcke verweering, die den Heer Marquis de Grana, door ordre van langer hand, waer aen men niet twijffelen kan,belast heeft te doen in de Landen van sijn Majesteyts Gebied,te beweeren.

Uw Heerlijckheden, tot wien sig den Gesant van Vranckrijck keert, weten beter als iemant de goede gesteltheden, die sy altijd in sijn Majesteyt, en in alle sijn Ministers, gelijck het Uw Heerlijckheden bekent, en door verscheydene van hun Resolutien verklaert hebben, tot een vergelijking van alle de Verschillen met Vranckrijck, welke billijk, vast en algemeen zijn mocht, hebben gesien,dewyl sijn Majesteyt sonder eenige aerseling bewilligde tot de gevoelens van Uw Heerl:, dat, om de Rust in Europa vast te stellen, alle de Geinteresseerden by malkanderen op een Plaets tot een Algemeene By-eenkomst mosten vergaderen:Sijn Majesteyt nam oock aen d'aenbiedingen, die den Koning van Engelant hem deed, van sijn best te willen doen tot een vergelijcking van alle de Verschillen tusschen Spangie en Vranckrijck: Sijn Majesteyt heeft oock, zedert de bemiddeling des Konings van Engeland, tot een onderhandeling, en tot een Algemeene Vrede ernstelijck versocht: Soo dat het een groote stoutheyt is te seggen en te ondertekenen, dat Spangien alle de middelen van een Vergelijcking geweygert heeft; maer hier uyt, gelijck als uyt het seggen, dat den Alder-Christel: Koning sijn Troupen na Vlaenderen had doen optrecken, wanneer alle d'andere Provintien gelijckelijck door hem verdurven zijn, kan men wel sien, hoe Vranckrijck sig dient van bedrieglijcke onderstellingen of suppositien, niet alleenlijck in de dingen van rechtshalven, maer oock in de dingen, welcke hy dadelijck doen wil.

De beveelen, die den Marquis de Grana gegeven heeft, door de geene, welcke hy van sijn Majest: ontfangen had, van gewelt met gewelt af te keeren, in de Landen van sijn Gebied, zijn gegeven geweest zedert 5 Weken: Dat Vranckrijk met gewapender hand in de Landen, leggende onder 't Gebied van Spangie, gevallen is; dat het Steden, Burgten, Beaumont, Chimay, Walcourt, Bouvignes en andere, ingenomen heeft, en dat haer Troupen alderley Geweldenary en onbehoorlijke Wreetheden gepleegt hadden, groote Contributien afeysschende, nemende de Beesten en de Granen weg, lichtende Gevangenen, de Huysen by de gront afwerpende, de Vrouwen verkrachtende, de Kercken berovende en ontheyligende; en na dit alles sal Vranckrijck, met al de Werelt de geck scherende, de tegenweer tegens dese Geweldenaryen, en de herneming van 't geen van alle

toe, heeft de ervarentheyt wel doen sien, dat, hoewel hy sig van het selve lok-aes diende, om uw Heerlijckheden tot de Vrede van Nimwegen te trecken, hy naderhand veel krachtige tegensporrelingh gemaeckt heeft tegens het Tractaet van Bescherming of van Associatie, 't geen uw Heerlijkheden met Sweden maekten.

En, op dat men de Spaenssen van geen langsaemheyt beschuldigen soude, heeft men my gisteren communicatie van de Memorie des Graefs d'Avaux gegeven, en heden verklaer ick aen uw Heerlijckheden, dat sijn Majesteyt noch gereedt is, om de Vrede met Vranckrijck te maken, als sy maer billijck, vast en algemeen zy, met insluyting van alle sijn Bondgenoten, op de voet van een Onderhandeling, maer geensints op de voet van een Equivalent; want Vranckrijck moet sig selven niet misleyden, alsoo wy geen Tractaet met haer sullen maken, eer dat men alvorens heeft overwogen en betwist, of het eenigsints, op 't geen het eyscht en pretendeert, recht heeft, als oock op 't geen het genomen heeft, soo onder den deckmantel van Dependentien, als onder die van Reunie, of eenig ander, hoedanigh hy zy, sonder dat men daer onder begrijpe alle de verschillen van al 't overige van de Monarchy, en sonder dat men gerechtigheyt doet, en voldoeningh geve van sijn Majesteyt op alle de Pretentien, die hy heeft, of sal konnen hebben ten laste van Vranckrijck; van dewelcke een is de schadelose herstelling en vergoedingh van alle de verwoestingen, onkosten, ongemeene kosten en schaden, die Vranckrijck gedaen heeft, en van de Contributien, welcke het van de Onderdanen van sijn Majesteyt getrocken heeft, die seer groote Sommen konnen uytmaecken.

Na een soo duydelijcke en billijke verklaring als de gene, die ick soo even aen uw Heerlijckheden doe, hoop ick niet alleenlijck voor uw Heerlijckheden, maer oock voor al de Wereldt, en dat meer is voor Godt, gerechtvaerdigt te hebben dat men d'onheylen, welcke sullen geschieden, niet sal mogen wijten aen een andere als aen Vranckrijck, soo het sigh onrechtvaerdiglijck herdneckigt, in niet te willen treden in een algemeyne Onderhandeling, en een algemeyne Vrede te sluyten, op Voorwaerden over-een-komende met de billijkheyt van Spangien en des selfs Bondgenoten, en welcke met eenen de veyligheyt sijner Ondersaten, en de gerustheyt van Europa vast stellen. In den Haeg, den 12 November, 1683.

En was onderteeckent

Den Marquis van Castel Moncayo.

Daegs daer aen leverde oock den Keyserl: Minister het volgende over:

Memorie van den Heer Keyserl: Minister Crampricht aen haer Ho: Mo:

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt heeft den 11 deser Maent Copye van de Memorie, door den Franssen Ambassadeur den 5 deser overgegeven, bekomen; waer van uw Ho: Mo: hem oock hebben willen deelachtig maken, gelijck als blijckt by haer Resolutie van den 9 der selver Maent.

In

ſterckſte Bolwerck, ick meen Weenen, te verlieſen? en hoe kan men ſeggen, dat Luxemburg, nevens de gantſche Provintie, een gedeelte maeckt van de Afpalingh, die uw Heerlijckheden altijdt ſoo nootſakelijck geacht hebben voor hun veyligheyt, en op welckers vaſtſtelling en onderhouding uw Heerlijckheden de Vrede van Nimwegen aengenomen en geſloten hebben. Want indien d'Afpaling niet verder ſoude gelden, als voor ſoo veel die Vranckrijck gemaeckt heeft, ſoude de gantſche Provintie van Gelderlant, en die van Namen, Bruſſel, Antwerpen, Bergen, Brugge, Ooſtende, Nieuwpoort en andere Plaetſen, dienvolgens konnen genomen werden door de Franſſen, ſonder, na hun ſeggen, eenige afbreuk aen d'Afpaling, tot veyligheyt van uw Heerlijckheden aengeboden, te doen.

De Steden Kortrijck en Dixmuyden zijn ſoo wel als dit Graeffchap van Aelſt, Oude Burgt van Gent, en van alle d'andere Plaetſen, welcke ſoo onrechtvaerdighlijck van den Procureur Generael van Vranckrijck op de Conferentien van Kortrijck gepretendeert, en met gewelt op verſcheyde oorten ingenomen zijn geweeſt, van de voornaemſte gedeelten van d'Afpalingh; en de Caſtelany van Kortrijck, welcke tot aen de Poorten van Gent loopt, is van een ſeer groot gewicht. En wat betreft de Dorpen van de Caſtelany van Aeth, welcke noyt aen 't Gouvernement van Doornick zijn gevoegt geweeſt, als door d'Afſcheydingh, die 'er de Franſſen van deden van de Caſtelany van Aeth, terwijl ſy Meeſter van Aeth waren: en wat Beaumont en Bovines, nevens de daer onderhoorige Dorpen en Plaetſen, belangt, van dewelcke maer vier of vyf overig zijn, zijnde alle d'anderen onder de Gehoorſaemheydt van ſijn Alderchriſtelijckſte Majeſteyt gebracht door een geweldige Innemingh, 't welck een Titul is van een ſeer kleyne rechtvaerdiging, terwijl 'er geenige afſtant is, gelijck 'er oock geen van dit alles, noch van al 't overige, dat Vranckrijck onwettiglijck heeft onder ſigh gebracht, geſchiet is; en eyndelijck belangende Chimay, en haer onderhoorigheyt, ſullen uw Heerlijckheden wel gedencken, hoe uw Heerlijckheden het Tractaet met Vranckrijck tot Nimwegen geſloten hebben, en dat ſy voornamen alles te wagen, om dat Vranckrijck de Dorpen van de Caſtelany van Aeth, (waer van het tegenwoordigh ſpreeckt) Beaumont, Bovines en Chimay, houden wilde, ſonder dat het eenig gewag daer vau gemaeckt had in de Voorſtellingen, welcke van de Spaenſſen aengenomen wierden, waer van, gelijck als noch van vele andere dingen, Vranckrijck afſtont, toen het 't beſluyt en de ſtantvaſtigheydt van uw Heerlijckheden ſagh.

Wat belangt 't gene in Catalonien is, en in Navarre legt, geloof ick, dat den Gezant van Vranckrijcks ſulcks maer in ſijn Memorie geſtelt heeft, om te doen ſien, dat hy de namen der gewichtigſte Plaetſen van Spangien weet.

De bewilliging tot een Borg van het Verdrag, dat men ſoude konnen maken, is niet noodig, alſoo het een ygelijck Vorſt en Staet vry ſtaet en geoorloft is ſoodanige overleggen te maken, en in ſoodanige verbintenis te treden, als hy tot de veyligheydt ſijner Domeynen, en die ſijner Nabueren, bequaem oordeelen ſal. En al-ſchoon de bewilligingh des Alderchriſtel: Conings nodigh ſoude weſen daer

 toe,

woorden, en hy seght alleen, dat niemant ter Wereldt een Equivalent voor een saeck, die men niet schuldig is, noch in 't Recht bewesen, kan eysschen; welck Recht Vranckrijck tot noch toe niet heeft bewesen, alschoon Spangien dese Quæstie wel heeft willen stellen aen een Negotiatie en minnelijcke Compositie voor Mediateurs. Derhalven is het dat men voorseker moet houden, dat de Spaensse Ministers tot geen Equivalent sullen komen, en daer over in Spangien geen andere ordres souden derven eysschen. Op 't vierde kan men niet sien tot wat eynde men van sijn Keyserl: Majesteyt en de Rijcks-vergaderingh tot Regensburgh een Declaratie op den Treves of 't Armistitium, door Vranckrijck voorgestelt, voor 't eynde van dit Jaer wil hebben, aengesien dese verklaringh reeds voor langen tijt tot Regensburgh is gedaen, gelijck uw Hoog Mog: en de gantse Wereldt hebben konnen sien door de Copye, die daer van publijck is; en dese Declaratie is niet dubbelsinnig, maer die betuygt klaerlijck, dat men tot een Armistitium wil komen, en noch liever tot een eerlijcke Vrede, die seker en generael is, met insluytingh van alle de Geallieerden. Soo dat den ondergeschreven niet anders kan seggen, als dat de bovengeschreven Memorie van d'eene kant ydele woorden en Protestatien van de Vrede, om de Werelt te bedriegen, en de goede Resolutien, die uw Hoog Mog: souden mogen nemen tot het gemeene best en de veyligheydt van haer Staet, te traverseren, inhout; en van d'andere kant niet alleen den tegenwoordigen Oorlog, die Vranckrijk actuëel in Vlaenderen doet, rechtvaerdigt, maer oock de gene, die hy na 't nieuwe Jaer dreygt te doen, invoegen den tijt nu gekomen is, dat alle de gene, die sig niet allengs onder 't Fransse Jock gebracht willen sien, sullen moeten dencken, om sigh vast aen de Geallieerden te houden, en sigh tot een soo rechtvaerdige en nootsakelijcke defensie disponeren. Gedaen in den Hage, den 15 November, 1683.

D. J. CRAMPRICHT.

Onderwijl was den Marschalck d'Humieres/ gelijck als wy gesegt hebben/ met sijn Leger/ 't geen hy tot Lessines by-een hadde vergadert/ den 2 November voor Kortrijck gekomen/ om sig van dies Plaets Meester te maken; in sijn Armee hadden sigh oock verscheyde jonge Fransse Heeren/ die sig sochten t'exerceren/ en tot het Oorlogs-Ambacht bequaem te maecken/ begeven/ als den Prince van Conty/ den Prince de la Roche-Sur-Yon/ den Graef van Vermandois/ Groot-Admirael van Vranckrijck en natuurlijcke Soon van den Coningh/ benevens meer andere. Den Marquis de Bouffiers had wel twee dagen te voren met eenige Troupen de Plaets berent/ doch met de aenkomst van desen Marschalck wierden de Quartieren uytgedeelt/ en het Hooft-quartier tot Harlebeeck genomen; den selven ging ooch 's avonts dese Plaets tot op een Pistool-schoot van 't Contrescarp/ verselt van alle dese jonge Heeren/ recognosceeren. 's Anderen daegs sont hy aen den Marquis de Wargnies/ Gouverneur van die Stadt/ een Trompetter/ op dat hy sigh soude overgeven; maer alsoo die sulcks weygerde/ prepareerden sigh de Franssen/

om

In gevolge van dien heeft hy haer voor dese communicatie willen bedancken; en betuygen, dat hy daer van ter Plaetse, daer het behoort, kennis sal geven, om de nodige Instructien daer op te ontfangen. Ondertusschen heeft hy oock moeten seggen, dat hy onder andere daer in de volgende notable Puncten vindt: Ten 1. Dat de intentie van sijn Alderchristel: Majesteyt altijt is geweest, en noch is, om de Vrede, soo met het Rijck als met Spangien te bevestigen, op Conditien, die 't meest met de gerechtigheyt over-een komen, om voor altijt de veyligheyt en Rust van gants Europa vast te stellen. 2. Dat den Marschalck d'Humieres ordre heeft, om eenige Plaetsen, behoorende aen sijn Cathol: Majesteyt, in Vlaenderen over te leveren. 3. Dat voor sijn Pretentien op Aelst, den Oudenburgh van Gent en andere, hy een Equivalent eyscht voor het eynde van dit Jaer, of dat andersints sijn Alderchristel: Majesteyt sig wel bevoegt oordeelt, om sig selfs recht te doen; en dat de ongelucken van den Oorlogh aen Spangien en des selfs Geallieerden moeten geimputeert werden; en ten 4. Dat den Keyser en de Rijcks-Vergadering sig oock voor 't eynde van dit Jaer sullen konnen declareren, of sy den Treves, die sijn Majesteyt haer heeft aengeboden, willen aennemen. Op het eerste is te overwegen, dat de intentie en Protestatie tot de algemeene Vrede seer plausibel is in 't uytterlijck, maer in 't innerlijck betekent deselve niet als om de Werelt te bedriegen; want met alle dese versekeringen van de Vrede in 't generael, en selfs in 't particulier, soo heeft men echter niet nagelaten na de Vrede van Nimwegen, om sig door middel van Gewelt Meester te maecken van de Stadt Straetsburg, van Cazal, en van soo veel andere Plaetsen en Provintien, die by-na het sevende gedeelte van het gantse Rijck uytmaken, en sulcks tegens gegeven Woort en den klaren inhout van de Tractaten van Munster en Nimwegen, gelijck als de Standen van 't Rijck in verscheyde gelegentheden aen sijn Alderchristelijkste Majesteyt hebben bekent gemaeckt, en onder andere in twee Brieven. Indien dan de intentie van Vranckrijck is, om de Vrede te bevestigen in het toekomende, gelijck als het in het voorleden Jaer heeft gedaen, soo kan men sig daer van niet anders beloven als een continuële Invasie en Usurpatie, by aldien de Geallieerden door vigoureuse Resolutien dese ongelucken niet voorkomen. Op het twede, dat, in deselve tijt als Vranckrijck Protestatien van Vrede doet, en uytterlijck een begeerte tot een Accommodement betoont, hy ordre geeft, om door gewelt Plaetsen in Vlaenderen in te nemen, gelijck als wy reeds hebben verstaen, dat sy'er ingenomen hebben, en gelijck als wy noch souden konnen horen het verlies van andere Plaetsen, indien het Winter-Saysoen haer niet belet, op een wijse als men formelijck en effectivelijck den Oorlogh begint: oock dreygt men die noch veel bloediger, om alle de rest wegh te nemen, indien men voor 't eynde van dit Jaer Vranckrijck niet stelt in Possessie van alle 't gene, dat hy pretendeert. En sy willen noch, dat dit de behoorlijcke Conditien na de gerechtigheyt van haer Pretentien zijn, wanneer sy weygeren tot ondersoeck van de gerechtigheyt te komen, sig bedienende soo opentlijck van 't eenig Recht van de Canons. Het derde laet hy aen den Spaenssen Minister, om daer op te ant-

 woor-

pag. 230

CORTRYCK

Na dit veroveren van Kortrijck bemachtigden de Franssen oock seer licht Dixmuyden / als een Plaets van geen bysondere defentie / en daer de Spaenssen weynigh Volck in hadden / soo dat sy daer door als in de Possessie van een van de Equivalenten / die den Grave d'Avaux had voorgestelt / waren; haer Troupen gingen echter daer op aenstondts weder in de respective Guarnisoenen.

Dit innemen van Kortrijck gaf in Spangien een nieuwe verbittertheydt / want men liet daer aenstonts alle de Fransse Goederen arresteren / en belaste aen den Franssen Ambassadeur van daer te vertrecken / terwijl men den Spaenssen Ambassadeur van Parijs mede te rugh ontbood; boven dien wiert aen den Marquis de Grana belast / om in de Nederlanden tegens Vranckrijk oock met gewelt te ageren / en de Fransse Goederen te saiseren / gelijck sulks uyt het volgende Placcaet blijckt:

Otto Hendrick, Marquis van Grana en tot Caretto, Gouverneur en Capiteyn Generael der Spaensche Nederlanden.

VRanckrijk, zedert het tot Nimwegens ondergetekende Vrede-verdrag, niet opgehouden hebbende gestadige breucken aen 't gem. Verdrag te doen, door de groote menigte van Gewelt-plegingen, Invallen en onwettige Aenmatingen, welcke het in dese Vrede gedaen heeft, gelijck als al de Werelt wel weet, hebbende selfs van den eersten September af verscheydene Corps d'Armees in die Provintien doen intrecken, die deselve gestroopt en berooft hebben, heeft noch daeren-boven verscheyden Steden, Burgten, Plaetsen en Dorpen ingenomen, Brandschattingen en overmate groote Contributien geëyscht, meenigte Huysen doen onder de voet werpen, verscheydene Gevangens gemaeckt, en gepleegt al 't geen het bequaem heeft geoordeelt, om de onder Spangie horige Onderdanen op den hol en in wanhoop te helpen; en om geenderley vyantlijckheyt achter te laten, heeft het de Stad en 't Casteel van Kortrijck belegert en ingenomen, en daer-enboven de Stadt Dixmuyden vermeestert. Waer op den Coning, onsen Heer, in de genegentheyt, die hy heeft, om de Vrede te behouden, al de mogelijcke schuldige plichten hebbende doen aenwenden, om niet bysonderlijck ontroert te wesen, ten tijde, dat de gantsche Christenheyt sig door alle de Machten van 't Ottomannische Rijck aengetast bevont, sonder dat die echter eenige uytwercking hebben konnen erlangen: En sijn Majesteyt, niet konnende gedogen, dat de goede en getrouwe Ondersaten sijner Landen door de beledingen en ongehoorde Geweldenaryen van Vranckrijck langer geparst en verdruckt wierden, heeft besloten deselve te hulp te komen, en door alle de Landen sijns Rijcks te beschermen, en oock bevolen aen alle Viceroyen, Gouverneurs en Capiteyn Generaels van sijn Koningrijken en Staten, Vranckrijck en haer Onderdanen met deselve straffen en strengheyt, en gelijck als Vyanden van sijn Kroon, te handelen.

Volgens 't welck wy aen alle Generaels, Gouverneurs, Commandanten, Oversten,

om deselve te attacqueren. 's Nachts tusschen den 3 en 4 wierden de Trencheen op een halve Musquet-schoot van de Stadt geopent / en commandeerde den Grave Maulevrier-Colbert daer in; de jonge Heeren bevonden sig mede daer by / en bleven oock tot dat dese Trencheen versekert waren / alschoon de Belegerde sterck daer op schoten. Den selven nacht wierden noch twee Attacques gemaekt/d'eene van de Guardes op de rechter hant van de Poort na YpeREN / en d'andere door 't Regiment van Picardyen op een Bastion over de rechter handt van 't selve. De Wercken wierden met soo grooten vlijt voort geset / dat de Guardes en 't Regiment van Picardyen den 4 's morgens ten twee uren op het Contrescarp logeerden / en een Linie van Communicatie wegens de twee Attacques maeckten. 't Regiment van den Coning deed alsdoen een valsse Attacque op de Citadelle / logerende sigh by een Redoute / en dat van Pfiffer een andere op de Stadt / tusschen de Citadelle en de Rivier / en quam tot aen 't Contrescarp; in welcke gelegentheyt omtrent 150 Soldaten van de Franssen / behalvens eenige Officiers / gedoodt en gequetst wierden / en onder de laetste St. de la Tremblaye / den Ridder d'Artagnan / den Heer de Perigny en twee Ingenieurs; omtrent drie treden achter den Prince de Conty / die na de Trencheen marcheerde / wierdt oock een Hant-paerdt door een Canon-kogel doot geschoten. 's Avonts ten 10 uren / vermits de Franssen reeds soo verre geadvanceert waren / en 't Guarnisoen te onsterck was / om de Wercken te besetten / versocht de Stadt te capituleren / gelijck oock geschiede / waer op de Franssen en Switserse Guardes de Poorten besetten; doch de Spaensse Militie / die niet wilde accorderen / had sig in de Citadelle begeven; den Mareschal d'Humieres gaf echter aenstonts ordre / dat men die mede sonde attacqueren; waer op een Bataillon van de Fransse Guardes en twee van de Switsers / den 5 de Huysen en Casernen daer voor ingenomen hebbende / een Pistool-schoot van de Stadt een rechte Linie maeckten / en daer op een Baterye planten / waer mede de Franssen de gantse dagh schoten; de Belegerde branden mede sterck los. 's Nachts tusschen den 5 en 6 opende een Bataillon van de Guarde / onder den Grave d'Avejan / en een Bataillon van Picardie / onder den Marquis de Harcourt / de Trencheen / en setten die voort tot op het Contrescarp. De Bombardiers rechten oock twee Bateryen op / die den gantsen dagh Bomben in de Citadelle wierpen. Daer wierden oock noch twee Bateryen / d'eene van 8 en d'andere van 7 Stucken Canon / gemaeckt / waer van de eene 's namiddaghs begon te schieten; de Wercken wierden mede seer geadvanceert / soo dat den Marquis de Wargnies / siende dat het Geschut en de Bomben hem veel schade hadden gedaen / en dat hy het niet konde houden/de Chamade liet slaen/en capituleerde/ treckende den 7 November met het Guarnisoen daer uyt na Gent. Eenige dagen na dese verorberingh storf den Hertogh van Vermandois na eenige dagen sieckte tot Kortrijck voornoemt / tot groote droefheyt van den Coning / sijn Vader / en 't gantse Hof van Vranckrijck.

welcke den Heer Marquis de Grana alreets uytgevoert heeft, 't geen Uw Heerlijckheden uyt de hier onder gevoegde Copy sullen konnen sien, en also niet wete, of den Ambassadeur van Uw Heerlijckheden tot Madrid de tijdt sal gehad hebben, om'er Uw Heerlijckheden van te verwittigen door de laetste Post, welcke eergisteren uyt Spangie overgekomen is, soo heeft den ondergeschreven Envoyé van Spangie geoordeelt sijn schuldige plicht te wesen aen Uw Heerlijckheden het selve mede te deelen. 's Gravenhage den 14 December 1683.

Onderteeckent

Den Marquis de CASTEL MONCAYO.

De Franssen gaben daer-en-tegens het volgende Placcaet uyt:

Den Marquis d'Humieres, Marschalck van Vranckrijck, Capiteyn van 100 Edelluyden van des Conings Huys, Gouverneur en Capiteyn Generael van wegen sijn Majesteyt in de Provintie van Vlaenderen, Gouverneur van de Stadt en Citadelle van Rijssel, en de Stadt en 't Casteel van Compeigne, en Generael van sijn Armeen:

GEinformeert zijnde geworden door de Officiers van de Troupen, die wy belast hebben, om de Dorpen onder de Heerschappye van Spangien te executeren, welcke in gebreke zijn gebleven, om aen de Imposten, welcke door ordre van den Koning opgestelt zijn, te voldoen, dat het meeste gedeelte van de Inwoonders, en voornamentlijck de rijckste, de gedachte Dorpen hebben verlaten, om sigh van 't betalen van gem. Imposten te bevryden: Soo ordonneren wy aen alle onse Officiers, Generaels, Gouverneurs en Commandanten van de Troupen, die onder onse ordres zijn, dat sy iterativelijck de Dorpen, welcke sy last hebben om te executeren, sullen verbranden, wanneer sy die ledig en verlaten sullen vinden; en dat, in gevalle dat sy daer niets vinden als arme Inwoonders, sy als-dan de Huysen en Wooningen, die de rijckste sullen hebben verlaten, sullen verbranden. Wy verklaren oock, dat, indien den Gouverneur Generael van de Nederlanden voor den Coningh van Spangien eenige Huysen, Wooningen of Dorpen van de Landen onder de Heerschappye van den Coning van Vranckrijck laet verbranden, wy 100 Huysen of Wooningen tegens een, en 100 Dorpen tegens een, in de Landen onder de Gehoorsaemheyt van sijn Catholijcke Majesteyt sullen laten verbranden, volgens de ordres, die wy daer toe van den Coning hebben; en ten eynde dat niemant hier van ignorantie pretendeert, soo sal de tegenwoordige Ordonnantie gelesen, gepubliceert, en over-al, daer het van noden sal zijn, aengeplackt werden. Gedaen tot Rijssel, den 13 December, 1683.

Geteeckent

d'HUMIERES,

En lager, HAUDIQUE.

Dese

ften, en andere Krijgs-Officiers en Soldaten, foo te Paert als te Voet, van wat Natie dat zy oock mochten wefen, en oock aen alle andere Officiers en Onderdanen van fijn Majefteyt, beveelen, die van Vranckrijck aen te vallen en t'overlopen, waer zy oock fouden komen; en aen alle de Schepen, de Kroon van Spangie toebehorende, en d'Onderdanen van gem. Kroon, welcke fig in eenige Plaetfen van Vranckrijcks Gebied bevinden, binnen den tijt van 14 dagen, na d'af kondiging van dit bevel, daer uyt te vertrecken, en geenige Correfpondentie, Communicatie of Onderhandeling met d'Onderdanen van Vranckrijck te houden, fonder onfe uytdruckelijcke toelating; en aen alle Officiers en Soldaten, foo te Voet als te Paert, welcke in Vranckrijck, of by andere uytheemfche Vorften, eenige dienft hebben, haer binnen den tijd van een Maent daer uyt te begeven, onder de Vanen en Standaerden van fijn Majeft:, op Pœne van Confifcatie van Lijf en Goederen.

Wy verklaren daer-en-boven alle de roerende en onroerende Goederen, Renten, Inkomften, Rechten, Actien, Crediten en Waren, de Onderdanen van Vranckrijck toebehorende, in defe Landen, welcker aenflaging wy bevolen hebben, door Ordonnantie van den 18 November laetftleden, ten profijte van fijn Majefteyt verbeurt; en beveelen aen alle ingeborene Franffen, en Vranckrijcks Onderdanen, die in defe Landen leven, hun met Vrouwen, Kinderen en Huysgefinnen binnen den tijdt van 8 dagen, na d'af kondiging van de tegenwoordige, te vertrecken, op Pœne van Krijgs-gevangenen gemaeckt, en voor goede buyt verklaert te werden: En of het quam te gebeuren, dat eenige Beampten, of Onderdanen van fijn Majefteyt, tot hunnent quamen te verbergen en op te houden eenige Onderdanen van Vranckrijck, fullen zy moeten ftaen en betalen de Boete van 1000 Rijckxds. voor d'eerfte mael, 2000 voor de tweede, en de verbeurtverklaring van al hun Goederen, nevens andere ftraffe, voor de derdemael, volgens den eyfch der faecken: De gefeyde Boetens fullen voor de helft verftrecken ten nutte van den Aenklager, en d'andere helft ten voordeel van den Officier Exploiteur: En op dat de tegenwoordige Ordonnantie van een iegelijck bekent zy, beveelen wy, dat zy afgekondigt, en met den eerften aengeplackt werde, in de wyfe en forme als na gewoonte, als oock aen alle gewoonlijcke Plaetfen.

Gedaen tot Bruffel den 11 December 1683.

Den Marquis de Castel Moncayo maeckte sulcks aen haer Hoog Mog: door 't volgende mede bekent:

Memorie, overgelevert aen de Heeren Staten Generael, door den Heer Marquis de Caftel Moncayo, Envoyé van den Koning van Spangie.

Sijn Majefteyt goet-gevonden hebbende, dat men aen alle de vreemde Minifters, welcke aen fijn Hof zijn, te kennen foude geven de beveelen, dewelke fijn Eer en fijn Geweeten verplicht hebben te geven aen alle de Viceroyen, Gouverneurs, en Capiteyn Generaels van fijn Rijcken en Staten: uyt kracht van de

Den Ambassadeur wil geloven, dat 't geen Uw Majesteyt uytgestelt heeft, volgens sijn Verbont, hy 't met des te meerder yver uyt sal wercken. Maer hy bevint sigh verplicht Uw Majesteyt te versoecken, dat, op hoedanigh een wijs het oock zy, het Uw Majesteyt believe hem antwoort te laten toekomen, om uyt het selve t'erkennen, of 'er iets aen de kant van sijn Meester zy, dat Uw Majesteyt wederhoude waer toe deselve verplicht is, en om 'er haer daer op d'overvloedige genoegdoeningh te geven: waer toe hy sijns Cathol: Majesteyts genegentheyt aenbiedt; en om t'onderhouden en meer en meer te doen groeyen de vriendschap van Uw Majesteyt, maer daer-en-boven de Demonstratien, welcke hy tot noch toe betuygt heeft tot sijn grootste genoegdoening: en op dat men wete, dat hy van sijn zijde daer in gehandelt heeft gelijck hy behoorde; en dat sijn Ambassadeur niet is in gebreecke gebleven in d'onafschuwelijcke plicht van sijn Minister-ampt.

Londen, den 14 November, 1683.

Don Pedro Ronquillo.

Sijn Majesteyt van Engelandt liet hem daer op door den Heer Secretaris Jenkins antwoorden; Dat hy verwondert was, dat ged. Ambassadeur nu quam af eysschen, en soo groote instantien dede om een antwoort, daer hy wel wiste, dat hoogged. Coning hem geen satisfactie geven konde, dewijl sijn saken in geen staet waren, om hem in een buytenlandtsen Oorlog t'engageren, en dat daer-en-boven alomme Werelt-kundigh was hoe dat allesints hadde geyvert, en noch dagelijcks met d'uytterste applicatie besigh was, om de Vrede te helpen stabilieren; en dat den Coning sig niet weynig getoucheert vont over de periode, die gedachten Heer Ambassadeur in sijn laetste Memorie hadde laten invloeyen, als; Dat het sijn Volck welgevallig soude zijn, indien sijne Tractaten quame te achtervolgen: seggende daer op verder; Dat dit het gene was, dat hem den Coningh had aenbevolen tot antwoort te seggen. Den Spaenssen Ambassadeur toonde hem hier over niet seer wel vergenoegt / en de redenen beginnende te seggen waerom dat dit tot geen antwoordt genomen konde werden / maer dat hy een schriftelijck antwoordt versocht / soo interrumpeerde hem den Heer Jenkins / en seyde / dat hy last van sijn Coning hadde / om geen replicque aen te horen / en veel min sig over dat subject met den Heer Ambassadeur in discours in te laten. Gedachte Spaenssen Ambassadeur sont echter eenige dagen daer aen het volgende Geschrift aen den Heer Jenkins:

MYN HEER;

ICk geloofde, dat de Jicht my verlaten soude hebben toen Uw Excellentie de moeyte nam den 16 deser Maent, om by my te komen, en my oock de gelegentheyt gegeven, om hem de Handen te gaen kussen, en ter selver tijdt uw Excellentie te bidden my deselve woorden te willen repeteren, waer van hy sig heeft bedient, toen hy my van wegen sijn Majesteyt heeft gesproocken tot satisfactie van de vier Poincten, die hy my heeft voorgestelt; mijn ongemak is echter soodanig

ver-

Dese Placcaten wierden oock met een groote rigoureusheyt van beyde zijden uytgevoert / en veel Dorpen in de brant gestoken / tot ruine van de Inwoonders aldaer.

Dese Declaratie van Spangien quam vele vreemd voor / als oordeelende / dat die Kroon te onmachtig was / om tegens Vranckrijck / met een vloeyende Krijgsmacht voorsien / te oorlogen / en dat die beter na een Accommodement had mogen luysteren / maer in Spangien steunde men geweldigh op de Geallieerden / en voornamentlijck op haer Hoog Mog: / met beloste aen haer Ho: Mo: Ambassadeur / als die voordroeg / dat sy in beter postuur mosten zijn / en de Nederlanden voorsien / indien sy tegens Vranckrijck wilden ageren / dat sy sigh aldaer in goede staet van defentie souden stellen / maer dit quam echter wat langsaem by.

In Engelant deden de Spaenssen oock geduerigh instantien / dat dien Coningh haer tegens de Proceduren van Vranckrijck soude willen assisteren / gelijck den Spaenssen Ambassadeur in November daer toe de volgende Memorie overgaf:

SIRE,

DEn Heer Don Pedro Ronquillo, Ambassadeur van Spangien, heeft aen Uw Majesteyt, door drie Memorien van den 6, 13 en van den 21 September, uyt naem van den Coning, sijn Meester, versocht de uytvoering van het defensijf verbont, gestipuleert den 10. 20 Juny, 1680, in consideratie, dat den Alderchristelijckften Coningh in de Domeynen van sijn Cathol: Majesteyt in de Nederlanden gevallen is: hebbende zedert den 25 Augusti, dat sijn Troupen daer ingetrocken zijn, Plaetsen ingenomen, Contributien getrocken, welcke tot overgroote Sommen komen, Huysen en andere Gebouwen van een onwaerdeerlijck waerdy gerazeert, en een soo groote menigte van Voeder, en van Beestiael van allerley slagh, welcke men niet schatten kan, wegh gevoert; plegende dat men noyt gehoort of gesien heeft.

En hebbende nieuwelijcks belegert en ingenomen de Stadt Kortrijck, vint hy sig verplicht voor de vierdemael Uw Majesteyt, in de naem van sijn Meester, te versoecken tot de vervulling van 't gerefereerde Tractaet, dewijl dat yder van de boven-gemelde daden van vyandlijckheyt een ongetwijffelde Vredebreuck is.

Hy kan oock niet nalaten aen Uw Majesteyt te vertoonen, dat het meer als twee Maenden en een half geleden zijnde, dat de Franssen den Oorlog begonnen hebben, 't vreemt schijnt aen alle, dat Uw Majesteyt d'uytvoering van een soo plegtig Contract noch niet nagekomen heeft: en men kan niet seggen dat dat 't minste is, dat het meeste is, onverdraeglijck te wesen met de belangen van Uw Majesteyt, de behoudenis van sijn Coningrijcken, en de begeerte sijner Onderdanen, en dat de verhoging van Vrankrijk tot de hoogste trap kome, indien 't de Nederlanden verheert; dewijl alle haer gewichtigheden te gelijck niet konnen ophalen de eerwaging van Uw Majest: en van sijn woort, toegestaen aen den Cathol: Coning.

 Den

niets feggen, voornamentlijck wegens een Alliantie, die haer Majefteyten refpectivelijck nootfaeckelijck hebben geoordeelt tot de confervatie van de Vrede van Nimwegen; door de confideratie, dat de Limiten en Grenfen, waer in Spangien gebracht bleef, foo naeuw en foo nootfakelijck waren, dat de minfte faeck, die men van defe Barriere, welcke gebleven is, wilde nemen, van een onvergelijckelijcke fchade foude wefen, fo wel aen de Monarchie van Spangien als Engelant.

Wat belanght de faecken van fijn Majefteyt van Groot-Brittannien, ick weet daer niets van als het uytterlijck, zedert dat hy de goetheydt heeft gehad, felfs of door fijn Minifters, te doen verftaen, dat hy wenfchte dat de vreemdelingen fig met de faken van fijn Coningrijk niet bemoeyden, en alhoewel ick van te voren defen regul had geobferveert, foo heb ick, wanneer ick eenige malen daer van hebbe gefproken, het met uw Excellentie op foodanigen wijfe gedaen, als die by figh fal konnen bedencken: Gy weet oock hoe lang dat het geleden is, dat ick u dien aengaende niet heb gefproocken. 't Geen wy van buyten fien, en voornamentlijck ick met een groote vreugt, is een voordeelige en confiderable veranderinge tot het befte van fijn Majefteyt, die de dingen in fijn binnenfte befiet. Ick vind t'eenemael het Tooneel van de Malcontenten verandert door de ontdeckinge van een algemeene kenniffe van 't Rijck tot de verplichting en de fubmiffie, die het felve na foo een geftrafte en verftroyde Confpiratie aen fijn Majefteyt van Groot-Brittannien fchuldigh is: de Volckeren fig voortftuwende wie de eerfte fal wefen, om foo gruwelijcke intentien te verfoeyen, en occafien te foecken, om aen fijn Majefteyt bekent te maken haer rechtvaerdigheyt en reffentiment, en haer getrouwheydt en uytterfte gehoorfaemheydt, te meer door het oprechten van de Coninglijcke Authoriteyt in de Stadt van Londen; hebbende fijn Majefteyt geleert hoedanigh men de difficulteyten moet verwinnen, en de Regalie door fijn wijfe conduite en groote voorfichtigheyt, en het middel van fijn rechtvaerdigheyt, herftellen; en ter felver tijdt pluckende de vruchten van een foete vertrooftingh door de voordeelen en goede ftaet van fijn Finantien, als hebbende een Vloot van 30 Schepen in Zee konnen brengen, met een aengefiene difpofitie, volgens het feggen van de Perfonen, die het konnen weten, om die in het aenftaende Jaer tot het getal van 60 te konnen vermeerderen; invoegen dat, de faken van fijn Majefteyt fig, gelijck oock fijn Finantien, in defe ftant bevindende, foo geloof ick niet, dat mijn forgen en follicitatien, tot volvoering van een Alliantie na een gedeclareerden Oorlogh, vreemt hebben gefcheenen. En ick foude my oock niet konnen onthouden, om u te feggen, dat, indien onder al defe daden, die ick heb aengetrocken, een verborgen reden foude mogen zijn tegens die gene, welcke den Coningh, mijn Meefter, pretendeert te hebben, verfoeckende het effect van de Alliantie, gelijck oock onder de gene, die fijn Majefteyt van Groot-Brittannien mocht hebben, om de executie daer van op te fchorten, het my dunckt, mijn Heer, dat men my die had konnen vertrouwen en communiceren, alfoo men niet kan, noch oock foude konnen twijffelen, of fijn Cathol: Majefteyt befchouwt égalijck de Intereften van fijn Majefteyt van Groot-Brittannien als fijn

vermeerdert, dat het oock selfs in mijn twee Beenen is gekomen; invoegen ick genootsaeckt ben, om door dese weynige regulen aen uw Excellentie uyt te drucken, 't gene ick geloofde by monde gedaen te konnen hebben.

Dat uw Excellentie sig niet verwondert, indien ick woort voor woort, van het gene hy my wegens sijn Majesteyt heeft gesegt, niet ter herten heb konnen nemen, vermits de Ouderdom, om mijn Memorie beter te konnen oeffenen, welcke voor-by is, gelijck oock de pijnen van de Jicht my sulcks verhinderen; maer ick kan my niet dispenseren, om u te seggen, dat het my seer wonderlijck heeft gescheenen, dat een saeck van soo grooten gewicht voor sijn Majesteyt van Groot-Brittannien en den Coningh mijn Meester, en waer van de uytvoeringh van een Tractaet van Alliantie hanght, door een boodschap getermineert kan werden, voornamentlijck met de omstandigheden, om de ordre van de woorden te moeten volgen, sonder eenige daer van te konnen veranderen, sonder permissie om daer van eenig Geschrift of Dictatie te maecken, of antwoordt te ontfangen, na dat ick vier-malen vervolgens uyt de naem van den Coning, mijn Meester, hebbe gesproocken; en schoon 'er geen andere reden was, als om de inconvenienten te vermijden, soo ben ick genootsaeckt, om u weder de nootsakelijckheyt van het volvoeren van 't Tractaet van Alliantie en van een Antwoort in de forme, en soodanig dat ick die aen den Coningh, mijn Meester, kan senden, te representeren. 't Geen uw Excellentie my van wegen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien heeft gelieven te seggen, alschoon het deselve woorden niet zijn, bestaet nochtans in de sin en substantie in vier Puncten.

1. Dat ten reguarde van de instantien, die ick tot een Antwoort na den inhout van de Memorien dede, sijn Majesteyt mijn Proceduren extraordinaris vont, wetende dat in de tegenwoordige staet van affaires sijn Majesteyt my sodanigen Antwoort niet konde geven als ick wel wenschte.

2. Dat het langen tijt was geleden dat sijn Majesteyt verklaert had, dat hy sigh tot geen uytheemssen Oorlogh soude laten brengen, te meer ten reguarde van de ontdecking van de laetste Conspiratie.

3. Dat sijn Majesteyt op soodanigen maniere, geduerende den tijdt van vier Jaren, tot conservatie van de Vrede had geageert met soodanigen succes, als aen sijn Cathol: Majesteyt is bekent.

4. Dat sijn Majesteyt het seer qualijck neemt, dat ick in mijn laetste Memorie het verlangen van sijn Onderdanen heb laten invloeyen, my doende verstaen, dat'er geen Vorst was, die niet de allegatien, verselt met het verlangen van sijn Onderdanen, qualijck soude nemen.

Op het eerste Punct voldoet den Oorlogh, die den Coningh van Vranckrijck opentlijck heeft verklaert, en zedert den 29 Augusti door ongehoorde Extorsien geëxecuteert; en alschoon selfs een oneyndelijk getal verbrekingen van de Vrede, die voor dat die geratificeert was, begonnen hebben, niet voor een Rupture genomen werden, soo kan men echter tegens de Proceduere, welcke gefondeert is in de sollicitatien van een defensive Alliantie, na een gedeclareerde Oorlogh, niets

alsoo het onwaerdig is voor Souverainen; zijnde het noodig om hier op reflectie te maecken, dat wanneer sijn Alderchristel: Majesteyt sulcken yver tot de Vrede toont, sijn voornaemste oogmerck echter op nieuwe Conquesten is. In de Maent van July, 1681, quam hy tot de Conferentie van Franckfort, biedende aen, om niets, waer in dat het oock mocht zijn, te veranderen of vernieuwen; doch zedert dien dagh, en ter selver tijt, dede hy soo veel door sijn Sollicitatien, Negotiatien, en met Gelts, dat de Ongarise Rebellen, met de assistentie van de Turcken en Zevenbergers, den Oorlogh aen sijn Keyserlijcke Majesteyt deden, en hem op 't lijf vielen, ten eynde de Troupen van den Keyser te diverteren, om te beter het innemen van Straetsburg te volvoeren. Wanneer men begon te tracteren van de Unie met Polen, soo zijn de Efforten en Dissentien, die de Fransse Ministers in Polen hebben verweckt, om dese Alliantie met den Keyser te troubleren en beletten, welcke echter geen ander Engagement inhielt als dat tegen den Turck, niet als al te veel aen de Werelt bekent. Wanneer den Grooten Vizir sig met sijn Armeen begon te roeren, heeft den Alderchristel: Coningh Camps rontom de Zaar geformeert, om ter selver tijdt alle de Vorsten, die hy gedisponeert en in macht oordeelde, om den Keyser te helpen, te diverteren. Den 29 Augusti, die men geloofde de laetste te sullen zijn, dat Weenen konde tegenweer bieden, is hy met 40000 Man in de Nederlanden getrocken, en voor 't laetste bedrijf, wanneer hy 't meest de Vrede affecteerde, refuseerde hy aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien de generale Mediatie, hem voorschrijvende de Wetten van sijn convenantie, doende ter selver tijt Propositien, dat (om met stilswijgen 't geen die inhouden voor-by te gaen) men toevlucht tot het respect en de veneratie, met dewelcke men van Coningen moet spreken, moet hebben. En gelijck als dit noch veel minder is als 't gene door de effecten blijckt, soo kan sijn Majesteyt sigh niet dispenseren, om met een waerheyt over-een te komen en te bekennen, dat den Coningh, mijn Meester, die gene is, welcke her meest heeft gesolliciteert en geyvert tot de Vrede, en het meeste de officien, die sijn Majesteyt van Groot-Brittannien heeft geinterponeert, om daer toe te komen, geconsidereert en erkent. Den ged. Coning, mijn Meester, soude sijn Majesteyt van Groot-Brittannien in geen uytheemssen Oorlogh willen slepen en engageren, indien den Alderchristel: Coning, die soo onrechtvaerdigh begonnen hebbende, hem niet had genootsaekt aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien de volvoering van een soo behoorlijck Tractaet van Alliantie te eysschen.

Wat belangt de Conspiratie, ick heb niets te seggen, als dat den Coning, mijn Meester, alle sijn convenantie fondeert op dat gene, dat Engelant in staet en gedisponeert zy, om hem te assisteren; en in tegendeel doen sijn Vyanden pogingen, dat sijn ongemacken soo groot worden, dat die niet toelaten, om sigh aen haer Desseynen te opposeren.

't Vierde en 't laetste Poinct raeckt my in 't bysonder, en derhalven heb ick een groot berouw, dat ick soo ongeluckigh ben geweest, om aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien te mishagen; en ick biede aen met al 't respect en de veneratie,

die

ſijn eygen; en in die gelegentheyt ſoude men ſigh geappliqueert hebben, om expedienten te ſoecken, die égalijck ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien en den Coning, mijn Meeſter, ſouden gecontenteert en vernoegt hebben door de gemackelijckheydt, dat deſe twee Machten voor de een en de ander wenſchen haer beſt te doen; en eyndelijck ſoude men door deſe minnelijcke diſpoſitie de vrientſchap, eenigheyt en de genegentheyt hebben doen kennen, met welcke deſe twee Majeſteyten wederzijts van haer ſelven een gemeen intreſt maken, ten eynde dat de Vyanden van een deſer twee Kronen geen toevlucht tot de andere hadden, en dat oock de ſaken, die zedert het begin onvolmaeckt zijn gebleven, ten reguarde van de gantſe Executie van de Ligues wierden voorbehouden, wanneer ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien ſijn rechtvaerdige en loffelijcke Projecten ſoude hebben geperfectioneert.

Wat de twede en derde Poincten belangen, welcke ſig t'ſaem voegen, alſoo een en 't ſelve Antwoordt voor alle beyde ſal dienen, ſal ick aen uw Excellentie ſeggen, met alle ſinceriteyt, dat ick ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien noyt heb horen ſeggen, om ſig noyt in een uytheemſſe Oorlog te begeven, alſoo ick niet geloofde dat het redelijck geweeſt ſoude zijn, om my ſulcks te ſeggen, wanneer den Coningh, mijn Meeſter, ſoo een wederſtreving en weygeringh heeft doen blijcken, om daer toe te komen, en na dat hy ſoo particulierlijck heeft geyvert, ſonder eenige ſaeck te publiceren, tot de conſervatie van de Vrede en tot een Accommodement generael, hebbende oock eenige-mael de eer gehad van aen ſijn Majeſteyt van Engelandt te hebben horen ſeggen, dat dit ſoo moſt zijn, alſoo een particuliere Vrede de gemeene Ruſt niet ſoude voortbrengen. Om dan tot een ſoo nodigen en gewenſchten ſaeck te komen door de goede raedt van ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien, heeft den Coningh, mijn Meeſter, ſoo veel Uſurpatien, Ruinen en onrechtvaerdige Beſittingen van ſijn Landen, door onbehoorlijcke wegen, en ſoo ongehoort onder de Coningen, geleden en verdragen; hebbende oock boven dien ſijn Catholijcke Majeſteyt geëntraineert en geperſuadeert aen alle ſijn Geallieerden, om aen ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien de generale Mediatie aen te biedeu; vervolgens is het niet redelijck aen die gene, die ſoo na de Vrede verlangt en geſolliciteert heeft, te ſeggen, dat ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien ſig tot geen uytheemſſe Oorlogh ſoude laten bewegen. De geen, die den Oorlogh heeft begeert, is den Coning van Vranckrijck, alſoo die de Vrede tot Nimwegen niet getekent heeft, als om door deſelve Wapenen van de Vrede den Oorlogh rigoureuſer te maken. De Vrede van Nimwegen ſonder eenige reden of gerechtigheyt gemaeckt zijnde, ſoo verwoeſt ſijn Alderchriſtel: Majeſteyt, onder 't pretext van onrechtvaerdige Contributien, de Nederlanden, taxeert de Inwoonders van 't platte Lant na ſijn diſcretie, treckt daer uyt groote Sommen ſonder eenige reden of recht, en ſtelt ſig in de Poſſeſſie van een groot getal Dorpen en geheele Provintien, uyt kracht van de Arreſten van de Kamer van Metz; ſig in een tijt met macht Rechter en Party makende, 't welck een onrechtvaerdige Procedure, en die affchrick moet veroorſaken, is, al-

de hooghst-strijdende Partyen op fondament van billijckheyt en securiteyt door Negotiatie waren af te doen / &c. Sijn Majesteyt gaf naderhant te verstaen / dat men Spangien soude sien tot het aennemen van een van de Equivalenten te bewegen / seggende verders / dat hy om de quade gestalte sijner saken niet anders konde doen / als hy gedaen hadde / en dat hy noch gaerne alles soude doen wat hy konde / maer dat hy niet sagh hoe hy op die wijse het werck by Vranckrijck te boven soude komen: Den Ambassadeur antwoorde daer op / dat hy wel wist / dat sijn Majesteyt alles ten goede hadde gedaen / soo veel als sijn saken konden lijden / en oock ongetwijffelt daer in soude continueren / maer dat het onbegrijpelijck was / dat haer Hoog Mog: / om dat sy het best voor de gemeene saeck deden / als oorsaeck van den Oorlogh wierden aengesien / daer sy niets als de Vrede sochten / &c. Gem. Ambassadeur poogde den Coningh eenige tijt daer na / en na de laetste Declaratie van Spangien / wel te bewegen / om by Vranckrijck te wercken / dat alle de Pretentien mochten geëxamineert werden / of die gefondeert waren; doch sijn Majesteyt antwoorde / dat hy daer omtrent niet meer konde doen / ten zy hem iets aen de handt wiert gegeven; voegende daer by / dat haer Hoog Mog: nevens hem de Arbitragie souden aennemen: doch den Ambassadeur antwoorde / dat sulcks aen haer Hoog Mog: alleen niet haperde / maer dat het te dencken was / dat Spangien / volgens sijn laetste Declaratie / hier toe noyt soude willen komen; waer op sijn Majesteyt repliceerde / dat hy dan daer in niet verder konde doeu / en soo bleef dit hier mede van dit Jaer in dier voegen steken.

Wy hebben hier voor gesegt / dat 'er een voorslag van een nieuwe Werbinge van 16000 Man aen den Staet was gedaen / en dat die door haer Hoog Mog: aen de respective Provintien was gesonden / om daer over te delibereren; deselve in de Vergaderinge van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant voorgedragen zijnde / soo waren de meeste Leden van sentiment / dat die behoorde voort te gaen; doch de Stadt Amsterdam was daer tegens / en wilde hier toe niet bewilligen; dit bleef so trotteeren / alsο de Gedeputeerden van Amsterdam eenige malen na huys gingen / om nader last van haer Principalen te halen / tot dat den Franssen Ambassadeur / den Heer Grave d'Avaux / sijn bewuste Memorie van den 5 November aen haer Hoog Mog: had overgelevert. Haer Ed: Gr: Mo: eenige dagen in completen getale weder vergadert zijnde / soo wierdt de saeck van de Werbingh den 11. en 12. November weder voort gebracht / om deselve finael af te doen; doch die van Amsterdam / zijnde seven Heeren in getal / persisteerden by haer negative / tot argument gebruyckende: dat Vranckrijck voorslagen tot een Accommodement / door de Propositie van den Heer Grave d'Avaux / Extraordinaris Ambassadeur van den Coning van Vranckrijck / hadde gedaen: dat Spangien die behoorde te accepteren / alsoo die Monarchie en dese Republique in geen staet waren / om een Oorlog tegens de Overmacht van Vrankrijk uyt te voeren: dat'er oock geen apparentie was / om door de Wapenen beter Conditien te verkrijgen / en den

uyt-

die ick hem schuldig ben, in 't toekomende de occasien, die hem konnen disobligeren, te vermyden. Maer oock, op dat u Excell: sijn Majesteyt van mijn diep respect kan versekeren, soo bid ick u hem te willen informeren, dat het meer als 32 Jaren is geleden, dat ick den Coning, mijn Meester, diene, en dat, gedurende dien tijd, het my geheugt verscheyde Representatien en Considератien van de Raden en groote Ministers te hebben gesien, also eenige daer van door mijn Handen zijn gepasseert, waer in, om de Resolutie van d'Affairen te rechtvaerdigen en onderstennen, men sig heeft bedient van 't Woort van convenantie, gevoegt by het verlangen der Volckeren en Onderdanen, conform aen 't intrest van den Koning, en de conservatie van sijn Koningrijcken, en ick heb altijt gepersuadeert geweest, dat de respectueuse manier, van de welcke sig de Ministers, Onderdanen en Dienaers van den Coning, mijn Meester, bedienen, als zy hem spreken, voor onderdanig, en also ootmoedig gehouden konde werden in het aldercircomspecste Hof van een ander Coning.

Sijn Majesteyt van Engelant ondertusschen op de instantie van haer Hoog Mog: / dat alle dese Differenten door een algemeen Congres / of door bemiddeling van sijn Majesteyt / mocht afgedaen werden / voorgeslagen hebbende / dat Spangien deselve / als het eenigste middel / dat hy wist uyt te vinden / om die ter neder te leggen / aen de uytspraeck van sijn Majesteyt en haer Ho: Mo: soude stellen / soo representeerde haer Hoog Mog: Ambassadeur in tegendeel aen sijn Majesteyt / dat indien hoogstgedachte sijn Majesteyt soude willen insisteren / dat de voorsz. Differenten door uytspraecke van sijn Majesteyt en haer Hoog Mog: souden werden geaccommodeert / ofte so sijn Majesteyt hem hadde believen t'expliceren / dat Spangien sijne saecken absoluyt van sijn zijde aen hem en haer Hoog Mog: souden willen overgeven / om als-dan te sien hoe verre men in sijn faveur by Vrankrijk tot een vergelijck soude konnen werken / haer Hoog Mog: wel verseeckert waren / dat die intentie soude vruchteloos worden / als wetende dat Spangien noyt tot soodanigen verblijf soude willen verstaen; seggende verders / dat / indien de Vrede van wederzijden wiert gemeent / haer Hoog Mog: oordeelden / dat alles soo wel door een bemiddelinge als anders afgedaen konde werden: Sijn Majesteyt antwoorde daer weder op / dat hy dese voorslagh hadde gedaen / om dat Spangien alle sijn Officien / die hy hadde gedaen / hadde aengenomen / maer dat hy sig van doen af al verbeelt had / dat men dit soude wederspreecken / alsoo hy klaer sagh en seggen most / dat men de Vrede niet socht / en dat'er humeuren waren / die het werck tot den Oorlog wilden stellen / en dat het anders ongelooffelijck was / dat Spangien / soo machteloos zijnde / den Oorlog soude voort setten; Haer Hoog Mog: Ambassadeur repliceerde daer weder op / dat het haer Ho: Mo: niet was te imputeren / dat Spangien resolutie had genomen / om niet als op een Negotiatie te willen tracteren / en niet op een Equivalent / maer dat sy sijn Majesteyt versochten met haer te willen overwegen / hoedanig de Differenten tusschen de

yder van de voornaemste Steden van Hollant / als Dort / Haerlem / Delft / Leyden/Goude/Alckmaer en Hoorn. Sijn Hooghheyt seyde hier op/dat hy van sodanige Commissie liever was ontslagen/ echter als hem sulks van de Heeren Staten wiert gerecommandeert / dat hy sig den dienst van 't Landt niet wilde ontrecken. In gevolge van dese Commissie begaven sig sijn Hooghheyt den Heer Prince van Orangien en de Heeren Gedeputeerden van haer Ed: Groot Mog: na Amsterdam/ en quamen daer den 15 dito ; waer op sijn hoogged. Hooghheyt des morgens daer aen door de Heeren Burgermeesteren Opmeer en Bors op 't Heeren Logement wiert verwelkomt / en tegens 11 uren onder een gevolgh van 17 Carossen na het Stadhuys geleyt / en aldaer door de twee andere Heeren Burgermeesteren opgehaelt : Boven gekomen zijnde / dede den Heer Raet Pensionaris Fagel / na gedane Complimenten / de Propositie / welcke oock schriftelijck aen de Magistraet wiert overgelevert ; vervolgens wierdt hooggem. sijn Hooghheyt weder na 't Heeren Logement geconduiseert / en daer door de Heeren Burgermeesteren getracteert. Sijn Hooghheyt en de Heeren Gecommitteerden bleven daer noch tot den 21 / terwijl die van Amsterdam hier over delibereerden / maer deselve/ wat persuasien dat oock gebruyckt wierden/ bleven by haer Negative / soo dat hoogged. sijn Hooghheyt en de Heeren haer Ed: Groot Mog: Gedeputeerden / niet vruchtbaers siende te doen / op den 21/ gelijck als gesegt is / weder te rugh gingen. Den 24 daer aen deden gedachte Heeren Gecommitteerden hier van rapport ter Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant / invoegen die dese saecke aen deselve Heeren Gecommitteerden stelden / om die te examineren / en haer Ed: Groot Mog: te dienen van haer consideratie en advys wegens 't gene gedaen diende te werden : Waer op dese Gecommitteerden gedelibereert hebbende / soo waren de meeste van advys / dat men / niet tegenstaende die van Amsterdam bleven persisteren / om in de Werbinge niet te consenteren / met deselve ten alderspoedigsten behoorde voort te gaen / om dat het geheele Lichaem / om de caprice van een Lit / niet konde noch moste verloren gaen / en dat 18 Leden niet behoorden over te komen in het sentiment van een Lit / maer wel een Lit in dat van 18 / volgens ordre en forme van de Regeering. Daegs daer aen wiert dit advys ter Vergaderingh ingebracht / en door de respective Leden overgenomen / om aen haer Principalen gerapporteert te werden ; doch dese saeck / eer dat die konde werden afgedaen / bleef door de verscheydentheyt der sentimenten noch van 't geheele Jaer onafgedaen. De Spaensse laetste Declaratie / welcke den Marquis de Castel Moncayo aen den Staet had bekent gemaeckt / gaf by die van Amsterdam mede geen genoegen / soo dat sy dien aengaende den 22 December 't volgende ter Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: in brachten / om daer over aen Spangien te klagen.

uytslagh van een Oorlog geheel onseker was: dat haer Ceurvorstel: Doorluchtigheden van Beyeren en Saxen in het Tractaet van Guarantie noch niet waren getreden: dat het Huys Brunswijck-Lunenburgh / schoon selfs Subsidien van Spangien had getrocken / sig excuseerde om Troupen na de Spaensse Nederlanden te senden; en dat sijn Keyserlijcke Majesteyt sig geëngageert vont met den Turcksen Oorlogh / daer in niet alleen voor sig selfs genoeg te doen had / maer oock noch van de Duytse Vorsten most werden geassisteert: dat de Vloot van Gottenburgh weder te rugge gekomen was / sonder dat Sweden een Man hadde geëmbarqueert: dat den Coning van Engelant de Spaenssen en desen Staet in 't ongelijck stelde / en van die kant mede geen assistentie te verwachten was; ja dat Spangien selfs de Nederlanden niet voorsag/en meer beoogde de defentie van Italien en andere Plaetsen:en dat het derhalven beter was dat men met Vranckrijck Vrede maeckte / om gesamender-hant den Erf-vyandt tegen te gaen / en de gemeene Christenheyt te verlossen / versoeckende dat men de Propositie van Vranckrijck wilde nemen in deliberatie. Waer op die van de Ridderschap en andere Leden daer tegen seyden / dat het haer seer leet was / en in hare ziele smertede/ dat de Regeeringe van Amsterdam haer tot dese Werbinge soo difficijl toonde / en daer in discrepeerde van 't sentiment van alle d'andere Leden / die nochtans en by de welstant en by de ruine van den Staet soo wel als sy waren geintéresseert / en dat de Werbinge een Accommodement niet uytsloot: dat men daerom evenwel daer over konde tracteren en handelen / en te beter daer in soude reusseren; maer dat sy niet konden verstaen/ dat men de Propositie van Vrankrijk in deliberatie soude leggen eer en bevoren de Werbinge was toegestaen/en dat sy dan/ hoewel ongeerne / souden genootsaeckt werden / by verdere opiniatriteyt / volgens d'ordre van de Regeeringe / een besendinge aen de Stadt van Amsterdam te doen: dat sy derhalven versochten / dat sy Heeren Gedeputeerden aen hare Principalen alvorens wilden remonstreren wat quade gevolgen en omschuddingen in de Regeeringe daer uyt souden ontstaen / mitsgaders de blame / die men by andere daer van soude hebben/ en 't quaet gevoelen dat buyten 's Lants van dese Republique soude werden verweckt: dat de dissentie hier in de Regeeringe vreemde Potentaten soude doen schromen / om sig met desen Staet te engageren/en oorsake was/dat de Coning van Sweden noch niet was ingetreden in 't Tractaet van Guarantie. Waer op de Gedeputeerden van Amsterdam hebbende gerepliceert / dat sy wel wisten dat die representatie / by haer werdende gedaen / van geen effect soude zijn / en dat de Regeeringe van Amsterdam bereydts alles hadde overwogen / soo wiert by de Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: eenparig gedecerneert / ten spoedigsten een aensienlijcke Deputatie derwaerts te doen / om deselve tot andere sentimenten te induceren/ en sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie/als Stadhouder/versocht/om so veel te meer luyster en aensien aen dese Deputatie te geven/ sig mede daer toe te laten employëren / nevens drie Heeren uyt de Ridderschap / en twee uyt

niet meer gehouden te zijn aen de voorsz. hare Voorslagen, maer in volle vryheyt te zijn, om hare gedane Postulata t'aggraveren, of Spangie in Oorlog aen te tasten.

Dat de voorn. Resolutie van 't Hof van Spangie tot een Oorlog tegens Vranckrijck, sonder concert en communicatie van den Staet genomen, te meer wonderlijck is, als by eenige Leden in dien Staet reflexien zijn gemaeckt op een te houden Concert met de Geallieerden, over 't geen meest-dienstig soude mogen zijn, tot bereyckinge van een spoedige Vrede, en dat hare gedachten daer omtrent door de voorn. Resolutie en opgevolgde Publicatie illusoir werden gemaekt.

Dat alle de Leden van Holland eenparig verklaert hebben ten uyttersten avers te zijn van den Oorlog, en dienvolgende aen deselve niet dan seer aenstotelijck kan voorkomen de voorsz. gedane Declaratie door den Marquis de Grana, als waer door den Oorlog, soo te vreesen is, in de Nederlanden sal werden verhaest.

Dat derhalven aen den Staet, na haer Ed: oordeel, door dese vreemde conduite van de Spaensse, rechtvaerdige reden van beklag over deselve wert gegeven, en hebben dies meerged. Heeren Gedeputeerden van Amsterdam niet konnen ledig staen, van te versoecken, dat de voorsz. gedecreteerde Besoigne ten spoedigsten mag werden gehouden, om in deselve t'overwegen, of niet den Staet over dese begane uytsporigheyt sig behoort te beklagen, en wat voorts soude behoren gedaen te werden, om de voorsz. Resolutie en gedane Oorlogs-Declaratie te doen intrecken, alle 't geen, dat uyt hoofde van dien nieulijckx soude mogen zijn ondernomen, te repareren, en de Spaenssen te disponeren, om, door 't inwilligen van een van de Equivalenten, ter instantie van Engelandt en van den Staet, een vredige afkomst met Vranckrijck te maken.

Doch daer van is echter van dit Jaer niet meer gevolgt / en gaf den Grave d'Avaux den 29 December weder de volgende Memorie over / waer by den Termijn tot het aennemen van een van de Equivalenten tot den laetsten January / 1684 / wiert verlengt:

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur van den Alderchristel: Coningh, heeft ordre, om aen Uw Hoog Mog: te betuygen, dat sijn Majesteyt geinformeert zijnde dat de laetste Offres, die hy tot Regensburgh en in den Hage heeft gedaen tot het Accommodement van alle de Differenten, die hy soo met het Rijck als Spangien kan hebben, door de meeste Princen en Staten van 't Rijck, die daer van de tranquilliteyt soecken te conserveren, gerechtig en redelijck gevonden, gelooft heeft, dat dese selve Princen en Staten van 't Rijck sig met nut van de tijt, die hy haer noch soude geven, om de gene tot de Vrede te bewegen, die tot noch soo wederstrevig daer toe hadden gescheenen, souden konnen bedienen.

En gelijck als sijn Majesteyt niet minder gepersuadeert is van de goede intentie van Uw Hoog Mog: tot conservatie van de Vrede, en dat hy niet twijffelt, dat sy daer van door allerhande middelen de bevestiging niet soeken te procureren, is hy wel vergenoegt, haer plaets gevende, om tot soo een salutair werck te arbeyden,

om

Den 22 December 1683.

DAt d'ordres van 't Hof van Spangie, ingevolge van dewelcke den Heer Marquis de Grana schijnt gedaen te hebben de Declaratie, by de voorn. Memorie van den Heer Marquis de Castel Moncayo aen haer Hoog Mog: overgelevert, niet en zijn gecommuniceert aen den Ambassadeur van den Staet tot Madrid, uytwysens desselfs laetste Brieven van daer, en by de voorn. Memorie van den Heer Spaenssen Envoyé aen haer Ho: Mo: niet en zijn gecommuniceert d'ordres, aen de Vice-Roys van de Spaensse Domainen afgesonden, en insgelijcx niet 't rappel van de Fransse en Spaensse Ambassadeurs, maer alleen de Publicatie van den Heer Marquis de Grana, in conformité van deselve geëxpedieert.

Dat de voorn. ordres zijn gegeven, en de daer op gevolgde Declaratie gedaen, is sonder preallabel overleg, concert en communicatie met haer Hoogh Mog:, immers soo veel haer Ed: bekent is, onaengesien selfs, volgens de gemaeckte Tractaten, een onderlinge communicatie werdt geëyscht, aengaende 't employ van middelen, welcke meest dienstig geacht mogen werden, tot vereffening van de differenten, die tusschen een van de Geallieerde en eenig ander Potentaet souden mogen rysen, en dat het buyten exempel is, dat een Geallieerde, en insonderheyt die geene, die in sijn Querellen sijn Mede-Geallieerde tracht t'engageren, met deselve niet voor af soude beraetslagen, over 't geene meest nuttelijck voor haer soude behoren gedaen of gelaten te werden; dat door de voorn. Declaratie werdt afgesneden, immers vry difficiel gemaeckt, de hope tot een Accommodement, waer toe, volgens de voorn. Tractaten, alle mogelijcke middelen moeten werden aengewent, en dat dies oock frustratoir gemaeckt, ten minsten merkelijck verachtert werden, de Deliberatien, welcke in den Staet in ordre, tot bevordering van een spoedige Vrede, tusschen Vranckrijck en Spangie, albereyts zijn gehouden, en noch verder gehouden souden mogen werden.

Dat door de voorn. Declaratie te kort gedaen werdt aen de Besoigne van de Leden, selfs aen die geene, die in de bewuste Wervinge van 16000 Man hebben geconsenteert, in verwachtinge van een spoedige afhandelinge van de Differenten tusschen Spangie en Vranckrijck, en in effectu vernietigt werdt de Verklaringe, door ged. Spaenssen Envoyé aen haer Hoog Mog: Gedeputeerden voor eenigen tijd gedaen, van dat den Coning, sijn Meester, seer veel differentie soude hebben aen de Voorslagen van Vrede, welcke van wegens haer Hoog Mog: souden werden gedaen.

Dat op de Memorie van den Ambassadeur van Vranckrijck van den vijfden der voorleden Maent, concernerende een voorslag van Conditien, op dewelke Vranckrijck verklaert heeft genegen te zijn sig met Spangie t'accommoderen, also wegens Spangie geen ander Pas is gedaen, als die in de Memorie van den Spaenssen Envoyé van den 12 dito is vermelt, en dies geen sodanige toepasselijck geacht kan werden, om tot een goede afkomst van saken te geraken, en dat daer op de voorn. Declaratie wesende gevolgt, het seer is te duchten, dat de Franssen verstaen sullen

Vermits het Guarnisoen van Luxemburg aen de Franssen / met uytlopen en 't onder Contributie-setten van veel Landen / aen de Franssen groote schade deed / quam den Marschalck de Crequi in 't laetst van December met een Macht van omtrent 30000 Man daer voor / met ordre / om een partye Bomben daer binnen te werpen / en van die Stadt als-dan weder af te trekken; dit voerde hy oock uyt / en ruineerde door ruym 200 Bomben / die hy daer binnen had laten werpen / meer als 500 Huysen; waer op hy echter / sonder verdere onderneming / weder te rugh na Metz vertrock / en sijn Volck overal in de Winter-quartieren leyde.

In dit uytschrijven en ophalen der Contributien van de Franssen en Spaenssen hadden de eerste oock de Dorpen van Redemptie omtrent Maestricht / behoorende aen haer Hoog Mog: / doch door Spangien gepretendeert werdende / gesommeert / en by non-betalinge eenige geplondert; doch op aenklachte van haer Hoog Mog: aen den Franssen Ambassadeur / den Grave d'Avaux / en sijn Majesteyt van Vranckrijck / wiert naderhants met dese Proceduëren opgehouden.

Wy hebben hier voor noch vergeten te seggen / dat de Daufine den 19 December tot Versailles van een jonge Soon in de Kraem gelagh / welcke Hertogh van Anjou wiert genaemt.

Den Heer Heynsius / die wegens haer Hoog Mog: na Vranckrijck was gesonden / om daer de herstelling van 't Prinsdom van Orange te versoecken / had wel dien aengaende verscheyde gesprecken met den Marquis de Croissy / maer konde niets obtineren / alschoon hy de rechtvaerdigheydt van sijn saeck met krachtige redenen aenwees / invoegen hy in 't laetst van 't Jaer weder te rugh en t'huys quam.

Haer Hoog Mog: Commissaris / den Heer Hees / die na de Roof-steden Thunis en Tripoli was gegaen / om Vrede met die Corsairen te maecken / effectueerde sulcks met de eerste Plaets in Mey / op Conditie / dat men aen haer 15000 Stucken van Achten tot een Present soude geven; en met de twede Plaets mede korts daer na / op Conditie / dat die binnen 14 Maenden 150 Vaetjes Buskruyt / 3 Cabel-touwen / 3000 Kogels / van 4 tot 8 Ponden / en 5 Masten tot een Present souden genieten.

Den nieuwen Day tot Algiers / Hage Hazen genaemt / gelijck als wy hier voor hebben geseght / dat hy door de doot van Baba Assan tot die waerdigheyt was verheven / liet in July aen haer Hoog Mog: versekeren / dat hy / gelijck als sijn Voorsaet / de Vrede met haer Hoog Mog: soude onderhouden / en dat hy derhalven versocht / dat ten eersten een Consul derwaerts gesonden mocht werden; waer op haer Hoog Mog: oock hebben geresolveert / om een sekeren Heer Matthyassen derwaerts af te schicken.

Den Heer van Sommelsdijck door de Bewinthebbers van de West-Indise Compagnie tot Gouverneur van Suriname verkoren / en door haer Hoogh Mog:

om te doen sien, dat hy niets vergeet van alle het gene dat van hem dependeert, om tot Rust van Europa te contribuëren.

't Is ten dien aensien, dat sijn Majesteyt aen gedachte Grave d'Avaux heeft gecommandeert, om aen Uw Hoog Mog: te verklaren, dat hy sig noch wel tot het eynde van de Maent January wil engageren aen de Aenbiedingen, die hy door den ged. Ambassadeur den 5 November laetst heeft laten doen. Waer toe sijn Majesteyt noch te gewilliger komt terwijl hy meer in staet is, om sig door de middelen, die Godt hem in de handen heeft gegeven, de gerechtigheydt, die men hem schuldig is, en welcke Spangien zedert soo langen tijt aen hem heeft geweygert, te doen geven.

Derhalven is het dat sijn Majesteyt, naer de Spaenssen te hebben doen gevoelen 't geen sy van de Macht en gerechtigheyt van sijn Wapenen hebben te vreesen, indien sy sulcke gemodereerde Conditien weygeren aen te nemen, haer noch wel de tijt heeft willen geven, om reflectie op het blijckelijck gevaer, waer in sy sig exponeren, om door haer obstinatie onvergelijckelijck meer te verliesen als 't gene sijn Majesteyt voor een Equivalent van sijn gerechtige Pretentien heeft begeert, te nemen. En om Uw Hoog Mog: in een volle versekertheyt wegens 't bedrijf der Wapenen van sijn Majesteyt te stellen, geduerende dit nieuwe dilay, soo wil hy sigh noch wel engageren, om geen Belegeringh geduerende dien tijt te doen. Gedaen in den Hage, den 29 December, 1683.

By de Hooge Geallieerden was ondertusschen geresolveert/ dat'er tegens den 21 January/ 1684/ een algemeen Congres of By-een-komst van der selver Ministers in den Hage soude werden gehouden/ om te overwegen op wat wijse men het beste dese ontstane Differenten/ en de gevreesde onheylen/ ter neder soude konnen leggen en ontgaen; waer van het naeste Jaer overvloedige stoffe genoegh sal verschaffen/ om daer van te handelen.

De Franssen en Spaenssen deden middelerwijle met stropen/ roven en branden aen de Lantluyden van wederzijden groot quaet; de Spaenssen staken Isenguien wel in de brant/ maer de Franssen branden in tegendeel/ gelijck als haer Declaratie inhout/ wel 10 mael soo veel op den Spaenssen Bodem af/ soo dat vele van 't platte Lant mosten verlopen/ en oock verliepen.

Ondertusschen het Winter-saysoen en de Vorst aengekomen zijnde/ soo begaf sigh den Marschalck d'Humieres weder met 10 a 12000 Man uyt de geconquesteerde Plaetsen na Vlaenderen/ om de Landen/ die aen de over-zijde van de Brugse Vaert en de Schelde lagen/ en die hy niet onder Contributie had konnen setten/ nu over 't Ys te overvallen/ en met branden daer toe te dwingen; sulcks geluckte hem oock in dier voegen/ door dien de Spaenssen geen genoeghsame macht hadden/ om hem te resisteren/ dat hy wel 10 a 12 Dorpen in de Asse leyde/ en de overige dwong/ om met hem over de Contributien te komen accorderen/ waer op hy met sijn Macht/ om dat de Koude ook seer streng begon te worden/ te rug trok/en die weder in Guarnisoen leyde.

Ver-

Maes uytgerust waren / geraeckten wel veyligh binnen; maer die van Amsterdam en 't Noorder-quartier kregen voor 't Gat van Tessel soo een hevige Storm / dat'er 7 a 8 verongeluckten / als 't Schip Hollandia / voerende 84 Stucken Geschut / en 450 Man / gecommandeert door den Grave van Stirum / Vice-Admirael van Amsterdam / 't welcke / na dat sijn Masten had verloren / en ged. Vice-Admirael en alle 't Volck op Capiteyn Elzevier was overgescheept / voor Tessel te gronde gingh: 't Schip Woerden / voerende 72 Stucken Canon en 350 Man / gecommandeert door Capiteyn de Wit / Swager van den gestorvenen Luytenant Admirael Generael de Ruyter / waer van alleen 58 Man wiert geborgt / verdrinckende den Capiteyn met sijn Soon en al 't ander Volck; dit was omtrent Kamper-duyn: 't Schip Tijtverdrijf / van 54 Stucken Geschut en 230 Man / gecommandeert door Capiteyn Hartwijck / waer van den Capiteyn met 14 a 15 Man alleen te Lande raeckte / verdrinckende al de rest: 't Schip de Prins te Paert / voerende 54 Stucken Canon en 230 Man / gecommandeert door Capiteyn Jan Minne / waer van de Capiteyn met al 't Volck / sonder een af te komen / verdronck / geschiedende dit ruym op de hoogte van Wijck-op-Zee: 't Schip Leeuwen / Capiteyn Gillis Schey / bemant met 54 Stucken Canon en 230 Man / het welck even buyten Gaets van Tessel aen de Gront zeylde / en stucken stiet; doch den Capiteyn en 't Volck wierdt geberght: 't Schip Gouda / Capiteyn van Zijl / bemant met 42 Stucken en 175 Mannen / 't welck in 't inkomen van Tessel te gronde gingh / doch den Capiteyn en de meeste part van 't Volck wierdt geborgt; en dan noch een Oorlogh-schip van Enckhuysen / gevoert by Capiteyn Kersseboom. Den Vice-Admirael Vlugh van 't Noorder-quartier lagh mede voor de Wal / en in groote noodt / sonder dat men hem konde helpen; en heeft men naderhant niet gehoort waer het is gebleven / apparent dat het met Volck en al te gronde is gegaen. De schade hier van werdt wel op eenige Millioenen begroot. In dese Storm bleven oock verscheyde Koopvaerdy-schepen / waer van de Geinteresseerden de schade best sullen gevoelt hebben.

Wy hadden gemeent hier mede van den Leser afscheyt te nemen / maer wy moeten hier echter noch by voegen / dat seker Rover in de West-Indiën / genaemt Nicolaes van Hoorn / die door 't beroven van Schepen van alderhande Natien een goede Macht / en wel 20 / soo groote als kleyne / Schepen by een had gekregen / daer mede na Vera Cruys / zijnde een importante Spaensse Plaets / gingh / en deselve onvoorsiens overviel / maeckende aldaer eenige Millioenen tot Buyt; maer alsoo niet sterck genoegh was / om die te konnen behouden / most hy deselve weder verlaten.

E Y N D E.

Mog: geapprobeert zijnde / vertrock in de Somer derwaerts met een goede quantiteyt Volcks / soo Mannen als Vrouw-luyden / om die Colonie te beter te bevolcken.

De West-Indise Compagnie klaegde in Augusti aen haer Hoog Mog: / dat twee Brandenburgse Schepen / genaemt de Ceur-Prins van Brandenburgh en de Moriaen / niet alleen aen de Goudt-kust waren gekomen / en daer aen Camany / Taccorary en andere Compagnies Plaetsen een onbehoorlijcke Handel hadden gedreven / maer sig oock tegens de Protestatien van den Directeur Generael Ernsthuys op der selver Landen / tusschen Axcem en Boutron gewapender-hant ter neder gestelt.

Den Ceurvorst van Ceulen aen haer Hoog Mog: hebbende versocht / dat het Casteel van Hornes geëvacueert mocht werden / soo sonden haer Ho Mo: in October den Heer Haersolte / als Extraordinaris Envoyé / aen den Ceurvorst van Ceulen / om hier over en 't maken van een defensive Alliantie / &c. te handelen; doch ged. Heer konde wegens dien aldaer weynig obtineren.

De Oost-Indise Compagnie deser Landen kreegh in 't Najaer eenige van haer Schepen uyt Indiën / doch twee van de gene / die herwaerts waren gedestineert / bleven door 't quade Weer achter: een ander verongeluckte op de hoogte van Bermudas / en een vierde bleef in 't inkomen hier voor de Wal by Amelant / genaemt Tidor / waer uyt echter noch al eenige Goederen wierden geborgt.

's Lants Vloot / waer van wy hier voor geseght hebben / dat men geresolveert had uyt te rusten onder 't Commando van den Luytenant Admirael Generael Tromp / doch waer van het Gebiedt / door de onpasselijckheyt van den selven / aen den Heer Willem Bastiaensz. Schepers / Luytenant Admirael van Amsterdam / was gegeven / met het begin van de Somer in Zee geraekt zijnde / quam op Schoonevelt by een / en bleef daer / of voor de Wal / de meeste Somer leggen; sommige meenden wel / dat die na de Sont gegaen soude hebben / alsoo de Fransse Vloot / gelijck wy gesegt hebben / daer mede als-doen was / maer daer viel niets af; alleen / na dat deselve Fransse Vloot was vertrocken / kreegh die ordre / om na Gottenburgh te gaen / soo in 't generael gelooft wiert / om daer eenige Sweedse Volckeren in te nemen / en die te transporteren. Den Heer Admirael Willem Bastiaensz. quam dan den 23 October met de gantse Vloot / welcke met noch eenige Oorlog-schepen was versterckt / en derhalven 24 Oorlog-schepen / behalvens 't kleyn Vaertuygh / uytmaeckte / tot Gottenburgh / werdende aldaer door den Gouverneur dier Plaets seer treffelijk ontfangen / en eenige malen benevens de Hooft-Officiers getracteert; van dese aenkomst wiert aenstonts een Exprессen na den Coningh van Sweden gesonden / doch alsoo men seyde / dat die door het late Saysoen niet gevoeglijck oordeelde / om eenige Volckeren te doen transporteren / vertrock dese Vloot na eenige dagen blijvens weder van daer na huys / om sigh in de Havenen van dit Landt te begeven; die van 't Quartier van de Maes

Heer

REGISTER.

Eynde van 't Register.

